

พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไทหยาเชียงราย

บุษราคัม ยอดชะลูด

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไทหยาเชียงราย

บุษราคัม ยอดชะลุต

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

THE DYNAMICS LINGUISTIC CULTURE IN TAI YA'S WAY OF LIFE CHIANG RAI

BUSSARAKHAM YODCHALOOD

A Dissertation Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Doctor of Philosophy Degree in Thai
May 2023
Copyright 2023 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวโตหยาเชียงราย

ของ บุษราคัม ยอดชะลุค

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. อรทัย เพ็ญยุระ)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. วรวรรธน์ ศรียามัย)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญยงค์ เกศเทศ)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จารุวรรณ เบญจาทิกุล)

..... อาจารย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา
(ดร. วรรณญา ยิ่งยงค์กดี)

..... คณบดีคณะศิลปศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติมา กาวีระ)

- เรื่อง:** พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย
- ผู้วิจัย:** บุษราคัม ยอดชะลูด, วิทยานิพนธ์: ปร.ด. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยพะเยา, 2565
- อาจารย์ที่ปรึกษา:** รองศาสตราจารย์ ดร. วรวรรธน์ ศรียามัย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ เบญจาทิกุล
- คำสำคัญ:** ภาษาไตหย่าเชียงราย, พลวัตวัฒนธรรมภาษา, ความหลากหลายการใช้ภาษา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย โดยใช้ข้อมูลภาษาระดับข้อความจากผู้ออกข้อมูลชาวไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยโดยสรุปแบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ 1) ภาษาไตหย่าเชียงราย พบลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายจำแนกข้อมูลได้ 6 ประการ ได้แก่ 1.1) เสียง ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ 20 เสียง เสียงสระ 18 เสียง และเสียงวรรณยุกต์ 5 เสียง 1.2) คำ จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ การสร้างคำ และชนิดของคำ 1.3) ประโยค จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ ประโยคตามโครงสร้าง และประโยคตามเจตนาของการสื่อสาร 1.4) วลี 1.5) ย่อหน้า 1.6) ข้อความ และการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กลุ่มอายุเป็นเกณฑ์ 5 กลุ่ม ตั้งแต่อายุ 30-80 ปี พบการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย 3 ประการ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงเสียง 2) การเปลี่ยนแปลงคำ และ 3) การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำ 2) ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยสรุปได้ 4 ประการ ได้แก่ ภาษาสัมพันธ์กับกิจกรรมประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ ภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้สื่อสารในปัจจุบัน ประกอบด้วย 3 ภาษา คือ ภาษาไตหย่าเชียงราย ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ

Title: THE DYNAMICS LINGUISTIC CULTURE IN TAI YA'S WAY OF LIFE CHIANG RAI
Author: Bussarakham Yodchalood, Dissertation: Ph.D. (Thai), University of Phayao, 2022
Advisor: Associate Professor Dr. Warawat Sriyabhaya Co–advisor Associate Professor Dr.Boonyong Keththet Assistant Professor Dr.Charuwan Benjathikul
Keywords: Chiang Rai–Tai Ya language, dynamics of language culture, diversity of language use

ABSTRACT

The purposes of this research are to study the characteristics of language change from Chiang Rai–Tai Ya language and to study the diversity of language use in relation to the way of life of the Chiang Rai–Tai Ya people by using the discourse from Chiang Rai –Tai Ya informants. The research findings have been summarized as follows: 1) The Chiang Rai–Tai Ya language has identified its linguistic characteristics and language changes. The characteristics of Chiang Rai–Tai Ya language can be categorized into 6 groups: 1.1) sounds consisting of 20 consonant sounds, 18 vowel sounds, and 5 tonal sounds 1.2) words can be classified in 2 ways: word formation and word types 1.3) sentences can be classified in 2 way: sentences according to the structure and sentences according to the communication intention 1.4) phrases 1.5) paragraphs and 1.6) text. Concerning the change of Chiang Rai–Tai Ya language, the researcher analyzed the data using five age groups ranging from 30 to 80 years old. The study discovered the following three modifications to the Chiang Rai–Tai Ya language: 1) sound alteration 2) word alteration and 3) word order alteration. 2) Regarding the diversity of language use in relation to the lifestyle of the Chiang Rai–Tai Ya people, the research results can be summarized as 4 factors: language associated with daily routines, language associated with tradition, language associated with belief and religion, and language associated with music, performance, and literature. There are currently three languages that Chiang Rai–Tai Ya people use to communicate: Chiang Rai–Tai Ya language, Chiang Rai–Thai dialect, and Bangkok–Thai language.

กิตติกรรมประกาศ

ความมั่งคั่งและความสมบูรณ์ ตลอดจนความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความเมตตากรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการวิจัยทางภาษาไทยที่ลุ่มลึกจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ ที่เมตตาชี้แนะแนวทางในการวิจัย เป็นแบบอย่างในการเรียนรู้และศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้คำปรึกษาอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ เบญจาทิกุล ที่เมตตาให้คำชี้แนะแนวทางสำคัญในการทำวิจัย ช่วยเติมเต็มในสิ่งที่บกพร่องทางด้านภาษาศาสตร์ ให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณ ดร.วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์ อาจารย์บัณฑิตศึกษาที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลห้ลา ศรีเอกานุกูล ที่เมตตาช่วยแนะนำและแก้ไขข้อมูลด้านภาษาไตหย่าเชียงราย ทั้งเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย ในทุกมิติ ขอขอบคุณ คุณขจร สักแสน, คุณรัตนติกาญ์ ชุมพู่, คุณอารีย์ หินโชค, คุณอารีย์พร พิมพ์จันทร์, คุณสุจินต์ วันชัย และคุณกรรณิกา จันทร์มา ผู้บอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับภาษาไตหย่าเชียงราย

ขอกราบบูชาพระคุณของคุณพ่อไวพจน์ คำน้อย และคุณแม่มาลี คำน้อย ผู้ให้กำเนิดอบรมเลี้ยงดูด้วยความรัก และมอบสมบัติอันล้ำค่า คือ การสนับสนุนทั้งทางด้านทุนทรัพย์และขวัญกำลังใจ ส่งเสริมทางการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาทุกระดับชั้น ขอขอบคุณคุณชูชีพิต คุณวุฒิชัย ยอดชะลูต ที่คอยสนับสนุนทั้งกำลังใจและทุนทรัพย์ เป็นผู้ช่วยอย่างดีในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย และน้องชาย คุณวิทยา คำน้อย ที่คอยส่งเสริมกำลังใจให้มุ่งมั่นในการทำวิทยานิพนธ์เรื่อยมา

ขอขอบคุณ อาจารย์อรทัย ชันโท และอาจารย์ ดร. ธีรรัตน์ จัปใจนาย กัลยาณมิตรที่ดี คอยส่งเสริมกำลังใจและช่วยตรวจทานวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณเพื่อนอาจารย์โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย ตลอดจนผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่คอยให้คำปรึกษา และให้กำลังใจเสมอมา

และสุดท้ายขอขอบคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่อนุเคราะห์ทุนการศึกษา ระดับคุณวุฒิปบัณฑิต จวบจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา ผู้วิจัยขอให้คำมั่นว่าจะนำความรู้และคุณวุฒิที่ได้มารับใช้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายอย่างเต็มความสามารถ

บุษราคัม ยอดชะลูต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
สมมติฐานของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย	12
ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย	12
สัญลักษณ์ใช้ในการวิจัย	12
กรอบแนวคิดของการวิจัย	15
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย	18
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา.....	46
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	88
ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	88

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	95
การเก็บรวบรวมข้อมูล	99
การวิเคราะห์ข้อมูล	100
บทที่ 4 ลักษณะภาษาไต่หย่าเชียงราย: เสียง คำ ประโยค วลี ย่อหน้า ข้อความ และการเปลี่ยนแปลง.....	104
ลักษณะภาษาไต่หย่าเชียงราย	105
การเปลี่ยนแปลงของภาษาไต่หย่าเชียงราย	159
บทที่ 5 ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไต่หย่าเชียงราย	180
ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน	181
ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี	224
ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา	237
ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์	242
บทที่ 6 บทสรุป.....	264
สรุปผลการวิจัย	264
อภิปรายผลการวิจัย	269
ข้อเสนอแนะ.....	273
บรรณานุกรม	275
ภาคผนวก	281
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัย.....	282
ภาคผนวก ข คำศัพท์ภาษาไต่หย่าเชียงราย.....	298
ภาคผนวก ค บทเพลงภาษาไต่หย่าเชียงราย	320
ภาคผนวก ง สำนวนภาษาไต่หย่าเชียงราย	323
ประวัติผู้วิจัย	325

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1	เปรียบเทียบเสียงพยัญชนะภาษาไตหยาเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ.....	4
ตาราง 2	เปรียบเทียบเสียงสระภาษาไตหยาเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ.....	5
ตาราง 3	โครงสร้างประโยคในภาษาไตหยาเชียงราย.....	6
ตาราง 4	การเทียบเสียงพยัญชนะต้นภาษาไตหยาเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ.....	13
ตาราง 5	การเทียบเสียงสระภาษาไตหยาเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ.....	14
ตาราง 6	เสียงพยัญชนะในภาษาไตหยาเชียงราย.....	106
ตาราง 7	เสียงสระเดี่ยวในภาษาไตหยาเชียงราย.....	117
ตาราง 8	เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไตหยาเชียงราย.....	126
ตาราง 9	เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไตหยาเชียงราย.....	176
ตาราง 10	เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหยาเชียงราย.....	177
ตาราง 11	เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหยาเชียงราย.....	178
ตาราง 12	เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการเรียงคำในภาษาไตหยาเชียงราย.....	178
ตาราง 13	ภาษาที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายชุดประจำวันของชาวไตหยาเชียงราย.....	191
ตาราง 14	สรุปแนวคิด และเหตุปัจจัยที่ทำให้ชาวไตหยาเปลี่ยนจากการนับถือผี มานับถือศาสนาคริสต์.....	241
ตาราง 15	เปรียบเทียบภาษาสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของชาวไตหยาเชียงราย.....	260
ตาราง 16	เปรียบเทียบภาษาสัมพันธ์กับประเพณีของชาวไตหยาเชียงราย.....	260
ตาราง 17	เปรียบเทียบภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหยาเชียงราย.....	261
ตาราง 18	เปรียบเทียบภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ ของชาวไตหยาเชียงราย.....	262

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	16
ภาพ 2 การแต่งกายของชาวไตหย่า.....	25
ภาพ 3 แผนที่หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.....	90
ภาพ 4 แผนที่หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	91
ภาพ 5 แผนที่หมู่บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย	92
ภาพ 6 ตัวอย่างคำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงราย.....	131
ภาพ 7 แผนภูมิสรุปองค์รวมของลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย	179
ภาพ 8 ชุดประจำชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงรายในงานวัฒนธรรมประจำอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	188
ภาพ 9 การแต่งกายของชาวไตหย่าเชียงรายในวันประกอบพิธีทางศาสนาคริสต์.....	189
ภาพ 10 การแต่งกายของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน.....	190
ภาพ 11 การหุงผักกาด	192
ภาพ 12 การรองผักกาดส้ม	195
ภาพ 13 หวหมีไตหย่า.....	197
ภาพ 14 ข้าวเหนือกล่อม	198
ภาพ 15 น้ำหล้าไตหย่า.....	200
ภาพ 16 แผนที่หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	203
ภาพ 17 แผนที่การเดินทางไปยังหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	204
ภาพ 18 ทางเข้าหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	204
ภาพ 19 สถานศึกษาหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย	205
ภาพ 20 แผนที่หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.....	206
ภาพ 21 แผนที่การเดินทางไปยังหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	207
ภาพ 22 ที่ตั้งชุมชนไตหย่าเชียงราย ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.....	207
ภาพ 23 ทางเข้าหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.....	208

ภาพ 24	แผนที่หมู่บ้านน้ำลัด ตำบลลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย	209
ภาพ 25	แผนที่การเดินทางไปยังหมู่บ้านน้ำลัด ตำบลลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย	209
ภาพ 26	ที่ตั้งชุมชนบ้านน้ำลัด ตำบลลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย.....	210
ภาพ 27	ป้ายถนนหมู่บ้านน้ำลัด ตำบลลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย	210
ภาพ 28	ที่ตั้งคริสตจักรไทยสมัคร ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.....	213
ภาพ 29	ที่ตั้งคริสตจักรนที่ธรรม ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	214
ภาพ 30	ที่ตั้งคริสตจักรน้ำลัด ตำบลลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย.....	215
ภาพ 31	สุสานคริสเตียนของชาวไตหย่าเชียงราย.....	217
ภาพ 32	ชื่อสถานศึกษาในหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย.....	217
ภาพ 33	ภาพผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เล่ห์ลา ตริเอกานุกูล ชาวไตหย่าเชียงราย ในหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	221
ภาพ 34	ภาพชาวไตหย่าเชียงราย บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย ที่สำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต.....	221
ภาพ 35	การทอเสื้อไตหย่าเชียงราย	223
ภาพ 36	ลวดลายปักผ้าของชาวไตหย่าเชียงราย	223
ภาพ 37	การร้องควมในพิธีศพชาวไตหย่าเชียงราย	230
ภาพ 38	อาหารการกินที่เมืองหย่าประเทศจีน	232
ภาพ 39	สภาพบ้านเรือนชาวไตหย่าที่เมืองหย่า.....	233
ภาพ 40	กาดแสงโชที่เมืองหย่า.....	233
ภาพ 41	ห้องวิหารโบสถ์คริสตจักรนที่ธรรม บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอ แม่สาย จังหวัดเชียงราย.....	240
ภาพ 42	ส่วนประกอบของเครื่องดนตรี “ตั้งตอง”	243
ภาพ 43	การแสดงการเต้นรำของชาวไตหย่าเชียงราย	257
ภาพ 44	แผนภูมิสรุปองค์รวมของความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิต ของชาวไตหย่าเชียงราย	263

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เชียงรายเป็นจังหวัดที่อยู่ทางเหนือสุดของประเทศไทยมีความหลากหลายด้านภาษาและวัฒนธรรมเนื่องจากอยู่ติดชายแดนเมียนมา และลาว อีกทั้งการเดินทางจากประเทศจีนเข้ามายังเชียงรายก็ไม่ไกลมากนัก อาณาเขตของเชียงรายนั้น ทิศเหนือติดต่อกับประเทศเมียนมา ด้านตะวันออกติดต่อกับประเทศลาว ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดพะเยาและจังหวัดลำปาง และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2564 จังหวัดเชียงรายมีประชากรประมาณ 1.3 ล้านคน ประชากรเหล่านั้นมีหลายเชื้อชาติทั้งชาวไทยพื้นราบ ชาวไทยภูเขา ผู้พลัดถิ่น สัญชาติเมียนมา ชาวลาวอพยพ และชาวจีนฮ่อ ส่งผลให้เชียงรายมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษางานเขียนเรื่อง **30 ชาติในเชียงราย** ของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2551) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และจัดกลุ่มภาษาดังกล่าวได้ 6 กลุ่ม ประกอบด้วย ภาษาตระกูลไทย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเหนือ เงี้ยวหรือไทยใหญ่ เชน ไตยอง ไตหย่า ลื้อแจ๋ง ลื้อน้ำอู ลื้อเชียงรุ่ง ลื้อห้วยเม็ง ลื้อเชียงคำ ไตน่าน ไตเมืองเหนือ ไทยใต้ และลาวอินโดจีน ตระกูลภาษาทิเบต-พม่า ในประเทศไทย ได้แก่ ตองซู้ ม่าน ยางหรือกะเหรี่ยง ยางดอย ยางน้ำ ยางคง ยางส่วยกะบาน ยางขาว ยางแดง ยางกะเลอ อีก้อ แซร์ซอ มูเซอดำ มูเซอแดง และก๊วย ตระกูลภาษาฮั่น-จีน ได้แก่ ฮ่อและจีน ตระกูลภาษามลายูโพลีเนเซียนในประเทศไทย ได้แก่ แขก ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติกในประเทศไทย ได้แก่ ญวน ลัวะ ข่ามู ข่าเมต และข่าฮอก และตระกูลภาษาแม้ว-เย้า ในประเทศไทย ได้แก่ แม้ว แม้วขาว แม้วดำ แม้วลาย และเย้า

ภาษาตระกูลไทแบ่งออกเป็นสาขาหรือกลุ่มต่าง ๆ ตามแนวคิดของนักภาษาศาสตร์ อาทิ วิลเลียม เจ.เก็ดนีย์ (William J. Gedney Haudricourt) และลี ฟัง กวย (Li fang kuei) ได้แบ่งภาษาตระกูลไท ออกเป็น 3 สาขา คือ สาขาเหนือ (Northern) สาขากลาง (Central) และสาขาตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern) ในกลุ่มสาขาตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern branch) ประเทศที่ใช้ภาษาตระกูลนี้เป็นภาษาแห่งชาติและเป็นภาษาของชนกลุ่มใหญ่มี 2 ประเทศ คือ ประเทศลาว และประเทศไทย ผู้พูดภาษาไทยสาขานี้้นนอกจาก 2 ประเทศที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีประเทศเวียดนาม เมียนมา อินเดี๋ย มาเลเซีย และกัมพูชา ชื่อภาษาในสาขานี้ ได้แก่ ไทดำ ไทแดง ลื้อ คำตี้ พากะ ลาวทั้งประเทศ และไทยทั้ง (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ และคณะ, 2545, หน้า 3-6)

กล่าวเฉพาะภาษาตระกูลไทยใน **30 ชาติในเชียงราย** ของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2551) นั้น ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเหนือ เรียกภาษาที่ใช้สื่อสารว่า คำเมืองหรือคำเมือง โดยชาวเหนือเชื่อว่าตนเองเป็นคนไทยแท้ไม่มีเลือดชาติอื่นปะปน นิยมตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่มบนพื้นที่ราบติดกับแม่น้ำ ลำห้วย และลำธาร กระจายในพื้นที่ 18 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเชียงของ อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอเทิง อำเภอป่าแดด อำเภอพาน อำเภอเวียงชัย อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย อำเภอแม่สรวย อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเวียงแก่น อำเภอขุนตาล อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ลาว อำเภอเวียงเชียงรุ้ง และอำเภอดอยหลวง ชนชาวเงี้ยวหรือไทยใหญ่ใช้ภาษาไทยใหญ่พูดสื่อสารกันจำนวนมาก อาศัยในอำเภอแม่สาย เนื่องจากเป็นแนวเขตชายแดนที่อยู่ติดกับประเทศเมียนมา ส่วนกลุ่มชาวไตเขินอาศัยในอำเภอแม่สาย เนื่องจากมาจากเชียงตุงเหมือนกับกลุ่มเงี้ยวหรือไทยใหญ่ แต่สำเนียงการพูดผิดกันเล็กน้อยกับกลุ่มเงี้ยวหรือไทยใหญ่ สำหรับกลุ่มชาวไตยองเข้ามาอยู่อาศัยในจังหวัดเชียงรายปะปนกับชาวไทยใหญ่ และชาวลื้อเมืองอื่นในพื้นที่อำเภอติดแนวเขตชายแดน รวมถึงอำเภอแม่จัน ซึ่งใช้ภาษาไตยอง ในขณะที่เดียวกันชนชาวไตหย่า ซึ่งใช้ภาษาไตหย่าอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก่อนพบมากที่สุดในพื้นที่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และกระจัดกระจายอยู่ปะปนกับกลุ่มคนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่อำเภอแม่จัน และอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ชาวไตหย่า ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงราย มาตั้งแต่ พ.ศ. 2472 โดยอพยพมาจากเมืองหย่า อำเภอซินผิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พบชาวไตหย่าเชียงรายมากที่สุดใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีชาวไตหย่าเชียงรายที่ยังสามารถพูดภาษาไตหย่าได้ไม่ถึง 100 คน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2551, หน้า 2; บุญยงค์ เกศเทศ, 2562, หน้า 152; เลหฺล้า ตรีเอกานุกูล และอารีย์ หินโซค, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2562)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับภาษาไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน พบว่า ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาอื่นปะปนกับภาษาไตหย่าในการสื่อสาร ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเชียงราย ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาอังกฤษ ทั้งนี้อิทธิพลของศาสนาคริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงรายนับถือก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การใช้ภาษาของชาวไตหย่าเชียงรายมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น การดำเนินวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบันกลมกลืนเข้ากับสังคมท้องถิ่นของคนพื้นเมืองในจังหวัดเชียงราย ทั้งทางด้านกิจกรรมประจำวัน ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และกิจกรรมด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีการตั้งชมรมชาวไตหย่าเชียงรายขึ้นที่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และได้มีการจัดประชุมใหญ่ไตหยาเชียงรายเป็นประจำทุกปี รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมของกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการและเอกชนจัดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าชาวไตหยาเชียงรายมีความพยายามที่จะอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านภาษาและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น

การศึกษาพลวัตวัฒนธรรมภาษาไตหยาในจังหวัดเชียงราย ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เนื่องจากชาวไตหยาเชียงรายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนคนพูดภาษาไตหยาเชียงรายน้อยลง ด้วยเหตุผลที่ถูกกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทยถิ่นเชียงราย และวัฒนธรรมไทยกรุงเทพฯ ผลงานการศึกษาทางวัฒนธรรมและภาษาไตหยาเชียงราย ที่ผู้วิจัยค้นพบจากการศึกษาค้นคว้า มี 3 เรื่อง ได้แก่ ภาษาไตหยา ของ เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ (2534) ศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาชุมชนไตหยา หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของ กริช สะอึ้งทอง (2545) และ การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไตหยาในประเทศไทย: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย ของ เลหล่า ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรณศิริ (2552)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรมภาษาไตหยาเชียงราย ยังคงมีการศึกษาค่อนข้างน้อยและไม่ครอบคลุม ภาษาไตหยาเชียงรายเป็นภาษาที่อยู่ในภาษาตระกูลไทย เช่นเดียวกับกลุ่มภาษาที่พบในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเชียงราย ภาษาไทยใหญ่ ภาษาไตเขิน ภาษาไตยอง ภาษาไทลื้อ และภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาไตหยาเชียงรายไม่มีตัวเขียน ชาวไตหยาเชียงรายพูดภาษาไตหยาเชียงรายเป็นภาษาหลักในการสื่อสารกับชาวไตหยาเชียงรายด้วยกันเอง และเมื่อต้องการสื่อสารด้วยการเขียนก็จะเขียนโดยใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง เช่น บางคำศัพท์จะออกเสียงไม่เหมือนกับภาษาอื่นในภาษาตระกูลไทย แต่บางคำศัพท์ก็ออกเสียงคล้ายกับภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ พิจารณาได้จากตัวอย่างภาษาไตหยาในบทเพลง “ต่าวกาเม็งหย่า” ดังต่อไปนี้

กุนเฒ่าออกเม็งหย่า มาอู่เม็งใน
 คอนว่าเม็งหย่าลี โจลีหย่า เม็งหวานไตหย่าลี ลี โย
 ซ่อมเข้าลีโจลี เฮ็ดเสินญามโจญาม เอ ...
 หอนหลังใต้ ลาคอซา คามโซนะ
 หอนหลังเหนอ ลาคอซา คามลี เฮ...ใจจะย่อ
 ปู่ย่า อาเตเฮา ต่าวกาเฮินย่อ
 ออกหวานเม็งหย่ามาสะนั้น ต่าวกาหันหน้ากัน ลี ...โย

ฆ่าเป็ดเข็ดเน่อวอง ผักไผ่ใส่ขุ่มไก่ เอ...
 ได้จิ้นเข้าคะว่านออนกันโขนะ
 ได้หันหน้าคะว่านใจหลายตี้ เฮ...ใจอะย่อ
 ซ่อมเข้าลีใจลี เข็ดเสินญามโจญาม เอ...
 ได้จิ้นเข้าคะว่านออนกันโขนะ
 ได้หันหน้าคะว่านใจหลายตี้ เฮ...ใจอะย่อ
 ซ่อมเข้าลีใจลี เข็ดเสินญามโจญาม เอ ...
 ได้จิ้นเข้าคะว่านออนกันโขนะ
 ได้หันหน้าคะว่านใจหลายตี้ เฮ...ใจอะย่อ
 บู้ย่า อาเตเฮา ต่าวกาเฮินย่อ
 ออกหวานเม็งหยามาตี้สะนัน ต่าวกาหันหน้ากัน ลี ...โย

จากบทเพลงภาษาไตหย่าข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของภาษาไตหย่าเชียงรายที่แตกต่างจากภาษาไทยกรุงเทพฯ 2 ด้าน คือ ด้านเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และด้านคำศัพท์

ในหน่วยความหมายเดียวกันหรือเป็นคำศัพท์เดียวกันของภาษาไตหย่าเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ แต่มีเสียงพยัญชนะ และเสียงสระแตกต่างกัน กรณีเปรียบเทียบเสียงพยัญชนะภาษาไตหย่าเชียงราย กับภาษาไทยกรุงเทพฯ พิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบเสียงพยัญชนะภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ

ภาษาไตหย่า เชียงราย	คำศัพท์		เสียงพยัญชนะ	
	ภาษาไทย กรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่า เชียงราย	ภาษาไตหย่า เชียงราย	ภาษาไทย กรุงเทพฯ
กุน	คน	[ก]	[ค]	
จิ้น	กิน	[จ]	[ก]	
ลี	ดี	[ล]	[ต]	
หวาน	บ้าน	[ว]	[บ]	
วอง	ดอง	[ว]	[ต]	
เฮิน	เรื่อน	[ฮ]	[ร]	

กรณีเปรียบเทียบเสียงสระภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ พิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตาราง 2 เปรียบเทียบเสียงสระภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ

คำศัพท์		เสียงพยัญชนะ	
ภาษาไตหย่า เชียงราย	ภาษาไทย กรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่า เชียงราย	ภาษาไทย กรุงเทพฯ
กุน	คน	[ɔ̄]	[โ-ะ]
ขุม	ขม	[ɔ̄]	[โ-ะ]
เหนอ	เหนื่อ	[-อ]	[เ-ื่อ]
เมิง	เมือง	[-อ]	[เ-ื่อ]
เสิน	สวน	[เ-อ]	[-ัว]
เฮิน	เรือ	[เ-อ]	[เ-ื่อ]

กรณีวิเคราะห์ด้านคำในภาษาไตหย่าเชียงรายจากตัวอย่างบทเพลงดังกล่าวข้างต้น พบลักษณะคำในภาษาไตหย่าเชียงราย 2 ประการ ได้แก่ การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และชนิดของคำในภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย พบลักษณะการสร้างได้ 2 ประเภท ได้แก่ คำดั้งเดิมในภาษาไตหย่าเชียงราย และคำสร้างใหม่ในภาษาไตหย่าเชียงราย ตัวอย่างเช่น

คำดั้งเดิมในภาษาไตหย่าเชียงราย ได้แก่ “กุน” (คน) “ตาว” (กลับ) “เฮิน” (บ้าน) “เฮ็ด” (ทำ) เป็นต้น

การสร้างคำใหม่ในภาษาไตหย่าเชียงราย ได้แก่ “หวานเมิง” (บ้านเมือง) “ปู่ย่า อาเต” (บรรพบุรุษ) เป็นต้น

ชนิดของคำที่พบในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วยคำ 7 ชนิด ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุพบท คำสันธาน และคำอุทาน ตัวอย่างเช่น

คำนาม “เสิน” (สวน) คำสรรพนาม “เฮา” (พวกเรา) คำกริยา “ซ่อมเข้า” (ปลูกข้าว) คำวิเศษณ์ “ลี” (ดี) คำบุพบท “เหนอ” (เหนื่อ) คำสันธาน “คะ” (ก็) และคำอุทาน “ใจอะย่อ” (แสดงอาการโล่งใจ)

กรณีวิเคราะห์โครงสร้างประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย มีการเรียงคำในประโยค เหมือนกับภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ประกอบด้วย ประธาน กริยา และกรรม พิจารณาได้จากตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตาราง 3 โครงสร้างประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย

ประโยคภาษาไตหย่า เชียงราย	โครงสร้างประโยคภาษาไตหย่าเชียงราย		
	หน่วยประธาน	หน่วยกริยา	หน่วยกรรม
“กุนเดมาออกเม็งหย่า”	กุนเดมา	ออก	เม็งหย่า
“ซอมนเข้า”	-	ซอม	เข้า
“ปู้ยาอาเตตาวกาเฮิน”	ปู้ยาอาเต	ตาวกา	เฮิน
“ออกหวานเม็งหย่า”	-	ออก	หวานเม็งหย่า
“ซำเป็ด”	-	ซำ	เป็ด
“เฮ็ดเนอวอง”	-	เห็ด	เนอวอง
“จินเข้า”	-	จิน	เข้า

การศึกษาประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ 2 ประเด็น ได้แก่ ประโยคตามโครงสร้าง และประโยคตามเจตนาของการสื่อสาร จากตัวอย่าง บทเพลงดังกล่าวข้างต้น พบประโยคตามโครงสร้าง 3 ชนิด ได้แก่ ประโยคความเดียว ประโยค ความซ้อน และประโยคความรวม แสดงตัวอย่างประโยคตามลำดับ เช่น “ปู้ยา อาเตตาวกาเฮิน” (บรรพบุรุษกลับบ้าน) “กุนเดมาออกเม็งหย่ามาอูเม็งใน” (บรรพบุรุษเดินทางออกมาจาก เมืองหย่ามาอยู่เมืองไทย) และ “ซอมนเข้าลิจิตี เฮ็ดเลินญามโจญาม” (ปลูกข้าวก็ดี ทำสวน ก็น่า) ทั้งนี้ชาวไตหย่าเชียงรายยังใช้ประโยคตามเจตนาของการสื่อสารเช่นเดียวกับกลุ่มคนทั่วไป

การศึกษาภาษาระดับข้อความในภาษาไตหย่าเชียงรายเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ทำให้เห็น พลวัตวัฒนธรรมภาษาไตหย่าเชียงรายได้อย่างชัดเจน โดยศึกษาตั้งแต่ย่อหน้าในการพูดภาษา ไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของ วรวรรณ์ ศรีวิทย (2563, หน้า 6-8) จำแนก ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย ได้ 2 ชนิด ได้แก่ ย่อหน้าเดี่ยว และย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง และการศึกษาภาษาระดับข้อความ ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ ของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537, หน้า 25-26) จำแนกภาษาระดับข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย ได้ 5 ประการ ได้แก่ เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา

การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดตามธรรมชาติ และตามกาลเวลา ภาษาทุกภาษาในโลกจะเปลี่ยนแปลงเสมอเมื่อกาลเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลงของภาษาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกนั้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยทางสังคม เช่น การอพยพย้ายถิ่นฐาน การติดต่อค้าขาย การตกเป็นอาณานิคมของโลกตะวันตก ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสังคมนั้น การเปลี่ยนแปลงของภาษา อาจพิจารณาจากมุมมอง 2 มิติ คือ การลู่ออกของภาษาซึ่งเป็นการที่ภาษาใดภาษาหนึ่ง แตกตัวกลายเป็นภาษาย่อยหลายภาษา พัฒนาความต่างจากกันและกันจนกลายเป็นคนละภาษา เมื่อผู้พูดภาษาแตกกลุ่ม และกระจายกันไป ภาษานั้น ๆ ต่างก็พัฒนาตามวิถีและสภาวะแวดล้อมของตัวตามกาลเวลาที่ผ่านไป มิติที่สอง คือ การลู่เข้าของภาษาที่ผู้ใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป ต่างเปลี่ยนแปลงไปจนมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เกิดจากการสัมผัสภาษาที่เกิดขึ้นในตัวของผู้พูดสองภาษาหรือหลายภาษา การใช้ภาษาสลับกันทำให้ภาษาเหล่านั้นเกิดการยืมลักษณะซึ่งกันและกัน จนเกิดความคล้ายคลึงกันมาก (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550, หน้า 100-104) สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชาวไตหย่าที่มีความสัมพันธ์กับคนพื้นเมืองเชียงรายและคนไทยกรุงเทพฯ เป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ปัจจัยดังกล่าวทำให้ภาษาไตหย่าเชียงรายมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และทำให้เกิดความหลากหลายของภาษาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย โดยเฉพาะชาวไตหย่าเชียงรายที่มีช่วงอายุต่ำกว่า 50 ปี

สำหรับการศึกษาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ที่ใช้ภาษาตระกูลไทย ในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดใกล้เคียง พบว่า มีการศึกษาที่หลากหลาย ดังเช่น ผลงานของ วรณา จันทนาคม (2526) เรื่องลักษณะของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ้อ) ในพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลงานของ เลหล่า ตริเอกานุกูล (2549) เรื่องการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยและผลกระทบของการถูกจำกัดสิทธิที่มีต่อ คุณภาพชีวิตของบุคคลไร้สัญชาติไทย ชาวไทยใหญ่ จังหวัดเชียงราย ผลงานของ นาวิณ พรหมใจสา (2551) เรื่องมิติทางวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อระหว่างแนวชายแดนไทย-ลาว ผลงานของ อิศราภรณ์ พัฒนวรรณ (2552) เรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทเขินในชุมชนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลงานของ พรณิดา ชันธพัทธ์ และนันท์ชญา มหาจันทร์ (2558) เรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลงานของ วิวัฒน์ ทองवाद (2560) เรื่องพลวัตภูมิปัญญาภาษาถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมลุ่มแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ผลงานของ ดนิตา มาตา,

ัญญลักษณ์ แซ่เลี้ยว และสมบัติ บุญคำเอียง (2561) เรื่อง **เครือข่ายข้ามพรมแดน: ตัวตน และพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย เมียนมา** และผลงานของ กรองทอง จิระเดชากุล (2562) เรื่อง **นิทานพื้นบ้านไตยอง จังหวัดลำพูน: การวิเคราะห์ ความเชื่อและปัจจัย 4 ของมนุษย์** เป็นต้น

ในภาษาไตหย่าเชียงรายแม้จะมีการศึกษาภาษาไตหย่า ผลงานของ เรื่องเดช บันเขื่อนขัตติย์ (2534) แต่เป็นการศึกษาเฉพาะภาษาไตหย่าในทางไวยากรณ์ และระยะเวลา ก็ผ่านมานานร่วม 30 ปี ทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงรายในปัจจุบันและการศึกษาดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมถึงการศึกษารูปแบบวัฒนธรรมภาษาไตหย่าเชียงราย สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพลวัตวัฒนธรรมภาษา ในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพลวัตการเปลี่ยนแปลง ของภาษาไตหย่าเชียงราย และเพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ของชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิต ของชาวไตหย่าเชียงราย และข้อมูลความหลากหลายของการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของ ชาวไตหย่าเชียงราย แล้วนำความรู้ที่ได้ไปเป็นแนวทางในการศึกษาพลวัตวัฒนธรรมภาษา ในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงรายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย
2. เพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่า เชียงราย

สมมติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย** ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐาน คือ ภาษาไตหย่าเชียงรายมีการเปลี่ยนแปลงตามกลุ่มอายุของชาวไตหย่า เชียงราย และการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายมีความหลากหลาย ตามบริบทสังคมในปัจจุบันของชาวไตหย่าเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย** ผู้วิจัย กำหนดขอบเขตการวิจัย ด้านพื้นที่ ด้านข้อมูล ด้านแนวคิด และด้านเวลา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่และด้านข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่และข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านพื้นที่ ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีหมู่บ้านชาวไตหย่าเชียงราย ซึ่งดำเนินการอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง มี 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน และอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เลหฺล้า ตรีเอกานุกูล (ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2562) อธิบายว่า ผู้ที่มีเชื้อสายเป็นชาวไตหย่าเชียงรายโดยตรงและตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ในจังหวัดเชียงรายมากที่สุด ใน 3 หมู่บ้าน รวมจำนวน 328 คน ดังนี้

บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีประชากร 523 คน มีชาวไตหย่าเชียงราย 95 คน บ้านป่าสักขวางเป็นชุมชนแรกที่ชาวไตหย่าอยู่อาศัยและตั้งหลักแหล่ง หลังจากอพยพมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ชาวไตหย่าทำมาหากินร่วมกับชาวพื้นเมือง จังหวัดเชียงราย เมื่อมีคนอาศัยอยู่จำนวนมากในพื้นที่บ้านป่าสักขวางและที่ทำมาหากิน ค่อนข้างน้อย ชาวไตหย่าจึงพากันอพยพออกไปจากบ้านป่าสักขวางจำนวนมาก

บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีประชากร 360 คน มีชาวไตหย่าเชียงราย 210 คน เป็นชุมชนที่ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่มากที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำสะอาดไหลผ่าน ในขณะที่ชาวไตหย่าได้เข้ามาบุกเบิก ที่ดินทำกินนั้น ยังไม่มีผู้คนอาศัยอยู่มากนัก จนกระทั่งอพยพจากบ้านป่าสักขวางมาอาศัยอยู่จำนวนมาก ทางเทศบาลจึงได้แบ่งหมู่บ้านน้ำบ่อขาวออกเป็น 2 ชุมชน คือหมู่ 6 และหมู่ 10

บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีประชากร 1,250 คน มีชาวไตหย่าเชียงราย 23 คน บ้านน้ำลาดเป็นชุมชนที่ชาวไตหย่าอพยพมาจาก บ้านน้ำบ่อขาว และบ้านป่าสักขวาง ด้วยเหตุผลย้ายตามครอบครัวและเพื่อหาที่ทำกินใหม่

1.2 ด้านข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย 2 ประการ คือ ลักษณะข้อมูลและประเภทของข้อมูลที่จัดเก็บ ดังนี้

1.2.1 ลักษณะข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูล 2 ลักษณะ ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ มีรายละเอียด ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยเก็บจากชาวไตหย่าเชียงราย ในพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งดำเนินการอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านภาษา และวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง ข้อมูลปฐมภูมิได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษา

และวัฒนธรรมไตหย่า โดยผู้ให้ข้อมูลกระจายอยู่ในพื้นที่ที่มีชาวไตหย่าตั้งถิ่นฐาน จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร บทความ งานวิจัย และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีผู้บันทึกและเผยแพร่เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับชาวไตหย่าเชียงราย

1.2.2 ประเภทข้อมูล ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิข้างต้น ซึ่งเป็นข้อมูล ภาษาไตหย่า เชียงราย ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลโดยอาศัยแนวคิดของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2537, หน้า 15) และวรวรรณ์ ศรียาภัย (2544, หน้า 5) เป็นแนวทางในการจัดเก็บข้อมูล มี 5 ประเภท ดังนี้

1) เรื่องเล่า (Narrative Discourse) ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ทั้ง 2 อย่าง เพราะเรื่องเล่าจะเรียงเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันตามลำดับเวลา ผู้เล่าต้องเล่าเหตุการณ์เกิดขึ้นก่อน และเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังเป็นลำดับต่อไป นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มผู้กระทำที่ประกอบด้วย ผู้กระทำ ลักษณะข้อมูลเรื่องเล่าที่จะจัดเก็บ ได้แก่ ข้อมูลนิทาน ทั้งนิทานมุขปาฐะ และนิทาน ลายลักษณ์

2) กระบวนการ (Procedural Discourse) มีลักษณะตามหลักเกณฑ์ เรื่องลำดับการกระทำ แต่เพียงอย่างเดียว โดยแนะนำกระบวนการหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามขั้นตอนตามลำดับเวลาก่อนหลัง และไม่ระบุผู้กระทำ

3) ข้อควรปฏิบัติ (Behavioral Discourse) มีลักษณะเน้นแนวโน้มผู้กระทำ แต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ต้องเรียงลำดับเวลาก่อนหลัง แต่เน้นว่าผู้กระทำควรประพฤติตนอย่างไร หรือได้กระทำบางสิ่งบางอย่างไปแล้วอย่างไร

4) คำอธิบาย (Expository Discourse) ไม่มีลักษณะของลำดับกาล และแนวโน้มผู้กระทำ กล่าวคือไม่ต้องเรียงลำดับเหตุการณ์ และไม่ต้องเน้นผู้กระทำ

5) บทสนทนา (Conversation Discourse) เป็นการพูดกันระหว่างคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ลักษณะข้อมูลบทสนทนาที่จะจัดเก็บ ได้แก่ ความเชื่อและศาสนา ประเพณีและ พิธีกรรม การประกอบอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปะและบันเทิง

2. ขอบเขตงานแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย พลวัต การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับ วิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผ่านข้อมูลภาษาระดับข้อความจากผู้ออกภาษาไตหย่าเชียงราย

แนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัยเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไทหย่าเชียงราย** ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดภาษากับวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการศึกษา กล่าวรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดการจัดประเภทข้อมูลภาษาไทหย่าเชียงราย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทหย่าเชียงราย

3. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเวลา 2 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 เวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย อยู่ในช่วงเดือนมกราคม 2563-เดือนธันวาคม 2563

3.2 เวลาการดำเนินงานวิจัย อยู่ในช่วงปีการศึกษา 2563-2564 ตามปฏิทินการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา รวมเป็นเวลา 2 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชาวไทหย่าเชียงราย หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทหย่าที่อพยพมาจากเมืองหย่า มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านป่าสักขวาง บ้านน้ำบ่อขาว และบ้านน้ำลัด มีชาวไทหย่าอาศัยอยู่มากที่สุดที่บ้านน้ำบ่อขาว และพูดภาษาไทหย่าเชียงราย มีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์อย่างชัดเจน อาศัยในพื้นที่ 3 หมู่บ้านของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย

พลวัตวัฒนธรรมภาษาไทหย่าเชียงราย หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของภาษาไทหย่าเชียงราย ด้านเสียง ด้านคำ และด้านการเรียงคำของผู้ใช้ภาษาไทหย่าแต่ละกลุ่มอายุ โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอายุ 70-80 ปีขึ้นไป กลุ่มอายุ 60-69 ปี กลุ่มอายุ 50-59 ปี กลุ่มอายุ 40-49 ปี และกลุ่มอายุ 30-39 ปี

ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทหย่าเชียงราย หมายถึง ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทหย่าเชียงราย ใน 4 ประเด็น ได้แก่ ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้ข้อมูลลักษณะภาษาไทหย่าเชียงรายปัจจุบันปี 2565 เป็นลายลักษณ์อักษร
2. ได้ข้อมูลลักษณะพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทหย่าเชียงราย
3. ได้ข้อมูลพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทหย่าเชียงราย
4. เป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไทหย่าเชียงรายให้คงอยู่ต่อไป
5. เป็นประโยชน์ต่อองค์กรเกี่ยวข้องหรือผู้สนใจ สามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทหย่าเชียงรายและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย

ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

1. ผู้วิจัยใช้อักษรไทยแทนเสียงภาษาไทหย่าเชียงราย เพื่อให้อ่านและเข้าใจง่ายสำหรับบุคคลทั่วไป
2. การเก็บข้อมูลตัวแทนผู้บอกภาษาจาก 3 หมู่บ้าน ผู้วิจัยคัดเลือกโดยใช้วิธีเจาะจง ชาวไทหย่าที่พูดภาษาไทหย่าเป็นภาษาแม่ ผู้บอกภาษาเป็นผู้นำด้านวัฒนธรรมไทหย่าเชียงราย ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มสตรีไทหย่าเชียงราย หมอสอนศาสนาคริสต์ที่เป็นชาวไทหย่าเชียงราย ชาวไทหย่าเชียงรายที่รู้ประเพณี รวมถึงชาวไทหย่าเชียงรายที่เป็นผู้สืบสานและอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมไทหย่าเชียงราย
3. ผู้บอกภาษาชาวไทหย่าเชียงรายทั้ง 5 กลุ่มอายุ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ ชาวไทหย่าเชียงราย ที่มีอายุ 70-80 ปีขึ้นไป กลุ่มที่ 2 คือ ชาวไทหย่าเชียงรายที่มีอายุ 60-69 ปี กลุ่มที่ 3 คือชาวไทหย่าเชียงรายที่มีอายุ 50-59 ปี กลุ่มที่ 4 คือชาวไทหย่าเชียงรายที่มีอายุ 40-49 ปี และกลุ่มที่ 5 คือชาวไทหย่าเชียงรายที่มีอายุ 30-39 ปี

สัญลักษณ์ใช้ในการวิจัย

การถ่ายทอดเสียงภาษาไทหย่าเชียงรายด้วยตัวอักษรไทย ผู้วิจัยใช้ตัวอักษรไทยตามหลักของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) เป็นการศึกษาเสียงในภาษาไทหย่าเชียงราย ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ แสดงรายละเอียดได้ดังนี้

1. เสียงพยัญชนะต้นภาษาไตหย่าเชียงรายจำนวน 17 เสียง ดังนี้

ตาราง 4 การเทียบเสียงพยัญชนะต้นภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ

เสียงพยัญชนะต้นภาษาไตหย่าเชียงราย	เสียงพยัญชนะต้นภาษาไทยกรุงเทพฯ
[ป]	[ป]
[พ]	[พ]
[ว]	[ด] [บ] [ว]
[ม]	[ม]
[ฟ]	[ฟ]
[ต]	[ต]
[ท]	[ท]
[ล]	[ด] [ล]
[น]	[น]
[จ]	[ช] [ก]
[ช]	[ช]
[ญ]	[ง]
[ย]	[ย]
[ก]	[ก]
[ค]	[ค]
[ข]	[ข] [ย]
[ฮ]	[ง] [ร] [ฮ]

2. เสียงสระภาษาไตหย่าเชียงรายจำนวน 18 เสียง ดังนี้

ตาราง 5 การเทียบเสียงสระภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ

เสียงสระภาษาไตหย่าเชียงราย	เสียงสระภาษาไทยกรุงเทพฯ
[ึ]	[ึ]
[ึ]	[ึ]
[ึ-ะ]	[ึ-ะ]
[ึ-]	[ึ-]
[ึ-ะ]	[ึ-ะ]
[ึ-]	[ึ-]
[ึ-ะ]	[ึ-ะ]
[ึ-]	[ึ-]
[ึ-อะ]	[ึ-อะ]
[ึ-อ]	[ึ-อ]
[-ะ]	[-ะ]
[-า]	[-า]
[ุ]	[โ-ะ]
[ู]	[โ-]
[โ-ะ]	[-ัวะ]
[โ-]	[-ัว]
[ุ-ะ]	[ุ-ะ]
[-อ]	[-อ]

3. วรรณยุกต์ภาษาไตหย่าเชียงราย มี 5 เสียง ได้แก่ เสียงวรรณยุกต์ สามัญ เอก โท ตรี และจัตวา มีข้อสังเกต คือ เสียงวรรณยุกต์โท และเสียงวรรณยุกต์ตรีจะมีระดับเสียงต่ำกว่าเสียงในภาษาไทยกรุงเทพฯ เล็กน้อย ส่วนเสียงวรรณยุกต์สามัญ เสียงวรรณยุกต์เอก และเสียงวรรณยุกต์จัตวาใกล้เคียงกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยกรุงเทพฯ

4. เครื่องหมาย ... เมื่อปรากฏหน้าข้อความใด แสดงว่ามีข้อความนำหน้าข้อความนั้นมาก่อน และเมื่อปรากฏหลังข้อความใด แสดงว่ามีข้อความต่อจากข้อความนั้น

กรอบแนวคิดของการวิจัย

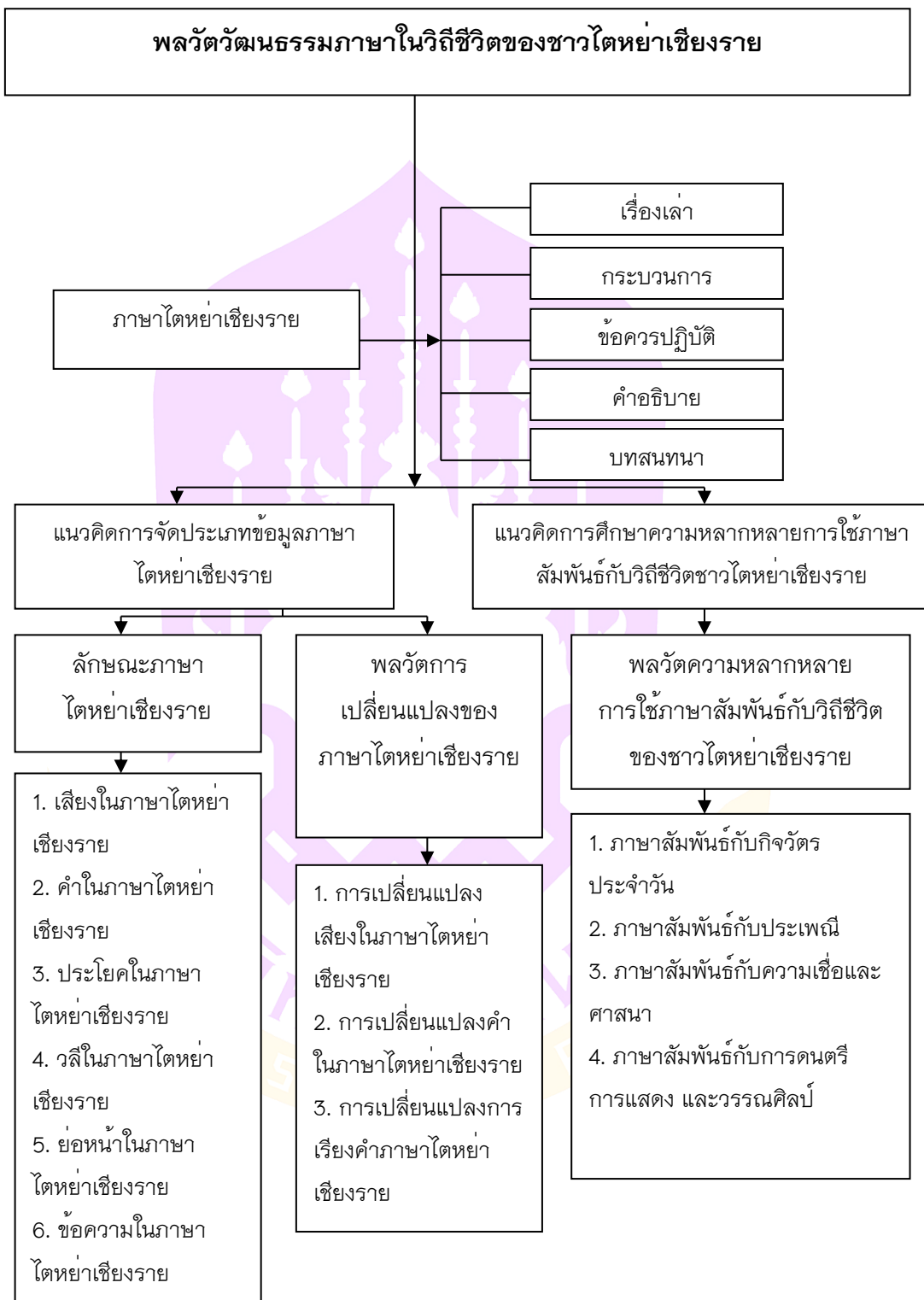
จากการนำเสนอบทนำของงานวิจัยตามที่กล่าวรายละเอียดข้างต้น ผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเพื่อดำเนินการวิจัย คือ การศึกษาพลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่า เชียงราย 2 ประเด็น ดังนี้

1. การศึกษาลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่า เชียงราย ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดประเภทของมูลทางด้านลักษณะภาษามาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยศึกษาเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย คำในภาษาไตหย่าเชียงราย ประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย วลีในภาษาไตหย่าเชียงราย ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย และข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย และแนวคิดการจัดประเภทการเปลี่ยนแปลงของภาษา โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย การเปลี่ยนแปลงด้านคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

2. การศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่า เชียงราย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดด้านการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต มาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยศึกษาภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

กรอบแนวคิดในการวิจัยดังกล่าว สรุปลงได้เป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย** ผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ใน 2 ประเด็น ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย
  - 1.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.1.2 วัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.1.3 ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.1.4 การประกอบอาชีพของชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.1.4 ศาสนา และความเชื่อของชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.1.5 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาไตหย่าเชียงราย
  - 1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย
    - 1.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไตหย่าเชียงราย
    - 1.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา
  - 2.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับการใช้ภาษา
    - 2.1.1 คุณสมบัติของภาษา
    - 2.1.2 ประเภทของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร
    - 2.1.3 ลักษณะภาษา
      - 1) ลักษณะเสียง
      - 2) ลักษณะคำ
      - 3) ลักษณะประโยค
      - 4) ลักษณะข้อความ
  - 2.2 มโนทัศน์เกี่ยวกับความหลากหลายการใช้ภาษา
    - 2.2.1 องค์ประกอบของวัฒนธรรม
    - 2.2.2 ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม

2.2.3 ประเภทของวัฒนธรรม

2.2.4 ความหลากหลายการใช้ภาษา

- 1) ภาษากับวิถีชีวิต
- 2) ภาษากับความเชื่อและศาสนา
- 3) ภาษากับประเพณีและพิธีกรรม
- 4) ภาษากับการประกอบอาชีพ
- 5) ภาษากับนามบัญญัติ
- 6) ภาษากับสภาวะอารมณ์
- 7) ภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย

ชาวไตหย่าเชียงรายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท โดยอพยพมาจากเมืองหยา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มาอาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน และอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย สามารถจำแนกประเด็นการศึกษาได้ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) มโนทัศน์เกี่ยวกับชาวไตหย่าเชียงราย และ 2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับชาวไตหย่าเชียงราย

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอยู่ไม่ไกลมากนักกับสาธารณรัฐประชาชนจีน จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอาศัยอยู่ หนึ่งในจำนวนนั้น ได้แก่ ชาวไตหย่า ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน

สาระความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เกี่ยวกับชาวไตหย่าเชียงราย ที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยนี้มี 5 ประเด็น ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชาวไตหย่าเชียงราย วัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงราย ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไตหย่าเชียงราย การประกอบอาชีพของชาวไตหย่าเชียงราย ศาสนา และความเชื่อของชาวไตหย่าเชียงราย และความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาไตหย่าเชียงราย สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าเชียงราย คือ กลุ่มคนที่อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวไตหย่าเชียงราย สามารถจำแนกประเด็นในการศึกษาได้ 5 ประเด็น ได้แก่ ลักษณะของคนไตหย่า การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะบ้านเรือนของชาวไตหย่า สถาบันครอบครัวและเครือญาติของชาวไตหย่า และการอพยพของชาวไตหย่า กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1.1 ลักษณะของคนไตหย่า ชาวไตหย่าดั้งเดิมมีลักษณะกายภาพที่คล้ายกับคนจีนบางส่วนเนื่องมาจากการแต่งงานกับคนจีน ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 28) ได้กล่าวถึงชาวไตหย่า มีลักษณะรูปร่างสูงปานกลางประมาณ 150-160 เซนติเมตร ชาว จมูกโด่ง คล้ายคลึงคนจีนในบางส่วนเนื่องจากมีการปะปนกันบ้าง โดยการแต่งงานกับคนจีน แต่ก็ไม่มากนักเนื่องจากคนไตหย่าไม่นิยมแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ และมีวัฒนธรรมของตนเอง ชาวไตหย่าเป็นผู้ที่มีความขยันและอดทนมาก โดยเฉพาะผู้หญิง จะทำงานทุกอย่างตั้งแต่เช้าจนมืด ทั้งงานในบ้าน เตรียมข้าวปลาอาหาร นำวัว ควายออกไปเลี้ยง โดยผูกมัดทิ้งไว้ในบริเวณที่มีหญ้า นำเปิดและห่านออกไปเลี้ยงที่นาข้าวหรือที่มีแอ่งน้ำ ผสมอาหารให้หมู ทำนาหรือปลูกผักสวนครัว หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว ต้องกลับไปทำนาอีก ตอนเย็นกลับมาทำอาหาร หั่นผักสำหรับต้มเป็นอาหารหมู จะเข้านอนประมาณ 4 ทุ่ม ผู้ชายนั้นก็ทำงานหนักในทุกๆ วันตลอดทั้งวันและงานอื่น ๆ ที่เป็นงานหนัก สำหรับผู้สูงอายุของชาวไตหย่ามักจะทำงานอยู่กับบ้าน สวนแห สวนตะกร้า สวนหมวก เลี้ยงหลานหรือเลี้ยงสัตว์

ส่วนชาวไตหย่าในเชียงราย มีการแต่งงานกับคนในท้องถิ่นและต่างชาติพันธุ์ เช่นในอำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีชาวจีนฮ่ออาศัยอยู่จำนวนมาก ด้วยบริบทพื้นที่จึงมีการแต่งงานกับชาวจีนฮ่อ และคนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย ทำให้ลักษณะรูปร่างหน้าตา มีการผสมผสานกันระหว่างชาติพันธุ์

1.1.2 การตั้งถิ่นฐาน ในเมืองหย่าที่ประเทศจีนชาวไตหย่าเน้นทำเกษตรกรรมเป็นหลัก การตั้งถิ่นฐานจึงอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอันจะช่วยอำนวยความสะดวกให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก และมีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ แม่น้ำหงเหอหรือแม่น้ำต้าวเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชาวไตหย่า ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 30-31) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวไตหย่าที่จีนว่าเป็นชาวไทที่มีวัฒนธรรมข้าว จึงมีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบในหุบเขา เช่นเดียวกับกลุ่มชาวไทกลุ่มอื่น ๆ ชินผิงและหยวนเจียงเป็นสองอำเภอในมณฑลยูนนานที่ชาวไตหย่าตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่น แม้ว่าภูมิภาคทั้งสองอำเภอดังกล่าวจะเป็นภูเขา แต่ก็มีภูเขาสายสำคัญที่ชาวไตหย่าสร้างบ้านเรือนและอาศัยน้ำ

ในแม่น้ำทำการเกษตรและประมงนั้น คือ แม่น้ำแดง ชาวจีนเรียกว่าแม่น้ำหงเหอ ชาวไตหย่าเรียกแม่น้ำต้า เป็นแม่น้ำที่กว้างใหญ่ และยาวมาก แม่น้ำมีสีแดงและมีน้ำตลอดปี นอกจากนั้นยังอุดมไปด้วยปลานานาชนิด ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำแดงจึงทำให้ชาวไตหย่าสามารถทำนาได้ตลอดปี และยังมีผลผลิตทางการเกษตรสูงทั้งอดีตและปัจจุบัน

ซินผิง (xinpíng) เป็นอำเภอหนึ่งที่ตั้งอยู่กลางมณฑลยูนนานห่างลงไปทางใต้ของคุนหมิง 217 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 4,223 ตารางกิโลเมตร อำเภอที่สำคัญ ๆ ที่อยู่โดยรอบ ได้แก่ หยวนเจียง โมเจียง ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบในหุบเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเล 400-800 เมตร พื้นที่จากทิศเหนือถึงทิศใต้ยาวประมาณ 100 กว่ากิโลเมตร บริเวณทางเหนือเป็นที่ราบที่เรียกว่าราบก่าซ่าหรือกาไส (Kasoi) ทางใต้เป็นที่ราบค่อนข้างต่ำ เรียกว่า ที่ราบโมซ่า มีแม่น้ำโมซ่าและแม่น้ำก่าซ่า ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำแดงอันเป็นแม่น้ำสายหลักที่หล่อเลี้ยงประชาชนซินผิง และไหลผ่านหยวนเจียงลงไปทางตอนใต้ออกไปสู่ประเทศเวียดนาม อุณหภูมิสูง 48 องศาเซลเซียส นาน 5 เดือน อุณหภูมิต่ำสุด 5.2 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคมและฝนจะตกหนักสุดในเดือนมิถุนายน บางครั้งมีลมแรงมากจนทำให้ต้นข้าวในนาได้รับความเสียหาย ซินผิงปัจจุบันมีประชากรทั้งหมดจำนวน 246,000 คน ประมาณร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมดนี้เป็นชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ได้แก่ ชาวไตหย่า ไตซ่า ฮานี หยี และลาหู่ ที่เหลือคือชาวฮั่น

การตั้งถิ่นฐานของชาวไตหย่าในเชียงราย พบมากใน 3 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย และอำเภอเมืองเชียงราย ดังนี้

1) บ้านป่าสักขวางเดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่าเต็มไปด้วยป่าไม้สักและไม้เบญจพรรณ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิดไม่มีคนอาศัยอยู่ มีแนวป่าสักที่ขวางทางเดินของผู้คนที่ผ่านไปมาชาวบ้านที่อยู่รอบ ๆ จึงเรียกว่า “สันป่าสักขวาง” ต่อมาชาวไตหย่าได้เข้ามาบุกเบิกเป็นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย ทำให้มีผู้เข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไตหย่าและชาวพื้นเมือง

2) บ้านน้ำบ่อขาว เป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่แต่เดิมนั้นเป็นป่าไผ่เชิงเขา มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมาย ยังไม่มีผู้คนอาศัยอยู่มากนัก จนกระทั่งชาวไตหย่าได้เข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกินและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดเป็นกลุ่มบ้านที่เป็นส่วนหนึ่งของตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นหมวดหมู่ทำให้บ้านน้ำบ่อขาวกลายเป็นชุมชน 2 หมู่บ้านคือ ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ 6 และ หมู่ 10 ขึ้นกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นคือเทศบาลตำบลห้วยไคร้

3) บ้านน้ำลัด เป็นชุมชนที่ตั้งชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน คือ จากการที่มีสายน้ำแยกจากแม่น้ำกกไหลลัดเข้ามาในชุมชน ผ่านพื้นที่ของชุมชนออกไปสู่พื้นที่อื่น

1.1.3 ลักษณะของบ้านเรือนของชาวไตหย่า ชาวไตหย่าดั้งเดิมนั้นนิยมสร้างบ้านเรือนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วัสดุดินจากธรรมชาติ ภายในบริเวณบ้านมีการแบ่งสัดส่วนเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอยให้มากที่สุด ดังที่รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 35) กล่าวถึงลักษณะของบ้านเรือนของชาวไตหย่า สรุปได้ว่าชาวไตหย่านิยมสร้างบ้านด้วยดินปั้นเป็นก้อนสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 7×10 นิ้ว ตากแห้งแล้วนำมาเรียงต่อกันเชื่อมด้วยโคลนหรือดินเปียก ซึ่งในดินที่ใช้ปั้นนั้นประกอบไปด้วยดินเหนียว ฟางข้าว และใยลินินหรือเส้นผม ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ก้อนดินที่ปั้นสามารถยึดเกาะติดกันได้ดี กล่าวคือดินที่ปั้นจะไม่มีอาการเผา ลักษณะบ้านจะเป็นบ้าน 2 ชั้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ชั้นล่างเป็นดินมิได้ปูพื้นด้วยไม้หรือสิ่งอื่นใด ซึ่งชั้นล่างนี้มีห้องครัวและห้องโถงสำหรับรับประทานอาหาร นั่งเล่น หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว ส่วนชั้นบนจะเป็นห้องนอน บันไดขึ้นชั้นบนจะแคบและชันมากมักจะอยู่กึ่งกลางบ้านทุกบ้านจะมีสายหนึ่งแขวนจากชั้นบนลงมาถึงชั้นล่างบริเวณบันได เพื่อใช้จับเวลาขึ้นบันไดหลังคาบ้านไม่เป็นจั่วเหมือนบ้านไทลื้อหรือไทใหญ่ แต่จะมีพื้นเรียบเป็นลาดฟ้าใช้เป็นที่พักขาข้าวเปลือก ผัก หรือขึ้นไปนอนในเวลาากลางคืนที่มีอากาศร้อน ภายในบ้านทั้ง 2 ชั้น จะมีหน้าต่างขนาด 30 เซนติเมตร 1-2 บาน จึงทำให้มืดและอับ บริเวณบ้านนอกจากจะมีบันไดติดกับบ้านมีคอกสัตว์ต่าง ๆ โดยรอบ คือ คอกวัว หมู เป็ด ไก่ เกือบพื้น ซึ่งจะก่อด้วยดินปั้นเช่นเดียวกับบ้านหลังคาคอกก็ใช้ตากข้าวเปลือกและผัก นอกจากนี้ยังมีบ่อเลี้ยงปลาและปลูกผลไม้ ผักสวนครัวทุกชนิด

บ้านเรือนของชาวไตหย่าที่เชียงราย เมื่อชาวไตหย่าเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ก็มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเหมือนกับคนพื้นเมืองทั่วไป เริ่มแรกก็ปลูกบ้านโดยใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบคา ที่ไปเกี่ยวหญ้าคามาคามาไฟคาใช้เอง ไม้ไผ่ก็หาได้ง่ายอยู่ทั่วไปในบ้าน จึงเป็นการปลูกแบบอยู่ชั่วคราว ไม่มีใครปลูกบ้านด้วยดินเพราะยังมีการเคลื่อนย้ายที่อยู่บ่อย ๆ จึงยังไม่มีใครปลูกสร้างบ้าน แบบถาวรที่ใช้เวลาทำนานและทำยาก อีกประการหนึ่ง คือ ความแตกต่างของดิน เพราะดินในในโมษาเจียงไม่ละเอียดหรือหลุตรอนเวลาถูกฝน จึงเป็นความยากที่จะนำดินในประเทศไทยมาทำบ้านเหมือนอยู่ที่บ้านเดิมและเมื่อชาวไตหย่ามีที่ดินเป็นของตัวเองไม่ย้ายถิ่นไปที่อื่นแล้ว ก็เริ่มปลูกสร้างบ้านเรือนถาวรมากขึ้น เริ่มปลูกบ้านด้วยไม้เนื้อแข็งเปลี่ยนจากมุงด้วยหญ้าคามาคามาเป็นการมุงด้วยสังกะสี ต่อมาก็มีการปลูกบ้านตึกมากขึ้น มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง หรือปัจจุบันนี้ ก็ใช้วัสดุสร้างบ้านที่ทันสมัยมากขึ้น บ้านเรือนจึงมีรูปทรงตามสมัยนิยมหรือเป็นแบบที่นิยมทั่วไปของชุมชนที่อยู่อาศัยชาวไตหย่าในประเทศไทย รู้จักบ้านแบบดั้งเดิมที่บรรพบุรุษเคยอยู่อาศัยมาก่อนจากการบอกเล่า และจากการที่บางคนได้เดินทาง

กลับไปเยือนโมซาเจียงเพื่อเยี่ยมญาติ ซึ่งญาติพี่น้องที่นั่นยังคงอาศัยอยู่ในบ้านดิน บางคนรู้จักบ้านไต่หย่าจากที่เคยเห็นในภาพ (লেখळा ตรีเอกานุกูล และจรูไรรัตน์ วรรณศิริ 2552, หน้า 79)

1.1.4 สถาบันครอบครัวและเครือญาติของชาวไต่หย่าเชียงราย ชาวไต่หย่าอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่เพื่อช่วยกันทำการเกษตร ในแต่ละครอบครัวจะมีผู้นำครอบครัวซึ่งสืบสายสกุลมาจากทางบิดาที่ตั้งที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 37) กล่าวถึงสถาบันครอบครัวและเครือญาติของชาวไต่หย่าไว้ว่า สังคมไต่หย่าเป็นสังคมการเกษตร ระบบครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย จะมีเครือญาติอาศัยอยู่ภายใต้ชายคาบ้านเดียวกัน ช่วยกันทำการเกษตรกรรม ซึ่งถือว่าที่ดินที่มีอยู่นั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัว ทุกคนในบ้านมีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกันทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือเป็นญาติที่สืบสายโลหิตและญาติที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นญาติที่เกิดจากการสมรส ระบบเครือญาติของชาวไต่หย่าจะมีลักษณะสืบสายสกุลทางบิดา ซึ่งบุคคลที่สืบสายสกุลโดยตรงนี้จะมีหน้าที่ ความรับผิดชอบ และภาระงานต่าง ๆ ในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ และการปกครองในครัวเรือน หรือการป้องกันภัยจากนอกร้าน

1.1.5 การอพยพของชาวไต่หย่า สภาวะสังคมมีผลกระทบต่อการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของชาวไต่หย่า ชาวไต่หย่ามีการอพยพจากเมืองหย่า หรือเมืองโมซาครั้งสำคัญ 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2472 เป็นการอพยพครั้งสำคัญและมีผลถึงปัจจุบัน และครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2476 มีผู้กล่าวถึงการอพยพของชาวไต่หย่า ดังนี้

รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 97-102) กล่าวถึงสาเหตุของการอพยพของชาวไต่หย่าโดยมีสาเหตุสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1) จากหลักฐานที่ปรากฏในเอกสารของมิชชันนารีทราบว่าในช่วง พ.ศ. 2463 จนถึง พ.ศ. 2472 (ปีที่มีการอพยพ) ในเขตอำเภอชินฝิงมีโจรผู้ร้ายชุกชุมมาก ซึ่งจะออกปล้นชาวบ้านที่เป็นชนส่วนน้อยหรือพวกไต ซึ่งรวมไปถึงไต่หย่าด้วยซึ่งการเข้าปล้นบ้านของพวกโจรซึ่งเป็นชาวฮั่นแต่ละครั้งจะมาเป็นกันจำนวนมาก และมีอาวุธปืน เข้ามาล้อมทำร้ายเอาทรัพย์สินเงินทองของมีค่ารวมทั้งข้าวและสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ด้วยทำให้ชาวไต่หย่าต้องจัดเวรยามในการเฝ้าดูโดยการขึ้นไปอยู่บนหลังคาบ้านตลอดคืน เมื่อโจรผู้ร้ายมากก็จะส่งสัญญาณให้ชาวบ้านในหมู่บ้านทราบและช่วยกันต่อสู้ขับไล่พวกโจร ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นประจำจนเป็นที่หวาดผวาของชาวบ้าน จากบันทึกรายงานของ วิลเลียม คลิฟตัน ดอร์ด (William Clifton Dodd) ดังนี้

“These Tai Ya people seem to have lived for generations in an atmosphere of fear, suspicion and distrust. This village where I live is surrounded by a thick wall twelve or more feet high. The gates are heavily barred and barricaded

with rock, so we have to climb over a pile of rock with the aid of notched log ladder every time we go out and in the village. Their gardens are outside the village, and are also walled in, each little plot with its own high wall. My landlord unlock the little door in her garden wall when she gathers her vegetables and lock it again when she come out. She locks her bedroom door when she goes in or out.”

2) การเอาเปรียบเจ้าของที่ดิน ชาวไต่หย่าจะถูกกีดกันจากชาวฮั่นและเจ้าหน้าที่ในการมีกรรมสิทธิ์ถือครองที่นาโดยให้บุกเบิกที่รกร้างได้แต่ไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ หลังจากบุกเบิกที่แล้ว 3 ปี จะต้องจ่ายค่าเช่าให้ชาวฮั่น ซึ่งพวกนี้จะเอาเปรียบและข่มเหงด้วยการให้เรียกร้อยเอาผลผลิตทางการเกษตรและสัตว์เลี้ยงครั้งละจำนวนมาก เจ้าของที่ดินจะพยายามสืบว่าคนในหมู่บ้านคนใดมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างดี เจ้าของที่ดินก็จะออกปากขอยืมเงิน ซึ่งการยืมเงินนี้ไม่ได้มีความตั้งใจที่จะใช้คืน เมื่อถูกปฏิเสธไม่ได้ยืมเจ้าของที่ดินก็จะไม่อนุญาตให้บุคคลนั้น ๆ เช่าที่ทำนา

3) เจ้าหน้าที่ร่วมมือกับโจร ในกรณีที่ผู้ปกครองท้องถิ่นส่งทหาร ตำรวจ มาจับโจรผู้ร้ายที่ได้รับแจ้งจากชาวบ้าน ผู้ร้ายจะให้สินบนกับตำรวจเป็นเงิน ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจกลับไปรายงานผู้ปกครองท้องถิ่นก็จะรายงานว่าไม่สามารถจับผู้ร้ายได้ ชาวคริสเตียนไต่หย่าคนหนึ่ง ถูกโจรมีปืนปล้นข้าวซึ่งมีมูลค่าอย่างน้อยถึง 400 เหรียญ แต่ไม่สามารถจับกุมผู้ร้ายได้

4) การเข้าไปเผยแพร่ศาสนาของมิชชันนารี ทำให้เจ้าของที่ดินและเจ้าหน้าที่ เกรงว่าชาวไต่หย่าจะได้รับความรู้และฉลาดขึ้นหรือจะได้รับการยุยงส่งเสริมจากมิชชันนารีให้กระด้างกระเดื่องกับเจ้าของที่ดิน จนในที่สุดพวกฮั่นจะไม่สามารถผลประโยชน์หรือสามารถเอาเปรียบชาวไต่หย่าได้ ดังนั้นพวกนี้จะพยายามทุกวิถีทางไม่ให้ชาวไต่หย่าให้ความร่วมมือกับมิชชันนารี เช่น ต่อต้านมิให้ชาวไต่หย่าร่วมมือกับมิชชันนารีที่เข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ด้วยการออกข่าวว่าถ้าชาวไต่หย่าคนใดให้ที่ดินทราบก่อนจะถูกตัดศีรษะ พ.ศ. 2464 ได้มีผู้ประกาศกิตติคุณชาวไทยจากเชียงรายเข้าไปเผยแพร่ศาสนาพร้อมกับมิชชันนารีชาวอเมริกัน โดยสอนเป็นภาษาและอักษรล้านนา ทำให้ไต่หย่าในเมืองโมซ่าเข้าใจและกลับไปนับถือศาสนาคริสต์กันมากขึ้น ยิ่งทำให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นไม่พอใจมากขึ้น และเข้าใจว่าคณะมิชชันนารีเหล่านี้เข้าไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อันจะนำไปสู่การแข็งข้อของชาวไต่หย่า

ด้วยเหตุประการต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ชาวไต่หย่าที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งได้รับการเอาเปรียบและการบีบบังคับมาโดยตลอด จำเป็นต้องอพยพเพื่อจะเข้าไปอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยพร้อมกับคณะเผยแพร่ศาสนาชาวไทย การอพยพครั้งนี้มีหมอสอน

ศาสนาชาวอเมริกัน และผู้ช่วยชาวไทย คือ นายแก้ว ใจมา, หนานสุข น้อยจันตา และเพื่อนร่วมกลุ่มอีก 2-3 คน เป็นผู้นำ ส่วนผู้นำชาวไทหย่า คือ นายใส นาคา มีชาวคริสเตียนไทหย่าอพยพมาถึงเชียงราย ทั้งหมด 10 ครอบครัว ดังนี้

ครอบครัวนายใส นาคา (ปัจจุบันนามสกุล ลูติจำเจริญพร) หัวหน้ากลุ่มอพยพ

ครอบครัวนายหล้า น้ำไม้

ครอบครัวนายคาง กวงแกน

ครอบครัวนายยี จาง

ครอบครัวนายสม เปา

ครอบครัวนายสาม เปา

ครอบครัวนายยี ตึงหลวง

ครอบครัวนายยี เปียงซี

ครอบครัวนายใส เคน

ครอบครัวนายใส นายเย

การอพยพครั้งแรกนั้นเมื่อเริ่มอพยพมีผู้เดินทางมาด้วยเป็นจำนวนมาก แต่ระยะทางที่ไกลทำให้ชาวไทหย่าส่วนหนึ่งเปลี่ยนใจ หยุดตั้งหมู่บ้านที่เมืองชินบ้าง หยวนเจียงบ้าง โดยที่หยวนเจียงได้ตั้งหมู่บ้านใหม่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหัวผา บ้านซองเปา และบ้านใหม่ และที่เชียงรุ่งบ้าง

การอพยพครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีการปฏิวัติโค่นล้มรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋งขณะนั้น รัฐบาลจึงได้รวบรวมเอาชายฉกรรจ์ที่เป็นไตทั้งหลายไปเป็นทหารครอบครัวละ 2 คน ซึ่งชายชาวไทหย่าได้หนีการถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารและอพยพเข้าไปในประเทศไทย ผู้ที่เป็นหัวหน้าในการอพยพครั้งที่ 2 คือ นายใส นาคา (นามสกุลนาคา หมายถึง เป็นผู้ที่มาจากหมู่บ้านนาคา) ปัจจุบัน พ.ศ. 2541 หมู่บ้านนี้ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่แล้ว กล่าวคือ เมื่อมีการอพยพครั้งที่ 1 เข้าไปอยู่ในประเทศไทยที่จังหวัดเชียงราย นายใส นาคา ได้กลับไปรับเอาชาวไทหย่าที่อพยพมาครั้งที่ 2 อีก ซึ่งผู้ที่อพยพมาครั้งนี้มีทั้งที่นับถือคริสต์และไม่ได้นับถือ แต่ต่อมาภายหลังเมื่อเข้ามาอยู่รวมกันในหมู่บ้านป่าสักขวางและบ้านน้ำบ่อขาวก็เปลี่ยนไปเป็นคริสเตียน เนื่องจากชาวไทหย่าใน 2 หมู่บ้านนี้เป็นคริสเตียนทั้งหมด การอพยพยังมีประปราย จนกระทั่งจีนเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้จะมีการอพยพที่สำคัญถึง 2 ครั้งด้วยกัน แต่ก็ยังมีชาวไทหย่าที่ยังคงอาศัยอยู่ในเมืองไม้อาจำนวนมาก (จุฬาร ประชาเศษสุวรรณ และจินตนา มัธยมบุรุษ, 2541, หน้า 97-102)

ในปัจจุบันเหลือเพียงรุ่นลูกหลานของชาวไตหย่าที่ถือกำเนิดขึ้นในจังหวัดเชียงราย และมีบางคนที่ยังสามารถใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในการสื่อสาร และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีบางประการที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย

1.2 วัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าเชียงรายเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง จากการศึกษาวัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกประเด็นในการศึกษาได้ 3 ประเด็น ได้แก่ วัฒนธรรมด้านการแต่งกายดั้งเดิมของชาวไตหย่า วัฒนธรรมด้านอาหาร และวัฒนธรรมด้านดนตรีและการขับร้องของชาวไตหย่า กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1.2.1 วัฒนธรรมด้านการแต่งกายดั้งเดิมของชาวไตหย่า มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชยมบุรุษ (2541, หน้า 40) คือ สตรีชาวไตหย่าจะสวมเสื้อ 2 ตัว ตัวแรกเรียกว่า เสื้อน้อย เป็นเสื้อที่ไม่มีแขน คอตั้ง และตัวยาวด้านหน้าของเสื้อจะประดับด้วยมะลารเต็มทั้งตัว ซึ่งจะสวมเป็นตัวแรก และมีเสื้อตัวที่ 2 สวมทับ เป็นเสื้อเอวลอย แขนยาวเปิดหน้าอก คล้ายเสื้อกั๊ก ขอบของเสื้อ ได้แก่ คอ แขน และเอว จะประดับด้วยแพรสีต่าง ๆ เช่น แดง พ้า ชมพู เหลือง ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ หลาย ๆ สี นำมาเย็บต่อกันเป็นรูปต่าง ๆ เช่น เป็นเส้นตรง สามเหลี่ยมหรือวงกลม เรียกว่า เสื้อหลวง และสวมหมวกสานใบใหญ่ที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษ ส่วนการแต่งกายของบุรุษชาวไตหย่า คือ นิยมสวมกางเกงสีดำหรือสีครามขายาว คล้ายกางเกงสะดอ เสื้อสีดำ คอจีนแขนยาวผ่าหน้าแต่ป้ายข้างติดกระดุมสีดำ ตัวปลอย ยาวถึงข้อเท้า แหกข้างเรียกว่าเสื้อฮู้ สวมหมวกทำด้วยผ้าสักหลาดคล้ายหมวกควายบอยปักด้วยด้ายสีต่าง ๆ ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพ 2 การแต่งกายของชาวไตหย่า

ที่มา: เลหล่า ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรณศิริ, 2552, หน้า 49

การแต่งกายของชาวไตหย่าในเชียงราย แม้ว่าชาวไตหย่าจะนำเครื่องแต่งกาย แต่กลับไม่ค่อยมีใครสวมใส่ เนื่องจากในอดีตคนพื้นเมืองส่วนใหญ่ยังแยกไม่ออก และเห็นว่าไตหย่าเป็นคนชาวเขา ทำให้ไม่มีใครอยากมาคบค้าสมาคม จึงนิยมสวมใส่เสื้อผ้าเหมือนคนพื้นเมืองทั่วไป คนหนุ่มสาวแทบจะไม่มีใครสวมใส่ชุดไตหย่าเลย มีแต่เพียงผู้หญิงสูงวัยที่ยังคงชอบนุ่งผ้าถุงแบบไตหย่า แม้จะนุ่งผ้าถุงของคนพื้นเมืองก็ตาม คือ มีการรังชายผ้าถุงด้านซ้ายขึ้น เครื่องแต่งกายที่นำติดตัวมา ก็จะถูกเก็บไว้ บางครั้งก็มีเรือของที่ประดับเสื้อผ้าไตหย่า โดยการแกะเอาเม็ดเงินที่ตกแต่งออกมาทำเป็นเครื่องประดับต่าง ๆ แทน เพราะไม่มีใครสวมใส่ชุดไตหย่า ด้วยเกรงว่าจะถูกเรียกว่าเป็นพวกชาวเขา และสาเหตุที่ไม่สวมใส่ชุดไตหย่าอีกประการหนึ่งก็คือ สภาพอากาศในประเทศไทยที่ร้อนกว่าบ้านเดิมในเมืองหย่า ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสวมใส่ จึงนิยมแต่งกายแบบคนท้องถิ่นแทน (লেখล้ำ ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรณศิริ, 2552, หน้า 49)

1.2.2 วัฒนธรรมด้านอาหาร ชาวไตหย่ามีวิถีอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้นความเชื่อเรื่องการเซ่นไหว้สิ่งเหนือธรรมชาติด้วยอาหารเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพ ถือเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันสืบมาที่ประเทศจีน ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 71-72) กล่าวว่า เนื่องด้วยชาวไตหย่านิยมเลี้ยงสัตว์ ปลา และประกอบอาชีพทางการเกษตรและได้ผลผลิตสูง นอกจากนั้นชาวไตหย่ามีวัฒนธรรมประเพณีในการเซ่นไหว้ ซึ่งการเซ่นไหว้แต่ละครั้งจะมีการฆ่าวัว ควาย จำนวนมาก จึงทำให้มีเนื้อเหลือมากหลังพิธี แม้ว่าจะมีการเลี้ยงฉลองกันแล้วก็ตาม เพราะเชื่อว่าการเซ่นไหว้ด้วยเนื้อวัวควายยิ่งมากเท่าใด ยิ่งเกิดผลดี ชาวไตหย่ารู้จักการถนอมอาหารด้วยการดองมาเป็นเวลาช้านาน จนถือว่าหมูดอง เนื้อดอง หมาดอง ปลาดอง และผักดอง เป็นอาหารหลัก

วัฒนธรรมด้านอาหารของชาวไตหย่าที่เชียงราย โดยชาวไตหย่ารุ่นแรก ที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้นำวัฒนธรรมเดิมด้านอาหารมาด้วยโดยเฉพาะด้านอาหารที่ยังคงมีเอกลักษณ์โดดเด่น คือ การปรุงอาหารที่มีรสชาติแบบเดิม ไม่นิยมทานอาหารของคนพื้นเมือง คือ ไม่ชอบทานกะปิ ปลาร้า หรืออาหารที่มีกะทิ จึงไม่ชอบทานอาหารของชาวเหนือหรือชาวภาคกลาง แต่จะนิยมปลูกผักเพื่อนำมาปรุงเป็นอาหารในแบบหุง (แกงที่มีรสเปรี้ยว) ต้ม ผัด ส่วนผักต่าง ๆ จะมีการนำมาดองเพื่อเก็บไว้ทานได้นาน โดยจะดองในโองซึ่งเป็นภาชนะดินเผา ที่ชาวไตหย่าเรียกว่า ต่อม หรือ ออม ที่นำติดตัวมาจากประเทศจีน ชาวไตหย่าจะดองเหมือนที่เคยทำเมื่ออาศัยอยู่ในโมซาเจียง ชาวไตหย่าจะนิยมรับประทานเนื้อสุนัข โดยนำเนื้อมาผัดใส่ผักกวยช่าย และจะใส่เลือดลงไปในการผัดด้วย การรับประทานเนื้อสุนัขเป็นสิ่งที่ทำให้คนพื้นเมืองรู้ว่าคนกลุ่มนั้นเป็นชาวไตหย่า และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนพื้นเมืองส่วนหนึ่งในอดีต

ไม่ยอมรับชาวไตหย่า จนในปัจจุบันชาวไตหย่าก็เลิกรับประเพณีอันสืบทอดเพื่อปรับตัวให้เข้ากับคนในท้องถิ่น

1.2.3 วัฒนธรรมด้านดนตรีและการขับร้องของชาวไตหย่า ชาวไตหย่าที่ประเทศจีน มีการใช้ดนตรีเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 73-76) กล่าวว่า ในประเพณีหรือพิธีกรรมใดก็ตาม ดนตรีจะเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีนั้น ทั้งนี้เพราะชาวไตหย่าเชื่อว่าเสียงดนตรีจะเป็นสื่อที่ส่งไปถึงสิ่งที่ไม่มีความหมายที่ได้รับทราบ และนอกจากนั้นเชื่อว่าจะทำให้สิ่งที่ต้องการติดต่อกับนั้นเกิดความพอใจ ตัวอย่างเช่น ในพิธีศพ เมื่อมีการเสียชีวิตลงจะมีการเซ่นไหว้ผู้ตายด้วยอาหารต่าง ๆ และประโคมด้วยดนตรี การที่ผู้เขียนใช้คำว่าประโคมนั้นต้องการเน้นย้ำให้เห็นว่าดนตรีที่เล่นนั้นจะมีเสียงดัง ทั้งนี้เพื่อเป็นการบอกกล่าวผู้ตายให้รับรู้ได้ว่าการส่งอาหารไปให้ นอกจากนั้นยังเป็นการป่าวประกาศให้เพื่อนบ้านได้ทราบว่าบ้านนี้มีผู้เสียชีวิตในหมู่บ้าน ดนตรีมีบทบาทในพิธีศพตั้งแต่เสียชีวิตจนถึงการนำไปฝังหรือเผา โดยเฉพาะในชบวนแห่ศพนั้นจะขาดดนตรีมิได้เลย เพราะเชื่อว่าเสียงดนตรีคือเสียงที่บอกให้อำนาจบนสวรรค์รับรู้และรับผู้ตายขึ้นสวรรค์ เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีศพและชบวนแห่ศพนั้นประกอบด้วย ปี่ ซึ่งมีลักษณะเหมือนปี่แนของเชียงใหม่ คือ ทำด้วยทองเหลืองและมีลิ้นที่ทำจากทองเหลืองมีขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ เช่นเดียวกัน กลองสองหน้า ฉาบ และซอ ซึ่งไตหย่าเรียกว่า ยาม เช่นเดียวกับที่ชาวไทลื้อในสิบสองปันนาเรียกที่นำสังเกตเครื่องดนตรีที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เฉพาะในพิธีกรรมเท่านั้น จะไม่นำไปเล่นในงานฉลองรื่นเริงใด ๆ ถ้าจะใช้ในประเพณีก็จะใช้ในส่วนพิธีกรรมที่อยู่ในประเพณีเท่านั้น

วัฒนธรรมด้านดนตรีและการขับร้องของชาวไตหย่าในเชียงราย แม้จะไม่ค่อยเด่นชัดมากนัก จากการศึกษาผลงานทางด้านดนตรีและการขับร้องของชาวไตหย่าเชียงรายของ องอาจ อินทนิเวศ (2561, หน้า 133) และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวไตหย่าในเชียงราย เลหล่า ตรีเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563 สรุปได้ว่า ปัจจุบันดนตรีของชาวไตหย่าที่เป็นแบบดั้งเดิมไม่มีในเชียงรายแล้ว แต่ที่ยังคงสืบทอดกันอยู่ในปัจจุบัน คือ บทเพลงประเภทขับร้อง เช่น เพลงพื้นบ้านโบราณของไตหย่า โดยกล่าวถึงรูปแบบวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวไตหย่าแบบดั้งเดิมและการฮ้องถามที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ของชาวไตหย่าเชียงราย การอพยพในสถานการณ์สำคัญ รวมถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในขณะนั้นหรือเกี่ยวกับคำสอนทั่วไป ที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้สอนลูกหลานของตนเอง

1.3 ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าที่ประเทศจีน มีประเพณีประจำปีเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ประเพณีนั้นมีทั้งประเพณีประจำปี

และประเพณีหลักทั่วไป ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 51-57) กล่าวว่า ในสมัยโบราณชาวไตหย่ามีประเพณีที่สำคัญ และในปัจจุบันเมื่อชาวไตหย่าอพยพมาอยู่ที่ประเทศไทย มีบางประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ และมีบางประเพณีที่เลิกปฏิบัติไปแล้ว จากการศึกษาประเพณีและพิธีกรรมของชาวไตหย่า ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ 6 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีโกยาง ประเพณีหฺวเย่ ประเพณีปาย่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการเกิด ประเพณีงานศพ และประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1.3.1 ประเพณีโกยาง คือ ประเพณีปีใหม่ของชาวไตหย่า ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันที่ลูกหลานและญาติพี่น้องในตระกูลซึ่งออกไปมีครอบครัวหรือไปทำงานต่างถิ่น ได้กลับมาบ้านเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษร่วมกันโดยเข้าตรู่ของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 จะมีการฆ่า หมู เป็ด หรือไก่ บางบ้านฆ่าทั้ง 3 อย่างแล้วแต่ความประสงค์ หรือจำนวนญาติพี่น้องที่มาพร้อมกันในวันนี้ทุกคนจะสวมชุดไตทั้งชายและหญิง ตอนเช้าหลังจากฆ่าไก่ เป็ด และหมูแล้วจะทำพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ หลังจากนั้นจะไหว้ผีเสื้อผ้า ซึ่งชาวไตหย่าเชื่อว่าเป็นผีที่เฝ้าดูแลหมู่บ้านและสถิตที่ต้นไม้ใหญ่หน้าหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีใจบ้านที่ชาวไตหย่าจะต้องไหว้เป็นประจำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ใจบ้านจะเป็นก้อนหินวางอยู่กึ่งกลางบ้าน บางหมู่บ้านก็จะเป็นเสื่อบ้าน การไหว้เสื่อบ้านและบ้านนั้นฆ่ามัดจะเป็นผู้ทำพิธีเครื่องไหว้เสื่อบ้านและใจบ้านประกอบด้วย ไก่ หมู ข้าวสาร 1 ถ้วย ข้าวเหนือก (ดูรายละเอียดในอาหารและขนมในประเพณีพิธีกรรม) เหล้า 1 ขวด ยาสูบ 1 กล้อง ทั้ง (น้ำอ้อย) ลินฉอง (รูป) สีเหลือง แดง เขียว อย่างละ 1 ดอก ดอกไม้สีขาวอย่างละ 1 กำ (ไม้จุกัดชนิดและจำนวนดอก) กระดาษแดง ตุงผ่งเจ้ ประทัด

1.3.2 ประเพณีหฺวเย่ คือประเพณีทานข้าวใหม่ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นประเพณีที่ทำหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณบรรพบุรุษที่คุ้มครองชีวิตชาวไตหย่าให้มีชีวิตยืนยาวจนสามารถทำมาหากินได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังเป็นการขอบคุณ ผีไร่ผีนา (เฮ็ดซื่อ) ที่ช่วยดูแลไร่นาจนทำให้พืชผลในไร่นาอุดมสมบูรณ์ ขอขอบคุณวัว ควาย และขอโทษที่ได้เสียนดีขณะที่ไถคราด การแสดงความกตัญญูและการขอโทษ ทำด้วยการไหว้ผีบรรพบุรุษ ไหว้ผีไร่ ผีนา และเรียกขวัญวัว ควาย การไหว้ผีบรรพบุรุษมีพิธีเหมือนการไหว้บรรพบุรุษทุกครั้ง สำหรับการไหว้ผีไร่ผีนา นั้นจะต้องทำตาแหลวปักไว้ที่หัวนา และนำไก่ 1 ขึ้น ข้าว 1 กระทง เหล้า 1 จอก รูป 2 ดอก หญ้าคา 1 มัด ใบไม้จากต้นไม้ที่ขึ้นในบริเวณที่ดินดี น้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก สำหรับอุปกรณ์ในการทำเกษตรทุกชนิด ตั้งแต่ จอบ มีด เสียม คันไถ คราด ตะกร้า กะบุง บุงก็ ฯลฯ จะนำขนมต้มฮี้มาแปะติดไว้เป็นการเซ่นไหว้ด้วย ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ชาวบ้านจะช่วยกันนำเอาปลาที่เลี้ยงในนาขึ้นมาและรับประทานร่วมกัน

ที่เหลือจะคงไว้รับประทานตลอดปี ในเวลากลางคืนชายหนุ่มหญิงสาวจะแต่งตัวประจำชนชาติ
เกี่ยวพาราสิ เป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ในวันนี้ด้วย

1.3.3 ประเพณีปายะ คือประเพณีไหว้พระจันทร์ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8
ในวันนี้ญาติพี่น้องจะมารวมกันเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง ก่อนถึงวัน
ไหว้พระจันทร์หนึ่งวันบรรดาญาติพี่น้องจะมารวมกันที่บ้านพ่อแม่ เพื่อทำขนมสำหรับเซ่นไหว้
คือ ขนมข้าวโหมหมอก การฆ่าเป็ด หรือไก่ สำหรับเซ่นไหว้อะไรทุกครั้งจะต้องตั้งใจทำในเวลาเช้ามืด
โดยผู้ที่ฆ่าจะต้องเป็นลูกชาย แม่จะเป็นผู้ประกอบพิธีด้วยการนำเอาส่วนต่าง ๆ ของเป็ด หรือไก่
ที่ตั้งแต่ หัว ขา คอ ปีก เนื้อ ต้มแล้วอย่างละน้อยรวมทั้งหมด 1-2 อัน ทำพิธีที่บริเวณหน้าเตาไฟ
แต่ถ้าบรรพบุรุษเสียชีวิตนอกบ้านด้วยก็จะออกไปไหว้ที่นอกบ้านอีกครั้งหนึ่ง หลังจากทำพิธีแล้ว
ลูกหลานจะร่วมกันรับประทาน ซึ่งในวันนี้จะมีการจับปลาในบ่อเลี้ยงปลามารับประทานด้วย
และขนมข้าวโหมหมอก พร้อมทั้งนำขนมดังกล่าวไปแจกจ่ายและเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านด้วย
ในเวลากลางคืนซึ่งเป็นคืนที่พระจันทร์เต็มดวงหนุ่มสาวในหมู่บ้านจะมารวมกันพูดคุย เล่นดนตรี
ร้องรำทำเพลงกันที่เป็นสนุกสนาน ในคืนนี้จะมีการทำนายด้วยว่าจะจะเป็นปีที่ไร่นามีความอุดม
สมบูรณ์ หรือมีโชคลาภหรือไม่ ด้วยการดูว่าพระจันทร์เต็มดวง มีแสงสุกใสท้องฟ้าปลอดโปร่ง
ขนมที่ทำในตอนเช้าสุกดี และมีญาติพี่น้องที่อยู่ทั้งใกล้และไกลมาพร้อมหน้าพร้อมตา แสดงว่า
ปีนี้จะได้ผลผลิตข้าวดีมาก

1.3.4 ประเพณีแต่งงาน การเลือกคู่ครองจะเกิดจากพ่อแม่เป็นผู้ที่ทำให้
หรือเลือกกันเอง ก่อนการแต่งงานจะต้องมีการหมั้น สำหรับการหมั้น ฝ่ายชายจะต้องให้แม่สื่อ
ซึ่งเป็นยามด (หมอผี) สำหรับครอบครัวคริสเตียนก็จะใช้ปู่สลา หรือแม่สลา 2 คน เป็นผู้ไปติดต่อกับ
ฝ่ายหญิง โดยเอาข้าวเหนียวหนึ่งห่อและไข่ต้ม 2 ฟอง ไปให้ฝ่ายหญิงตอบรับก็จะรับประทาน
ไข่ต้มกับข้าวเหนียว แต่ถ้าปฏิเสธก็จะไม่รับห่อข้าวกับไข่ต้ม หลังจากฝ่ายหญิงตอบรับแม่สื่อ
(ยามดหรือปู่สลา) สองคนด้วยการรับประทานไข่ต้มกับข้าวเหนียวแล้ว ฝ่ายชายจะต้องส่งพ่อสื่อ
2 คน ไปบ้านฝ่ายหญิงอีกครั้งหนึ่งเพื่อเจรจาตกลงเกี่ยวกับสินสอดทองหมั้นและเลือกวันสำหรับ
แต่งงาน สำหรับเงินสินสอดทองหมั้น ใน พ.ศ. 2528 ประมาณ 50-60 หยวน ปัจจุบัน 5,000-
6,000 หยวน อย่างไรก็ตาม เลข 6 ถือเป็นเลขดีของชาวไตหย่า ดังนั้นเงินสินสอดมักจะลงท้าย
หรือขึ้นต้นด้วยเลข 6 นอกจากนั้นก็มีเครื่องประดับเงิน เรียกว่า มะลาว สำหรับประดับเสื้อของ
สตรีไตหย่า กำไล ตุ่มหู เป็ด ไก่ หมาก เมื่อถึงวันแต่งงาน บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในพิธี
แต่งงาน คือ ยามด สำหรับผู้ถือผีและแม่สลาสำหรับผู้ที่เป็นคริสเตียน ผู้ทำพิธีจะต้องมี 2 คน
และผู้ที่จะถูกเลือกให้เป็นแม่สลาจะต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นผู้สูงอายุที่ยังอยู่กินกับสามี
และมีชีวิตคู่ที่ดี ราบรื่นมาโดยตลอด ผัวเดียวเมียเดียวเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน

1.3.5 ประเพณีการเกิด หลังจากที่ตั้งครรภ์จนใกล้ถึงกำหนดคลอด คือ ประมาณก่อนคลอด 10 วัน พ่อและแม่จะนำไก่ 1 ตัว พร้อมกับเงินไปบอกหมอดำแย ซึ่งหมอดำแยจะเป็นคนแก่ที่มีประสบการณ์ในการคลอดประจำหมู่บ้านให้มาช่วยดูแลในขณะที่ลูกสาวหรือลูกสะใภ้คลอด สามีจะเป็นผู้ไปรับเอาหมอดำแยมาที่บ้าน และเตรียมสมุนไพรรักษาไฟใช้ในการอยู่ไฟของภรรยา ได้แก่ ใบเป้ง ใบมะขาม ใบห้วปูเลย พี่ชุกชนิดที่ปรากฏกลางทุ่งนา เอาอย่างละ 1 กำมือล้างให้สะอาด แล้วนำมาต้มรวมกันสำหรับใช้ดื่ม และอบสำหรับอยู่ไฟ หมอดำแยจะเป็นผู้ทำคลอดโดยใช้ผิวไม้ไผ่ตัดรกของทารกที่คลอดออกมา แม่หรือแม่สามีจะเป็นผู้ช่วยหมอดำแย ต้มน้ำสำหรับชำระล้างคาวเลือด และอาบน้ำเด็กที่คลอดใหม่ เมื่อคลอดได้ 10 วัน พ่อ แม่ จะเป็นผู้ฆ่าไก่และต้มให้ลูกสาวหรือลูกสะใภ้ผู้คลอดได้กิน

1.3.6 ประเพณีงานศพ เมื่ออายุย่างเข้าวัยกลางคน ชาวไตหย่าโดยทั่วไปจะเตรียมโลงศพ และชุดประจำชนชาติ สำหรับไว้สวมใส่เมื่อตาย ซึ่งรวมไปถึงผ้าคลุมศพด้วย ผ้าคลุมศพนี้ลูกชายหรือลูกสาวจะเป็นผู้เตรียม โดยถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียม ตุงจะเป็นสัญลักษณ์บอกให้ญาติพี่น้อง และชาวบ้านในหมู่บ้านทราบว่า มีผู้เสียชีวิต สามารถมาเคารพศพหรือแสดงความเสียใจได้ ตุงที่ใช้ในงานศพของชาวไตหย่า มีทั้งหมด 5 ชนิด คือ

1) ตุงตาชูจี หรือตุงพวงโหลง หรือตุงพวงเจโหลง พวงเลโหลง ก็เรียกเป็นตุงที่ปักไว้บนหลังคาบ้านหรือคาดฟ้าบ้านผู้ตายเพื่อเป็นการประกาศว่าบ้านหลังนี้มีผู้เสียชีวิต ตุงชนิดนี้มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมต่อกันเป็นชั้น ๆ มีตั้งแต่ 6 ชั้นขึ้นไป การจะปักตุงโหลงกี่ชั้นนั้นขึ้นอยู่กับอายุของผู้ตาย กล่าวคือผู้ตายอายุต่ำกว่า 60 ปี ใช้ตุง 6 ชั้น ผู้ตายอายุ 60 ปี ใช้ตุง 9 ชั้น ผู้ตายอายุ 70 ปีขึ้นไป ใช้ตุง 11 ชั้น ตุงดังกล่าวนี้จะปักไว้บนหลังคา หรือคาดฟ้าของบ้านจำนวน 2 อัน โคร่งของตุงทำจากไม้ไผ่เหลาบาง หุ้มด้วยกระดาษาวสีต่าง ๆ

2) ตุงซีแค้ป เป็นตุงที่ทำด้วยผ้าสีต่าง ๆ มีขนาดยาว 2-3 เมตร กว้าง 10-15 นิ้ว มัดติดไม้ไผ่ปักไว้บนหลังคาบ้านเช่นเดียวกับตุงตาชูจี จำนวน 2 อัน

3) ตุงโหน้ำเต้า มีลักษณะเหมือนตุงไส้หมูของล้านนา มีขนาดใหญ่ปักไว้บนหลังคาบ้านเช่นกัน

4) ตุงน้ำเต้า คือตุงโหน้ำเต้าแต่มีขนาดเล็กกว่า ใช้ปักที่ประตูบ้าน

5) ตุงพวงเจโหนอน เป็นตุงโหน้ำเต้าแต่มีขนาดเล็กกว่าตุงน้ำเต้า ใช้ปักไว้ที่หัวนอนผู้ตาย หลังจากที่คนในครอบครัวเสียชีวิต ลูกชายถ้าไม่มีลูกชายก็ต้องเป็นลูกเขยคนโตจะเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญ โดยจะต้องเป็นผู้สวมชุดที่ผู้ตายเตรียมไว้ ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ให้ผู้ตายคลุมศพด้วยผ้าคลุม ทำพิธีเช่นไหว้ศพ เครื่องเช่นไหว้ประกอบด้วย ข้าวสวย 1 ถ้วย เหล้า 1 จอก ไก่ต้ม 1 ถ้วย หมูต้ม 1 ถ้วย ปลาต้ม 1 ถ้วย ขณะที่ทำพิธีจะมีการตีฆ้องและกลองประโคม

เป็นการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษหรือเพื่อนบ้าน จากนั้นจึงนำศพลงโลง การตั้งศพไว้ที่บ้าน เพื่อทำพิธีจะเป็นที่วันนั้นขึ้นอยู่กับอายุและปีที่เกิดของผู้ตาย และแล้วแต่ลักษณะการตายของผู้ตาย เช่น ตายนอกบ้านด้วยอุบัติเหตุหรือตายผิดธรรมชาติจะไม่นำศพเข้าบ้านและจะทำการเผาภายใน 24 ชั่วโมง ถ้าวันที่ตายเป็นวันเสีย (ไม่เป็นมงคล) สามารถเลื่อนวันฝังได้ แต่จะต้องไม่ตรงกับวันเกิดของลูกชาย ถ้าเป็นการตายแบบปกติ เช่น แก่ตายหรือป่วยตายจะนำไปฝังผู้ที่กำหนดว่าวันใดเป็นวันดีหรือวันเสีย หรือจำนวนในการตั้งศพเพื่อทำพิธีคำนวณวัน เวลาในการนำศพไปฝังหรือเผา คือ ยามต แม้ว่าไต่หย่าจะไม่มีอักษรในการจดบันทึก แต่ยามตก็สามารถคำนวณวันเวลาได้

การทำพิธีเช่นไหว้ผู้ตายจะทำกันทุกวัน บรรดาญาติพี่น้องจะฆ่าวัว ควาย ที่ตนมีอยู่มาร่วมเช่นไหว้ หลังจากนั้นก็นำมาทำอาหารเลี้ยงเพื่อนบ้านที่มาร่วมพิธี บางครั้งมีวัวควาย ถึง 20 ตัว เมื่อครบกำหนดถึงวันฝังหลังจากที่เช่นไหว้ที่บ้านเป็นครั้งสุดท้ายแล้ว บรรดาลูก ๆ จะต้องทำข้าวห่อเท่ากับจำนวนลูกทั้งหมดเพื่อนำไปเช่นไหว้ที่หลุมฝังศพ จากนั้นลูกชายคนโต จะต้องเอาข้าวสุกเนื้อ และเหล้าใส่ในกระบอกไม้ไผ่ บอกกล่าวให้ผู้ตายว่าจะนำศพออกจากบ้านไปฝัง การนำศพไปฝังจะนำไปเป็นขบวนตั้งแต่ออกจากบ้าน โดยญาติที่เป็นชายจะต้องถือมีดดาบนำขบวน เพื่อเป็นการเปิดทางขับไล่ผีให้ผู้ตายไปสู่สวรรค์ได้ ตามด้วยลูกชายถือคบไฟ เชื่อว่าเป็นไฟส่องทางไปสู่สวรรค์เช่นกัน ต่อด้วยลูกสาวจะเป็นผู้กวาดขี้เถ้าออกจากบ้าน ลูกคนอื่น ๆ แบกกิ่งอ้อ ต้นอ้อย ตามด้วยญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน การแต่งตัวของญาติพี่น้องทุกคนจะต้องสวมเสื้อหลวงสีขาว โปกศีระด้วยผ้าขาวมีชายยาว สำหรับญาติห่าง ๆ และผู้ร่วมงาน จะโปกศีระด้วยผ้าขาวเช่นกัน แต่มีชายสั้น นอกจากนี้ยังมีดนตรีประโคมตลอดทางเครื่องดนตรี ประกอบด้วย กลอง ฆ้อง ชาวไต่หย่าเรียกว่า ยาม และปีแวน

เมื่อขบวนถึงบริเวณที่จะฝัง ในการเลือกที่ฝังนั้นจะต้องทำการเสี่ยงทาย โดยลูกชายคนโตและลูกชายของพี่ชายคนตาย (ลูกลุง) เป็นผู้เสี่ยงทายด้วยการใช้ไข่โยนลงบนดิน ถ้าไข่แตกถือว่าบริเวณนั้นดีสามารถฝังได้ ถ้าไข่ไม่แตกแสดงว่าตรงนั้นไม่ดีต้องเลือกที่เสี่ยงทายใหม่ จนกว่าจะได้ที่ดี เมื่อเสี่ยงทายได้ที่ฝังเรียบร้อยแล้วจะมีมีดดาบบักเป็นเครื่องหมายไว้แล้วนำตุงน้ำเต้าที่นำมาจากบ้านบักไว้ ญาติและเพื่อนบ้านจะร่วมสมทบหินคนละ 1 ก้อน และพื้นคนละ 1 ท่อน ซึ่งก้อนหินจะใช้ในการฝังผู้ตาย ส่วนพื้นใช้เผาฝ้ายแดง เสื้อผ้า และเครื่องใช้ของผู้ตายใกล้ ๆ กับบริเวณที่ฝังศพ ขณะที่ฝังศพยามตจะเรียกขวัญผู้ตาย และจะมีการร้องไห้ที่หลุมฝังศพ พร้อมกับประโคมดนตรี หลังจากที่ยามตเรียบร้อยแล้วจะต้องเช่นไหว้ผู้ตายอีกครั้งหนึ่ง ที่เป็นหลุมฝังศพด้วย น้ำ ข้าว เนื้อ ปลา เหล้า ยาสูบ น้ำอ้อย เรียกว่าเป็นการส่งสังขาร เชิญผู้ตายขึ้นสู่สวรรค์ และผู้ร่วมงานจะร่วมรับประทานอาหารที่เจ้าภาพนำมาเลี้ยง

เมื่อกลับมาบ้านยามดจะทำพิธีเรียกขวัญ และหลังจากฝังศพได้ 3 เดือน ลูกหลานจะทำพิธีเซ่นไหว้ อีกทุก ๆ ปี

1.3.7 ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ บ้านของชาวไตหย่าดั้งเดิมนั้นจะปลูกใหม่ ทุก 3-5 ปี เนื่องจากก่อด้วยดินเหนียวปั้น ก่อนการจะปลูกบ้านใหม่จะต้องรื้อถอนบ้านเก่าก่อน ซึ่งก่อนการรื้อถอน จะต้องมีการบอกกล่าวปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้วด้วยการจุดประทัด หลังจากนั้นก็จะนำข้าวสาง 1 แคน (หรือ 1 กาน) เงิน 10-20 หยวน ฝ่ายขาว 1 คือ ฐูป 2 ดอก ไข่ 6 ฟอง ไปบอกยามด เพื่อให้ยามดทำพิธีเสี่ยงทาย และกำหนดวันสร้างบ้านใหม่ เมื่อยามด กำหนดวันแล้ว ยามดจะทำพิธีบอกกล่าวผีบรรพบุรุษด้วยการกำหนดทิศที่ตั้งบ้าน ซึ่งจะต้องหันหน้าไปตามตะวัน (พระอาทิตย์) ไม่นานหลังให้ตะวัน ดังนั้นบ้านของชาวไตหย่าจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ยามดจะนำซองซึ่งบรรจุ (พัด) ที่ทำจากใบลานหุ้มด้วยผ้าแพรสีแดง และเขียนคำเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่ไว้ ยามดจะทำพิธีเรียกขวัญขึ้นบ้านใหม่ตั้งแต่เช้ามืด จนถึงห้าโมงเย็น จะต้องนำเอาธูปมาจุดต่อจนกว่าจะทำพิธีเสร็จ การสร้างบ้านของชาวไตหย่า เพื่อนบ้าน จะมาช่วยกันก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ซึ่งจะใช้เวลาในการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ 7-15 วัน ในขณะที่มีการก่อสร้างฝ่ายหญิงจะช่วยกันทำอาหาร อาหารส่วนใหญ่จะเป็น เป็ด ไก่ ห่าน หรือหมูต้ม แล้วแต่สัตว์ที่เจ้าของบ้านได้เลี้ยงไว้ หลังจากทีสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีการจุดประทัด ซึ่งชาวไตหย่าเรียกว่า ซุมแจ้ การเซ่นผีบรรพบุรุษด้วยเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวสวย ไก่ต้ม เหล้า และน้ำเปล่า

ในส่วนของพิธีกรรมของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบันจะสอดคล้องกับศาสนาคริสต์ มากกว่าการนับถือผีของชาวไตหย่าในประเทศจีน พิธีกรรมดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับผี หรือการนับถือยามด (ผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ) ชาวไตหย่าในปัจจุบันไม่ปฏิบัติแล้ว เนื่องจากผู้ที่ได้หันมานับถือศาสนาคริสต์จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพิธีกรรมเดิมอีก ส่วนพิธีกรรมที่ไม่ขัดกับ คำสอนศาสนาคริสต์ ชาวไตหย่ายังคงปฏิบัติอยู่ ได้แก่ โถย่าง (วันขึ้นปีใหม่) ตรุษจีน การอยู่ไฟ การออกเดือนหลังคลอดบุตร (เลหล่า ตริเอกานุกูล และจูไรรัตน์ วรรณศิริ, 2552, หน้า 77)

1.4 การประกอบอาชีพของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าที่ประเทศจีน ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวรรณ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 79) กล่าวว่า ชาวไตหย่ามีอาชีพหลัก คือ การทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ ทุกครัวเรือนปลูกข้าว พืชผักและผลไม้ต่าง ๆ ไว้เพื่อบริโภคเอง ส่วนเกินจึงนำไปขายเป็นสินค้า การค้าขายจึงเป็นเพียงอาชีพสำรอง จำนวนและชนิดของสินค้าที่นำไปจำหน่ายนั้นขึ้นอยู่กับ ปริมาณส่วนเกินของผลผลิตเหลือใช้ในครัวเรือนเป็นสำคัญ นอกจากการประกอบอาชีพ ดังกล่าวแล้ว การรับจ้างแรงงานก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งของชาวไตหย่าที่สามารถจุนเจือครอบครัว

ให้พ่อค้าคงอยู่ได้ ลักษณะการรับจ้างแรงงานจัดได้เป็น 2 ประเภท คือ การรับจ้างแรงงานประจำ และการรับจ้างแรงงานชั่วคราว ผู้ที่รับจ้างแรงงานประจำ คือ ผู้ที่รับจ้างเป็นคนรับใช้ในบ้าน ค่าตอบแทนแรงงานประเภทนี้โดยปกติจะได้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอยส่วนตัว กับผลผลิตทางการเกษตรกรรม เช่น ข้าว และน้ำตาล ผู้รับจ้างแรงงานมักจะเป็นเด็กวัยหนุ่มสาวที่ยังไม่มีครอบครัวของตนเอง ค่าตอบแทนแรงงานจะถูกส่งไปเลี้ยงครอบครัวของพ่อแม่ ระยะเวลาการว่าจ้างแรงงานมักจะนานเป็นปี ๆ ส่วนการว่าจ้างแรงงานอีกประเภทหนึ่งนั้นจะผูกพันกับผู้ว่าจ้างแรงงานเป็นคราว ๆ ไป ลักษณะของงานที่ว่าจ้างแรงงานชั่วคราวนี้ เป็นงานที่สามารถทำให้สำเร็จได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ เช่น การรับจ้างแรงงานปลูกข้าว การขุดลอกลำเหมือง ลักษณะการว่าจ้างแรงงานเป็นการเหมาทำตั้งแต่ขั้นตอนแรกของงาน ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เช่น การว่าจ้างแรงงานปลูกข้าว ผู้รับจ้างแรงงานจะเริ่มการทำงานตั้งแต่ การไถ คราว หว่าน ปลูก ไปจนถึงการเก็บเกี่ยวข้าว ผู้รับจ้างแรงงานประเภทนี้ ยังได้รับอาหารมือเช้าและอาหารมือกลางวันจากผู้ว่าจ้างแรงงาน นอกเหนือจากค่าจ้างแรงงาน ซึ่งอาจจะเป็นข้าวสารหรือเงินค่าจ้างก็ได้ แล้วแต่ว่าจะตกลงกันอย่างไร ผู้ที่รับจ้างแรงงานชั่วคราวนี้โดยทั่วไปคือผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีอัตราแรงงานเกินกว่าระดับความต้องการแรงงานภายในครอบครัว หรือไม่ก็เป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกของตนเอง

ชาวไต่หย่าจะทำนาในที่ราบริมฝั่งแม่น้ำแดงซึ่งอยู่ใกล้บ้าน และทำนาแบบขั้นบันไดบนภูเขา ซึ่งการทำนาทั้ง 2 แบบนี้ได้ผลผลิตสูงมาก เนื่องจากถิ่นฐานที่ไต่หย่าอยู่นั้นมีพื้นดินและน้ำอุดมสมบูรณ์ แม้ว่า จะปลูกบนภูเขาก็มียังมีแม่น้ำสายใหญ่และสายเล็กไหลผ่าน จึงสามารถปลูกข้าวได้ตลอดปี ในสมัยโบราณจะปลูกข้าวเหนียว เพราะไต่หย่ารับประทานข้าวเหนียว หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองชาวไต่หย่าได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมจีน จึงทำให้เปลี่ยนมารับประทานข้าวเจ้าเหมือนกับชาวจีน อย่างไรก็ตามก็ยังมีปลูกข้าวเหนียวอยู่บ้าง เนื่องจากเมื่อถึงเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ จะต้องใช้ข้าวเหนียวไม่เป็นแป้งสำหรับทำขนม

อ้อย พืชที่ปลูกมากเป็นอันดับสองรองจากข้าว การปลูกอ้อยนั้นปลูกกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เพื่อนำมาผลิตเป็นน้ำตาลและน้ำอ้อยก้น ปริมาณการผลิตน้ำตาลจัดได้ว่าอยู่ในระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือน เครื่องหีบอ้อยมีขนาดใหญ่ต้องอาศัยแรงงานโคหมุ่นแป้น เครื่องหีบ ปริมาณน้ำอ้อยที่นำมาเคี้ยวแต่ละครั้งนั้นสูงถึง 4 หาบ หรือประมาณ 160 ลิตร เชื้อเพลิงที่ใช้ คือ ฟืน ถึงแม้กรรมวิธีในการผลิตจะอาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ และเชื้อเพลิงสำเร็จตามธรรมชาติ แต่ผลผลิตมีปริมาณสูงเกินกว่าระดับความต้องการถึง 5-6 เท่าตัว ดังนั้นน้ำตาลจึงกลายเป็นสินค้าสำคัญของเมืองหย่า ที่พ่อค้าต่างถิ่นมารับซื้อไปจำหน่าย รายได้หลัก

ของครอบครัวจึงมาจากการผลิตกรรมน้ำตาลและน้ำตาลก้อน ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า อ้อย เป็นพืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียวของเมืองหย่า

การปลูกอ้อยมีจุดประสงค์ของการปลูกเพื่อไว้สำหรับการทอเป็นผ้าเพื่อนำมาเป็นเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ต่าง ๆ ในครัวเรือน เช่น ผ้าห่ม ผ้าปูนอน ส่วนเมล็ดอ้อยจะถูกนำมาหีบเพื่อนำน้ำมันมาใช้เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงจุดตะเกียง กากเมล็ดอ้อยจะนำไปผสมกับมูลสัตว์เพื่อทำเป็นปุ๋ยใส่แปลงผักต่อไป การปลูกอ้อยนั้นจะปลูกเป็นแปลง เมื่อผักอ้อยแก่จะเก็บมารวมกันไว้ในหลองอ้อย เพื่อรอเวลาการแยกเมล็ดอ้อยและปุ๋ยอ้อยออกจากผัก เด็กสาวของครอบครัวจะเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว โดยจะไปรวมกลุ่มกันทำที่ลานซึ่งจัดไว้ให้เพื่อการนี้ ปุ๋ยอ้อยจะถูกนำไปป่นเป็นค้าย และทอเป็นผ้าก่อนนำไปย้อมสีต่อไป

นอกจากการปลูกพืชสำคัญดังกล่าวแล้ว ชาวไตหย่ายังปลูกพืชไร่อื่น ๆ พืชผักสวนครัวและผลไม้ต่างชนิด พืชไร่ที่ปลูก ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวสาลี ถั่ว งา พืชผักสวนครัวนั้นปลูกทั้งผักกินใบ ผักกินผล และผักกินหัว เช่น ผักกาด กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ถั่วฝักยาว พริก แตงกวา หัวผักกาด กระเทียม ผักเชียงดา ผักตด หรือชะอม ฯลฯ และไม้ผลเมืองร้อน ได้แก่ มะม่วง กล้วย ส้ม ทับทิม มะละกอ และองุ่น ปลูกในบริเวณที่ราบตอนล่างใกล้กับหมู่บ้านหรือบริเวณหัวไร่หัวนา นอกจากปลูกไม้ผลเพื่อการบริโภคแล้วยังปลูกไม้ผลอีกชนิดหนึ่งเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คือ มะม่วง หรือหมาก ซึ่งปลูกไว้เป็นเครื่องประกอบชั้นหมากในพิธีแต่งงาน และเพื่อการเซ่นไหว้ เช่น เซ่นไหว้เสื่อบ้าน เสื่อเมือง และไหว้ผีฟ้า

การเลี้ยงสัตว์อีกอาชีพหลักอีกอาชีพหนึ่งของชาวไตหย่ารองจากการทำนา คือ การเลี้ยงปลา ซึ่งมีวิธีเลี้ยงอยู่ 2 วิธี คือ ปล่อยน้ำเข้าไปในนาข้าว ซึ่งปลาจากแม่น้ำจะเข้าไปในนาด้วย เมื่อทำนาเสร็จน้ำในนาแห้งสามารถนำปลามาจับประทานได้ การนำปลาในนาข้าวมาจับประทาน นิยมนำขึ้นมารับประทานในวันไหว้พระจันทร์ ซึ่งตรงกับวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 วิธีที่ 2 คือ การขุดบ่อเลี้ยงปลาไว้หน้าบ้านหรือหลังบ้าน ภายในบ่อจะปลูกต้นกกสำหรับทำเสื่อไว้ด้วย ทุกเรือนจะเลี้ยงปลาทั้ง 2 วิธีดังกล่าว นอกจากนั้นยังเลี้ยงหมู เป็ด และไก่ จากการที่มีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์นี้เอง มีผลถึงนิสัยการรับประทานอาหารของชาวไตหย่า คือ รับประทานอาหาร ปลา หมู เป็ด ไก่ และผักเป็นหลัก เมื่อนำปลาออกจากบ่อแต่ละครั้งจะได้ครั้งละมาก ๆ จึงมีการนำปลามาต้องรับประทานได้ตลอดปี ผักก็เช่นกันจะต้องรับประทานตลอดปี ส่วนหมูนั้นมักจะเลี้ยงเพื่อใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หรือรับประทานในเทศกาลที่สำคัญ เมื่อเหลือก็จะต้องไว้เช่นกัน ในครัวของแต่ละบ้านจะมีอ้อมสำหรับตองผัก หมู และปลาจำนวนมาก ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ชาวไตหย่ามีข้าว ผัก และปลารับประทานตลอดปี ดังนั้นจึงไม่นิยมล่าสัตว์ตลาดของชาวไตหย่าเป็นตลาดขนาดเล็กเนื่องจากชาวไตหย่าทุกครัวเรือนมีผลิตผลของตนเอง

แม้กระทั่งปัจจุบันนี้การไปซื้อของในตลาดไม่ได้ไปทุกวัน จะไปก็ต่อเมื่อต้องการสิ่งของที่จำเป็น อุปกรณ์ทางการเกษตรที่เป็นโลหะ อาหารบางอย่าง เช่น เกลือ ใบชา หรือในช่วงที่ใกล้เทศกาลเท่านั้น ในตลาดจะมีพ่อค้า แม่ค้ามานั่งขายสินค้า ซึ่งมาจากชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มรวมทั้งชาวฮั่น และไตหย่าบ้างเล็กน้อย สินค้าที่ชาวไตหย่านำมาวางขายในตลาดหัวโขของหมู่บ้านหัวโข ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอโม้ซา (ซัว หมายถึง สะพาน) ที่พบได้แก่ ลิ่นบี้แน ชลู่ย เครื่องจักสาน เช่น ตะกร้า หมวก ผัก กล้วย เครื่องราง สำหรับเด็ก สำหรับแขวนคอป้องกัน การเจ็บป่วย ซึ่งจะมีชาวไตหย่ามานั่งขายไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นพวกฮั่นและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ

แม้ว่าถิ่นที่อยู่ของชาวไตหย่ามีความอุดมสมบูรณ์ ชาวไตหย่าส่วนใหญ่มีฐานะยากจน เนื่องจากคนเหล่านี้เป็นชนกลุ่มน้อยไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จึงไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ทำนาจากชาวฮั่น ซึ่งมักจะเอาเปรียบและกดขี่ชาวไตหย่าตลอดเวลา เช่น เรียกเก็บค่าเช่านาแพง หรือหากมีที่รกร้างว่างเปล่าชาวไตหย่าสามารถเข้าไปถางและทำไร่ได้โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า 3 ปี แต่จะขอเอกสารสิทธิ์ไม่ได้ ด้านหัตถกรรมที่ชาวไตหย่าทำนั้นจะเป็นหัตถกรรมในครัวเรือน เพื่อนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันซึ่งจะทำกันในเฉพาะครัวเรือนเท่านั้น แต่จะมีลักษณะพิเศษ คือ มีการแบ่งงานตามอายุและเพศอย่างชัดเจน เช่น เครื่องจักสานที่ใช้ในการเกษตรใช้ในครัวเรือน อันได้แก่ แห ไซดักปลา หยั่ง ข้องดักปลา เครื่องรีดฝ้าย เครื่องปั่นฝ้าย ที่ทอผ้าฝ้าย ไม้กวาดข้าว ที่รองกวาดข้าว กระบุงข้าว สิ่งเหล่านี้ผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะแล้ว โดยทั่วไปจะเป็นผู้ทำ ผู้ชายสูงอายุจะเป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการทำและเทคนิคการทำให้ และเป็นผู้สานหมวกและตะกร้า ซึ่งเป็นงานเบาแต่ละเอียด ส่วนผู้หญิงจะเป็นผู้ปั่นฝ้ายและทอผ้า ตั้งแต่สาวถึงชรา ซึ่งจะทำให้หลังจากที่ปลูกข้าวหรือทำการเกษตรหลักเรียบร้อยแล้ว หรือทำในช่วงเวลากลางคืน (รุจ พร ประชาเดชาสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ, 2541, หน้า 79-85)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวไตหย่า สรุปได้ว่า อาชีพของชาวไตหย่า มีดังนี้

- 1.4.1 อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูกข้าว พิซไร่ เช่น อ้อย ฝ้าย ข้าวโพด
- 1.4.2 อาชีพเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงปลา เป็ด ไก่ หมู และวัว
- 1.4.3 อาชีพหัตถกรรม ได้แก่ การจักสาน การทอผ้า
- 1.4.4 อาชีพรับจ้าง ได้แก่ การรับจ้างขายแรงงานทั่วไปและการรับจ้างประจำ

ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน พบว่า ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เมื่อเว้นว่างจากการเพาะปลูกก็จะไปรับจ้างทั่วไป บางคนประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว และในปัจจุบันเนื่องจากชาวไตหย่าเชียงรายนิยมส่งลูกหลานเข้ารับการศึกษาในระดับที่

สูงขึ้นไป จึงทำให้ชาวไตหลายหลายคนมีอาชีพที่หลากหลายขึ้น หรือบางคนก็ประกอบอาชีพรับราชการ (লেখা ত্রীকোনাগুণ, ฐীให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

1.5 ศาสนาและความเชื่อของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าดั้งเดิมนั้นไม่มีการนับถือศาสนา แต่มีการนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นหลัก ดังที่ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541, หน้า 86-93) สรุปได้ว่า แต่เดิมนั้นชาวไตหย่าไม่มีศาสนา แต่จะนับถือผีโดยเชื่อว่าพ่อแม่เมื่อตายแล้วจะไปเป็นผี ซึ่งสามารถคุ้มครองปกป้องรักษาลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากความผูกพัน ความเคารพนับถือ ความเชื่อว่าผู้ที่มีพระคุณเป็นผู้ที่จะต้องยกย่องบูชา อันเป็นวัฒนธรรมของชาวไต ดังนั้นเมื่อพ่อ แม่ หรือบรรพบุรุษตายไปแล้ว จึงหน้าที่สำคัญที่ลูกหลาน จะต้องดูแลโดยการเซ่นไหว้บูชาด้วยข้าวปลาอาหารที่ถือว่าเป็นอาหารที่ดีที่สุด และทำให้ท่านพอใจ หากท่านไม่พอใจท่านอาจจะบันดาลให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษ และด้วยความที่ชาวไตหย่ามีชีวิตผูกพันอยู่กับการเกษตร ปัญหาต่าง ๆ หรือเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่ออาชีพและความเป็นอยู่ เขาจึงมีความเชื่อว่ามีผีสิงสถิตอยู่กับสิ่งของตนเองจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ เช่น ผีนา ผีบ้าน เลื้อบ้าน ผีป่า ผีวัว ผีควาย ผีแดดไหม้ ผีฟ้า ผีน้ำ ผีภูเขา เป็นต้น และผีเหล่านี้ก็จะต้องการบูชาเช่นไว้เช่นเดียวกัน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพขอโทษในสิ่งที่ทำผิด หรือล่วงเกินโดยไม่ได้เจตนาและเป็นการขอบคุณที่ได้ดูแลปกป้องรักษาซึ่งถือเป็นพฤติกรรมเพียงประการเดียวที่ต้องทำ จึงสามารถต่อรองกับอำนาจของธรรมชาติที่เชื่อว่าเป็นผีได้ เพื่อที่จะให้ได้ผลผลิตของพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์และรอดพ้นจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น พายุ โรคระบาด ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว แม้ว่า จะเสียชีวิตเปลี่ยนสภาพไปแล้วก็ยังมีการนับถือเรื่องลำดับตามความอาวุโสและความสำคัญ เหมือนกับที่ยังคงมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ผีบรรพบุรุษยังมีความสำคัญมากสำหรับชาวไตหย่า ซึ่งผีหมายถึง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ของคนในครอบครัวเมื่อตายไปแล้วจะเป็นผีเฝ้าดูแลคุ้มครองภายในบ้านในครอบครัว ก่อนที่จะมีการเลี้ยงฉลองในประเพณี เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานศพ หรืองานเทศกาลใด ๆ จะต้องมีการบอกและเลี้ยงผีบรรพบุรุษก่อนทุกครั้ง

ชาวไตหย่าที่ประเทศจีนยังนับถือผีมีดคือร่างทรงที่เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญของชาวไตหย่าที่มีความเชื่อเรื่องผี ดังนั้นทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่บ้านที่เป็นคริสเตียนจะมีผีมีดซึ่งเป็นคนธรรมดาแต่ได้รับการสืบต่อมาจากบรรพบุรุษให้เป็นผีมีด ถ้าเป็นหญิงเรียกว่า ย่ามด เป็นชาย เรียกว่า พ่อมด การสืบย่ามดนั้นเป็นการสืบจากมารดา ถ้าแม่เป็นย่ามด ลูกชายหรือลูกสาว จะต้องสืบผีต่อคนที่กำหนดว่าลูกคนใดจะเป็นผู้สืบนั้นไม่สามารถกำหนดได้ แต่เมื่อถึงเวลาที่จะต้องเป็นย่ามด หรือ พ่อมดนั้นย่ามดจะเป็นผู้เลือก และจะมีอาการแสดงออกมาเองคือ รู้สึกไม่สบาย รับประทานอาหารไม่ได้โดยเฉพาะเนื่องจากสัตว์เลี้ยงที่ตายเอง เช่น แพะ สุนัข

หากรับประทานเข้าไปปากจะพอง แต่ถัรับประทานอาหารเจแทนแล้วทำพิธีรับเป็นยามดหรือพอมดต่อไปอาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็จะหาย แต่ถ้าคนที่ถูกเลือกไม่รับเป็นยามดหรือพอมดต่อไปก็จะเจ็บป่วยไม่หายในที่สุดก็จะตาย เมื่อรับเป็นยามดหรือพอมดแล้วทุกปีจะต้องทำพิธีเลี้ยงผียามดที่เป็นบรรพบุรุษทุกปีที่บ้าน หรือต้นไม้ใหญ่ที่อยู่หน้าหมู่บ้านหรือกลางหมู่บ้าน ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่สิงสถิตของผีประจำหมู่บ้าน พิธีการไหว้ผีประจำปีของยามดที่บ้านนี้เรียกว่า กางหวาน คือการเซ่นผียามดหลังจากเข้าพิธีกางหวานแล้ว ต่อจากนั้นก็ทำพิธีเซ่นไหว้ทุก 3 ปี ดังนั้นเมื่อบ้านใครจะทำพิธีอะไรก็จะบอกกล่าวแก่ยามดทุกครั้ง เมื่อบอกกล่าวแล้วยามดก็จะไปทำพิธีให้ เพื่อเป็นสิริมงคลบดเป่าความทุกข์ยาก บดเป่าโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ถ้าไม่บอกยามด แมื่อยามดรู้อะไรก็จะไม่ไป แต่ทุกเช้ายามดก็จะเลี้ยงผียามด อย่างไรก็ตามเนื่องจากชาวไตหย่าดั้งเดิมที่ประเทศจีนนั้นไม่มีการนับถือศาสนา แต่ในภายหลังเมื่อมีมิชชันนารีเข้าไปเผยแพรศาสนาคริสต์ จึงทำให้ชาวไตหย่าส่วนหนึ่งเลิกนับถือผีและหันมานับถือศาสนาคริสต์แทน

ศาสนาและความเชื่อของชาวไตหย่าเชียงราย มีความแตกต่างกับชาวไตหย่าที่ประเทศจีนอย่างชัดเจน ดังที่ เลหล่า ตริเอกานุกูล และจูไรรัตน์ วรรณศิริ (2552, หน้า 104-105) กล่าวถึงศาสนาและความเชื่อของชาวไตหย่าในเชียงราย สรุปได้ว่า ชาวไตหย่าเชียงราย นับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมด ไม่มีการนับถือผีหรือศาสนาอื่น ชาวไตหย่าเชียงรายเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น บรรพบุรุษของชาวไตหย่าเชียงรายเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ก่อนการอพยพมายังจังหวัดเชียงราย ดังนั้นเมื่อมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานถาวรแล้วสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ การหาสถานที่นมัสการพระเจ้าในแบบชั่วคราวก่อน แล้วพัฒนาจนเป็นอาคารถาวร ดังที่ปรากฏให้เห็นคือคริสตจักรที่สร้างแบบถาวรในหมู่บ้านต่าง ๆ

เมื่อชาวไตหย่าที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดเชียงราย และนับถือศาสนาคริสต์สามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาคริสต์กับคนพื้นเมืองที่อยู่ก่อนและเป็นผู้นับถือศาสนาคริสต์เช่นเดียวกันได้อย่างปกติ จึงทำให้เรียนรู้และปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาคริสต์ได้อย่างกลมกลืน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เมื่อมีการตั้งโบสถ์ ที่ใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ได้รับการยอมรับให้สังกัดอยู่ภายใต้การดูแลของสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย ทำให้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาคริสต์ที่จัดขึ้นทั้งในระดับเขต (การแบ่งพื้นที่ดูแลคริสตจักรที่อยู่ในอำเภอใกล้เคียงกัน) ระดับภาค (ดูแลคริสตจักรในระดับเขตที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันหรือจังหวัดใกล้เคียงกัน) และระดับประเทศ ทำให้ชาวไตหย่าที่เป็นสมาชิกของคริสตจักรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ได้เรียนรู้จักกับผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ที่เป็นชาวพื้นเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์

ได้เพียง 2 เสียง คือ เสียงโท (Falling tone) กับเสียงเอก (Low tone) เท่านั้น กล่าวคือ คำตายสระเสียงสั้น เช่น คำว่า นก ลัก จะเป็นเสียงโททั้งหมด และคำตาย สระเสียงสั้น เสียงเอก เช่น คำว่า เบ็ด ออก เบ็ด จะเป็นเสียงเอกเช่นเดียวกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ส่วนคำตายสระเสียงยาว ทั้งเสียงเอกและโทได้เหมือนภาษาไทยกรุงเทพฯ เช่น คำว่า ฝาก หาบ มีด มอด ลูก ฯลฯ และระดับเสียงค่อนข้างจะต่ำและลากเสียงคล้ายภาษาไทยของ ภาษาไตขึ้น และภาษาไตลื้อ (เรื่องเดช ปันเขื่อนขัติย์, 2534, หน้า 15)

1.6.2 ระบบคำในภาษาไตหย่าเชียงราย จากการศึกษาผลงานเรื่องภาษาไตหย่าของ เรื่องเดช ปันเขื่อนขัติย์ (2534, หน้า18–28) พบว่า ภาษาไตหย่าเป็นภาษาถิ่นหนึ่งของภาษาตระกูลไทยหรือตระกูลไต เช่นเดียวกับภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาถิ่นเชียงราย เมื่อกล่าวถึงระบบคำของภาษาไตหย่าแล้ว จะมีลักษณะระบบคำคล้าย ๆ กับภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาถิ่นเชียงราย รูปคำต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นภาษาคำโดด เช่น คำว่า “เถ่า” (แก่) “จั่ง” (เกลียด ชัง) “จื่อ” (จำ) “เห้อ” (ให้) “หยิม” (ยิ้ม) “โหม” (ด้าย) “ชะไล” (กระโต) “ญาซี” (ชี้เหนียว) “แอะแะด” (แพะ) มีระบบคำที่มีพยางค์เดียวใช้มากกว่าคำที่มีหลายพยางค์ จากการศึกษาในระบบคำในภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และหมวดคำในภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

1) การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงรายมีลักษณะคล้ายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ มีวิธีการสร้างคำ 4 วิธี ได้แก่ คำประสม คำประสมประสาน คำประสมซ้ำ และคำประสมสัมผัส แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

คำประสมธรรมดา คำประสมชนิดนี้ได้แก่ การเอาคำโดดมาประสมกันเข้าแบบง่าย ๆ ตัวอย่างเช่น

“ตาทมอ” (ตาบอด)

“แมงวุง” (ตัวบุง)

“หรวานแวน” (จวน)

คำประสมประสาน คำประสมชนิดนี้บางท่านอาจเรียกว่า คำประสานก็ได้ โดยเอาคำที่ไม่เป็นอิสระกับคำโดดมาประสมกันเข้าให้ มีความหมายเดียว ตัวอย่างเช่น

“อาปู่” (ปู่)

“อาย่า” (ย่า)

“อานาย” (ยาย)

คำประสมซ้ำ ได้แก่ คำประสม 4 พยางค์ ที่มีพยางค์ใดพยางค์หนึ่งซ้ำกัน ตัวอย่างเช่น

“**ห้องกาห้องชาย**” (คำชาย)

“**จินเข้าจินน้ำ**” (กินข้าว)

“**เฮ็ดไฮเห็ดนา**” (ทำนาทำไร่)

คำประสมสัมผัส (Rhyming compound words) คำประสมชนิดนี้เป็นคำประสมให้มีคำคล้องจองกันหรือสัมผัสระหว่างคำประสมธรรมดา คำหน้ากับคำประสมคำหลัง ซึ่งเป็นลักษณะที่มีอยู่ในภาษาไทยเกือบทุกถิ่น แต่ในภาษาไตหย่ามีคำชนิดนี้ใช้น้อยมาก ตัวอย่างเช่น

“**เฮ็ดไฮเส่อเฮอน**” (ทำอะไรทำสวน)

“**ปู้ย่าซาเถา**” (บรรพบุรุษ)

2) หมวดคำต่าง ๆ ในภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 4 ประเด็น ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา และคำลงท้าย แจกแจงรายละเอียด ดังนี้

2.1) คำนามในภาษาไตหย่าเชียงราย ลักษณะของคำนามของภาษาไตหย่าเชียงราย ส่วนใหญ่จะคล้ายกับคำนามในภาษาไทยกรุงเทพฯ แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

คำนามสำหรับเรียกอวัยวะในร่างกาย

“**โต**” (ร่างกาย)

“**โห**” (หัว)

“**ลั้ง**” (จมูก)

คำนามสำหรับเรียกพืชและผลไม้

“**มะแก้วไก่**” (ฝรั่ง)

“**มะแก่น**” (พุทรา)

“**มะโมง**” (มะม่วง)

คำนามสำหรับเรียกสัตว์

“**แมว**” (แมว)

“**โว**” (วัว)

“**คายน**” (ควาย)

คำนามสำหรับเรียกสิ่งของและเครื่องมือใช้

“**หวาน**” (จาน)

“เจ้” (หนังสือ)

“กก” (กระบวย)

คำนามสำหรับเรียกเครือญาติ

“ปู่ฮอก” ปู่ทวด

“ย่าฮอก” ย่าทวด

“อาปู่” ปู่

2.2) คำสรรพนามในภาษาไตหย่าเชียงราย มีใช้น้อยมากประกอบด้วย คำสรรพนามอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ คำสรรพนามแท้ หรือคำบุรุษสรรพนาม และคำเครือญาติ แทนคำสรรพนามเช่นเดียวกับภาษาถิ่นอื่น ๆ เช่น พ่อ แม่ ลุง ป้า เป็นต้น สำหรับคำบุรุษสรรพนามนั้น มีดังนี้

บุรุษที่หนึ่งใช้คำว่า “เกา” แทนผู้พูด เทียบกับภาษาไทย กรุงเทพฯ ได้หลายคำ เช่น ฉัน ผม หรือ กู ก็ได้ เพราะใช้พูดกับคนที่สูงอายุกว่าหรือต่ำกว่าก็ได้ นอกจากคำว่า “เกา” แล้ว ยังมีอีกคำหนึ่ง คือ คำว่า “เฮา” (เอกพจน์) ใช้แทนตนเองในฐานะที่เป็นผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ ถ้าบุรุษที่หนึ่งหลายคน ใช้คำว่า “เขา” ต่อท้ายเฮา เป็น “เฮาเขา” (พหูพจน์) เช่นเดียวกับภาษาไทยถิ่นเชียงราย

บุรุษที่สอง ใช้คำว่า “เมอ” แทนผู้ที่เราพูดด้วย ใช้กับคนที่สนิทสนม และมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ถ้าผู้ที่เราพูดด้วยเป็นคนสูงอายุกจะใช้คำเครือญาติแทน เช่น “อาลุง” (ลุง) “อาป้า” (ป้า) เป็นต้น

บุรุษที่สาม มีอยู่ 3 คำ คือ มัน เขา เป็น ใช้แทนสิ่งของหรือคนที่เราพูดถึง คำว่า “มัน” สำหรับแทนสัตว์สิ่งของ บางครั้งก็ใช้กับคนด้วย “เขา” ใช้สำหรับคนที่เราพูดถึงคนเดียวแต่ถ้าหลายคนจะใช้คำว่า “เบ็น” คล้ายกับภาษาไทยถิ่นเชียงราย

สำหรับสามภรรยากันจะเรียกกันและกัน (บุรุษที่ 1 และ 2) ว่า “สู” (ในกรณีที่แต่งงานแล้วยังไม่มีลูก) ถ้ามีลูกแล้ว สามภรรยาจะเรียกภรรยาว่า “อาเหม่สู” ส่วนภรรยาจะเรียกสามีว่า “อาเตสู” หรือจะเรียก “สู” ก็ได้ เช่นเดียวกับชาวล้านนาไทยสมัยก่อน สมัยนี้ตามชนบทก็มีเรียก สำหรับคำว่า “สู” อาจใช้เป็นบุรุษที่สอง คือผู้ใหญ่ใช้พูดกับเด็ก ทั้งหญิงทั้งชาย (คนเดียว) ถ้าหลายคนจะเรียกว่า “สูเขา” ได้ด้วย

2.3) คำกริยาในภาษาไตหย่าเชียงราย คล้ายกับภาษาไทยถิ่นเชียงราย ยกเว้นภาษาไทยกรุงเทพฯ ซึ่งมีลักษณะต่างกันอยู่ คือ กริยาภาษาไตหย่าเชียงรายทุกคำจะผันหรือเปลี่ยนให้เป็นคำนามไม่ได้ เพราะไม่มีคำว่า “ความ” กับ “การ” มาเติมหน้ากริยานั้น ๆ ได้

ถ้าผู้พูดต้องการใช้กริยาให้เป็นคำนาม ก็นำมาใช้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มอะไรทั้งสิ้น หรือมีฉะนั้นก็ใช้วิธีซ้ำคำ เช่น “การมา” ก็ต้องพูดว่า “การมา” (ไปมา) หรือไม่ก็ว่า “การการมา” (การไปการมา) แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“จัน”	(กิน)
“จู้”	(พูด)
“จอกจุก”	(คลอจลจก)

2.4) คำลงท้ายในภาษาไตหย่าเซียงราย คือ คำที่มีเสียงและความหมายไม่ตายตัวแน่นอน โดยปกติจะเกิดขึ้นท้ายวลีหรือประโยคในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ โดยทั่วไปเรียกว่า คำลงท้าย ภาษาไตหย่าเซียงรายก็มีคำลงท้ายของตนเองโดยเฉพาะเช่นเดียวกับภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น

“กาลอ”	(ไปซิ)
“ไล้แล”	(ได้ไหม)
“ไล้กา”	(ได้ซิ)

1.6.3 ระบบประโยคของภาษาไตหย่าเซียงราย ลักษณะโครงสร้างของประโยคในภาษาไตหย่าเซียงราย โดยทั่วไปจะมีลักษณะการเรียงคำในประโยคเหมือนกับภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาไทยถิ่นเซียงราย ประกอบด้วย ตัวประธาน กริยา และกรรม แต่บางประโยคก็มีลักษณะการเรียงประโยคที่ต่างไปจากภาษาไทยถิ่นอื่นอยู่บ้าง โดยเฉพาะกับคำกริยาบางคำ เช่น กริยา “เจ็บปวด” จะมีการเรียงสลับกันโดยเอาตัวกรรมมาเรียงไว้หน้ากริยา แสดงตัวอย่างประโยคดังนี้

“เกาโหขึ้น”	ผมปวดหัว
“เกาหนังกุ่น”	ผมปวดหลัง
“เกาชาคุน”	ผมปวดขา

กริยาที่ใช้เป็นคำหมายประโยคกรรม (passive voice marker) ในภาษาไทยกรุงเทพฯ เช่น คำว่า “ถูก” “โดน” ที่ใช้เปลี่ยนประโยคกรรตุเป็นประโยคกรรมไม่มีในภาษาไตหย่าเซียงราย เช่น ภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวว่า “ผมถูกตี” ภาษาไตหย่าเซียงรายจะพูดว่า “เขาตบเกา” “ผมถูกพ่อต๋า” ภาษาไตหย่าเซียงรายจะพูดว่า “อาเต้หล่าเกา” เป็นต้น

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเซียงราย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเซียงราย ผู้วิจัยแบ่งประเภทงานวิจัยที่ศึกษาไว้ 2 ประเภท ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไตหย่า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเซียงราย กล่าวรายละเอียดดังนี้

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไตหย่า เป็นการศึกษาการใช้ภาษาของผู้พูดภาษาไตหย่า ในอำเภอซินผิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่า มีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ผลงานของเรื่องเดช บันเชื่อนซัดยี่ (2534) ผลงานของดาว เจียง เฟิง (Dao Jiang Peng) และประเทือง ทินรัตน์ (2558) และผลงานของ อรรถวิทย์ รอดเจริญ และคณะ (2559) ดังนี้

เรื่องเดช บันเชื่อนซัดยี่ (2534) ศึกษาเรื่อง**ภาษาไตหย่า** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบเสียง ระบบคำและระบบประโยคของภาษาไตหย่า กลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวไตหย่าที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ภาษาไตหย่าเป็นภาษาไทถิ่นหนึ่งที่พูดในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ลักษณะภาษาไตหย่าจะมีระบบเสียงอยู่ 3 ระบบ คือ ระบบเสียงพยัญชนะ ระบบเสียงวรรณยุกต์ ระบบเสียงสระ แต่ภาษาไตหย่าจะมีลักษณะระบบเสียงของตนเองโดยเฉพาะ กล่าวคือ มีลักษณะของความเป็นไทยมากกว่าภาษาไทถิ่นอื่น ๆ คือ เป็นภาษาคำโดดและภาษาจีนมีอิทธิพลต่อภาษาไตหย่า เพียงร้อยละ 10 การออกเสียงไม่มีเสียง บ ต ร ช ใช้เสียง ว แทน บ เสียง ล แทน ด เสียง ฮ แทน ร เสียง ง แทน เป็น ญ จำนวนคำที่ใช้ในชีวิตประจำวันมีน้อยกว่าภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ

ดาว เจียง เฟิง (Dao Jiang Peng) และประเทือง ทินรัตน์ (2558) ศึกษาเรื่อง**ระบบเสียงคำศัพท์หมวดเครือญาติของภาษาไตหย่า ณ หมู่บ้านหัวกาด ตำบลไม้ซา อำเภอซินผิง เมืองยู่ซี มณฑลยูนนาน ประเทศจีน** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบเสียงคำศัพท์หมวดเครือญาติของภาษาไตหย่า ผลการศึกษาพบว่า ระบบเสียงคำศัพท์หมวดเครือญาติของภาษาไตหย่าแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน 4 ด้านหลัก คือ เสียงพยัญชนะต้น เสียงพยัญชนะท้ายเสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ นอกจากความแตกต่างด้านเสียงแล้วยังพบความแตกต่างด้านอื่น ๆ อีก 3 ด้านคือ จำนวนพยางค์ การใช้คำที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่มีความหมายเหมือนกัน และคำที่ไม่มีในภาษาไทยมาตรฐาน

อรรถวิทย์ รอดเจริญ และคณะ (2559) ศึกษาเรื่อง**การศึกษาเชิงสำรวจการสัมผัสภาษาของผู้พูดภาษาไตหย่า อำเภอซินผิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสัมผัสภาษาของผู้พูดภาษาไตหย่า อำเภอซินผิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ด้วยบทสนทนาและรายการคำศัพท์ Swadesh word list 207 คำ ผลการศึกษาพบว่า ผู้บอกภาษาชาวไตหย่า ใช้ภาษาไตหย่าสัมผัสกับภาษาจีน ด้านชุดคำศัพท์ Swadesh word list 207 คำ พบคำยืมภาษาจีนปนในภาษาไตหย่า ชนิดของคำที่พบมากที่สุด คือ คำกริยา ผู้บอกภาษาชาวไตหย่าใช้คำศัพท์และประโยคภาษาจีนปะปนกับบทสนทนาในภาษาไตหย่า

ทั้งในด้านคำศัพท์และประโยค ปัจจัยทางสังคมมีผลต่อการสัมผัสภาษาของชาวไตหย่า โดยผู้พูดภาษาไตหย่า เป็นผู้รู้สองภาษาและสังคมไตหย่าเป็นสังคมทวิภาษา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไตหย่าดังกล่าว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ในการศึกษาประเด็นลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่า เชียงราย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ในพื้นที่ดั้งเดิมและพื้นที่ใหม่ หลังจากการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่ามีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ผลงานของ ผลงานของ นงนุช จันทราภัย (2524) ผลงานของ รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541) และผลงานของ เลหล่า ตริเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรณศิริ (2552) ดังนี้

นงนุช จันทราภัย (2524) ศึกษาเรื่อง **สังคมและวัฒนธรรมไตหย่าที่หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่คำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของชาวไตหย่า มีกลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวไตหย่า ที่อาศัยในพื้นที่อำเภอแม่สาย และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษา พบว่า ชาวไตหย่าอพยพมาจากเมืองหย่า มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. 2472 ชาวไตหย่าได้เปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ และมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นความเชื่อในพระเจ้า ด้านลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย ลักษณะการแต่งกาย ระบบครอบครัว ระบบการควบคุมทางสังคม ระบบความเชื่อ และระบบการเมืองการปกครอง ทำให้มองเห็นว่า สังคมไตหย่าเคยเป็นสังคมที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ผูกพันกับธรรมชาติ และวงศาวานเครือญาติพี่น้อง ได้เปลี่ยนเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตซับซ้อนขึ้น โลกทัศน์ ค่านิยมของเผ่าพันธุ์ที่มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมรวมจะถูกเก็บรักษาไว้ โดยปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมปัจจุบัน ความแตกต่างเด่นชัดของกลุ่มที่จะนำมาซึ่งอุปสรรคและปัญหาในการดำรงชีวิต จะถูกซ่อนเร้นไม่ให้ปรากฏต่อสายตาคนภายนอก ขณะเดียวกันจะเก็บรักษาไว้เป็นเครื่องแสดงภูมิหลังทางชาติพันธุ์ระหว่างคนในกลุ่ม เช่น ภาษา เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย กรรมวิธีการปรุงอาหาร และความเชื่อบางประการ

รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ (2541) ศึกษาเรื่อง **วิถีชีวิตชาวไตหย่า ศึกษากรณีชินผิง และหยวนเจียง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวไตหย่าในมณฑลยูนนาน ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวไตหย่าในมณฑลยูนนาน และแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นในระหว่างนักวิชาการไทย-จีน ในเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย โดยไตหย่า

ผลการศึกษาพบว่า ชาวไตหาย่าส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำแดง ได้แก่ อำเภอห้วยวียงเจียง และอำเภอซินผิง ซึ่งในอำเภอนี้มีเมืองสำคัญที่มีชาวไตหาย่าอาศัยอยู่มากที่สุด คือ เมืองหย่า หรือเมืองโม้ซา สำหรับเมืองต่าง ๆ ตั้งแต่ห้วยวียงเจียงลงไปถึงเซียงรุ้ง มีชาวไตหาย่าอาศัยอยู่ กระจาย วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวไตหาย่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท (ไต) เช่น ไทลื้อ ไทซิ่น ไทดำ ไทขาว ไทใหญ่ ฯลฯ ชาวไตหาย่ายังคงนับถือผีแต่ไม่นับถือศาสนาพุทธ มีชาวไตหาย่าบางส่วนเคยนับถือศาสนาคริสต์ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบ คอมมิวนิสต์ ศาสนาคริสต์ค่อย ๆ ลดบทบาทลง ทำให้ชาวไตหาย่าหันมานับถือผีดั้งเดิม ชาวไตหาย่า มีอาชีพที่สำคัญ คือ การเกษตร เลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เริ่มเข้าสู่หมู่บ้านของชาวไตหาย่า ทำให้วิถีชีวิตเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแต่ยังไม่มากนัก ยังคงมีวิถี การดำรงชีวิตด้วยการเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ เด็กชาวไตหาย่าต้องเข้าเรียนตามกฎหมาย ของรัฐบาล เมื่อสำเร็จการศึกษามีโอกาสที่จะเข้ารับราชการหรือทำงานในเมืองเหมือนกับ ชาวจีนอื่น

লেখ่า ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรณศิริ (2552) ศึกษาเรื่อง **การดำรงอยู่ ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไตหาย่าในประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย** มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไตหาย่าเมื่อย้ายถิ่นมาอยู่ใน จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ศึกษาการอนุรักษ์และการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ชาติพันธุ์ไตหาย่าในจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และเพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไตหาย่าในจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ด้านการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทยสามารถปรับตัวและผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรม ในพื้นที่ใหม่ได้เป็นอย่างดี โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมและผสมกลมกลืนเป็นไปได้ดีขึ้น ด้านการอนุรักษ์และการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พบว่า ชาวไตหาย่ามีความมุ่งมั่นมากขึ้น ในการรักษาอัตลักษณ์ของตน ได้มีการกลับไปเยี่ยมเยียนมาตุภูมิได้พบปะเครือญาติ และสานต่อ ความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น มีการรณรงค์รวมกลุ่มกันเพื่อตั้งชมรมไตหาย่าและเปิดตัวเอง ให้สังคมได้รับรู้ มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนหรือจัดโดยองค์กรภาครัฐและ เอกชน ด้านการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไตหาย่า พบว่า สิ่งที่ยังดำรงอยู่ และประจักษ์ได้ในชุมชนของชาวไตหาย่า มี 5 ด้าน คือ ด้านภาษา อาหาร การแต่งกาย การรักษาโรค และการทอเสื่อกทอหรือสาดไตหาย่าที่นำมาจากประเทศจีนโดยชาวไตหาย่ารุ่นแรก จนถึงปัจจุบัน ได้แพร่กระจายไปในหลายพื้นที่ของประเทศไทย

จากผลการศึกษางานวิจัยข้างต้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเปลี่ยนแปลง ของภาษาไตหาย่าเชียงรายในปัจจุบัน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ มโนทัศน์เกี่ยวกับการใช้ภาษา มโนทัศน์เกี่ยวกับความหลากหลายการใช้ภาษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับการใช้ภาษา

สาระความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เกี่ยวกับการใช้ภาษาที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยมี 3 ประเด็น ได้แก่ คุณสมบัติของภาษา ประเภทของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และลักษณะภาษาดังนี้

1.1 คุณสมบัติของภาษา การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติภาษาของ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2527, หน้า1-4); วรวรรณ์ ศรีวิทย (2556, หน้า 3-15) พบว่าภาษาเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง นอกจากมีลักษณะเกิด แก่ เจ็บ และตาย เหมือนสิ่งมีชีวิตทั่วไปแล้วภาษายังมีลักษณะเฉพาะที่ผู้เรียนภาษาหรือผู้ใช้ภาษาควรรู้และเข้าใจเพื่อจะได้เรียนภาษาได้อย่างลึกซึ้ง โดยภาษามีระบบเสียง ภาษามีความสมบูรณ์ในตัวเอง ภาษามีความมั่งคั่งไม่จบสิ้น ภาษาเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน ภาษาเป็นพฤติกรรมทางสังคม ภาษาสะท้อนสังคม และภาษามีชีวิตและสังคม มีคุณสมบัติสามารถจำแนกได้ 4 ประการ ได้แก่ ภาษาประกอบขึ้นด้วยเสียงและความหมาย ภาษามีพลังในการรบกวนไม่รู้จบสิ้น ภาษาเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน และภาษามีโครงสร้างที่ชัดเจน แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1.1 ภาษาประกอบขึ้นด้วยเสียงและความหมาย ซึ่งมีการใช้อยู่ในระบบระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ ลักษณะเช่นนี้สามารถทำให้มนุษย์ใช้ภาษาได้ ระบบภาษาดังกล่าวยังรวมถึงขอบเขตจำกัดในการใช้ภาษาของแต่ละภาษา โดยระบบเสียงในแต่ละภาษามีจำนวนจำกัด เราสามารถนับเสียงนี้ได้ แต่ละภาษาภาษามีจำนวนเสียงไม่เท่ากัน เสียงบางเสียงสามารถเกิดขึ้นได้ที่ต้นคำแต่เกิดที่ท้ายคำไม่ได้ บางเสียงสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งต้นคำและท้ายคำ และบางเสียงเกิดขึ้นได้ในตำแหน่งท้ายคำเพียงอย่างเดียว ระบบความหมายเป็นระบบที่เราใช้สื่อสารเพื่อความเข้าใจด้วยระบบการจัดเรียงคำ

1.1.2 ภาษามีพลังในการรบกวนไม่รู้จบสิ้น มนุษย์สามารถใช้ภาษาสื่อความคิดของตนเองได้อย่างไม่สิ้นสุด คำที่มีใช้ในภาษาอาจมีจำนวนจำกัดและสามารถนับได้ แต่ประโยคซึ่งเกิดจากการนำเอาคำมาเรียงกันนั้นมีจำนวนมากไม่สามารถนับได้ว่า ในหนึ่งภาษานั้นมีประโยคใช้กี่ประโยค แต่สามารถประมาณชนิดของประโยคได้ ในชีวิตประจำวันของเราจะมีคำพูดบางชนิดที่ใช้ซ้ำทุกวัน และเช่นเดียวกันก็มีประโยคที่เราสร้างขึ้นใหม่

1.1.3 ภาษาเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน เป็นเรื่องของชุมชนไม่ใช่เฉพาะของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยสัญลักษณ์นั้นเกิดจากการตกลงกันระหว่างในหมู่ว่าจะใช้สัญลักษณ์อะไรแทนอะไร ใครก็ตามที่จะใช้ภาษานี้ก็ต้องเรียนรู้ว่าสัญลักษณ์อะไรใช้แทนความหมายอะไร และมีการใช้อย่างไร

1.1.4 ภาษามีโครงสร้างที่ชัดเจน มีระบบของการเรียงคำให้เป็นประโยคหรือหลักไวยากรณ์ ทำให้เราสามารถเข้าใจภาษาและสร้างประโยคใหม่ ๆ ได้โดยไม่จำกัด เช่นเดียวกับเมื่อเรารู้หลักการบวกลบคูณหารเลข เราก็สามารถบวกลบคูณหารเลขได้ทุกจำนวน นั่นคือ ภาษาก็คือระบบของสัญลักษณ์ (system of symbols) ที่สามารถสื่อความหมายได้นั่นเอง ทั้งนี้ องค์ประกอบของทุกภาษาต่างประกอบด้วยคำ(words) ที่สังคมนั้นกำหนดความหมายร่วมกัน และกฎเกณฑ์ (rules) หรือที่เรียกว่า ไวยากรณ์ (grammar) ในการที่จะนำคำเหล่านั้นมารวมกันเป็นวลี (phrases) หรือประโยค (sentences) สามารถสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งได้ภายใต้กฎเกณฑ์ 5 ระบบ ซึ่งเรียงตามพัฒนาการของภาษา ประกอบด้วย 1) ระบบเสียง 2) ระบบคำ 3) ระบบวลีและประโยค 4) ระบบความหมาย และ 5) ระบบการใช้ ดังที่จะได้สรุปต่อไปนี้

1) ระบบเสียง (phonology) หมายถึง ระบบของเสียงที่ผู้ใช้ภาษานั้นเปล่งออกมา ประกอบด้วย หน่วยเสียงและวิธีการที่จะประกอบแต่ละหน่วยเสียงเข้าไว้ด้วยกัน หน่วยเสียงในแต่ละภาษามีจำกัดและแตกต่างกันไปในแต่ละภาษา รวมถึงวิธีการประกอบเสียงก็ต่างกันด้วย ในทางภาษาศาสตร์หน่วยเสียงเป็นหน่วยของภาษาที่เล็กที่สุด แต่มีอิทธิพลต่อความหมาย การจำแนกความแตกต่างระหว่างหน่วยเสียง

2) ระบบคำหรือหน่วยคำ (morphology) เป็นพัฒนาการที่เกิดจากการยกระดับหน่วยเสียงขึ้นมาเป็นหน่วยคำ นั่นคือ กลุ่มของหน่วยเสียงที่เล็กที่สุดที่เริ่มสื่อความหมายได้ คำหนึ่งอาจประกอบด้วยหน่วยคำเพียงหน่วยเดียว

3) ระบบวลีและประโยค (syntax) หมายถึง ระบบของการนำคำมารวมกันให้อยู่ในรูปของวลี (phrases) และประโยค (sentences) ที่สังคมยอมรับได้ว่าสามารถสื่อความหมาย

4) ระบบความหมาย (semantics) หรือที่เรียกกันว่า “อรรถศาสตร์” เป็นระบบเกี่ยวกับความหมายของคำ วลีหรือประโยค ในทางภาษาศาสตร์นั้น คำทุกคำจะมีสิ่งที่เรียกว่า “ลักษณะของความหมาย” (semantic features) ซึ่งในทางจิตวิทยา ความหมายของคำก็คือมโนทัศน์ (concept) ที่บุคคลมีต่อคำนั้น ซึ่งมีมโนทัศน์แต่ละมโนทัศน์จะมีลักษณะ (attribute) ที่เหมือนหรือต่างจากมโนทัศน์อื่น ๆ ลักษณะจะเป็นเครื่องแยกความแตกต่างคำแต่ละคำหรือเป็นสิ่งที่บ่งว่าคำหนึ่งมีความหมายต่างจากอีกคำหนึ่ง

5) ระบบการใช้ภาษา (pragmatics) หรือ วัจนปฏิบัติศาสตร์ อันเป็นแบบแผนหรือระเบียบการใช้คำหรือประโยคในบริบทต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมถึงความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้ภาษาให้มีประสิทธิภาพที่สุดในบริบทหนึ่ง ๆ ความรู้ดังกล่าวหมายถึงการทราบว่าเป็นบริบทหรือในสถานการณ์หนึ่ง ๆ นั้น สิ่งใดควรพูดหรือไม่ควรพูด และสิ่งนั้นควรพูดสื่อสารออกไปอย่างไร ระบบการใช้ภาษาจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับค่านิยมและวัฒนธรรม การใช้ถ้อยคำที่สุภาพและเหมาะสมกับฐานะ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบริบทที่เกิดจากสารเป็นตัวอย่างที่เราเห็นได้ชัดของระบบการใช้ภาษา อันถือเป็นการพัฒนาการขั้นสูงสุดของภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่มีความหมาย แต่ละถ้อยคำของแต่ละภาษาแสดงความคิดที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งของ เช่น รถยนต์วิ่ง เป็นการกระทำ สวย เป็นนามธรรม ฯลฯ ภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารกันมีคุณสมบัติที่แสดงความหมายง่าย ๆ ด้วยคำและแสดงความหมายซับซ้อนขึ้นด้วยประโยคการเรียงถ้อยคำเป็นประโยคจึงต้องมีหลักไวยากรณ์ ทั้งนี้ คำในภาษาใด ๆ ก็ตามจะมีความหมายที่แยกได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ความหมายโดยอรรถและความหมายโดยนัย กล่าวรายละเอียด ดังนี้

ความหมายโดยอรรถ (denotation meaning) เป็นความหมายของคำที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรม จึงเป็นความหมายที่ตรงไปตรงมา กำหนดความหมายของคำไว้อย่างไร คนที่ใช้ภาษาเดียวกันก็ใช้ตรงตามที่กำหนดไว้ ฉะนั้นความหมายโดยอรรถของคำแต่ละคำผู้ใช้จึงมีความเข้าใจตรงกัน

ความหมายโดยนัย (connotation meaning) เป็นความหมายของคำที่ผู้ฟังและผู้พูดผนวกเอาความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม หรือจิตลักษณะอย่างอื่นของตนเข้าไปตีความหมายของคำที่พูดหรือได้ยิน

จากการศึกษาคูณสมบัติของภาษาสรุปได้ว่าภาษาประกอบขึ้นด้วยระบบเสียง ระบบคำ ระบบความหมาย และระบบการใช้ ภาษา คือ การใช้สัญลักษณ์ที่เกิดจากตกลงร่วมกันของกลุ่มชน ภาษามีการรอกงามไม่รู้จบสิ้นมีการเปลี่ยนแปลง เจริญเติบโตและตายได้เช่นเดียวกับมนุษย์ และในแต่ละภาษามีความแตกต่างกันในรายละเอียดโดยใช้สัญลักษณ์ เสียงแทนความหมายต่างกัน

1.2 ประเภทของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเภทของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2527, หน้า 33-34); วรวรรณ์ ศรียาภย์ (2556, หน้า 16-17) พบว่าสามารถแบ่งประเภทของภาษาได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ แบ่งภาษาตามลักษณะที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน และแบ่งตามโครงสร้าง กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

1.2.1 แบ่งภาษาตามลักษณะที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน 4 ประการ ได้แก่ ภาษาถิ่น ภาษามาตรฐาน ภาษาเฉพาะวงการ และภาษาเฉพาะกลุ่ม ดังนี้

1) ภาษาถิ่น หมายถึง ภาษาเฉพาะของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่มีรูปลักษณะเฉพาะตัวทั้งถ้อยคำและสำเนียง เป็นต้น

2) ภาษามาตรฐาน หมายถึง ภาษาที่ใช้ในราชการ โรงเรียน หรืออาจกล่าวว่า สำเนียงสำนวนภาษาที่คนซึ่งได้รับการศึกษาจากโรงเรียนจำนวนมากใช้คล้ายคลึงกัน และไม่รังเกียจว่าผิด หรือแปลกหยาภาษามาตรฐานนี้ใช้เป็นภาษากลางสำหรับติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนในชาติ

3) ภาษาเฉพาะวงการ หมายถึง ภาษาเฉพาะในวงการ แต่คนภายนอกสามารถเข้าใจได้จากกล่าวได้ว่า ภาษาเฉพาะวงการ เป็นภาษาย่อยที่เกิดจากการใช้ภาษาตามตำแหน่งหน้าที่การงานของกลุ่มชนผู้ใช้ภาษา เช่น ภาษาราชการ ภาษาวิชาการ ภาษาโฆษณา ภาษาธุรกิจ ภาษาหนังสือพิมพ์ และภาษาการเมือง เป็นต้น

4) ภาษาเฉพาะกลุ่ม เป็นภาษาย่อยที่เกิดจากการใช้ภาษาในสังคม กล่าวคือ เป็นภาษาที่ใช้ในกลุ่มจริง ๆ โดยมีได้หวังที่ขยายไปสู่วงนอก เช่น ภาษาแสลง ภาษาวัยรุ่น หรือบุคคลบางกลุ่ม

1.2.2 แบ่งตามโครงสร้าง การแบ่งภาษาตามโครงสร้าง แบ่งได้เป็น 2 ประการ ได้แก่ ภาษาพูด และภาษาเขียน กล่าวรายละเอียดดังนี้

1) ภาษาพูด หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารด้วยการพูดในชีวิตประจำวัน เป็นภาษาที่ไม่เคร่งครัด ทั้งในเรื่องของการใช้คำ หรือการเรียงคำเป็นประโยค ทั้งนี้เพราะมิได้เน้นถึงความถูกต้องตามความหมายของคำ หรือหลักไวยากรณ์ หากแต่จะเน้นเพียงเพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจในสารเท่านั้น ภาษาพูด (spoken language) ถือได้ว่าเป็นภาษาที่แท้จริงของมนุษย์ และเกิดก่อนภาษาเขียน สัญลักษณ์ของภาษาพูดคือเสียง ซึ่งแต่ละกลุ่มชนกำหนดกันว่า จะประกอบเสียงเป็นคำได้อย่างไร จากคำเป็นประโยค จากประโยคเดี่ยวรวมกันเป็นหลายประโยค จนกระทั่งสื่อความได้สมบูรณ์ ที่เรียกว่า สัมพันธสาร เช่น เรื่องเล่า (narrative discourse) กระบวนการ (procedural discourse) ข้อควรปฏิบัติ (behavioral discourse) และคำอธิบาย (expository discourse)

2) ภาษาเขียน หมายถึง ภาษาที่มีลักษณะเป็นเครื่องหมายให้ผู้ส่งและผู้รับทราบความหมายหรือความมุ่งหมายของกันและกันได้ โดยภาษาเขียน สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ ภาษาเขียนแทนคำ ภาษาเขียนแทนพยางค์และภาษาเขียนแทนเสียง ดังนี้

2.1) ภาษาเขียนแทนคำ (logographic) เป็นภาษาที่สัญลักษณ์แต่ละตัวแทนคำ 1 คำ

2.2) ภาษาเขียนแทนพยางค์ (syllabic) เป็นภาษาที่ใช้สัญลักษณ์ 1 สัญลักษณ์แทนพยางค์ 1 พยางค์ ในคำ 2 พยางค์ขึ้นไปของภาษานั้น หากมีเสียงเหมือนกันก็จะใช้สัญลักษณ์เดียวกัน สัญลักษณ์ของภาษาเขียนแทนพยางค์นี้จะมีน้อยกว่าสัญลักษณ์ของภาษาเขียนแทนคำ

2.3) ภาษาเขียนแทนเสียง (alphabetic) ภาษาลักษณะนี้ สัญลักษณ์ 1 สัญลักษณ์ จะแทนเสียง 1 เสียง เช่นภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ในพยางค์หนึ่งอาจประกอบด้วยอย่างน้อย 3 เสียง คือ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์

จากการศึกษาประเภทของภาษาสรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของภาษามีเกณฑ์การแบ่งที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการแบ่งประเภทของภาษา มนุษย์เราใช้ภาษาอยู่ 2 ประเภทหลัก ๆ ในการสื่อสาร นั่นคือภาษาพูดและภาษาเขียน

1.3 ลักษณะภาษา ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ โดยภาษามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม มีปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกัน มนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้ภาษาเพื่อเป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายระหว่างคนในสังคม ลักษณะภาษามีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะเสียง ลักษณะคำศัพท์ ลักษณะประโยค และลักษณะข้อความ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ลักษณะเสียง จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเสียงของกาญจนา นาคสกุล (2556, หน้า 47-58); รวบรวม ศรียาภัย (2556, หน้า 61-65) พบว่าเสียงพูดของมนุษย์ที่มีแตกต่างกันมากมายนั้น ถ้าจะพิจารณาอย่างกว้าง ๆ ก็เห็นว่า อาจแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ พวกที่สามารถแยกออกจากเสียงอื่นได้โดยเด็ดขาด มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวพวกหนึ่ง กับพวกที่เป็นส่วนประกอบของเสียงอื่น ไม่อาจจะแยกเปล่งเสียงได้โดยลำพังอีกพวกหนึ่ง พวกที่หนึ่ง มีเสียงสระ และเสียงพยัญชนะ เรียกว่า segmental sounds และพวกที่สอง มีเสียงวรรณยุกต์ การลงเสียงหนักเบา ทำนองเสียง เป็นต้น เรียกว่า suprasegmental features

เสียงสระเป็นเสียงก้อง ซึ่งออกเสียงได้นานทำหน้าที่เป็นแกนของพยางค์ ลักษณะของสระที่สำคัญ คือ เป็นเสียงก้องที่เปล่งโดยให้ลมออกทางช่องปาก อวัยวะในช่องปากจะไม่ปิดกั้นลม เสียงสระไม่ทำให้เกิดเป็นช่องแคบจนลมต้องออกอย่างมีเสียงเสียดแทรก และไม่ทำให้อวัยวะในช่องปากส่วนใดส่วนหนึ่งสั้นสะบัด

ด้วยเหตุที่เสียงสระทุกเสียงเป็นเสียงก้อง จึงเป็นเสียงที่มักจะดังเด่นกว่าเสียงอื่นที่อยู่ข้างเคียง ทำให้เราได้ยินเสียงสระได้ชัดเจน และทำให้ออกเสียงสระแต่เพียงลำพังได้ทุกเสียง นอกจากนี้เสียงสระยังทำให้เราสามารถยินเสียงอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่แนบชิดสระนั้น ๆ ได้อีกด้วย ความดังเด่นของเสียงสระนั้นมีไม่เท่ากันทุกเสียง ถ้าออกเสียงสระด้วยกำลังลมเท่า ๆ กัน เน้นหนักเท่า ๆ กัน และออกเสียงนานเท่า ๆ กัน สระเปิดจะดังมากกว่าสระปิดหรือพูดอีกอย่าง ก็คือ สระเปิดดังไปได้ไกลกว่าสระปิด

เสียงพยัญชนะ คือ เสียงพูดที่เปล่งออกมา ถ้าเป็นเสียงไม่ก้อง หรือเสียงที่เปล่งออกมาโดยลมต้องถูกกัก ณ ที่ใด ๆ ในช่องปาก ลมถูกบีบ ให้ผ่านช่องแคบ ๆ จนเกิดเป็นเสียงเสียดแทรก ลมออกไปทางจมูกหรือถูกตัด อย่างใด ๆ ก็ตาม เรียกว่า เสียงพยัญชนะ ทั้งนี้ เสียงพยัญชนะจึงมีหลายแบบ เรียกชื่อตามลักษณะของลมที่ผ่านช่องปากหรือจมูก ออกมาว่า เสียงสระเปิด เสียงกัก หรือเสียงหยุด เสียงนาสิก เสียงข้างหรือเสียงข้างลิ้น เสียงรัว เสียงกระทบ เสียงเสียดแทรก และเสียงกึ่งสระ ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะต้น คือ เสียงพยัญชนะที่ปรากฏหน้าสระในพยางค์หนึ่ง ๆ ในภาษาไทย ทุกพยางค์จะขึ้นต้นด้วยเสียงพยัญชนะ ซึ่งอาจเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยวหรือพยัญชนะควบกล้ำ ไม่มีพยางค์หรือคำที่ขึ้นต้นด้วยเสียงสระ คำที่ใช้ตัว อ เป็นพยัญชนะต้น เช่น คำว่า อา เอา อู อ่อน ก็มีเสียง /อ/ เป็นเสียงพยัญชนะต้น และเสียงพยัญชนะท้าย คือ เสียงพยัญชนะที่ปรากฏหลัง สระเป็นเสียงสะกดของพยางค์ เสียงพยัญชนะที่เป็นพยัญชนะท้ายในภาษาไทยจะปรากฏได้คราวละเสียงเดียว

เสียงวรรณยุกต์ คือ ระดับสูงต่ำของเสียงในพยางค์ซึ่งใช้เป็นหน่วยเสียงในภาษาใดภาษาหนึ่ง เสียงสูงต่ำมีลักษณะต่างกันเป็น 2 แบบ คือ ถ้าเสียงสูงหรือต่ำนั้นคงที่หรือค่อนข้างคงที่ตลอดพยางค์ เรียกว่า วรรณยุกต์ระดับ (level tone) เช่น เสียงวรรณยุกต์สามัญ เอก และตรี ในภาษาไทย ถ้าเสียงเปลี่ยนจากสูงไปต่ำ หรือจากต่ำไปสูงในพยางค์เดียวกัน เรียกว่า วรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ (contour tone) เช่น เสียงวรรณยุกต์โทในภาษาไทย เป็นวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับจากสูงลงมาต่ำ ส่วนเสียงวรรณยุกต์จัตวาในภาษาไทย เป็นวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับจากต่ำขึ้นไปสูง

เสียงในภาษาพูดนั้น นอกจากเป็นเสียงสำคัญที่ทำให้เกิดความหมายแล้ว ในเรื่องของระดับเสียง การลงน้ำหนักของเสียง และช่วงต่อของเสียง ก็ยังเป็นลักษณะที่สำคัญของเสียงที่ช่วยให้ภาษาพูดนั้น ๆ มีความเป็นธรรมชาติและช่วยเสริมความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะของเสียงทั้ง 3 ประการข้างต้น มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) ระดับเสียง (pitch) หมายถึง เสียงสูง-ต่ำหรือเสียงระดับสูงต่ำ เกิดจากการสั่นของเสียงในลักษณะที่มีความถี่ไม่เท่ากัน หากความถี่ของเสียงต่ำ ระดับเสียงก็จะต่ำ หากความถี่ ของเสียงสูง ระดับเสียงก็จะสูง

คำว่า “ความถี่ของเสียง” หมายถึงอัตราการสั่นสะเทือนของเส้นเสียง ในทางกลศาสตร์จะวัดความถี่ของเสียงเป็นเฮิร์ตซ์ (hertz) อักษรย่อใช้ว่า “ฮซ.” (Hz.) หรือรอบต่อวินาที โดยเปรียบเทียบกับการสั่นสะเทือนของวัตถุที่เคลื่อนจากจุดหนึ่งไปแล้วกลับมาถึงจุดเดิม เรียกว่า 1 ฮซ. หรือ 1 รอบ ตัวอย่างเช่น เสียงที่มีความถี่ 300 ฮซ. หรือ 300 รอบ จะมีระดับเสียงต่ำกว่าเสียงที่มีความถี่ 400 ฮซ. หรือ 400 รอบ

ระดับเสียงซึ่งสูงหรือต่ำนั้นจะเกิดกับเสียงก้องเท่านั้น เพราะเสียงดังกล่าว มีการสั่นสะเทือนของเส้นเสียงที่มีความถี่ในระดับต่าง ๆ กัน

2) การลงน้ำหนักเสียง (stress) เป็นการออกเสียงพยางค์ใดพยางค์หนึ่งหนักหรือเน้นมากกว่าเสียงในพยางค์หนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับความแรงของการเปล่งเสียงแต่ละพยางค์ การที่จะลงน้ำหนักเสียงให้แรงขึ้นนั้น หมายความว่าผู้ออกเสียงต้องเพิ่มลมที่เปล่งเสียงให้มากขึ้น อวัยวะที่ใช้ในการผลิตเสียงจะต้องทำงานหนักขึ้นกว่าเดิม จึงจะทำให้เสียงในพยางค์ที่ต้องการเน้นหนัก ดังกว่าเสียงข้างเคียงได้

การออกเสียงคำซึ่งมิใช่คำพยางค์เดียวในภาษาไทยแต่ละพยางค์ จะออกเสียง เน้นหนักไม่เท่ากัน กรณีที่ออกเสียงเน้นหนักเท่ากันย่อมจะกระทำได้ แต่จะไม่เป็นธรรมชาติ

นอกจากนี้ในคำจำพวกคำประสม คำซ้อน คำซ้ำ และคำประสม การลงเสียงหนัก เบาของแต่ละพยางค์ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ซึ่งกำหนดคุณลักษณะทางสัทศาสตร์ของแต่ละพยางค์ เช่น คำประสม 2 พยางค์ ที่พยางค์หน้าประสมด้วยสระเสียงสั้น ไม่มีเสียงพยัญชนะสะกด จะไม่ลงเสียงหนัก แต่จะลงเสียงหนักที่พยางค์หลัง เช่น มะพร้าว มะม่วง กระเทียม การลงเสียงหนักเบาในตัวอย่างอื่น ๆ เช่น น้ำหมึก สโมสร วิทยาการ

3) ช่วงต่อของเสียง (juncture) หมายถึง ในภาษาพูดนั้นจะประกอบด้วยเสียงที่เรียงต่อเนื่องกันมาเป็นพยางค์ คำ ประโยค และสัมผัสพันธสาร จะมีช่วงต่อของเสียงที่แตกต่างกันบางครั้งเราอาจปล่อยให้เห็นช่วงต่อที่ชัดเจนโดยการหยุด แล้วพูดต่อไปได้ บางกรณีเรามิอาจ หยุดแล้วพูดต่อได้ เพราะจะทำให้ความหมายเปลี่ยนไป หรือเป็นภาษาที่ไม่เป็นธรรมชาติ ช่วงต่อของเสียงในภาษาไทยมีหลายกรณี

ช่วงต่อชิด (close juncture) คือ เสียงที่ปรากฏอยู่ในพยางค์หนึ่ง ๆ ที่เชื่อมต่อกันสนิทจนไม่อาจแยกช่วงต่อได้ เช่น ปลากราย เสียง /ปล/ และ /กร/ ออกเสียงมาพร้อมกัน ไม่อาจแยกช่วงต่อได้

ช่วงต่อห่าง (open juncture) คือ เสียงที่ปรากฏอยู่ติดกันแต่คนละพยางค์ สามารถแยกช่วงต่อได้ เช่น ปากร้าย เสียง /ก/ ในคำว่า “ปาก” และเสียง /ร/ ในคำว่า “ร้าย” ปรากฏออกมาสอดกัน แต่จัดเป็นช่วงต่อห่าง หรือหน่วยภาษาวาอื่น ๆ หากเราแยกช่วงต่อต่างกัน ความหมายก็จะแตกต่างกันได้

จากการศึกษาลักษณะเสียงสรุปได้ว่า เสียงในภาษาประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ มนุษย์ใช้ด้วยระในการออกเสียงตามระบบเสียงภาษาของตนเอง อย่างไรก็ตามแม้ว่าคนในสังคมเดียวกันก็ย่อมมีการเปล่งเสียงที่แตกต่างกันอยู่บ้าง

1.3.2 ลักษณะคำ จากการศึกษาคำที่เกี่ยวกับลักษณะคำของ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2553, หน้า 1-12); วรรณภา บัวเกิด (2542, หน้า 186-193) พบว่า คำ คือ หน่วยย่อยที่สุดในภาษาที่เจ้าของภาษารู้จักและใช้ในการพูด และเขียน คำเป็นหน่วยภาษาที่สามารถใช้ตามลำพังเพื่อสื่อสารได้ การเรียนรู้ คำ เป็นรากฐานในการเรียนรู้ภาษาทั้งระบบต่อไป โดยมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ รูป (form) กับ ความหมาย (meaning) รูปของคำ อาจเป็น รูปเขียน หรือรูปเสียง ก็ได้

คำเป็นเครื่องมือพื้นฐานทางภาษาที่สำคัญที่สุดในการสื่อสาร โดยเราจะใช้คำหลายคำมาเรียงร้อยเป็นข้อความเพื่อสื่อสาร หรือสามารถใช้คำเพียงคำเดียวเพื่อสื่อสารได้ ทั้งนี้เพราะคำเป็นหน่วยย่อยในภาษาที่มีความหมายเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย

ข้อมูลทางภาษาที่อยู่ในคำประกอบด้วย ข้อมูลด้านเสียง (phonological information) คือ ข้อมูลด้านรูปแบบของเสียงที่เรียงกันตามระบบของภาษา การเกิดรวมกันของเสียงที่ใช้ในภาษาใดภาษาหนึ่ง เพื่อประกอบเข้าเป็นคำของภาษานั้น ๆ ข้อมูลด้านโครงสร้างของคำ (morphological information) คือ ข้อมูลที่บอกว่า คำหนึ่ง ๆ เป็นคำเดี่ยวหรือประกอบขึ้นมาจากหน่วยคำอะไรบ้าง ข้อมูลด้านวากยสัมพันธ์ (syntactic information) คือ ข้อมูลด้านชนิดและหน้าที่ของคำที่จำเป็นต้องรู้เมื่อคำนั้นไปสัมพันธ์กับคำอื่นในโครงสร้างที่ใหญ่กว่า ข้อมูลด้านความหมาย (semantic information) คือ ข้อมูลด้านความหมาย ทั้งหมดที่คำนั้น ๆ ใช้สื่อทั้งความหมายตรง (denotative meaning) และความหมายเปรียบเทียบหรือความหมายแฝง (connotative meaning) ข้อมูลด้านการใช้คำ (pragmatic information) คือ ข้อมูลด้านการใช้คำในบริบทของสถานการณ์หรือข้อความต่าง ๆ ข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural

information) คือ ความรู้ด้านสัทศาสตร์และวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในคำและข้อมูลด้านประวัติหรือที่มาของคำ (etymological information) คือ ข้อมูลที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความหมายดั้งเดิมของคำหรือที่มาของคำนั้น ๆ ว่า เป็นคำที่มาจากภาษาอะไร มาจากคำใด หรือมาจากรากศัพท์อะไร คำ สามารถแบ่งได้หลายประเภทตามเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) ประเภทของคำตามจำนวนพยางค์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ คำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ และคำหลายพยางค์

2) ประเภทของคำตามประวัติที่มาของคำ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ คำไทยแท้ คำยืม และคำที่บอกประวัติที่มาไม่ได้

3) ประเภทของคำตามศักดิ์ของคำ หากอาศัยการใช้ภาษาเป็นเกณฑ์ คำจะแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ตามลำดับศักดิ์ คือ คำราชาศัพท์ คำทางการ คำสุภาพ คำทั่วไป คำล้าลอง คำสแลง คำหยาบ

การแบ่งประเภทของคำตามลักษณะความหมาย สามารถแบ่งได้เป็น 6 ชนิด ได้แก่

1) คำเรียก ร้อง เป็นคำที่ผู้จัดแสดงอารมณ์ หรือเรียกผู้ฟัง มักเปล่งออกมาตามลำพังไม่ต้องมีความสัมพันธ์กับคำอื่น คือไม่ต้องประกอบกับคำอื่นให้เป็นประโยค คำเรียกร้อง มี 2 ชนิด ดังนี้

1.1) คำเรียก คือคำที่ใช้เรียกผู้อื่นให้เกิดความสนใจ ก่อนที่จะใช้ถ้อยคำสื่อสารต่อไป ในลักษณะนี้คำเรียกจะอยู่หน้าประโยค เช่น

คุณครับ ของในกระเป๋าตกครับ

แม่จ๋า หนูอยากได้ส탕ค์ไปซื้อขนม

ในบางครั้งเมื่อใช้ถ้อยคำสื่อสารแล้ว ผู้พูดอาจเรียกผู้ฟังให้สนใจอีก คำเรียกจึงอยู่ท้ายประโยค เช่น

ผลไม้ลึบตราคาลงหนอยไม่ได้หรือ แม่ค้า

ผมปวดศีรษะมาหลายวันแล้วครับ คุณหมอ

คำที่ใช้เรียกได้แก่คำนามชื่อบุคคล เครื่องญาติ ตำแหน่งหรือ

อาชีพ และคำสรรพนามบุรุษที่ 2

1.2) คำอุทาน (คำร้อง) คือคำที่เกิดจากการเปล่งเสียงแสดงอารมณ์ คำอุทานในภาษาไทยมีต่าง ๆ กัน ดังนี้

เอ้ เอ๊ะ อ้าว แสดงความประหลาดใจ

อู๋ อู๋ตาย อู๋ต๋ต๋ตาย ตายจริง แสดงความตกใจของผู้หญิง

คำอุทานเหล่านี้ อาจเปลี่ยนแปลงความหมายตามน้ำเสียงของ
ผู้พูดได้
ตำแหน่งของคำอุทาน คำอุทานจะอยู่หน้าประโยคเป็นส่วนมาก
เช่น

“อุ๊ยตาย ฉันลืมปิดไฟก่อนออกจากบ้าน”

2) คำหลัก เป็นคำสำคัญที่ผู้พูดใช้บอกเนื้อความที่ต้องการสื่อสาร
ไปยังผู้ฟัง คำหลักมี 2 ประเภท ดังนี้

2.1) คำนาม คือคำที่หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม
และนามธรรม แบ่งเป็น 2 ชนิด ดังนี้

คำนามสามัญ คือ คำที่หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป เช่น นก
โรงเรียน สนามรบ ความพอใจ การเดินทาง

คำนามวิสามัญ คือ คำที่หมายถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ เช่น
กาญจนา สมุทรปราการ โรงเรียนสวนกุหลาบ กรุงเทพ คำนามวิสามัญนี้ต้องมีคำขยาย
ที่แสดงความเฉพาะเจาะจงอีก ต่างกับคำนามสามัญ ดังตัวอย่าง

“โรงเรียนนี้มีนักเรียนประมาณสองพันคน”

“โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยมีนักเรียนประมาณสามพันคน”

2.2) คำกริยา คือคำที่ใช้แสดงอาการ ประสบการณ์ สภาพ หรือ
การเปรียบเทียบ ดังตัวอย่าง

“เครื่องบินบินเร็วกว่าเสียง” (แสดงอาการ)

“ประนอมเหมือนปราณีราวกับฟ้าแฝด”

(แสดงการเปรียบเทียบ)

3) คำแทน เป็นคำที่ใช้แทนคำหลักประเภทคำนามซึ่งใช้ซ้ำ ๆ กัน
คำแทนนี้มักจะไม่มีความหมายไม่ชัดเจน ต้องสังเกตจากคำที่ใช้แทน คำแทนจะใช้แทนบุคคลหรือ
สิ่งเกี่ยวข้องในคำสนทนา (ฉัน, ท่าน, ครูศิษย์, ตา-หลาน, อธิปติ, แม่ค้า, นายช่าง ฯลฯ)
บอกตำแหน่ง หรือระยะทางของบุคคล สิ่งของ (นี่, นี้, นั่น, นั้น, โน่น, ไน่น) บอกความหมายที่ไม่
กำหนดแน่นอน (ใคร, อะไร, ที่ไหน, เมื่อไร) บอกจำนวน (บ้าง) บอกความแบ่งแยกของสิ่งของต่าง ๆ
(ต่าง) และบอกการกระทำร่วมกันหรือโต้ตอบกัน (กัน) ดังตัวอย่าง

“หมอครับ ยานี้รับประทานกี่เวลา” (บอกตำแหน่ง)

“นักฟุตบอลบ้างก็เดินบ้างก็วิ่งอยู่ในสนาม” (บอกจำนวน)

คำแทนในความหมายดังกล่าวคือคำสรรพนามชนิดต่าง ๆ เช่น สรรพนามบอกบุรุษ สรรพนามชี้เฉพาะ สรรพนามไม่ชี้เฉพาะ และสรรพนามบอกความแบ่งแยก

4) คำขยาย เป็นคำที่ขยายคำหลัก หรือคำขยายด้วยกันเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คำขยายอาจแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

4.1) คำที่ขยายทั้งคำนามและคำกริยา ได้แก่ คำบอกลักษณะ (ผล, ขบวนการ, หลัง, ต้น ฯลฯ) คำกริยาแสดงสภาพ (ใหญ่, ผอม, ดี, ดำ ฯลฯ) คำบอกความสามารถ อากาารของผู้ทำ กริยา (ได้, ตั้งใจ ฯลฯ) คำบอกทิศทาง ลักษณะ การเคลื่อนที่ การเปลี่ยนแปลง ของกริยา (ลง, เก่ง, ไว้มาก ฯลฯ) คำบ่งชี้ (นี้, นั่น, โน้น) คำบอกจำนวน (จำนวนเลข, บาง, ทุก, หลาย, พอใช้, เกินไป, นิดหน่อย, อย่างยิ่ง, มาก ฯลฯ) คำบอกลำดับ (แรก, สุดท้าย, หลัง) คำบอกความสำคัญ (เพียง, แต่, ถึงกับ, ถึง ฯลฯ) และคำไม่ชี้เฉพาะ (อะไร, อย่างไร, ใคร, ฯลฯ) ดังตัวอย่าง

“ชมพู่ผลนี้มีหนอน” (คำบอกลักษณะ)

“สมจิตคนนี้ไม่เคยพูดปด” (คำบ่งชี้)

“เด็กหลายคนไม่มาโรงเรียนวันนี้” (คำบอกจำนวน)

4.2) คำที่ขยายคำนาม ได้แก่ คำนาม คำแทนบุคคลหรือสิ่งเกี่ยวข้อง ในคำสนทนา ดังตัวอย่าง

สภาพบ้านเรือนในชนบททรุดโทรมมาก (ขยายคำว่า สภาพ)

“ลุงทองดีทำไร่อยู่ปากช่อง (ขยายคำว่า ทองดี)”

4.3) คำที่ขยายคำกริยา ได้แก่ คำที่ขยายความหมายของคำกริยา ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (เร็ว, กลม, ไว ฯลฯ) คำแทนที่แสดงเวลาที่เกิดกริยา (ได้, เคย, แล้ว, กำลัง, เกือบ, เพิ่ง, ฯลฯ) คำบอกที่ทำกริยาหรือมีสภาพบอเพียงไร (เสมอ, บ่อย ฯลฯ) คำที่แสดง ความเห็นของผู้พูดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของกริยา (อาจ, ต้อง ฯลฯ) คำที่แสดงว่ากริยานั้น มีโอกาสเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด (อย่างมาก, อย่างน้อย, ปกติ, บ้างเถิด) คำที่ปฏิเสธความหมาย ของคำกริยา (ไม่) ดังตัวอย่าง

“เขาเดินเร็วจนฉันตามไม่ทัน”

“เขาเคยบาดเจ็บจากการแข่งขันกีฬา”

คำขยายเหล่านี้ คือ คำวิเศษณ์

5) คำเชื่อม เป็นคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ เหตุการณ์ หรือระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับเหตุการณ์ คำเชื่อมแบ่งเป็น 2 ประเภทตามลักษณะการประกอบคำ คือ

5.1) คำเชื่อมเดี่ยว คือคำเชื่อมที่ประกอบด้วยคำเดียว ดังเช่น
และ แต่ กว่า ถ้า เพราะ ฯลฯ ดังตัวอย่าง

“เขาหยุดงานเพราะคุณแม่เขาป่วย”

“ถ้าฉันรู้ว่าฝนตก ฉันคงเอาร่มติดตัวมาด้วย”

มีคำเชื่อมเดี่ยวบางคำที่มักมีผู้ใช้ผิด คือคำเชื่อม กับ แก่ แต่
และต่อ ควรสังเกตวิธีใช้คำดังนี้

กับ ใช้เชื่อมคำโดยนำหน้าคำที่บอกลักษณะ เป็นเครื่องใช้
หรือมีอาการรวมกันตามกัน หรือแสดงอาการต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

“ฉันเห็นเหตุการณ์มากับตาจริง ๆ”

“ฉันไปดูหนังกับเพื่อนแล้ว”

คำว่า กับ อาจใช้แทนคำว่า และ ได้ ดังตัวอย่าง

“มาลาและมาลีเป็นพี่น้องกัน (กับ)”

แก่ แต่ ต่อ ใช้เชื่อมคำโดยนำหน้าคำที่บอกความเป็นผู้รับ
มีข้อแตกต่างในการใช้ คือ

แก่ ใช้กับผู้มีสถานภาพเท่ากันหรือต่ำกว่า ดังตัวอย่าง

“ฉันบริจาคเงินซื้ออาหารแก่น้องผู้พิการ”

แต่ ใช้กับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า ดังตัวอย่าง

“ราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายพวงมาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

พระเจ้าอยู่หัว”

ต่อ ใช้สำหรับสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังตัวอย่าง

“เขาช่างดีต่อเธอเหลือเกิน”

5.2) คำเชื่อมผสม คือ คำเชื่อมที่ประกอบด้วยคำเชื่อมเดี่ยวตั้งแต่
2 คำขึ้นไป ดังเช่น เพราะว่า เพราะฉะนั้น หรือถ้า ถ้าเพื่อ จนกระทั่ง ฉะนั้นจึง ฯลฯ ดังตัวอย่าง

หนูก่อนไม่ชอบกินขนมหวาน ฉะนั้นจึงไม่ปวดฟัน

เขายังไม่พูดกับฉันจนกระทั่งฉันง้อเขา

มีคำเชื่อมผสมหลายคำที่ตำแหน่งของคำไม่ได้ยึดติดกัน
ดังเช่น ก็..จึง, ครั้น...จึง ครั้น...ก็, เมื่อ...ก็, พอ...ก็, ถึง...ก็, กว่า...ก็ ฯลฯ การใช้คำเชื่อมเหล่านี้
ต้องให้ทั้ง 2 ส่วน โดยส่วนแรกมักจะอยู่หน้าประโยคแรก ส่วนที่สองจะอยู่ระหว่างประโยคแรก
และประโยคหลัง ดังตัวอย่าง

กว่าถั่วจะสุกงาก็ไหม้

ถึงเราจะยากจนก็ไม่ลักขโมยใคร

คำเชื่อมเหล่านี้ คือ คำบุพบท และคำสันธาน

6) คำเสริม เป็นคำที่เสริมในประโยคเพื่อเน้นเจตนาของผู้พูดว่าต้องการ
เล่า สิ่ง ขอร้อง ถาม แนะนำ ฯลฯ หรือบอกสถานภาพระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง คำเสริมแบ่งเป็น
3 ประเภท คือ

6.1) คำบอกมาลา นิยมใช้พูดมากกว่าเขียน เพื่อให้คำพูด
ไม่ห้วนสั้นจนเกินไป นอกเหนือจากแสดงเจตนาของผู้พูดแล้ว ได้แก่ คำว่า ละ นะ ซิ เถอะ กระทบ
ทรอก แ่นะ นี้ หนอ แหละ ซึ่งอาจเปลี่ยนเสียงสูงต่ำได้ ดังตัวอย่าง

ขอร้องนะ อย่าทำเสียงดังหนวกหูอย่างนั้น (นา, นะ, น้า)

รีบเดินเร็ว ๆ เข้าซิ (ซี, ซี้, ซี่)

6.2) คำบอกการถาม เป็นคำที่เปลี่ยนประโยคบอกเล่าให้เป็น
ประโยคคำถาม ได้แก่ คำว่า หรือ ไหม ดังตัวอย่าง

เขาขอบคุณingsืบสวน สามารถเปลี่ยนเป็นประโยคคำถามได้ว่า

เขาขอบคุณingsืบสวนหรือ

6.3) คำบอกสถานภาพ เป็นคำแสดง เพศ วัย ของผู้พูด สถานะของ
ผู้ฟัง และท่าทีของผู้พูดต่อผู้ฟัง ได้แก่ คำว่า คะ ขา ค่ะ ครับ ขอรับ เพคะ พะยะคะ วะ ้วย ฯลฯ
ดังตัวอย่าง

คุณคะ อาหารที่สั่งมาแล้วคะ

อะไรวะ สายอย่างนี้ยังไม่ตื่น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของคำสรุปได้ว่า คำ คือ
เสียงที่พูดออกมาแล้วมีความหมาย คำจะมีก็พยางค์ก็ได้ โดยคำเกิดจากการเรียงลำดับของ
หน่วยเสียงที่มีความหมาย หน่วยคำมีลักษณะใหญ่กว่าหน่วยเสียง ซึ่งสามารถแบ่งชนิดของคำ
ได้หลายชนิด

1.3.3 ลักษณะประโยค จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะประโยค
ของ เรื่องเดช ปันเขื่อนขัตติย์ (2541, หน้า 221-235); วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์ (2552, หน้า 108-116);
วรวรรธน์ ศรียาภัย (2556, หน้า 164-169) พบว่า ประโยค คือ หน่วยภาษาที่ประกอบด้วย
คำคำเดียวหรือหลายคำ หากเป็นคำหลายคำเรียงต่อเนื่องกัน ต้องมีความสัมพันธ์กัน
ทางไวยากรณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ประโยคต้องสื่อความได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ประโยคมักจะ
ประกอบด้วย นามวลี และกริยาวลี บางครั้งอาจมีเฉพาะกริยาวลีก็ได้

ตามปกติแล้วส่วนประกอบของประโยคในภาษาไทย ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ นามวลี ทำหน้าที่เป็นภาคประธาน และกริยาวลี ทำหน้าที่เป็นภาคแสดง

นามวลีที่เป็นภาคประธานนั้นอาจประกอบคำนามคำเดียวหรือคำนามกับส่วนขยายก็ได้ มีความสัมพันธ์กับภาคแสดงในด้านวากยสัมพันธ์และความหมายในฐานะที่เป็นผู้แสดง กริยาอาการ ส่วนกริยาวลีที่เป็นภาคแสดงนั้นต้องมีคำกริยาอยู่ด้วยเสมอ อาจมีหน่วยกรรม หน่วยเติมเต็ม หรือหน่วยขยายด้วยก็ได้ ดังนี้

ภาคประธาน	ภาคแสดง
อาจารย์	เขียนหนังสือ
พัคลม	พัดไปพัดมา

การเรียงคำในประโยคของภาษาไทยไม่จำเป็นต้องขึ้นต้นด้วยภาคประธานเสมอไปทุกครั้ง ในกรณีที่ต้องการเน้นกรรม หน่วยเติมเต็ม หน่วยเสริมความ กริยา วิเศษณ์ หรือบุพบทวลี ก็สามารถนำส่วนนั้นมาไว้หน้าประธานหรือขึ้นต้นประโยคได้ เช่น

ผมไปซื้อกับข้าวที่ตลาดแม่ทองคำ วันพຽງนี้
 วันพຽງนี้ ผมไปซื้อกับข้าวที่ตลาดแม่ทองคำ
 ที่ตลาดแม่ทองคำ วันพຽງนี้ ผมไปซื้อกับข้าว
 กับข้าวที่ตลาดแม่ทองคำ วันพຽງนี้ ผมไปซื้อ
 ผมไปซื้อวันพຽງนี้ กับข้าวที่ตลาดแม่ทองคำ

การวิเคราะห์เพื่อจัดแบ่งชนิดของประโยคในภาษาไทยในที่นี้จะแบ่งประโยค โดยยึดเกณฑ์โครงสร้างเป็นสำคัญ ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่ ประโยคสามัญ ประโยคซ้อน และประโยครวม ดังนี้

1) ประโยคสามัญ มีชื่อเรียกประโยคนั้นในชื่อต่าง ๆ กัน ได้แก่ ประโยคพื้นฐาน ประโยคความเดียว และเอกรรณประโยค ไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไรแต่มีสาระสำคัญเดียวกัน คือ ประโยคที่ประกอบด้วย นามวลี ซึ่งทำหน้าที่ประธาน และกริยาวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นภาคแสดง ประโยคสามัญไม่มีอนุประโยคเป็นส่วนขยาย หากมีส่วนขยายก็มีได้แต่ต้องเป็นคำหรือกลุ่มเท่านั้น ประโยคสามัญ มี 2 ประเภท คือ ประโยคสามัญกริยาวลีเดียว และประโยคสามัญหลายกริยาวลี ดังนี้

- 1.1) ประโยคสามัญกริยาวลีเดียว เช่น
  - นิลิตหิวข้าว
  - นิลิตใหม่หิวข้าวแล้ว
  - นิลิตใหม่ในปีนี้หิวข้าวเที่ยงแล้ว

- 1.2) ประโยคสามัญหลายกริยาวลี เช่น
 ดอกรักร่วงไปขึ้นรถอย่างรวดเร็ว
 ฉัตรพรแวะไปเยี่ยมพี่ ๆ ที่ทำงานเดิม
 สมัยนั่งกระดิกขาให้อาหารปลา

2) ประโยคซ้อน หรือสังกรประโยค เป็นประโยคที่มีส่วนประกอบ ประโยคหลัก หรือमुख्यประโยคเหมือนประโยคสามัญ คือ นามวลีและกริยาวลี แต่ทั้งนามวลี และกริยาวลี อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างต้องมีส่วนขยายเป็นประโยค ที่เรียกว่า “อนุประโยค” หากขยายนามวลีซึ่งทำหน้าที่เป็นประธาน อนุประโยคนั้นก็จะขยายประธาน หากขยายกริยาวลี อนุประโยคจะขยายหน่วยนามซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรม หรือขยายกริยาก็คือ โครงสร้างของประโยคซ้อนมีดังนี้

อนุประโยคในประโยคความซ้อน จะมี 3 ประเภท คือ คุณานุประโยค วิเศษณานุประโยค และมานานุประโยค โดยคุณานุประโยคจะขยายนามวลีของประธาน และขยายคำนามของกริยาวลีที่เป็นกรรม วิเศษณานุประโยคจะขยายกริยาในกริยาวลี ส่วนมานานุประโยคทำหน้าที่เหมือนนามวลี คือ เป็นประธาน กรรม หน่วยเติมเต็มหรือหน่วยเสริมของกริยา ตัวอย่างอนุประโยคทั้ง 3 ชนิดข้างต้น มีดังนี้

- 2.1) ประโยคซ้อนที่มีคุณานุประโยค เช่น
 ดอกรักรักที่แม่ซื้อมาเป็นของขวัญ
 ไก่ทอดอัญญาเจริญที่เจ้าดำกินตกดินแล้ว
 ราชันย์เขียนหนังสือที่เพิ่งวางโครงเรื่องเสร็จ
- 2.2) ประโยคซ้อนที่มีวิเศษณานุประโยค เช่น
 ครูตรวจงานจนดึกซึ่งทำให้สุขภาพเสีย
 นิสิตเล่นเกมคอมพิวเตอร์จนสมองเลอะเลือน
 วัชราภรณ์เข้าเรียนก่อนครู่มาถึง 10 นาที
- 2.3) ประโยคซ้อนที่มีมานานุประโยค เช่น
 ที่ครูพูดมาทั้งหมดถูกต้อง
 เธอเป็นที่ชอบใจของเพื่อน ๆ มากนัก
 ครูชื่นใจที่พวกเราสอบประมวลความรู้ผ่านทุกคน

3) ประโยครวม ประโยคนี้เรียกในชื่ออื่นว่าประโยคความรวมหรือ อเนกรรณประโยค คือประโยคที่รวมประโยคย่อย 2 ประโยคเข้าด้วยกัน โดยประโยคย่อยนั้น

อาจเป็นประโยคสามัญหรือประโยคซ้อนก็ได้ และมีคำเชื่อม ได้แก่ และ และก็ แต่ ทว่า แต่ทว่า หรือ ทำหน้าที่เชื่อมประโยคทั้ง 2 ประโยคนั้นเข้าเป็นประโยคเดียวกัน

ตัวอย่างประโยครวม เช่น

เธอมาเรียนก็จริงแต่ทว่าครูกลับแล้ว

วีระศักดิ์จะเป็นอาจารย์หรือนักธุรกิจดีละ

กาญจนาทำงานทุกอย่างเพื่อลูก ส่วนสามีทำเพื่อตัวเองทั้งหมด

หวังไปเดินเล่นริมกว๊านพะเยาและซื้อของที่เทสโก้โลตัสด้วย

นันทนาจะเรียนให้จบปีนี้ส่วนโสมประกาศเรียนไปจบปีหน้า

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งประโยคตามเจตนาของผู้พูด โดยบางครั้งผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังได้ทราบความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ฯลฯ ของตน บางครั้งต้องการให้ผู้ฟังปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามที่ผู้พูดต้องการ ความต้องการหรือเจตนาของผู้พูดในบางครั้งจะสอดคล้องกับรูปประโยคที่ใช้สื่อสาร ดังต่อไปนี้

1) ประโยคบอกให้ทราบ คือ ประโยคที่ผู้พูดต้องการบอกกล่าวหรืออธิบายเรื่องต่าง ๆ ให้ผู้ฟังทราบ เช่น คุณตาลชอบกินขนมไทย ๆ

2) ประโยคเสนอแนะ คือ ประโยคที่ผู้พูดต้องการเสนอแนะข้อคิดเห็นให้ผู้ฟังปฏิบัติ ในประโยคอาจมีคำกริยานำ ลอง หรือ คำกริยาตาม ดู คำช่วยกริยา ควร หรือ คำลงท้ายบอกมาลา นะ ชี ชี้ ชี ชี้ เช่น ลองชิมแกงเขียวหวานไก่ฝีมือเราดูหน่อยนะ

3) ประโยคสั่ง คือ ประโยคที่ผู้พูดต้องการบังคับให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม มักมีคำช่วยกริยา จง คำกริยานำ ต้อง คำลงท้าย ชี นะ เช่น จงตอบคำถามต่อไปนี้

4) ประโยคห้าม คือ ประโยคที่ผู้พูดต้องการสั่งผู้ฟังไม่ให้กระทำ มักมีคำช่วยกริยา อย่า ห้าม และคำลงท้าย นะ ปรากฏอยู่ด้วย เช่น อย่าจับของที่จัดนิทรรศการเหล่านี้นะ

5) ประโยคชักชวน คือ ประโยคที่มีเจตนาชวนให้ผู้ฟังทำตามความคิดของตน อาจมีคำวิเศษณ์ กัน คำลงท้าย นะ เถอะ เถอะนะ ปรากฏอยู่ด้วย เช่น เราไปดูละครกันดีกว่า

6) ประโยคขู่ คือ ประโยคที่ผู้พูดมีเจตนาขู่จูงให้ผู้ฟังทำตามด้วยการบอกผลของการไม่ทำตามไว้ ประโยคขู่อาจมีคำเชื่อม ถ้า หาก ปรากฏอยู่ด้วย เช่น ถ้าเธอไม่เปิดประตูฉันจะพังเข้าไปเดี๋ยวนี้

7) ประโยคขอร้อง คือ ประโยคที่ผู้พูดมีเจตนาของให้ผู้ฟังช่วยสงเคราะห์ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจมีคำกริยานำ ช่วย กรุณา วาน โปรด หรืออาจมีคำวิเศษณ์ ด้วย ที่ หน้อย หรือคำลงท้าย เถอะ นะ นะ เช่น **กรุณา**ถอดรองเท้าด้วยคะ

8) ประโยคคาดคะเน คือ ประโยคที่ผู้พูดมีเจตนาแสดงความคิดเห็นว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว ในประโยคอาจมีคำช่วยกริยา คง อาจ ท่าจะ เห็นจะ น่ากลัว คำลงท้าย กระมัง ละซิ เช่น **ไฟรัชคง**ไปโรงเรียนแล้ว

9) ประโยคคำถาม คือ ประโยคที่ผู้พูดมีเจตนาถามผู้ฟัง ประโยคชนิดนี้จะมีคำแสดงคำถาม ใคร อะไร ไหน เท่าไร ทำไม เหตุใด เมื่อไร เช่น **ใคร**อยู่ในห้อง

นอกจากประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม ประโยคปฏิเสธ และประโยคอุทานดังกล่าวแล้ว ยังมีลักษณะการใช้ประโยคอีกหลายชนิด เช่น ประโยคคำสั่งหรือบังคับ ประโยคพียงบน พร้าเพ้อ ประโยคทักทายปราศรัย ประโยคโฆษณาชวนเชื่อ ประโยคแนะนำสั่งสอน ประโยคตัดพ้อต่อว่า และประโยคประชดประชัน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะประโยคสรุปได้ว่า ชนิดของประโยค ประกอบด้วย ประโยคสามัญ ประโยคซ้อน และประโยครวม และแบ่งตามเจตนาของผู้พูด ประกอบด้วย ประโยคบอกให้ทราบ ประโยคเสนอแนะ ประโยคสั่ง ประโยคห้าม ประโยคชักชวน ประโยคขู่ ประโยคขอร้อง ประโยคคาดคะเน และประโยคคำถาม

1.3.4 ลักษณะข้อความ จากการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับลักษณะข้อความของ วิจิณต์ ภาณุพงศ์ (2552, หน้า 117); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2556, หน้า 200-208); กรรณิการ์ วิมลเกษม (2549, หน้า 175) พบว่า ข้อความมีลักษณะเป็นข้อความต่อเนื่องเป็นหน่วยภาษาที่ใหญ่กว่าประโยค ข้อความมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบ ซึ่งมนุษย์ใช้ในการสื่อสารจริง มีทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ทั้งภาษาที่พูดคนเดียวและพูดโต้ตอบกัน ประกอบด้วย 2 ประเภทใหญ่ คือ ข้อความที่เป็นภาษาพูดและข้อความที่เป็นภาษาเขียน โดยข้อความทั้ง 2 ประเภท สามารถแยกประเภทย่อย ดังนี้

1) ข้อความเรื่องเล่า เป็นข้อมูลภาษาที่เรียงเหตุการณ์ต่อเนื่องตามลำดับเวลา ผู้เล่าจะเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรกก่อน และจะเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังเป็นลำดับต่อไป ลักษณะข้อความเรื่องเล่าประเภทนี้ ได้แก่ นิทาน

2) ข้อความกระบวนการ เป็นข้อมูลภาษาที่มีลักษณะลำดับกาลเท่านั้น ผู้ส่งสารจะเสนอข้อมูลเรียงตามลำดับเหตุการณ์ว่าควรจะทำอะไรเป็นอันดับแรกก่อน และทำอะไรเป็นลำดับต่อมา ไม่ต้องบอกว่าใครเป็นผู้กระทำ แต่จะเน้นว่าทำอย่างไรมากกว่า เช่น วิธีการทำอาหาร วิธีการแต่งกาย

3) ข้อความข้อควรปฏิบัติ คือ ข้อมูลภาษาที่มีลักษณะเฉพาะแนวโน้มของผู้กระทำเท่านั้น มาจำเป็นต้องเรียงเหตุการณ์เกิดก่อนเกิดหลัง แต่เน้นว่าผู้กระทำหรือปฏิบัติควรประพฤติตนอย่างไร หรือได้ทำบางสิ่งบางอย่างไปแล้วอย่างไร เช่น ข้อแนะนำในเรื่องต่าง ๆ

4) ข้อความคำอธิบาย คือ ข้อมูลภาษาที่ไม่มีทั้งลำดับกาลและแนวโน้มของผู้กระทำ ไม่เน้นผู้กระทำ เช่น ขั้นตอนการทำงาน

5) ข้อความบทสนทนา คือ ข้อมูลภาษาที่เป็นภาษาพูดโต้ตอบกันในสถานการณ์จริงของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ข้อความประเภทนี้ไม่นับบทสนทนาในเรื่องที่แต่งเป็นบันเทิงคดี อาจมีทั้งลักษณะของกาลและแนวโน้มของผู้กระทำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทการสื่อสารเป็นสำคัญ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อความสรุปได้ว่า ข้อความ คือ หน่วยภาษาที่มีขนาดใหญ่กว่าประโยคที่มนุษย์ใช้สื่อสาร ทั้งในลักษณะภาษาพูดและภาษาเขียน ประกอบด้วยข้อความที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ข้อความที่อยู่ในลักษณะกระบวนการ หรือวิธีการ ข้อความในลักษณะที่เป็นข้อควรปฏิบัติหรือข้อแนะนำ ข้อความในลักษณะที่เป็นคำอธิบายหรือขั้นตอน และข้อความในลักษณะที่เป็นบทสนทนาในสถานการณ์จริง

2. มโนทัศน์เกี่ยวกับความหลากหลายการใช้ภาษา

วัฒนธรรมการใช้ภาษาแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ ความหลากหลายของการใช้ภาษาในบริบทวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นและแสดงความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ภาษาในวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายของวัฒนธรรมการใช้ภาษา มี 5 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของวัฒนธรรม ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ประเภทของวัฒนธรรม วัฒนธรรมการใช้ภาษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา

2.1 องค์ประกอบของวัฒนธรรม จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของวัฒนธรรมของ ประภาศรี สีหอำไพ (2550, หน้า5); ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ (2533, หน้า13) พบว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบที่เป็นผลผลิตจากความคิด ศิลปกรรมและพฤติกรรม จำแนกได้ 8 ประการ ได้แก่ องค์วัตถุ องค์การ องค์พิธีกรรม องค์คติ ระบบความคิดและความเชื่อ ระบบสังคม ระบบความรู้สึก อารมณ์และท่าที และระบบเทคโนโลยี กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

2.1.1 องค์วัตถุ (instrumental and symbolic object) คือ ผลผลิตจากความคิดและศิลปกรรมบางชนิดก็เป็นวัตถุที่จับต้องได้ มีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ สถาปัตยกรรม เป็นต้น บางชนิดก็ไม่มีรูปร่างที่จับต้องได้ เช่น ภาษา สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2.1.2 องค์การ (association or organization) คือ ระบบและโครงสร้างในสังคมที่เป็นทางการมีการวางกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และวัตถุประสงค์แน่นอนตายตัว เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการเมือง เป็นต้น

2.1.3 องค์พิธีกรรม (usage) คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งมักมีศาสนาเป็นส่วนเกี่ยวข้อง การแต่งงาน การทำขวัญ เป็นต้น

2.1.4 องค์คติ (concepts) คือความเชื่อ ความคิด อุดมคติ ความเข้าใจ ตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องโชคลาง ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อเรื่องวิญญาณ เป็นต้น

2.1.5 ระบบความคิดและความเชื่อ (ideological component) หมายถึง ความเชื่อทุกประเภทของมนุษย์ ที่ต้องอาศัยสัญลักษณ์ ภาษาที่จะช่วยสื่อสารความเชื่อของมนุษย์ อย่างเช่น “ความเชื่อที่ว่า โลกกลม” “นกกฐกจะนำโชคร้ายมาให้” ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะมีไม่ได้หากไม่มีภาษา

2.1.6 ระบบสังคม (sociological component) หมายถึง องค์ประกอบสังคมส่วนที่เป็นประเพณี หรือกฎเกณฑ์ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อเช่นกัน เช่น ข้อห้ามการแต่งงานกับคนในครอบครัวเดียวกัน เป็นต้น

2.1.7 ระบบความรู้สึก อารมณ์ และท่าที (sentimental component) ความรู้สึกและการถ่ายทอดความรู้สึกของมนุษย์ก็ต้องอาศัยสัญลักษณ์หรือภาษาเป็นสื่อเช่นกัน อย่างเช่น ความรู้สึกที่เคารพแม่ยาย หรือท่าทีที่มีต่อการรักษาพรหมจรรย์ เป็นต้น ก็เป็นความรู้สึกที่ต้องอาศัยภาษาและมีเฉพาะมนุษย์ ซึ่งสัตว์จะไม่มีความรู้สึก อารมณ์ และท่าทีดังกล่าว

2.1.8 ระบบเทคโนโลยี (technological sector or component) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการใช้เครื่องมือ แต่เดิมคำจำกัดความของ “มนุษย์” คือ ผู้ที่รู้จักใช้และผลิตเครื่องมือ แต่ปัจจุบันคำจำกัดความนี้อาจจะล้าสมัยเพราะเราได้พบว่าสัตว์อื่น เช่น วานรรู้จักใช้และประดิษฐ์เครื่องมือเช่นกัน อย่างไรก็ตามมีความแตกต่างระหว่างการใช้เครื่องมือของมนุษย์และของวานร การใช้เครื่องมือของมนุษย์จะมีการสะสมพัฒนาให้ก้าวหน้า อย่างเช่นความแตกต่างของเครื่องมือในยุคหินเก่ากับในยุคหินใหม่ ส่วนเครื่องมือของวานรนั้นไม่มีการพัฒนาไปในทางที่ก้าวหน้า บรรพบุรุษเคยทำได้แค่นั้น วานรในปัจจุบันก็ทำได้แค่นั้น

จากการศึกษาองค์ประกอบของวัฒนธรรมสรุปได้ว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมนั้น มีทั้งสัมผัสจับต้องได้ เช่น ผลผลิตจากความคิดและศิลปกรรมบางชนิด รวมถึงการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ และองค์ประกอบที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับระบบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก อารมณ์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

2.2 ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมของพระยาอนุমানราชชน (2489, หน้า 26); จุมพล นิมิพานิช (2539, หน้า 101-102) พบว่า ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมจะต้องประกอบด้วยลักษณะที่เกิดจากการสะสมจากทุนเดิมและมีการเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ วัฒนธรรมจะต้องมีการปรับปรุง รู้จักดัดแปลง สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของตนที่ยังมีความบกพร่องให้เหมาะสมแก่ยุคสมัย และมีการถ่ายทอดไปยังชนรุ่นหลังสืบทอดไว้ไม่ให้สูญหาย สามารถจำแนกลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมได้ 4 ประการ ได้แก่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาโดยกำเนิด วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

2.2.1 วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า มนุษย์จะอยู่โดยปราศจากวัฒนธรรมไม่ได้

2.2.2 วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาโดยกำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่อาจถ่ายทอดทางพันธุกรรม นิสัยและความสามารถต่าง ๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น

2.3.3 วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน และความแตกต่างนี้ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบที่พิจารณาว่าวัฒนธรรมใดดีกว่า เพราะแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม แนวความคิดที่ว่าทุกวัฒนธรรมมีส่วนดีเป็นของตนเอง เรียกว่า วัฒนธรรมสัมพันธ์ แนวความคิดนี้มุ่งที่จะลบล้างความคิดเห็นที่ว่า วัฒนธรรมของตนดีกว่าวัฒนธรรมของคนอื่น

2.3.4 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ความจริงข้อนี้ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของมนุษย์ โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมักจะเป็นไปได้ 2 วิธี คือ วิธีที่หนึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมเอง เช่น การประดิษฐ์คิดค้น วิธีที่สองการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น เป็นการลอกเลียนแบบแผนวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมอื่นมาใช้

2.3.5 วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลาย ๆ สิ่ง ข้อนี้หมายความว่า วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน ส่วนต่าง ๆ หรือวัฒนธรรมของแต่ละแขนง แต่ละสาขาเหล่านี้ได้รวมกันเป็นวัฒนธรรมที่สมบูรณ์แบบของแต่ละสังคม และถ้าวัฒนธรรมหรือแบบแผนหรือกฎเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวนี้ สมาชิกในสังคมยึดถือแบบเดียวกันจะเรียกววัฒนธรรมนั้นว่า “วัฒนธรรมใหญ่” หรือ “วัฒนธรรมรวม” (total culture) และถ้าวัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมรวมของสังคมที่มี

แบบคล้ายคลึงกันและมีแดนต่อเนื่องกันเรียกว่า “วัฒนธรรมแดน” (culture area) วัฒนธรรมรวมยังแบ่งเป็นวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อย ซึ่งมีลักษณะคล้ายวัฒนธรรมใหญ่ แต่แตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย เช่น วัฒนธรรมไทยตามภาคต่าง ๆ ก็เป็นวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อยของวัฒนธรรมรวม นักสังคมวิทยามักจะแบ่งวัฒนธรรมย่อยออกเป็นดังนี้คือ วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ วัฒนธรรมตามท้องถิ่น และวัฒนธรรมย่อยเชิงอาชีพ

จากการศึกษาลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีลักษณะที่เกิดจากการสะสม มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังคนรุ่นหลัง วัฒนธรรมอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยวัฒนธรรมแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกันและเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมยังคงเป็นแบบแผนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2.3 ประเภทของวัฒนธรรม จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเภทของวัฒนธรรม ของ พระยาอนูมานราชชน (2498, หน้า 32), (2524, หน้า 36); งามพิศ สัตย์สงวน (2538, หน้า 53-54); บุญยงค์ เกศเทศ (2551, หน้า 140-141); ประภาศรี สีหอำไพ (2550, หน้า 2-3) พบว่า วัฒนธรรมมีทั้งประเภทที่เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ แนวความคิด ปรัชญา ทักษะคติ ค่านิยม คุณธรรม และสภาพนามธรรม สิ่งเหล่านี้มีผลต่อสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ ศาสนา สุนทรียภาพ เสียงเพลง ดนตรี ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม พฤติกรรม ที่แสดงออกในรูปของจิตใจนั้น มีตั้งแต่การบูชา บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบูชาเทพเจ้า ศีบรรพชน การบูชาพระศาสนา รวมไปถึงความเชื่อ จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี และประเพณีทั้งที่ปฏิบัติและวิวัฒนาการตกทอดเป็นมรดกสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ ซึ่งควรรักษาไว้เป็นบุคลิกลักษณะของชาติตน และทำให้มีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทางจิตใจหรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ สามารถจำแนกประเภทของวัฒนธรรม ได้ 5 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมสถาบันสังคม วัฒนธรรมกับการควบคุมทางสังคม วัฒนธรรมศิลปะ วัฒนธรรมภาษา และวัฒนธรรมพิธีกรรม กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

2.3.1 วัฒนธรรมสถาบันสังคม คือ ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่เข้าจัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมจึงแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น สถาบันสังคมนับว่าเป็นหัวใจของวัฒนธรรม

2.3.2 วัฒนธรรมกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้มี 5 ประเภทย่อย คือ

1) ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธมีศีล 5 ศีล 8 ที่ห้ามฆ่าสัตว์ พุศฺตปต ลักทรัพย์ ดื่มของมึนเมา ศาสนาจึงช่วยควบคุมทางสังคมอย่างสำคัญ

2) ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดที่เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่น ในสังคมไทยคนจำนวนมากเชื่อในนรก สวรรค์ บาป บุญ การทำบุญและโลกหน้า ความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าว จะช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในระเบียบได้

3) ค่านิยม คือ มาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่า คนก็อยากมีอยากเป็นอยากได้ ความเชื่อในค่านิยมของสังคม ทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

4) ประเพณีต่าง ๆ แต่ละสังคมมีประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ประเพณีบางอย่างของไทยมีอายุหลายร้อยปี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา เณิมพระชนม์พรรษา และการบวชนาค เป็นต้น เมื่อคนทำตามประเพณี จะทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

5) กฎหมาย คือ การควบคุมทางสังคมโดยตรง กฎหมายมีความสำคัญมาก ในสังคมสมัยใหม่ เพราะทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมได้

2.3.3 วัฒนธรรมศิลปะ คือการสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ทัศนกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

2.3.4 วัฒนธรรมภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ภาษาในที่นี้หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งกิริยาท่าทางต่าง ๆ ด้วย

2.3.5 วัฒนธรรมพิธีกรรม เน้นเฉพาะพิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่าง ๆ เช่น ในงานศพประกอบไปด้วยพิธีต่าง ๆ ที่ทำในช่วงเวลาที่ต่างกันออกไป พิธีบางอย่างทำก่อนพิธีอื่น ๆ เช่น การอาบน้ำศพแต่งตัวมาก่อนการรดน้ำศพ เป็นต้น

วัฒนธรรมวัตถุ คือ วัฒนธรรมที่เป็นลักษณะของพฤติกรรม ที่วิวัฒนาการมาในรูปของวัตถุทั้งปวง มีตั้งแต่อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาวุธ เครื่องมือ การประกอบอาชีพประเภทต่าง ๆ เครื่องมือการสื่อสาร ยานพาหนะในการคมนาคม สถานที่สำหรับบวงสรวงบูชา รูปภาพทั้งภาพเขียน ภาพปั้น ภาพแกะสลัก อาณาบริเวณสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ สถานที่สำหรับการประกอบบริการทางธุรกิจ ตลอดจนการพิมพ์หนังสือ

วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองของความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนเรา ที่สำคัญมากก็คือ เรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม เรื่องอาหารการกิน มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ถ้าขาดวัฒนธรรมวัตถุประเภทดังกล่าว

ในภาพรวมประเภทของวัฒนธรรมสรุปได้ว่า สามารถจำแนกประเภทของวัฒนธรรม ได้ 5 สาขา ดังนี้

- 1) สาขามนุษยศาสตร์ว่าด้วยเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคม การปกครอง กฎหมาย ฯลฯ
- 2) สาขาศิลปะ ว่าด้วยเรื่องวรรณคดี ดนตรี ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ การละคร ฯลฯ
- 3) สาขาการช่างฝีมือ ว่าด้วยเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
- 4) สาขาคหกรรม ว่าด้วยเรื่องอาหาร การตกแต่งบ้าน ยารักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครัว การกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ ฯลฯ
- 5) สาขาการกีฬาและนันทนาการ ว่าด้วยเรื่องการเล่น

จากการศึกษาประเภทของวัฒนธรรมสรุปได้ว่า วัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถสัมผัส จับต้องได้ ไม่มีขนาดหรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมาก และวัฒนธรรมทางวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ เป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

2.4 ความหลากหลายการใช้ภาษา ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภาษายังแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เจริญงอกงาม ภาษามีความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ จากการศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษา สามารถจำแนกได้ 7 ประการ ได้แก่ ภาษากับวิถีชีวิต ภาษากับความเชื่อและศาสนา ภาษากับประเพณีและพิธีกรรม ภาษากับการประกอบอาชีพ ภาษากับนามบัญญัติ ภาษากับสภาวะอารมณ์ และภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

2.4.1 ภาษากับวิถีชีวิต จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษากับวิถีชีวิตของ พระยาอนุমানราชชน (2515, หน้า 35-42); งามพิศ สัตย์สงวน (2549, หน้า 63); วรวรรธน ศรียาภย์ (2549, หน้า 82-84); เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2557, หน้า 31) พบว่าวิถีชีวิตของประชาชนเป็นธรรมเนียมประเพณีง่าย ๆ ไม่มีลักษณะซับซ้อน วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ บางอย่างก็นิยมตามสมัย โดยเฉพาะประเพณีหรือวัฒนธรรมที่แปลกไปจากเดิม คนก็มักนิยมเอาอย่างตามกันอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งก็หมดความนิยมไปเอง ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต

ของมนุษย์ โดยการบอกเล่า การสังเกต การเลียนแบบ ศิลปะพื้นบ้าน ยากกลางบ้าน เครื่องแต่งกาย อาหาร หัตถกรรม สถาปัตยกรรม เครื่องมือกลกรรม เครื่องจักสาน การทอผ้า ความเชื่อ พิธีกรรม และเทศกาลต่าง ๆ

วิถีชีวิตเป็นบรรทัดฐานที่คนในสังคมต้องปฏิบัติตามด้วยความเคยชิน โดยไม่ได้ถูกบังคับโดยกฎหมาย หรือหน่วยที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาล เช่น การบังคับให้นอนบนที่นอน กินอาหารตอนเช้า ใส่รองเท้า เซ็นชื่อในจดหมาย กินน้ำพริกปลาหู ต้มน้ำจากแก้ว กินข้าวด้วยช้อน การใช้ภาษาที่สื่อสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างมนุษย์ เช่น ภาษา แสดงการทักทายในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละวันจำเป็นต้องมีการทักทายต่อกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลายประการ และภาษาแสดงไมตรีจิต ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเรา ไม่สามารถที่จะอยู่เพียงคนเดียวได้และทำอะไรได้ด้วยตนเองเสมอ ในชีวิตประจำวันจำเป็นต้องมีคนอื่นมาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์และให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือกันในการทำงาน ดังนั้นการจะอยู่อย่างมีความสุขในชีวิตนั้น ต้องอยู่อย่างมีไมตรีจิตต่อกัน และสิ่งที่แสดงถึงไมตรีจิตที่ดีที่สุด คือ ภาษา

ในการศึกษาภาษากับวิถีชีวิตจะต้องนำวัตถุมาสัมพันธ์กับมนุษย์ในฐานะที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีวัฒนธรรม วัตถุ คือ ส่วนประกอบในการใช้ความพยายามของมนุษย์ เพื่อที่จะได้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในการติดตามวัตถุนั้นจะต้องมีสิ่งเหล่านี้มาช่วยคือ

- 1) ประเพณีปรัมปราชุมชน
- 2) ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ
- 3) ภาษาถิ่น
- 4) กลวิธีเก่าแก่ที่ยังหลงเหลืออยู่

จากการศึกษาภาษากับวิถีชีวิตสรุปได้ว่า การใช้ภาษาในวิถีชีวิตของมนุษย์ แสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบทางสังคม สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ เรื่องราว และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์

2.4.2 ภาษากับความเชื่อและศาสนา จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษากับความเชื่อและศาสนา ของ พระยาอนุมานราชชน (2515, หน้า154); สุริยา รัตนกุล (2555, หน้า 3-6); สุภาวดี จันทรวานิช และสุวรรณา สถาอานันท์ (2533, หน้า 154); วรวรรณ์ ศรียาภัย (2549, หน้า 61); นิยพรรณ วรรณศิริ (2550, หน้า 237-246) พบว่า ศาสนา จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีความเชื่อเป็นความเลื่อมใสศรัทธามาก่อน แต่สิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรม มีอยู่แต่ในจิตใจ ถ้าไม่แสดงออกก็ไม่ทราบว่าเป็นศาสนา เพราะฉะนั้นถ้าต้องการทราบว่า

นับถือศาสนาอะไรก็ได้จากกิริยาอาการและสิ่งต่าง ๆ ของผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสที่แสดงออกเป็นรูปธรรม เช่น มีวัดวาอาราม เจดีย์ โบสถ์ วิหาร การเปรียญ มีผู้บวชที่เรียกว่า บรรพชิต และมีผู้ครองเรือน คือ ภรรยา เป็นอุบาสก อุบาสิกา มีระเบียบแบบแผนเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีรีตอง และมีศิลปะและวรรณคดีร่วมอยู่ด้วย ภาษาเป็นสิ่งที่หนึ่งที่จะช่วยสื่อความเข้าใจเรื่องศาสนาของมนุษย์ และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างศาสนากับภาษา

ศาสนา คือ ระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งที่เป็นระบบเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ที่มนุษย์จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับตั้งแต่เกิดจนตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ศาสนาเป็นปรากฏการณ์ทางจิตใจ ซึ่งบุคคลแสดงออกมาทางความเชื่อและความเชื่อนี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาในหลาย ๆ รูปแบบ ศาสนาเป็นระบบสังคมสงเคราะห์ คือ ช่วยขจัดความกลัวของบุคคลให้หมดสิ้นไปได้ ถ้าจะสืบย้อนถามว่ามนุษย์กลัวอะไร คำตอบก็คือ กลัวในสิ่งที่ไม่รู้หรือในสิ่งที่ไม่สามารถจะหาคำตอบให้ตนเองได้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นมากมายรอบ ๆ ตัวเรา ในสมัยก่อน ๆ ภัยธรรมชาติจาก ดิน น้ำ ลม ไฟ เกิดขึ้นเองบ่อย ๆ และทำลายสิ่งมีชีวิตรวมทั้งมนุษย์ไปมากมาย มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่ามันเป็นเพราะอะไร หรือว่าเกิดมาจากอะไร มนุษย์คิดว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเหล่านี้มีพลังมหาศาลเกินกว่าที่มนุษย์จะจัดการกับมันได้ เมื่อหาคำตอบให้ตนเองไม่ได้ มนุษย์ก็พลักไปให้ศาสนาเป็นผู้ตอบ นั่นก็คือมนุษย์คิดว่าในธรรมชาติ เบื้องบนต้องมีสิ่งหนึ่งซึ่งไม่มีตัวตน แต่มีพลังานุภาพมหันต์ก่อให้เกิดภัยธรรมชาติอันน่ากลัวเหล่านั้น และสิ่งทรงพลังดังกล่าวมนุษย์ก็สมมติชื่อขึ้นมาเรียกต่าง ๆ กัน บางกลุ่มเรียก พระเจ้า บางกลุ่มเรียก อัลลอฮ์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังสมมติให้พระเจ้านั้นมีสถานที่อยู่อาศัยที่ดีที่สุดตามแต่ฐานะภาพ เรียกว่า สวรรค์ มีข้าทาสบริวาร เรียกว่า เทวดา นางฟ้า เป็นต้น บางศาสนาเชื่อว่าทุกอย่างเป็นการกระทำของพระเจ้า เพื่อจะได้สบายใจขึ้นว่า พระเจ้าจะเป็นตัวกลางระหว่างคนกับธรรมชาติ มนุษย์คิดว่าพระเจ้าจะช่วยตนได้ในทุก ๆ ทาง ก็จะทำให้มนุษย์มีจิตใจสบายหาย กังวลไปได้

ศาสนาทำให้เกิดให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ โดยพิธีกรรม คือ การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างที่ปฏิบัติในทางศาสนา พิธีมีหลายหน่วย ได้แก่ พิธีที่จัดขึ้นเป็นการจัดงาน พิธีที่จัดขึ้นตามลัทธิความเชื่อ พิธีที่จัดขึ้นตามขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีที่จัดขึ้นเพื่อความขลัง และพิธีที่จัดขึ้นเพื่อความบริสุทธิ์ผ่องใส พิธีกรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์คิดว่ามีสิ่งที่สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์อยู่รอบตัว เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้แต่รู้สึกได้ รูปแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่อารยธรรมนั้น ๆ ตั้งอยู่ แต่สิ่งที่เหมือนกันที่ต้องมีแน่นอน คือ แนวคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และสูงส่ง ถ้าพิธีกรรมใดมีได้ทำเพื่อความศักดิ์สิทธิ์

และสูงส่งก็ไม่ใช่พิธีกรรมทางศาสนา ศาสนานับถือพระเจ้าหลายองค์ ขึ้นอยู่กับสังคมว่านับถือพระเจ้าองค์ไหน ศาสนาในโลกที่มีศาสนิกชนมาก เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม

มนุษย์มีความเชื่อจึงเกิดการนับถือศาสนา ระบบคิดหรือระบบความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการจัดระเบียบสังคมย่อมมีพื้นฐานมากจากหลายแหล่ง แหล่งแรก คือ ความเชื่อที่มีมาแต่เดิม คือ ความเชื่อที่คนในสังคมยึดถือกันอยู่ก่อนหน้าที่จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชนชาติอื่น คนเราตั้งแต่อดีตมีชีวิตอยู่ใกล้กับธรรมชาติ ได้อาศัยธรรมชาติเป็นที่พึ่งพาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต ได้พบส่วนดีและส่วนร้ายจากธรรมชาติ ก็เกิดความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ในธรรมชาติเป็นผู้ดลบันดาลให้ธรรมชาติเกิดสภาพต่าง ๆ ขึ้นมา จึงสร้างเป็นตำนาน เรื่องราวเล่าขานต่อ ๆ กันมา ความเชื่อเช่นนี้พัฒนาต่อมาจนกลายเป็นศาสนาในที่สุด

ที่มาของความเชื่อดังกล่าวข้างต้น เกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง ต่อมาก็ผสมเข้ากับความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในสังคมของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เราจะพบว่าความเชื่อดังเดิมเหล่านี้จะประกอบด้วยเนื้อหาส่วนที่เป็นความเชื่อและส่วนที่เป็นแนวทางปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าว ความเชื่อดังเดิมของคนไทย หมายถึงความเชื่อที่คนไทยยึดถืออยู่ก่อนหน้าที่จะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากชนชาติอื่น โดยเฉพาะจากวัฒนธรรมอินเดียซึ่งแพร่กระจายเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยผ่านทางอาณาจักรขอมและมอญ ความเชื่อดังเดิมที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันดีที่สุด คือ ความเชื่อเรื่องผี นอกจากนี้ก็เป็นความเชื่ออื่น ๆ ซึ่งไม่โดดเด่นเท่า ได้แก่ ความเชื่อเรื่องขวัญ เครื่องรางของขลัง คาถาอาคมเคล็ด โชคลาง ฯลฯ นอกจากความเชื่อดังเดิมแล้วมนุษย์ยังมีความเชื่อที่มาจากแหล่งอื่น ๆ นั่นคือ ความเชื่อที่มาจากความคิดและความเชื่อที่ได้จากการแลกเปลี่ยนสื่อสารทางวัฒนธรรมกับคนกลุ่มอื่น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการใช้ภาษาด้านความเชื่อและศาสนา สรุปได้ว่า มนุษย์พึ่งพาธรรมชาติอย่างใกล้ชิดจึงเกิดความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ความเชื่อดังกล่าวทำให้เกิดศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์มาอย่างช้านาน ความเชื่อและศาสนาแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการใช้ภาษาในการประกอบพิธีทางความเชื่อและพิธีทางศาสนา

2.4.3 ภาษากับประเพณีและพิธีกรรม จากการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับภาษากับประเพณีและพิธีกรรมของพระยาอนุমানราชชน (2515, หน้า 1-4); ธิดา โมสิกรัตน์ และจำนง ทองประเสริฐ (2540, หน้า 38-39); วรวรรณ์ ศรียาภัย (2549, หน้า 65) พบว่าประเพณีคือนิสัยสังคมของมนุษย์ ซึ่งได้รับมรดกตกทอดกันมาแต่เก่าก่อน เรียกว่า ประเพณีเดิม

หรือประเพณีปรัมปรา ประเพณีเดิมเมื่อรวมเข้ากับประเพณีใหม่ เรียกว่า ประเพณีรวม เช่นเมื่อกล่าวถึงประเพณีไทย ก็หมายถึง ประเพณีรวมของชนชาวไทย ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยภาคไหนถิ่นไหน เช่น ประเพณีการทำบุญ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการไหว้ ประเพณีรวมถ้าแยกกันในทางศึกษาออกเป็นแต่ละท้องถิ่น เช่น ประเพณีรวมของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ แล้วนำมาเปรียบเทียบกันจะปรากฏว่าประเพณีของแต่ละภาคมีทั้งเหมือนกัน และแตกต่างกัน ด้วยเหตุผลสามประการ คือ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม

ในแต่ละประเพณีจะมีพิธีกรรมรวมอยู่ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ คนในสังคมยึดถือปฏิบัติเป็นระเบียบแบบแผนอย่างเดียวกันสืบเนื่องต่อกันมา แต่พิธีกรรมก็อาจปรับเปลี่ยนไปได้ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่เดิมพิธีกรรมทำเฉพาะตัวบุคคล และภายในกลุ่มเล็ก ๆ ต่อมาได้จัดระเบียบและกลายมาเป็นเรื่องของส่วนรวม คนในสังคมได้ประพฤติและถือปฏิบัติตาม ความคิด ความเชื่อของตนและสังคม ทำให้เกิดเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน พิธีกรรมจึงกลายเป็นประเพณีของส่วนรวม

ประเพณีของไทยมีลักษณะ 4 ประการ คือ ประเพณีปรัมปรา หรือประเพณีเดิม จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี

1) ประเพณีปรัมปรา เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของสังคม ซึ่งคนไทยถือว่ามีความค่าสูง จึงมักจะไม่ยอมให้ฝ่าฝืน เปลี่ยนแปลง หรือล้มเลิกได้ง่าย ๆ ประเพณีปรัมปราแสดงให้เห็นลักษณะของสังคมไทย โดยเฉพาะบุคลิกภาพของคนไทยได้ชัดเจน นอกจากนี้ยังทำให้รู้เรื่องราวของผู้คนและสังคมในอดีต ว่ามีการคลี่คลาย และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จะเห็นได้จากประเพณีการบวช ซึ่งมีพิธีกรรมทั้งทางศาสนา การรื่นเริงสนุกสนาน และการเลี้ยงดูอย่างเอิกเกริก ปัจจุบันคนรุ่นใหม่มักมองว่าเป็นประเพณีที่ล้าสมัย ทำให้สิ้นเปลือง ก็มักจะคัดค้านการทำพิธีกรรมตามประเพณีเดิม ทำให้ได้ข้อสรุปว่าประเพณีปรัมปราบางประเพณีหมดความหมายที่มีต่อสังคมไป แม้จะยังคงถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา โดยไม่ได้ก่อความเสียหายต่อส่วนรวม แต่ก็ทำให้คนปัจจุบันเข้าใจผิดคิดว่าเป็นผลกระทบที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปได้ช้า จึงเกิดความคิดว่าควรจะปรับปรุงประเพณีเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ไม่ต้องล้มเลิกทิ้งไปแต่ปรับให้ยังคงรักษาแนวความคิดหลักของประเพณีไว้ดังเช่น ประเพณีบวชก็ปรับให้เป็นการบวชแบบประหยัด ซึ่งยังคงรักษาแนวความคิดในเรื่องของพิธีกรรมทางศาสนาไว้ และมีได้ล้มเลิกประเพณีจนสูญเสียชีวิตนธรรมไทยแต่อย่างใด

ประเพณีปรัมปราอื่น ๆ ได้แก่ การเซ่นสังเวย ผีสงกรานต์ อาทิตีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ นอกจากนี้มีพิธีสู่ขวัญ พิธีทำขวัญ รวมทั้งพิธีกรรม

ที่ผสมผสานกับคติประเพณีของชาติอื่น ๆ ซึ่งทำให้ประเพณีปรัมปราของไทยพอกพูน และปรับปรุงแบบแผนการปฏิบัติ ดังเช่น การทำบุญวันเกิด การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

2) จารีตประเพณี เป็นข้อกำหนดทางศีลธรรม ซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืนก็ถือเป็นความผิด เป็นความชั่ว ถูกสังคมลงโทษด้วยการกล่าวหาว่าเป็น คนนอกกริต จะไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย เพราะสังคมได้กำหนดจารีตประเพณีขึ้นเพื่อทำให้คน มีศีลธรรม ประพฤติอยู่ในกรอบที่สังคมเป็น มีคุณค่าและเป็นสิ่งดีงาม ช่วยให้สังคมเกิดความสุข ความเจริญ และคนโดยส่วนรวมเกิดสวัสดิภาพ

จารีตประเพณีที่สำคัญถือเป็นบุคลิกเด่นของคนไทย คือ ความกตัญญู ทั้งที่มีต่อคน สัตว์ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ จะเห็นได้จากประเพณีการไหว้ครู การเลี้ยงดูพ่อแม่ รวมทั้ง ปู่ย่าตายาย การทำขวัญช้าง วัวควาย รวมถึงประเพณีการลอยกระทง ซึ่งมีคติของการขอขมาลาโทษแม่คงคา ที่ได้อาศัยใช้สอยและทิ้งสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ในน้ำ เป็นต้น จารีตประเพณีใด ก็ตาม หากลดความสำคัญจนหมดความหมายต่อสังคม ก็จะกลายเป็นธรรมเนียมประเพณี

3) ขนบประเพณี เป็นระเบียบแบบแผนการปฏิบัติที่กำหนดไว้โดยตรง และโดยปริยาย คือ วางเป็นระเบียบพิธีการที่ชัดเจน เป็นที่รู้จักกันเองว่าควรจะทำประพฤติดังไร ส่วนใหญ่จะมีหน่วยของสังคมที่เป็นสถาบันเป็นผู้วางระเบียบแบบแผนดูแลการประพฤติปฏิบัติและถ่ายทอดภายในหมู่สมาชิก ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันโรงเรียน สถาบันทางศาสนา เช่น วัด ขนบประเพณีที่ปฏิบัติตามแนวทางที่สถาบันได้วางไว้ ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนาและของบ้านเมือง ประเพณีเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน การแบ่งทรัพย์สินมรดก เป็นต้น

4) ธรรมเนียมประเพณี เป็นการประพฤติปฏิบัติ ทั่ว ๆ ไปที่ไม่มีระเบียบแบบแผนกำหนด ไม่มีผิดมีถูก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมารยาทในการกิน การพูด การแต่งตัวและการกระทำต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของความนิยมของหมู่คณะว่ายึดถือเรื่องใด อย่างไร และจะสั่งสอนอบรมว่า สิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ หรืออาจจะถ่ายทอดด้วยการประพฤติตามกัน ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีมักจะถูกติฉินนินทา

ธรรมเนียมประเพณีมักจะเรียนรู้กันภายในสังคม โดยกำหนดเป็นคำสอน คำแนะนำ ซึ่งพบเห็นได้เสมอ ๆ ในสุภาษิต สำนวน คำพังเพยต่าง ๆ เช่น เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด ห้ามปลุกเรื่อนขวางตะวัน ห้ามเผาผี (ศพ) วันศุกร์ ห้ามตัดจุกวันอังคาร หรือที่กล่าวไว้ในสุภาษิตสอนหญิงว่า “มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์”

การที่ประเพณีสามารถถ่ายทอดและรักษาไว้ได้จนถึงปัจจุบันนั้น เป็นเพราะมีภาษาเป็นเครื่องมือในการบันทึกและถ่ายทอด ดังนั้นภาษาจึงมีความสัมพันธ์กับ

ประเพณีจนแยกกันไม่ออก จะเห็นได้ว่าในประเพณีต่าง ๆ ที่คนไทยปฏิบัติกันนั้นมีภาษาที่ใช้เรียกเฉพาะและสื่อความหมายได้เข้าใจจนเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีนั้น ๆ ไปแล้ว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการใช้ภาษาในประเพณี และพิธีกรรม สรุปได้ว่า พิธีกรรมเป็นรายละเอียดย่อยในประเพณี มีระดับการประพจน์ปฏิบัติแตกต่างกัน ด้วยความหมายและคุณค่าที่มีต่อสังคม ประเพณี และพิธีกรรม สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการใช้ภาษาของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ เช่น ประเพณีการไหว้ครู มีคำกล่าวการไหว้ครู ประเพณีแสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาในพิธีกรรม พิธีสู่ขวัญ การสะเดาะเคราะห์ก็แสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาในพิธีดังกล่าว เป็นต้น

2.4.4 ภาษากับการประกอบอาชีพ จากการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับภาษากับการประกอบอาชีพ ของ พระยาอนุมานราชธน (2515, หน้า 330-333); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2549, หน้า 64); เสาวลักษณ์ อนันตคานต์ (2557, หน้า 91-99) พบว่า การประกอบอาชีพในสมัยก่อน เมื่อขนาดงานมีมากกว่ากำลังคนในครอบครัว ไม่สามารถจะทำให้ทันเวลา เช่น การเกี่ยวข้าวก็ใช้วิธีการลงแขก ตลอดจนงานอาชีพอื่น ๆ เช่น ทำไร่ ทำสวน ก็มีวิธีลงแขกเหมือนกัน ประเพณีลงแขกในอาชีพต่าง ๆ มีปรากฏให้เห็นได้ทั่วไปในสมัยก่อน แต่ในสมัยปัจจุบัน ภาษีตจว. ที่ถือคุณธรรมอยู่ที่คิดตัวเลขของเงิน มีความเห็นว่า มีเงินจ้างแรงกันได้ ไม่ต้องพึ่งพากันเหมือนเมื่อก่อน เพราะเงินทำอะไรได้ทั้งนั้น

วิธีการประกอบอาชีพของคนในสังคมตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ยังมี การประกอบอาชีพที่หลากหลาย โดยสามารถแบ่งประเภทของอาชีพได้ ดังนี้

1) กลุ่มล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร (hunting and gathering) คือ กลุ่มที่มีระบบการหาอาหารจากป่า ด้วยการเก็บพืชป่า และล่าสัตว์ รวมถึงการตกปลาด้วยการโยนแหหรือการตกปลาด้วยวิธีอื่น ๆ รูปแบบแรกๆของเทคโนโลยีการผลิตเพื่อยังชีพ รูปแบบการผลิตอาหารประเภทนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการเก็บหาอาหารจากธรรมชาติ เช่น ผัก ผลไม้ รากไม้ต่าง ๆ และการล่าสัตว์ด้วยเครื่องมือง่าย ๆ เช่น หอก ธนู ปัจจุบันมนุษย์กลุ่มที่ยังมีการยังชีพแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร ยังมีอยู่บ้างโดยกระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของโลก เช่น แถบทะเลทรายบริเวณขั้วโลก ป่าดงดิบเขตร้อนชื้น ซึ่งไม่เหมาะแก่การทำกสิกรรมหรือการตั้งรกรากของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่

2) กลุ่มกสิกรรมแบบปลูกพืชไร่ พืชสวน (horticulture) คือ กลุ่มที่มีการปลูกพืชแบบง่าย ๆ ใช้เครื่องมือธรรมดา ๆ และใช้ที่ดินจำนวนไม่มาก เช่น การกสิกรรมแบบไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นการกสิกรรมในยุคแรก ๆ เพาะปลูกบนที่ดินแปลงเล็ก ๆ โดยใช้เครื่องมือและเทคนิคง่าย ๆ ปราศจากการใช้แรงงานสัตว์ การไถคราดหรือระบบชลประทาน เทคนิค

ในการทำกิจกรรมที่พบเห็นได้ในสังคมหลาย ๆ แห่งทั่วโลก คือ การตัดแล้วเผา (slash and burn) นั่นคือการหักล้างถางพงบนที่ดินแปลงเล็ก ๆ แล้วเผาเพื่อให้ที่ดินโล่งเตียนพอสมควร หลังจากนั้นจึงใช้ไม้จิ้มลงไปบนดินเพื่อหยอดเมล็ดพันธุ์ เมื่อใช้ที่ดินทำการเพาะปลูกไปเพียงหนึ่งครั้งหรือสองครั้ง แล้วเกษตรกรจะปล่อยให้ดินแปลงนั้นไว้ให้ต้นไม้และพืชอื่น ๆ งอกเงย เพื่อให้ดินได้มีโอกาสพักตัวฟื้นฟูสภาพความอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง โดยไปตัดและเผาที่ดินแปลงอื่นเพื่อทำการเพาะปลูกแทน

3) กลุ่มเลี้ยงสัตว์ (pastoralism) คือ การนำสัตว์มาเลี้ยงในที่อยู่อาศัย และใช้ผลิตผลจากสัตว์นั้นเป็นอาหารหลัก การเลี้ยงสัตว์เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้ ๆ กับการเพาะปลูก วิธีการผลิตอาหารแบบนี้คือการนำสัตว์บางชนิดมาเลี้ยงไว้เป็นฝูง มักเป็นพวกที่อยู่ในพื้นที่ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการกสิกรรม ดินไม่ดี ฝนตกน้อย ซึ่งทำให้เลี้ยงสัตว์เป็นฝูงใหญ่ ๆ ไม่ได้ แต่ก็ต้องเลือกพื้นที่ที่มีทุ่งหญ้าสำหรับสัตว์ และอาจจะต้องย้ายที่ไปเรื่อย ๆ

4) กลุ่มกสิกรรมแบบเข้มข้น (intensive agriculture) คือ สังคมผลิตอาหารจากการเพาะปลูกจำนวนมากว่าการปลูกพืชหมุนเวียน หรือพืชไร่ พืชสวน เพราะมีการใช้แรงงานสัตว์ เช่น ม้า วัว หรือใช้เครื่องจักร และมักมีการชลประทานอย่างเป็นระบบ

5) กลุ่มอุตสาหกรรม (industrialization) คือสังคมที่ผลิตอาหารโดยใช้เครื่องจักรที่ซับซ้อน ในสมัยโบราณมนุษย์มีชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ การทำเกษตรกรรมจึงขึ้นอยู่กับฝน และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ดังนั้นเมื่อมนุษย์มีความเจริญมากขึ้นจึงพัฒนาวิธีการปลูกพืชเพื่อเพิ่มผลผลิตขึ้นมา แต่วิธีการในสมัยแรก ๆ มักจะเป็นการถางป่าหรือเผาป่า เพื่อใช้เนื้อที่มาทำการเพาะปลูก และสำหรับพื้นที่ที่แห้งแล้ง ก็จะมีการชลประทานช่วยให้ปลูกพืชได้เช่นเดียวกัน

ในปัจจุบันการประกอบอาชีพของคนทุกคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดความรู้ ความคิดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลให้สามารถร่วมมือกันทำงานแต่ละอย่างได้จนประสบผลสำเร็จ ภาษาที่ใช้ในการประกอบอาชีพแต่ละอาชีพจะมีความแตกต่างกัน เช่น ผู้ที่ประกอบอาชีพหมอหรือพยาบาลจะใช้ภาษาที่แตกต่างจากผู้ประกอบอาชีพช่างเสริมสวย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษากับการประกอบอาชีพสรุปได้ว่า อาชีพต่าง ๆ สะท้อนเห็นการใช้ภาษาของกลุ่มคนซึ่งมีความแตกต่างกันตามแต่ละอาชีพ ในอาชีพเกษตรกรรม พบว่า มีการใช้ภาษาในลักษณะการเปรียบเทียบเปรียบเทียบ มีคำเรียกสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนั้น ๆ มีการใช้ภาษิต บทเพลง สะท้อนให้เห็นภาพการทำกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา อาชีพในปัจจุบันด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม มีบทบาทต่อวิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ของคนในสังคมเป็นอย่างมาก การติดต่อสื่อสารเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว สะท้อนเห็นวัฒนธรรมการใช้ภาษาที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

2.4.5 ภาษากับนามบัญญัติ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษากับนามบัญญัติ ของ สุริยา รัตนกุล (2555, หน้า 28–46); อัญชลี สิงห์น้อย (2549, หน้า 95–168) พบว่า ภาษา คือ ผลรวมของชื่อต่าง ๆ นามบัญญัติหรือการตั้งชื่อ คือ การใช้คำเรียกสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในโลกในสังคมที่พูดภาษานั้น เช่น บ้านเป็นชื่อของที่อยู่อาศัย สุนัขเป็นชื่อสัตว์เลี้ยงที่อยู่ใต้ถุนบ้าน โต๊ะเป็นชื่อของเครื่องใช้ที่ตั้งอยู่ในบ้าน ลักษณะวัฒนธรรมสามารถสะท้อนให้เห็นภาษาในด้านโครงสร้างความหมายแสดงให้เห็นถึงระบบคิดของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสามารถอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมด้วยคำศัพท์ ความนึกคิดและการมองโลกของผู้พูดในแต่ละวัฒนธรรม อาจสะท้อนให้เห็นได้จากวงคำศัพท์ที่มีการจัดแบ่งทางความหมายไว้เป็นหมวดหมู่ คำศัพท์ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม มีดังนี้

1) คำเรียกสีและวัฒนธรรม วงคำศัพท์ที่นิยมศึกษากันมาก คือ คำเรียกสี เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เนื่องจากสีเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยตา เป็นคำศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และที่สำคัญสามารถแสดงความแตกต่างทางระบบคิดของกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน คำเรียกสีจึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าแต่ละภาษามีการแยกประสบการณ์ต่างกัน

2) คำเรียกญาติและวัฒนธรรม คำเรียกญาติอาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ คำเรียกญาติโดยสายเลือด และคำเรียกญาติโดยการแต่งงาน โดยปกติแล้วคำเรียกญาติโดยสายเลือด จะมีลักษณะเป็นคำเดี่ยว เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง และคำเรียกญาติที่มาจาก การแต่งงานจะเป็นคำประสม เช่น พ่อตา แม่ยาย ลูกสะใภ้ ลูกเขย ในแต่ละภาษาจะมีระบบคำเรียกญาติที่แตกต่างกันไป ซึ่งในแต่ละระบบจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมของระบบนั้น ๆ โดยทั่วไปแล้วคำเรียกญาติจะเรียกให้แตกต่างกันในเรื่องของเพศ เช่น พ่อ แม่ รุ่น เช่น ปู่ พ่อ ญาติเรียง (พี่เรียงน้อง) เช่น พ่อ ลุง อายุ เช่น พี่ น้อง สายญาติ เช่น ปู่ ตา ซึ่งส่วนใหญ่จะแสดงออกถึงความใกล้ชิด บางสังคมให้ความสำคัญทางสายพ่อ บางสังคมให้ความสำคัญทางสายแม่ บางสังคมถือเพศใดเพศหนึ่งสำคัญ บางสังคมเน้นเรื่องอายุแก่สำคัญกว่าอายุอ่อน บางสังคมถือว่าลูกหลานสายตรงสำคัญ ในขณะที่บางสังคมไม่แบ่งแยกและบางสังคมแบ่งแยกญาติที่มาจาก การแต่งงานออกจากญาติทางสายเลือด จึงมีคำศัพท์เรียกญาติที่แยกลำดับ เนื่องจากตัวขึ้นไปและลงมาเป็นรุ่น ๆ

3) คำสรรพนามและวัฒนธรรม คำสรรพนามในแต่ละภาษาสามารถสะท้อนให้เห็นโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจนเช่นกัน เช่น ในภาษาไทย

การใช้คำสรรพนามว่า ข้าพระพุทธเจ้า อันเป็นบุรุษที่หนึ่งที่ใช้กับเจ้านายชั้นสูงหรือพระเจ้าแผ่นดิน สะท้อนให้เห็นว่าเป็นเมืองพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงการปกครองในระบบกษัตริย์ นอกจากนี้ระบบสรรพนามของไทยก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งสถานภาพทางสังคมของบุคคลอย่างชัดเจน

4) คำแสดงกริยาอาการและวัฒนธรรม คำศัพท์ที่ใช้แสดงการกระทำต่าง ๆ เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต กิจกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ การที่คนไทยมีคำศัพท์ใช้มากมายในการกระทำสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการใช้มือเป็นเครื่องมือในการตัดวัสดุหรืออาหาร คำกริยาอีกชุดหนึ่งที่สามารถสะท้อนลักษณะสังคมวัฒนธรรมไทยที่เน้นเรื่องความสุภาพ คือ ชุดกริยาการกิน เช่น กิน ทาน รับประทาน และคำกริยาที่อยู่ในแวดวงเรื่องของการทำอาหารก็ถือเป็นการสะท้อนถึงวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่ง เนื่องจากอาหารและการประกอบอาหารของแต่ละเผ่าพันธุ์ก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์นั้น ๆ

5) รูปแสดงเพศและวัฒนธรรม ในภาษาไทยมีคำศัพท์ที่ระบุว่าเป็นชาย หญิง ผู้ เมีย นาย นาง และมีการยืมคำจากภาษาอื่น เช่น บุตร บุตรี ราชา ราชนี ในการกำหนดเพศในแต่ละภาษานั้น บางคำอาจมีเพศเหมือนกัน บางคำอาจมีเพศแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับระบบการคิด เช่น เพศชาย ควรมีลักษณะที่เข้มแข็ง การลำเอียงยึดเอาเพศชายเป็นสำคัญ คำศัพท์ที่แสดงถึงเพศ สะท้อนให้เห็นค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมได้อย่างชัดเจน

6) ลักษณะนามและวัฒนธรรม ลักษณะนามถือเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ในภาษา แสดงให้เห็นถึงการมองลักษณะของวัตถุและสิ่งของที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม โดยสะท้อนจากการจัดหมวดหมู่ทางความหมายของสรรพสิ่งในภาษาหนึ่ง ๆ เช่น คนไทยจัดแบ่งประเภทของคนและสัตว์ออกจากกัน โดยใช้ลักษณะนามที่ต่างกัน คือ คนและตัวลักษณะนามที่ใช้กับสิ่งของที่มีรูปร่าง เป็นต้น

7) นามบุคคลและวัฒนธรรม การตั้งชื่อหรือนามบุคคลเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ตั้งต้องพิจารณา พิเคราะห์ให้ได้มาซึ่งความหมายที่ดีและความพอใจสูงสุด ซึ่งทั้งนี้ต้องพิจารณาให้เกิดความเหมาะสมกับสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ที่ถูกตั้งชื่อ เช่น วัน เวลา สถานที่ บิดา มารดา เหตุการณ์ที่เป็นความเป็นมา การตั้งชื่อในปัจจุบันคำนึงถึงความหมายเป็นสำคัญ ความหมายเชิงบวกของชื่อบุคคลที่มีหลายแง่มุม แสดงถึงความสำคัญที่ให้การตั้งชื่อในวัฒนธรรมไทย เกิดจากความเชื่อที่คนไทยเชื่อในสิ่งที่ดี สิ่งที่ดีว่าเป็นสิริมงคลให้กับชีวิตต่อไป เป็นการสร้างเสริมขวัญและกำลังใจประการหนึ่งในการดำเนินชีวิต

8) ภูมินามและวัฒนธรรม ภูมินามหรือนามที่เรียกสถานที่ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่โดยทั่วไปนั้นเป็นการตั้งและกำหนดให้มีความแตกต่างกันเบื้องต้นทางพื้นที่อย่างหนึ่ง

ของมนุษย์ เพื่อให้สามารถเรียกบ่งบอกสถานที่ต่าง ๆ ได้จำเพาะเจาะจง นามในแต่ละท้องถิ่น ส่วนใหญ่ กำหนดโดยบุคคลท้องถิ่น มีความหมายที่มาจากระบบความนึกคิดที่สัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ซึ่งภูมินาม ในที่ต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ภาษาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แตกต่างกันของแต่ละท้องถิ่น การกำหนดภูมินามจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของภาษาและวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

2.4.6 ภาษากับสภาวะอารมณ์ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษา กับ สภาวะอารมณ์ของบุญยงค์ เกศเทศ (2551, หน้า 136-137); ดวงมน จิตรจำนงค์ (2541, หน้า 75-101) พบว่า ภาษากับสภาวะอารมณ์ เช่น การแสดงอารมณ์รัก ชอบ เกลียด ซาบซึ้ง โกรธ ตลอดจนวิธีแสดงอารมณ์ทางเพศ ซึ่งในแต่ละวัฒนธรรมมีแบบแผนการปฏิบัติแตกต่างกันไป ในบางสังคมนิยมเก็บกดอารมณ์เหล่านี้ไว้ ไม่ให้แสดงออกโดยโจ่งแจ้งหรือรุนแรง แต่ในบางสังคม มีการแสดงออกด้วยท่าทางและส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างชัดเจน ตลอดจนการจัดโอกาส ให้มีการแสดงอารมณ์เหล่านี้ก็มีความแตกต่างกันไป บางสังคมใช้วิธีการแสดงออกทางอารมณ์ ด้วยการเต้น ขับร้อง มีดนตรี จังหวะประกอบและมีศิลปะลีลาท่าทางในการแสดงออก รูปลักษณะต่าง ๆ ภาษากับสภาวะอารมณ์ คือ การใช้ถ้อยคำที่มนุษย์ใช้พูดจากัน อาจพิจารณา ความหมายที่เห็นแยกจากกันได้เป็น 4 ประการ คือ เนื้อความ น้ำเสียง ท่าที และความมุ่งหมาย ดังนี้

1) เนื้อความ (Sense) คือสิ่งที่เรามุ่งที่จะบอกกล่าว อาจเป็นการบอกเล่า ชี้แจง แนะนำ กระตุ้น ถาม สั่ง ห้าม และอื่น ๆ เช่น “ไปไหนมาแต่เช้า” มีเนื้อความเป็นคำถาม ซึ่งต้องการคำตอบให้บังสถานที่ ซึ่งผู้ที่พูดด้วยนั้น เพิ่งไปมาในเวลาเช้า “สองโมงแล้ว” มีเนื้อความ บอกเวลา ซึ่งอาจเป็นเวลาที่มีความหมายบางอย่างรู้จักในระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง “เด็กคนนี้สวยนะ” เนื้อความ คือ ความเห็นต่อรูปโฉมของบุรุษที่ 3 ที่กำลังพูดถึงอยู่ การแสดงเนื้อความอาจกล่าว ตรงไปตรงมา หรือโดยเปรียบเทียบหรืออุปมา ก็ได้ เช่น “แก้วตาพี่” มีเนื้อความบ่งถึงสตรีผู้มีค่า สำคัญพึงหวงแหนแห่งชีวิต “ชิงหมาเกิด” มีเนื้อความบ่งถึงบุคคลชั่วร้ายที่มีค่าต่ำกว่าสัตว์ อย่างสุนัขเสียอีก

2) น้ำเสียง (Feeling) ในขณะที่สื่อสาร คำพูดที่เป็นสัญลักษณ์บอก เนื้อความนั้นอาจมีความหมายอื่นประกอบอยู่ด้วย นอกจากเนื้อความแล้วเราจะพบว่า ถ้อยคำ ได้แสดงความรู้สึกหรือทัศนคติที่ผู้พูดมีต่อสิ่งที่เขาพูดถึง เช่น “ไปไหนมาแต่เช้า” ผู้พูดไม่เพียงแต่ จะต้องการรู้สถานที่ที่ผู้ฟังเพิ่งไป ยังได้แสดงความรู้สึกประหลาดใจ ในช่วงเวลาของการกระทำนั้น อีกด้วย “สองโมงแล้ว” อาจแฝงความรู้สึกตื่นเต้นว่าช่วงเวลานั้นเป็นเวลาสำคัญ เช่น เป็นเวลา

ตั้งต้นที่จะทำอะไร หรือเป็นเวลาสิ้นสุด หรือเป็นเวลาที่จะจบ จะเริ่มต้นหรือสิ้นสุดของการกระทำ ก็ได้ ส่วน “เด็กคนนี้สวยนะ” มีน้ำเสียง แสดงความชื่นชมอยู่ และ “ชาติหน้าตอนบ่าย ๆ” มีน้ำเสียงไม่เชื่อถือปอนชน และสิ้นหวังอยู่ในที่

3) ท่าที (Tone) ตามปกติมนุษย์ย่อมมีความรู้สึกหรือทัศนคติบางประการ ต่อผู้ที่เขาพูดด้วยแตกต่างกันไป แล้วแต่ความสัมพันธ์ระหว่างเขากับคนเหล่านั้น ซึ่งอาจจะขึ้นกับฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาท ความสนิทสนมหรือเหตุผลอื่น ๆ ในการพูดจาแต่ละครั้ง ผู้พูดย่อมเลือกใช้คำพูด สำหรับบุคคลต่าง ๆ ตามท่าที ที่เขามีต่อบุคคลเหล่านั้น เช่น ในภาษาไทย สรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 จะต้องเข้าชุดกัน เด็กพูดกับผู้ใหญ่ ใช้ชุดหนึ่ง เพื่อนพูดกับเพื่อน ใช้ชุดหนึ่ง เพื่อนสนิทกับเพื่อนสนิทใช้อีกชุดหนึ่ง นายพูดกับบ่าวใช้อีกชุดหนึ่ง คำหมวดอื่นก็เช่นเดียวกัน เราอาจจับท่าทีที่ผู้พูดมีต่อผู้ฟังได้ไม่ยาก เช่น “วิเศษนักหรือ” ผู้พูดมีท่าทีไม่พอใจ ที่เห็นผู้ฟังแสดงลักษณะแกล้งตัวในสายตาของผู้พูด เป็นการถ่มถุยอย่างดูแคลนและติเตียนแกมประชดประชัน “ช่างกระไร” บอกความตัดพ้ออย่างน้อยใจและพิศเคียดของคนที่ดีต่อกันมาก่อน “สายสมรนอนเถิดที่จะกล่อม” แสดงความประเล้าประโลมอ่อนหวานของคนรักกัน

4) ความมุ่งหมาย (Intention) จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม การกระทำของมนุษย์ ย่อมมีจุดมุ่งหมายเสมอ และถึงแม้ผู้พูดจะไม่บอกว่าเขาพูดเพื่ออะไร แต่ผู้ฟังก็อาจแลเห็นได้จากถ้อยคำของเขานั้นเอง ความมุ่งหมายของผู้พูด อาจพิจารณาได้จากเนื้อความ น้ำเสียง และท่าทีของเขา เป็นต้นว่า “วิเศษนักหรือ” ผู้พูดใช้คำที่มีเนื้อความในทางดีกว่าปกติ ด้วยน้ำเสียงรังเกียจเหยียดหยันพฤติกรรมของผู้ฟัง และด้วยท่าทีที่เห็นได้ชัดว่าขมและไม่ใส่ใจ ต่อความรู้สึกของผู้ฟังว่าจะกระทบกระเทือนอย่างไร ทั้งนี้เพราะมีความมุ่งหมายจะให้ผู้ฟังเจ็บปวด และหวนคิดพิจารณาตัวเองตามที่เป็นจริง (ในความคิด ของผู้พูด) ส่วนความมุ่งหมายที่ผู้พูดกล่าวตัดพ้อกับผู้ที่ทำให้ตนน้อยใจและพิศหวังว่า “ช่างกระไร” ก็คือเพื่อให้เขารับรู้ ผลการกระทำของเขามีต่อตน และหวังว่าเขาอาจแก้ไขให้ดีขึ้นถ้าเขาใส่ใจต่อความรู้สึก ในทางกระทบกระเทือนใจของผู้พูดนั้น

จากการศึกษาภาษากับสภาวะอารมณ์ สรุปได้ว่า ภาษาที่ใช้แสดงให้เห็นถึงความหมายของเนื้อความที่ปรากฏในเนื้อหา น้ำเสียงแสดงให้เห็นถึงความหมายด้านอารมณ์ ความรู้สึกในการสื่อสาร ท่าทีการแสดงออกทางพฤติกรรมสื่อถึงทัศนคติที่ทำให้ผู้สื่อสารเลือกแสดงออกตามฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาท ความสนิทสนมหรือแม้กระทั่งเหตุผลอื่น ๆ และความมุ่งหมายในการสื่อสารซึ่งมนุษย์ย่อมมีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารอยู่เสมอ โดยสังเกตได้จากเนื้อความ น้ำเสียง และท่าทีขณะทำการสื่อสาร ว่าผู้ส่งสารมีจุดมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์อย่างไรในการสื่อสาร

2.4.7 ภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ ของ กิ่งแก้ว อัฒณากร (2519, หน้า 12-24); กุหลาบ มัลลิกะมาส (2528, หน้า 22-23); ดวงมน จิตรจางค์ (2556, หน้า 16); สมเกียรติ รัชชัณเฑาะ (2551, หน้า 25-41); วรวรรณ์ ศรียาภย (2552 หน้า, 288-314) พบว่า ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ ประกอบด้วยเสียงพูดของมนุษย์มีเพื่อสื่อสาร เป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ในวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญในระบบการศึกษา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แม้เมื่อพัฒนาเป็นภาษาเขียน ก็ยังสัมพันธ์กับเสียงพูดอยู่นั่นเอง ภาษาเป็นวัตถุประสงค์ของการสื่อสารอย่างหลากหลาย มนุษย์กำหนดสร้างภาษาขึ้นเพื่อสื่อความหมายระหว่างกัน ภาษาอาจใช้เป็นวัตถุประสงค์ในการสร้างงานหลายประเภท เช่น คำสอนของ ศาสดา เรื่องเล่าหรือนิทาน ตำนาน บทขับกล่อม บทกวีวาทะ บทละคร บทสวดสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร ข่าวสารในหน้าหนังสือพิมพ์ ตลอดจนตำราและบทความวิชาการ

การใช้ภาษาที่แสดงออกถึงความมีวรรณศิลป์อีกประการหนึ่ง คือ ศิลปะในการใช้ภาษาอันเกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำ โดยการเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหารที่มีความไพเราะงดงาม สละสลวยตามแบบวิธีของภาษา เพื่อมุ่งการสื่อความหมายและอารมณ์ สะเทือนใจให้เกิดแก่ผู้อ่านและผู้ฟัง งานสร้างสรรค์ผลงานวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์มีรูปแบบของการประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง มีลีลาภาษาวรรณศิลป์ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) เสียงสระ ความไพเราะสละสลวยของถ้อยคำ อันเกิดจากเสียงสระ มีลักษณะดังนี้

1.1) เสียงสัมผัสสระ การใช้สระเสียงเดียวกัน ทำให้เกิดสัมผัสคล้องจอง ซึ่งหากมีตัวสะกดหรือเสียงสะกดก็ต้องอยู่ในมาตราตัวสะกดเดียวกัน ทำให้เกิดความไพเราะชวนฟัง เช่น

ดิน - กิน

ปลา - นา

ที่ - นี

1.2) เสียงสั้น-ยาว, หนัก-เบา คือ มีทั้งสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว เมื่อประสมกับพยัญชนะความหมายก็จะเปลี่ยนแปลงไป” และยังมีผลต่อความรู้สึกที่แตกต่างกัน คือ เสียงสั้นจะให้ความรู้สึกแข็งแรง ดุดัน เช่น “บุรุษ” “ดู” “ทะลุ” “โทสะ” “ปึกปิ่น” “ชัยชนะ” ฯลฯ เสียงยาวจะให้ความรู้สึกนุ่มนวล อ่อนหวาน อ่อนโยน เช่น “กานดา” “นารี” “อัญชลี” “โสภา” ฯลฯ ส่วนเสียงหนัก-เบา (ครุ-ลหุ) นั้นเสียงหนักจะให้ความรู้สึกหนักแน่น มั่นคงกว่าเสียงเบา เสียงเบาที่ออกเสียงเต็มตามมาตรา เช่น “ดูระ” “ขรุขระ” “ผิวระ” ฯลฯ

ก็จะให้ความรู้สึกเช่นเดียวกับสระเสียงสั้น คือ แข็งแกร่ง ดุดัน แต่ถ้าออกเสียงไม่เต็มมาตรา เช่น “อรุณ” “แอร่ม” “นภา” ฯลฯ ก็จะมีนุ่มนวลรื่นหูขึ้น การเลือกใช้คำที่มีเสียงสระสั้น-ยาว หนัก-เบา จึงมีความหมายต่อความรู้สึกของผู้อ่านผู้ฟังมากน้อยต่างกัน การใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ จึงต้องเลือกใช้เสียงสระให้เหมาะแก่อารมณ์ที่ต้องการถ่ายทอด

2) เสียงพยัญชนะ

2.1) เสียงสัมผัสพยัญชนะต้น ได้แก่ การใช้พยัญชนะที่มีหน่วยเสียงเดียวกันในคำที่ต่างกัน ทำให้เกิดความไพเราะในการเปล่งเสียงของคำ เรียกว่า การสัมผัสอักษร หรือสัมผัสพยัญชนะ เช่น

ทราบ - โสด

ถึง - เทา

แจ่ง - ใจ

2.2) เสียงพยัญชนะท้าย หมายถึงการใช้พยัญชนะ สะกดในมาตราเดียวกัน และมีผลต่อสัมผัสสระนอกจากนี้แล้วเสียงสะกดที่เป็นคำตาย ได้แก่ มาตราแมกก กต กบ จะให้ความรู้สึก อึดอัด ดุดัน หรือแข็งแกร่ง ในขณะที่เดียวกันคำเป็น ได้แก่ มาตราแมกง กน กม เกย และเกอว นั้น จะให้ความรู้สึกนุ่มนวลอ่อนหวานมากกว่า

3) เสียงวรรณยุกต์ ผู้ส่งสารหรือผู้ประพันธ์สามารถเลือกใช้เสียงวรรณยุกต์ให้เกิดความไพเราะได้ ดังนี้

3.1) เสียงสัมผัสวรรณยุกต์ หมายถึง การใช้เสียงวรรณยุกต์เดียวกัน เพื่อให้ได้สัมผัสที่น่าฟัง กวีโบราณมักจะเอาใจใส่อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะคำประพันธ์ประเภท โคลงและร่าย ซึ่งมีบังคับรูปวรรณยุกต์ ตำแหน่งใดบังคับรูปวรรณยุกต์ก็จะเป็นไปตามนั้น แต่ตำแหน่งที่ไม่บังคับรูปวรรณยุกต์นั้น หากมีการส่งหรือรับสัมผัสแล้วจะใช้วรรณยุกต์ทั้งรูป และเสียงเดียวกัน เว้นแต่จะมีข้อจำกัดในเรื่องการซ้ำ อาจจะไม่ยอมให้ใช้วรรณยุกต์รูปเดียวกัน แต่ต่างเสียงได้บ้าง

3.2) การเล่นเสียงวรรณยุกต์ ได้แก่ การใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์ ตามลำดับกัน นำมาเรียบเรียงไว้ในตำแหน่งใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดความไพเราะอีกแบบหนึ่ง อาจเรียงเป็นสามัญ เอก โท เอก โท ตรี หรือโท ตรี จัตวา หรือสลับที่เป็นโท เอก สามัญ ตรี โท เอก หรือจัตวา ตรี โท หรืออื่น ๆ ก็ได้

4) เสียงของคำ พิจารณาจากการออกเสียงของคำที่ใช้ในการสื่อสาร หรือในบทประพันธ์ คำแต่ละคำย่อมมีเสียงที่ให้อารมณ์และความหมายต่างกัน เมื่อเสียงเปลี่ยนไป ความหมายก็จะเปลี่ยนตาม ดังนั้น คำแต่ละคำจึงมีเสียงเฉพาะของมันเองด้วย

ด้วยอำนาจแห่ง “เสียง” อันมีวรรณยุกต์เป็นเครื่องกำหนดนี้ จึงทำให้เกิดความไพเราะ เมื่อนำคำต่าง ๆ มาเรียบเรียงต่อกันทำให้เกิดความแตกต่างของเสียง เกิดความไพเราะดุจเสียงดนตรี

นอกจากสุนทรียะแห่งเสียงภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ ยังประกอบไปด้วยสุนทรียะแห่งคำ โดยคำเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร ถ้อยคำแต่ละถ้อยคำจะสื่อความหมายแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ คำบางคำอาจมีหลายความหมายได้ หากอยู่ในบริบทหรือสถานการณ์ที่ต่างกันไป การวิเคราะห์ความหมายเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าใจความหมายของคำในภาษาได้ตรงกันมากน้อยเพียงใด ดังข้อสรุปดังนี้

4.1) ความหมายของคำ การศึกษาเรื่องคำและความหมายในทางวรรณศิลป์ ควรพิจารณาความหมายของคำที่ปรากฏตามหน้าที่ของคำในประโยคและการเลือกใช้คำให้ได้ความหมายอย่างมีศิลปะดังต่อไปนี้

คำที่มีความหมายโดยตรง หรือความหมายตามอรรถ ได้แก่ คำที่มีความหมายตามรูปคำที่ปรากฏเป็นความหมายโดยตรง หรือความหมายตามพจนานุกรม รูปคำปรากฏอย่างไรก็มีความหมายตรงตามนั้น

คำที่มีความหมายนัยประหวัด หรือความหมายแฝง หมายถึง คำที่ให้ความหมายในเชิงชักนำความคิดให้เกี่ยวข้องกับไปถึงสิ่งอื่น กล่าวคือ เมื่อกล่าวถึงคำหนึ่งแล้ว จะประหวัดความหมายไปถึงสิ่งอื่นที่มีความหมายโดยอนุมาน ตามลักษณะอาการ หรือความรู้สึกเกี่ยวกับคำนั้น ๆ

คำที่มีความหมายตามเสียง ได้แก่ คำที่มีความหมายสัมพันธ์กับเสียงที่เปล่งออกมาความสั้น ยาว หนัก เบา ของเสียง รวมทั้งเสียงของสระที่ต่างกันไปก็ทำให้ความหมายที่ต่างออกไป

4.2) ศิลปะการใช้คำ คุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทประพันธ์ หรือ กวีนิพนธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นจากการเลือกสรรคำที่มีเสียง จังหวะ ทำนอง และความหมายที่ดี มุ่งสื่อความหมายตามที่กวีหรือผู้ประพันธ์ต้องการแล้ว กวียังต้องมีศิลปะในการเลือกคำเหล่านั้นมาใช้ในที่ที่เหมาะสม และแฝงไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึก จะทำให้บทประพันธ์นั้นมีความไพเราะ จับใจผู้อ่านผู้ฟัง จนบันดาลให้เกิดอารมณ์ร่วมหรือคล้อยตาม จึงนับว่าเป็นความงามของภาษาในแง่ของศิลปะการใช้คำ ดังนี้

การเล่นคำ ได้แก่ การเลือกใช้คำที่มีหลายความหมายในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน แต่มีความหมายแตกต่างกันไปตามบริบท ทั้งนี้รวมทั้งคำที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่สะกดต่างกันด้วย

การซ้ำคำหรือซ้ำวลี ได้แก่ การเลือกใช้คำหรือวลีเดียวกัน ในตำแหน่งที่ต่างกัน มีความหมายอย่างเดียวกันทุกตำแหน่ง การซ้ำคำนี้นอกจากจะเกิดความไพเราะทางเสียงแล้ว ยังมุ่งเน้นคำและความหมายให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

การใช้คำซ้ำหรือคำอัฒภาส ได้แก่ การเลือกซ้ำคำเดียวกัน ในตำแหน่งที่ต่อเนื่องกันเพื่อเน้นความหรืออาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะของ คำซ้ำ นอกจากนี้ผู้แต่งอาจเลือกใช้คำอัฒภาสซึ่งเกิดจากการซ้อนหรืออักษรลงหน้าคำศัพท์ จากการกร่อนเสียงของคำซ้ำก็ได้ การใช้คำลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการเน้นความให้เด่นชัดแล้ว ยังได้ความไพเราะในเสียงของคำอีกทางหนึ่ง

การใช้คำสร้อย ได้แก่ ลักษณะที่ใช้กับบทกวีที่ไม่ได้เป็นลักษณะ บังคับทางฉันทลักษณ์ โดยเติมที่ท้ายวรรคเพื่อเอื้อนเสียงให้ไพเราะหรือเพิ่มข้อความให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การหลกาคำ ได้แก่ การใช้คำไวพจน์ในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน หรือในบริบทเดียวกันทำให้เกิดความไพเราะที่ไม่ต้องใช้อยู่คำซ้ำซากเมื่อกล่าวถึงสิ่งเดียวกัน

ผลงานสร้างสรรค์ทางภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ แยกประเภทงานเขียนที่ชัดเจน ประกอบด้วย ข้อมูลประเภทต่าง ๆ ดังนี้

นิทาน แบ่งรูปแบบรองแยกย่อยได้หลายรูปแบบ เช่น เทพนิยาย นิทานปรัมปรา นิทาน วีรบุรุษ นิทานท้องถิ่น นิทานทางศาสนา นิทานสอนใจ นิทานอธิบายเหตุ ตำนาน นิทานเรื่องสัตว์ นิทานขบขัน นิทานเหลือเชื่อ ในบางกรณีเรื่องเล่าแต่งเป็นร้อยกรอง พื้นบ้าน ก็จัดอยู่ในรูปแบบนี้ด้วย

เพลง แบ่งเป็นรูปแบบรองหลายรูปแบบ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงประกอบ การละเล่นของเด็ก การเกี้ยว เพลงร้องเวลาทำงาน เพลงคร่ำครวญ เพลงเล่าเรื่อง เพลงเรือ เพลงสวด ประกอบพิธีกรรม (เช่น เพลงสวดขวัญนาคนางค์ ลงเสาเอก ในการปลูกบ้าน ฯลฯ) เพลงล้อ เพลงปฏิพากย์ โตตอบกัน และคำร้องให้จังหวะเวลาทำงาน

ภาษิตมีรูปแบบรอง ได้แก่ สุภาษิต ฃญาภาษิต คำพังเพย เช่น “คืบก็ทะเล ศอกก็ทะเล” ความเปรียบเทียบ เช่น “อาภัพเหมือนปูน” สำนวนคล้องจอง เช่น “ไหว้ดีพลีถูก” สำนวนโวหารทั่วไป เช่น “ร้อนผ้าเหลือง”

จากการศึกษาภาษากับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์สรุปได้ว่า ผลงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ คือ การใช้ภาษาที่มีลีลาของสุนทรียะแห่งเสียงทั้งเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ มีการสัมผัสสระ สัมผัสอักษร สัมผัสคำ และมีสุนทรียะแห่งคำในเรื่องความหมายของ คำที่ปรากฏตามหน้าที่ของคำในประโยค เช่น คำที่มีความหมายนัยประหวัด หรือความหมายแฝง

คำที่มีความหมายตามเสียง การเลือกใช้คำให้ได้ความหมายอย่างมีศิลปะ เช่น การเล่นคำ และการซ้ำคำ การใช้คำซ้ำหรือคำอรรถาธิบาย การใช้คำสร้อยและการหลีกคำ ผลงานสร้างสรรค์ อาจอยู่ในรูปแบบของนิทาน เพลง และกาพย์ โดยลีลาวรรณศิลป์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ งานวรรณศิลป์ดังกล่าว มีคุณค่าทางความหมายและแสดงถึงความงดงามในการใช้ภาษาที่สืบทอด จากรุ่นสู่รุ่น

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา ผู้วิจัยศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาในวิถีชีวิตของชาวโตทยาเชียงราย จำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ ผลงานของ วรธนา จันทนาคม (2526) ผลงานของ กุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2539) ผลงานของ ญัฐพงษ์ เบ็ญชา (2543) ผลงานของ วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ (2549) ผลงานของ พิมพชนา พาณิชย์กุล (2554) ผลงานของ พรรณิศา ชันธพิทักษ์ และนันท์ชญา มหาจันทร์ (2558) ผลงานของ วิวัฒน์ ทองวาด (2560) และผลงานของ ดนิตา มาตา, ธัญญลักษณ์ แซ่เลี้ยว และสมบัติ บุญคำเยื้อง (2561) ดังนี้

วรธนา จันทนาคม (2526) ศึกษาเรื่อง **ลักษณะของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะโดยทั่วไปของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) รวมถึงศึกษาระบบเสียง ระบบคำ และเพื่อศึกษาถึงความหมายของคำและการเรียงคำ ตลอดจนวิธีการใช้ภาษาในโอกาสต่าง ๆ ของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะส่วนใหญ่ของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) เหมือนกับภาษาไทยมาตรฐาน คือ มีการสร้างคำ ในลักษณะของคำโดดด้วยวิธีการนำคำมาประสมกัน มีการเรียงคำเข้าประโยคแบบประธาน กริยา กรรม และการเรียงคำขยายไว้หลังคำที่ถูกขยาย แต่มีข้อแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน คือ ภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ไม่มีเสียงพยัญชนะ บ ด ฉ ช ฝ ฟ และ ร ไม่มีเสียงสระเออ เสียงสระเอะ แอะ แอ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิดจะทำให้พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์ เลื่อนไปที่เพดานแข็ง และเสียงสระเออะ ออ เมื่อตามหลังพยัญชนะต้นในพยางค์ปิด จะทำให้ พยัญชนะต้นมีฐานกรณ์เป็นพยัญชนะปากกลม ในส่วนของเสียงวรรณยุกต์มี 6 เสียง ในด้าน คำศัพท์ พบว่า ภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) รักษาคำศัพท์ดั้งเดิมไว้เป็นจำนวนมาก แต่มีคำจำนวนหนึ่ง เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะความหมายกว้างกว่า ความหมายแคบกว่า และความหมายแตกต่างไปจากภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาในลักษณะข้อความ โดยเฉพาะ การเล่านิทานมีศัพท์เฉพาะที่ใช้แต่ละชั้นตอน มีการอารมณ์บท การบอกชื่อเรื่อง เนื้อเรื่องของนิทาน และการจบเรื่อง โอกาสในการใช้คำจะมีลักษณะเฉพาะคือ มีการใช้คำสรรพนามแสดงความสุภาพ หรือแสดงความสนิทสนมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

กุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2539) ได้ศึกษาเรื่องภาษาของหมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาโครงสร้างของระบบเสียง คำ วลี และประโยคของภาษาของ โดยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา 4 คน ที่มีอายุระหว่าง 50-80 ปี ผลการศึกษาพบว่า ระบบเสียงภาษาของ มี 3 ชนิด คือ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และลักษณะน้ำเสียง โดยระบบคำส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียว และคำสองพยางค์ วลีมี 4 ชนิด คือ นามวลี กริยาวลี สถานวลี และวิเศษณ์วลี ประโยคแบ่งเป็น 3 ชนิด คือ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่ง และประโยคคำถาม

ณัฐพงษ์ เบ็ญชา (2543) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะของภาษาไทยที่ที่บ้านทุ่งมอก ตำบลบ้านม่วง อำเภอเขียงม่วน จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ระบบเสียง ระบบคำ และระบบไวยากรณ์ของภาษาไทย ผลการศึกษาพบว่า หน่วยเสียงภาษาไทย มี 3 ประเภท คือ หน่วยเสียงพยัญชนะ มี 20 หน่วยเสียง ที่สามารถเป็นพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง และเป็นพยัญชนะท้ายได้บางเสียง รวมถึงเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบได้ หน่วยเสียงสระ มี 18 หน่วยเสียง และหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 7 หน่วยเสียง ระบบคำจำแนกคำออกเป็น 15 หมวด โดยอาศัยตำแหน่งของคำในประโยคเป็นเกณฑ์ ระบบไวยากรณ์กล่าวถึงการเรียงคำ รูปประโยค และชนิดของประโยค ผู้วิจัยได้มีการรวบรวมบัญชีคำศัพท์ไทยไว้ตามหมวดหมู่

วิลาวัลย์ ปานทอง (2549) ได้ศึกษาเรื่องภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและภาษาของชาวไทยทรงดำที่ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านวัฒนธรรมศึกษาอยู่ 4 ประเด็น ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การแต่งกาย และความเชื่อและพิธีกรรม ด้านภาษาศึกษา 5 ประเด็น คือ ระบบเสียง ระบบคำ ระบบประโยคและวลี ภาษิตและสำนวน และสัมพันธ์สาร ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ล้วนแสดงเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านภาษานั้นภาษาไทยทรงดำ มีหน่วยเสียงพยัญชนะ 19 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระ 21 หน่วยเสียง ระบบพยางค์มีโครงสร้าง 5 แบบ ระบบคำ ภาษาไทยทรงดำ มีลักษณะการประกอบคำ 4 ประเภท คือ คำพยางค์เดียว คำประสม คำซ้อน และคำซ้ำ ผู้วิจัยมีการจำแนกคำได้ 7 หมวด ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำเชื่อม และคำลงท้าย ด้านระบบประโยคและวลี แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ประโยคความเดียว ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม ด้านวลีจำแนกได้ 4 ชนิด ได้แก่ นามวลี กริยาวลี สถานวลี และกาลวลี ผลการวิจัยด้านภาษิตและสำนวน และสัมพันธ์สาร พบข้อมูล 3 ชนิด คือ เพลงกล่อมเด็ก บทเพลง และคำขบรวมถึงนิทาน

พิมพ์ชานา พาณิชย์กุล (2554) ได้ศึกษาเรื่อง**การเลือกภาษาและการอํารงภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญบางชั้นหมาก จังหวัดลพบุรี** มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเลือกภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญบางชั้นหมาก ตามแวดวงภาษา อายุของผู้พูด เพศของผู้พูด เพศของคู่สนทนา และศึกษาการอํารงภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญ ผลการวิจัยพบว่า โดยทั่วไปคนไทยเชื้อสายมอญบางชั้นหมากเลือกใช้ภาษาไทยมากที่สุด รองลงมา คือ ภาษามอญ และน้อยที่สุด คือ ภาษาไทยสลับภาษามอญ แวดวงภาษาที่พบการใช้ภาษามอญสูงสุด คือ ในแวดวงงานประเพณีและศาสนา รองลงมา คือ แวดวงครอบครัว เพื่อน ที่ทำงาน และน้อยที่สุดในแวดวงตลาด กลุ่มคนที่ใช้ภาษามอญสูงสุด คือ กลุ่มผู้มีอายุ 46-65 ปี เพศของผู้บอกภาษาและเพศของคู่สนทนาไม่ทำให้การเลือกภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญบางชั้นหมากแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษากิจกรรมอํารงภาษา พบว่า กิจกรรมเพื่อการอํารงภาษาโดยเฉพาะในชุมชนมอญบางชั้นหมากนั้น เพิ่งจะริเริ่มและยังไม่มีการวางแผนที่ชัดเจน แต่กิจกรรมในการอํารงประเพณีและวัฒนธรรมมีอยู่มาก ซึ่งมักจะสอดแทรกเรื่องการอํารงภาษาไว้ด้วย

พรรณิดา ชันธพัทธ์ และนันท์ชญา มหาพันธ์ (2558) ศึกษาเรื่อง**การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ เพื่อศึกษาลักษณะของการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในกระแสความเคลื่อนไหวทางสังคม และเพื่อศึกษาผลของการปรับเปลี่ยนทางอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ที่มีต่อสังคมไทยและตัวชาวไทใหญ่เอง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่เกิดจากปัจจัยทางด้านการเมืองการปกครองที่เชื่อมโยงถึงการปฏิรูปทางศาสนา การปฏิรูปทางการศึกษา การพัฒนาการท่องเที่ยว ปัจจัยทางด้านความทันสมัยและเทคโนโลยี ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและลัทธิบริโภคนิยม ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านพื้นที่ ด้านการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อของชาวไทใหญ่ในกระแสความเคลื่อนไหวทางสังคมพบการปรับเปลี่ยนระยะเวลาในการจัดงานประเพณี การปรับเปลี่ยนบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเพณีพิธีกรรม และการปรับเปลี่ยนทางด้านรูปแบบของประเพณีพิธีกรรม ได้แก่ การลดทอนประเพณีพิธีกรรมในรอบปีของชาวไทใหญ่ การรับเอาวัฒนธรรมตามแบบวัฒนธรรมภายนอก และการดำเนินกิจกรรมรูปแบบใหม่ในประเพณีตามแบบวัฒนธรรมภายนอก การปรับเปลี่ยนทัศนคติความเชื่อของชาวไทใหญ่ ได้แก่ การลดทอนความเชื่อเรื่องผี การรับเอาความเชื่อเรื่องผีตามแบบล้านนา เป็นปัจจัยที่ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่

วิวัฒน์ ทองวาด (2560) ศึกษาเรื่อง **พลวัตภูมิปัญญาภาษาถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกลุ่มแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการด้านภาษาถิ่นของสังคมกลุ่มแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาพลวัตภูมิปัญญาภาษาท้องถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และเพื่อเสนอวิธีการอนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญาภาษาถิ่นที่มีคุณค่าแก่การดำเนินชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ภาษาถิ่นอีสานเป็นภาษาที่สังคมกลุ่มแม่น้ำโขงใช้แพร่หลายในพื้นที่จังหวัดหนองคาย การเปลี่ยนแปลงของภาษาเป็นไปตามสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง และอักษรถิ่นอีสานเริ่มมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูด้วยระบบของรัฐบาลให้เป็นที่ยอมรับ ได้แก่ อักษรไทยน้อย และอักษรธรรมอีสาน

ศนิดา มาตา, ธีัญญลักษณ์ แซ่เลี้ยว และสมบัติ บุญคำเอื้อง (2561) ศึกษาเรื่อง **เครือข่ายข้ามพรมแดน: ตัวตน และพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนกับดินแดนมาตุภูมิ และพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา เพื่อศึกษาการปฏิบัติการของเครือข่ายข้ามพรมแดนของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา และเพื่อสร้างฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมทั้งตัวอักษรและวิถีทัศน์ ในรูปแบบคิวอาร์โค้ด ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ให้กับชุมชนและปราชญ์ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนกับดินแดนมาตุภูมิ และพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา มีความสัมพันธ์ทางศาสนาและชาติพันธุ์ข้ามพรมแดน มีการรื้อฟื้น การผลิตซ้ำ และการสร้างใหม่ทางวัฒนธรรมของชาวไต่บ้านผาแตก ชาวบ้านผาแตกได้ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายข้ามพรมแดน ได้แก่ การก่อตั้งหัวหมวดศรัทธา การหิบบิณฑบาตเปลี่ยนทรัพยากรมนุษย์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมแสดงตัวตนในพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน เพื่อการอ้างอัตลักษณ์ทางศาสนาและความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง

จากการศึกษาผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถประยุกต์ใช้ผลการศึกษาดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาพลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไต่หย่า เชียงราย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่า เชียงราย** ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และเพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย โดยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงรายในพื้นที่ที่มีชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่มากที่สุด 3 หมู่บ้าน ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีดำเนินการวิจัย 4 ประเด็น ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับ ดังนี้

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย** มีการคัดเลือกข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทพื้นที่ และผู้ให้ข้อมูล 2) ข้อมูลลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บริบทพื้นที่และผู้ให้ข้อมูล

พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้ให้ข้อมูล คือ ชาวไตหย่าเชียงราย ใน 3 หมู่บ้าน ที่คัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง โดยเป็นชาวไตหย่าที่พูดภาษาไตหย่าเชียงรายเป็นภาษาแม่ เป็นผู้นำกลุ่มสตรีชาวไตหย่าเชียงราย และเป็นผู้รู้ ผู้ปฏิบัติทางวัฒนธรรมชาวไตหย่าเชียงราย การนำเสนอประเด็นในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ 2 ประเด็น ได้แก่ บริบทพื้นที่ และผู้ให้ข้อมูล กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1 บริบทพื้นที่ ชาวไตหย่าเป็นคนไทกลุ่มหนึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่มณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน อพยพเพื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงราย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดบริบทพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ พื้นที่ในเขตจังหวัดเชียงรายที่มี ชาวไตหย่าอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นและถาวร จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย มีรายละเอียดของหมู่บ้านดังนี้

1.1.1 หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่าเต็มไปด้วยป่าไม้สักและไม้เบญจพรรณ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิดไม่มีคนอาศัยอยู่ มีแนวป่าสักที่ขวางทางเดินของผู้คนที่ผ่านไปมาชาวบ้านที่อยู่รอบ ๆ จึงเรียกว่า “สันป่าสักขวาง” ต่อมาชาวไตหย่าได้เข้ามาบุกเบิกเป็นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย ทำให้มีผู้เข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไตหย่าและชาวพื้นเมือง มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ชุมชนบ้านสันยาว และบ้านสันลัดไม้ อำเภอแม่สาย

ทิศใต้ ติดกับ ชุมชนบ้านสันกอง อำเภอแม่จัน

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านฮ่องแฮ อำเภอแม่จัน

ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนสันกองและบ้านห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย

ชาวไตหย่ากลุ่มแรกอพยพเข้าสู่ประเทศไทย โดยเป็นลูกหาบของคณะเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ที่ดำเนินงานร่วมกับมิชชันนารีชาวอเมริกัน คณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน เป็นการเดินทางด้วยเท้า ผ่านเมืองซือเหมา สิบสองปันนา เมืองเชียงรุ่ง เข้าสู่ประเทศเมียนมา ผ่านเมืองยอง เมืองพยาก ท่าเตือ เมืองพง (บ้านป่าถูก) และเข้าสู่ประเทศไทย ได้มีการหยุดพักรวมกันที่หมู่บ้านหนองกลม (บ้านสันธาตุในปัจจุบัน) และบ้านด้าย แต่เห็นว่าทำเลี้ยงไม่ค่อยดีนัก เพราะมีน้ำไหลผ่านน้อย จึงเดินทางต่อและเมื่อเดินทางผ่านมายังบริเวณหมู่บ้านสันป่าสักขวาง เห็นว่ามีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ จึงได้พากันมาแผ้วถางป่า เป็นที่อยู่อาศัยและตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน ขณะนั้นหมู่บ้านป่าสักขวาง ขึ้นอยู่กับ ตำบลแม่คำ อำเภอแม่จัน (เดิมชื่ออำเภอหนองควาย) ได้บุกเบิกที่ดินเพื่อทำนา ปลูกต้นกก และทอเสื่อกก

ชาวไตหย่าเชียงรายที่นับถือศาสนาคริสต์ ได้รวมกันเป็นชุมชนคริสเตียน โดยเริ่มแรกใช้บ้านของผู้นำ เป็นสถานที่นมัสการพระเจ้า เมื่อสมาชิกเพิ่มมากขึ้นจึงสร้างโบสถ์หลังเล็ก ๆ ขึ้นใน พ.ศ. 2475 เป็นโบสถ์คริสเตียนป่าสักขวาง ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นคริสตจักรไทยสมัคร สังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย จนถึงปัจจุบันนี้ นับระยะเวลาได้ 77 ปี และได้สร้างพระวิหารหลังใหม่ เพื่อเพียงพอกับสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสมาชิกมีทั้งชาวไตหย่า

และคนพื้นเมืองที่เข้ามารับเชื่อในศาสนาคริสต์ ปัจจุบันนี้สมาชิกของคริสตจักรไทยสมัครบ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นชาวไตหย่าเชียงรายจำนวน 80 คน
แผนที่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ทำเครื่องหมาย * ในแผนที่ ดังนี้

ภาพ 3 แผนที่หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: www.google.com/maps/search/แผนที่บ้านป่าสักขวาง+ตำบลแม่ไร่

1.1.2 หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนเล็ก ๆ แต่เดิมนั้นเป็นป่าไถ่เชิงเขา มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่จำนวนมาก ยังไม่มีผู้คนอาศัยอยู่มากนัก จนกระทั่งชาวไตหย่าได้เข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกินและสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านที่เป็นส่วนหนึ่งของตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นหมวดหมู่ทำให้บ้านน้ำบ่อขาวกลายเป็นชุมชน 2 หมู่บ้าน คือ ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ 6 และ หมู่ 10 ขึ้นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลห้วยไคร้ มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านห้วยไคร้หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยไคร้

ทิศใต้ ติดกับ บ้านสันกอง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดกับ ถนนพหลโยธิน

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านศาลาเชิงดอย หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยไคร้

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ในช่วง พ.ศ. 2484 มีชาวไตหย่ากลุ่มหนึ่ง ประมาณ 19 ครอบครัว ได้หาที่อยู่ใหม่และได้มาพบพื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านใสสะอาดจึงพากัน ออกจากบ้านป่าสักขวาง มาตั้งรกรากในพื้นที่ใหม่และได้ตั้งชื่อว่า บ้านน้ำบ่อขาว จากการที่ ชาวไตหย่าเชื่อถือในองค์พระผู้เป็นเจ้า เมื่อตั้งถิ่นฐานที่ใดก็จะมีการสร้างโบสถ์เป็นที่นมัสการ พระเจ้าขึ้นที่นั่น ชาวไตหย่าที่มาอยู่บ้านน้ำบ่อขาวจึงสร้างโบสถ์และตั้งเป็นหมวดคริสเตียน บ้านน้ำบ่อขาว ต่อมาในปลาย พ.ศ. 2485 ได้รับการสถาปนาเป็นคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิก ปัจจุบัน ชุมชนน้ำบ่อขาวเป็นชุมชนที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวไตหย่าเชียงราย นับได้ว่าเป็นชุมชนที่มี ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่มากกว่าชุมชนไตหย่าเชียงรายอื่น ๆ มีจำนวนชาวไตหย่าเชียงราย 210 คน

แผนที่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ทำเครื่องหมาย * ในแผนที่ ดังนี้

ภาพ 4 แผนที่หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: www.google.com/maps/search/แผนที่บ้านน้ำบ่อขาว+ตำบลห้วยไคร้

1.1.3 หมู่บ้านน้ำลาด ตำบลสิริกิต อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนที่ตั้งชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน คือ จากการที่มีสายน้ำแยกจากแม่น้ำกกไหลลัดเข้ามาในชุมชน ผ่านพื้นที่ของชุมชนออกไปสู่พื้นที่อื่นนั่นเอง บ้านน้ำลาดมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ชุมชนบ้านใหม่ ตำบลสิริกิต

ทิศใต้ ติดกับ แม่น้ำกก

ทิศตะวันออก ติดกับ ชุมชนบ้านใหม่ ตำบลสิริกิต

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ที่ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยร่วมกับคนพื้นเมือง และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย หมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านนี้อยู่ไม่ไกลกันมากนัก โดยบ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน มีอาณาเขตติดกับตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และจากอำเภอแม่จันและอำเภอแม่สายมาอำเภอเมืองเชียงราย เป็นพื้นที่ตั้งของบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ก็มีระยะทางไม่ห่างกันมาก ชาวไตหย่าเชียงรายมีการอพยพย้ายไปอยู่ตามหมู่บ้านดังกล่าวและยังมีการติดต่อกันอยู่เสมอ ทั้งในด้านชีวิตประจำวัน และการปฏิบัติกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ ร่วมกัน สถานการณ์การใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายของชาวไตหย่า ทั้ง 3 หมู่บ้าน จึงไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เนื่องจากชาวไตหย่าเชียงรายเมื่อมาประกอบกิจกรรมร่วมกัน หรือติดต่อกันในชีวิตประจำวัน ก็ใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในการสื่อสารด้วยกันเป็นภาษาหลัก

1.2 ผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างข้อความภาษาไตหย่าเชียงรายที่ใช้ในการวิจัย 5 ประเภท ได้แก่ เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา มีวิธีการดังนี้

1.2.1 คัดเลือกผู้บอกภาษาที่พูดภาษาไตหย่าเชียงรายเป็นภาษาแม่ มีอวัยวะในการออกเสียง และสามารถออกเสียงได้ถูกต้องชัดเจน มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ และมีความยินดีในการให้ข้อมูล

1.2.2 คัดเลือกผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงราย 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มอายุ 70-80 ปีขึ้นไป

กลุ่มอายุ 60-69 ปี

กลุ่มอายุ 50-59 ปี

กลุ่มอายุ 40-49 ปี

กลุ่มอายุ 30-39 ปี

1.2.3 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเป็นตัวแทนชาวไตหย่าที่พูดภาษาไตหย่าเป็นภาษาแม่ ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย และเป็นผู้นำด้านวัฒนธรรมไตหย่าเชียงราย ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มสตรีไตหย่าเชียงราย หมอสอนศาสนาคริสต์ที่เป็นชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าเชียงรายที่รู้ประเพณี รวมถึงชาวไตหย่าเชียงรายที่เป็นผู้สืบสานและอนุรักษ์ภาษา

และวัฒนธรรมไตหย่าเชียงราย เนื่องจากเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ทั้งภาษาไตหย่า และข้อมูล
ด้านวัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงราย

1.2.4 รายชื่อผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงรายในงานวิจัย เมื่อผู้วิจัยกำหนด
การคัดเลือกผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงรายแล้ว จึงได้ทำการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงราย
ตามรายชื่อ ดังนี้

1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีผู้ให้ข้อมูล

ดังนี้

นางขจร สักแสน อายุ 88 ปี สัมภาษณ์วันที่ 1 มีนาคม 2563

นายพิภพ คักดีแสน อายุ 58 ปี สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2563

นางสาวรัตนติกาญ์ ชุมพู่ อายุ 41 ปี สัมภาษณ์วันที่ 1 มีนาคม 2563

2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีผู้ให้

ข้อมูล ดังนี้

นางสุจินต์ วันชัย อายุ 68 ปี สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2563

นางอารีย์ หินโชค อายุ 60 ปี สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2563

นางเลหล่า ตริเอกานุกุล อายุ 58 ปี สัมภาษณ์วันที่ 25 เมษายน 2563

นางสาวอารีย์พร พิมพ์จันทร์ อายุ 33 ปี สัมภาษณ์วันที่ 30 มกราคม

2563

3) บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีผู้ให้

ข้อมูล ดังนี้

นางกรรณิการ์ จันทร์มา อายุ 52 ปี สัมภาษณ์วันที่ 16 มีนาคม 2563

2. การสำรวจเก็บข้อมูลเบื้องต้น

การเก็บข้อมูลเบื้องต้น ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเรื่องต่าง ๆ ตามขอบเขตแนวคิด
ลักษณะภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย
และบทสนทนา ซึ่งเก็บข้อมูลเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน คือ ภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ในการสื่อ
สัมพันธ์ภาษากับการดำรงชีวิต และภาษากับการประกอบอาชีพ

2.2 ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี คือ ภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ในประเพณี
เกี่ยวกับชีวิตและภาษาในประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ

2.3 ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา คือ ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และภาษา
เกี่ยวกับศาสนาคริสต์

2.4 ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ คือ ภาษากับเครื่องดนตรี ภาษากับบทเพลงและการเต้นรำของชาวไตหย่าเชียงราย และภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรม ไตหย่าเชียงราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล อย่างเป็นระบบดังนี้

1. เครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

การเก็บข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงรายเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจึงกำหนด เครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้

1.1 เครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัย ประกอบด้วยดังนี้

1.1.1 บัตรคำ

1.1.2 แบบบันทึกข้อมูล

1.1.3 แบบบันทึกการจำแนกข้อมูล

1.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยมีวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.2.1 บัตรคำเพื่อใช้ในการเก็บคำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยกำหนดเป็น รูปภาพ และบัตรคำเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ โดยแบ่งข้อมูลเป็นหมวดคำศัพท์ต่าง ๆ จำนวน 15 หมวด ได้แก่ หมวดคำเรียกชื่อในร่างกายคน สัตว์และพืช หมวดคำเรียกเครือญาติ และสรรพนาม หมวดคำเรียกเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ หมวดคำเรียกเครื่องมือ เครื่องใช้ หมวดคำเรียกพืชและสัตว์ หมวดคำเรียกเวลา ฤดูกาล หมวดคำเรียกวัน หมวดคำเรียก อาหาร เครื่องปรุง หมวดคำกริยา หมวดคำขยาย หมวดคำบุพบท หมวดคำลักษณนาม หมวดคำเรียกบ้านเรือนและสถานที่ และหมวดคำเบ็ดเตล็ด

1.2.2 แบบบันทึกข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย และแบบบันทึกข้อมูลความหลากหลายของภาษาสัมพันธ์ กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย การสร้างแบบบันทึกข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้องในการสร้างแบบบันทึกข้อมูล ดังนี้

1) ส่วนความนำเป็นข้อมูลบอกชื่องานวิจัย ชื่อผู้วิจัย ชื่อประเภทของข้อมูล และแหล่งที่มาของข้อมูล

2) ส่วนข้อความ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลเป็นการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ชื่อ อายุ ที่อยู่ ผู้บันทึกข้อมูล วันเดือนปีที่บันทึกข้อมูล และส่วนรายละเอียดของข้อมูล

3) ส่วนข้อความจากการถอดเสียง ผู้วิจัยใช้ตัวอักษรไทยแทนเสียงภาษาไตหย่าเชียงราย เมื่อศึกษาวิเคราะห์ด้านเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย คำในภาษาไตหย่าเชียงราย ประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย วลีในภาษาไตหย่าเชียงราย ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย และข้อความในภาษาไตหย่าเชียงรายที่มีลักษณะข้อมูลเป็นภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา

1.2.3 แบบบันทึกการจำแนกข้อมูลลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย ออกแบบให้สอดคล้องกับลำดับข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้แสดงรายละเอียดเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1) แบบบันทึกการจำแนกลักษณะเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์

2) แบบบันทึกการจำแนกลักษณะคำในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และชนิดของคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

3) แบบบันทึกการจำแนกลักษณะประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย ประโยคตามโครงสร้าง และประโยคตามเจตนาของการสื่อสารในภาษาไตหย่าเชียงราย

4) แบบบันทึกการจำแนกลักษณะวลีในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย นามวลี ปริมาณวลี กริยาวลี บุพบทวลี และวิเศษณ์วลี

5) แบบบันทึกการจำแนกลักษณะย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย ย่อหน้าเดี่ยว และย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง

6) แบบบันทึกการจำแนกข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา

1.2.4 แบบบันทึกการจำแนกข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ออกแบบให้สอดคล้องกับลำดับข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้แสดงรายละเอียดเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1) แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน

2) แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับประเพณี

3) แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา

4) แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

1.3 การประเมินคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกข้อมูล ลักษณะภาษาไต่หย่าเชียงราย ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจประเมินเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น และประสิทธิภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1.3.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์รวี แพทย์พิทักษ์ ศศ.ด.(ภาษาไทย) กลุ่มวิชา ภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ พื้นที่วิทยาลัยเพาะช่าง เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย

1.3.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชศรัณย์ จิตคงคา ศศ.ด.(ภาษาไทย) สาขาวิชา ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย

1.3.3 อาจารย์ ดร.กอบพงศ์ นามวัฒน์ ปร.ด.(ภาษาไทย) กลุ่มสาระภาษาไทย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย

1.3.4 อาจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ นีวรรัตน์ กศ.ด. (การทดสอบและวัดผลการศึกษา) อาจารย์สาขาวิชาวิจัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้านการสร้างเครื่องมือวิจัย

1.3.5 อาจารย์ ดร.อนันตา สุขวัฒน์ ปร.ด. (ไทศึกษา) อาจารย์โปรแกรมวิชา ภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เป็นผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย

จากการพิจารณาเครื่องมือวิจัยของผู้เชี่ยวชาญผลปรากฏว่า เครื่องมือดังกล่าว มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอบเขตของการวิจัยด้านแนวคิด สามารถนำไปเก็บข้อมูลภาษาไต่หย่าเชียงรายต่อไป

2. เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ กรอบแนวคิด มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ได้กำหนดไว้เพื่อศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไต่หย่าเชียงราย และเพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไต่หย่าเชียงราย ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาลักษณะภาษาไต่หย่า เชียงราย กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไต่หย่าเชียงราย

และกรอบแนวคิดเพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายของภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่า เชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

2.1.1 กรอบแนวคิดลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิด การวิเคราะห์ลักษณะภาษาของเรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์ (2534, หน้า 4-30); สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537, หน้า 15); วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์ (2552, หน้า 66-90); วรวรรณ์ ศรียาภัย (2544, หน้า 6) โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ลักษณะเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย แบ่งออกเป็น 3 ระบบ ได้แก่ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์
- 2) ลักษณะคำในภาษาไตหย่าเชียงราย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และชนิดของคำในภาษาไตหย่าเชียงราย
- 3) ลักษณะประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประโยคตามโครงสร้าง และประโยคตามเจตนาของการสื่อสาร
- 4) ลักษณะวลีในภาษาไตหย่าเชียงราย แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ นามวลี ปริมาณวลี กริยาวลี บุพบทวลี และวิเศษณ์วลี
- 5) ลักษณะย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ย่อหน้าเดี่ยว และย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง
- 6) ลักษณะข้อความในภาษาไตหย่าเชียงรายแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา

2.1.2 กรอบแนวคิดพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงภาษาของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2550, หน้า 100-104); พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2560 หน้า 400-401); ธวัช ปุณโณทก (2553 หน้า 23-119); กาญจนา นาคสกุล (2556, หน้า 107) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ การเปลี่ยนแปลงเสียงสระ และการเปลี่ยนแปลงเสียงวรรณยุกต์
- 2) การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย มีเพียงประการเดียว คือ การสูญคำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงราย
- 3) การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำภาษาไตหย่าเชียงราย มีบางประโยคที่แตกต่างอยู่บ้าง โดยเฉพาะการเรียงคำกริยาแสดงอาการเจ็บปวด จะมีการเรียงคำสลับกัน โดยเอากรรมมาเรียงไว้ข้างหน้ากริยา

2.1.3 กรอบแนวคิดพลวัตความหลากหลายของภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ความหลากหลายของภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายของพระยาอนุমানราชชน (2515, หน้า 10-133); บุญยงค์ เกศเทศ (2551, หน้า 127-150); วรวรรณ์ ศรีวิทย (2549, หน้า 60-88; 2563, หน้า 93-112) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) ภาษาสัมพันธ์กับกิจกรรมประจำวัน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ภาษาสื่อสัมพันธ์ภาษากับการดำรงชีวิต ภาษากับการดำรงชีวิต และภาษาในงานอาชีพ
- 2) ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และภาษาในประเพณีตามเทศกาล
- 3) ภาษาสัมพันธ์กับกับความเชื่อและศาสนา มี 2 ประเภท ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์
- 4) ภาษาสัมพันธ์กับดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ มี 3 ประเภท ได้แก่ ภาษากับเครื่องดนตรี ภาษากับบทเพลงและการเต้นรำ และภาษาวรรณศิลป์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากนั้นนำข้อมูลมาจำแนกตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูล 3 ระยะ ได้แก่ ระยะลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ระยะถอดเสียงผู้บอกข้อมูล และระยะนำข้อมูลลงแบบบันทึกข้อมูล กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีวิธีการ 3 รูปแบบ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ระยะเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวไตหย่าเชียงราย เช่น การทำอาหาร การทอเสื่อ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เกี่ยวกับกิจกรรมที่บุคคลภายนอกไม่สามารถจะเข้าร่วมพิธีของชาวไตหย่าเชียงรายได้ เช่น พิธีกรรมในงานศพของชาวไตหย่าเชียงราย พิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ในวันอาทิตย์

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้บอกข้อมูลชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน คัดเลือกโดยวิธีการเจาะจง โดยการตั้งคำถามและให้ผู้บอกข้อมูลตอบคำถาม

1.3 การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเปิดประเด็นให้ผู้บอกข้อมูลชาวไตหย่าเชียงราย สนทนากลุ่ม และทำการบันทึกเสียงภาษาไตหย่าเชียงรายที่ผู้บอกข้อมูลสนทนาร่วมกัน

2. ระยะถอดเสียงผู้บอกข้อมูล ผู้วิจัยถอดเสียงผู้บอกข้อมูลจากข้อความภาษาไตหย่า เชียงราย 6 ประเภท ได้แก่ คำในภาษาไตหย่าเชียงราย เรื่องเล่าภาษาไตหย่าเชียงราย กระบวนการ ภาษาไตหย่าเชียงราย ข้อควรปฏิบัติภาษาไตหย่าเชียงราย คำอธิบายภาษาไตหย่าเชียงราย และบทสนทนาภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยใช้ตัวอักษรไทยตากหลักพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ในการถอดเสียงผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงราย และจัดพิมพ์ข้อความแยกหมวดหมู่ของข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์

3. ระยะนำข้อมูลลงแบบบันทึกข้อมูล ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลข้อความภาษาไตหย่าเชียงราย ลงแบบบันทึกข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ แบบบันทึกการจำแนกข้อมูลลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และแบบบันทึกการจำแนกข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่า เชียงราย แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

3.1 แบบบันทึกการจำแนกข้อมูลลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย แบบบันทึกการจำแนกลักษณะเสียงภาษาไตหย่าเชียงราย แบบบันทึกการจำแนกคำภาษาไตหย่า เชียงราย แบบบันทึกการจำแนกประโยคภาษาไตหย่าเชียงราย แบบบันทึกการจำแนกวลีภาษาไตหย่าเชียงราย แบบบันทึกการจำแนกย่อหน้าภาษาไตหย่าเชียงราย และแบบบันทึกการจำแนกข้อความภาษาไตหย่าเชียงราย

3.2 แบบบันทึกการจำแนกข้อมูลความหลากหลายภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของ ชาวไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับประเพณี แบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อ และศาสนา และแบบบันทึกการจำแนกภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย** ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอน 2 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดระบบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล กล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **การจัดระบบข้อมูล** หลังจากที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูล ได้แก่ คำในภาษาไตหย่าเชียงราย เรื่องเล่าภาษาไตหย่าเชียงราย กระบวนการ ภาษาไตหย่าเชียงราย ข้อควรปฏิบัติภาษาไตหย่าเชียงราย คำอธิบายภาษาไตหย่าเชียงราย และบทสนทนาภาษาไตหย่าเชียงราย มาจัดระบบข้อมูล จัดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

การจัดระบบข้อมูลลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย การจัดระบบข้อมูลพลวัตการเปลี่ยนแปลงภาษาไตหย่าเชียงราย และการจัดระบบข้อมูลพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1 ข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกออกได้ 6 ประเภท ดังนี้

1.1.1 คำในภาษาไตหย่าเชียงรายสอดคล้องกับบัตรคำ จำนวน 545 คำ

1.1.2 เรื่องเล่าภาษาไตหย่าเชียงราย จำนวน 11 เรื่อง ได้แก่ ต่าวกาเม็งหย่า ก่าจางไตหย่า ตาหันตาวะกา หว่านเฮินไตหย่า ตางจินไตหย่า ฟ่าเจ้าฮักเฮากู๋กุนตี่นา ความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ไตหย่า การอพยพของกุนไตหย่า ประวัติหมู่บ้านไตหย่าที่ประเทศจีน เลื่องเล่าหว่านน้ำห่อขาว และการเดินทางไปเม็งหย่า

1.1.3 กระบวนการภาษาไตหย่าเชียงราย จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ เข้าแหลกหล้อม ชุมไก่ เนอป่าดมัน และการแต่งโตหองเหม่ญิงไตหย่า

1.1.4 ข้อควรปฏิบัติภาษาไตหย่าเชียงราย จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ สำนวน สุภาษิต ภาษาไตหย่า ก่าสอนเหยเวกเหม่ญิง ก่าสอนเหยเวกปุ่จาย ก่าสอนเลื่องชีวิตกู๋ และวันโกย่างไตหย่า

1.1.5 คำอธิบายภาษาไตหย่าเชียงราย จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ การเห็ดหยัง การเห็ดเส่อไตหย่า และการปักผ้าหองเหม่ญิงไตหย่า

1.1.6 บทสนทนาภาษาไตหย่าเชียงราย จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ การทักทาย การสอบถามความเป็นอยู่ การบอกลา การฝากชื่อของ และสนทนากาเม็งหย่า

1.2 การจัดข้อมูลลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 6 ประเภท ได้แก่

1) เสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย 2) คำในภาษาไตหย่าเชียงราย 3) ประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย 4) วลีในภาษาไตหย่าเชียงราย 5) ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย และ 6) ข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย

1.3 การจัดข้อมูลพลวัตการเปลี่ยนแปลงภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย 2) การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และ 3) การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำภาษาไตหย่าเชียงราย

1.4 การจัดข้อมูลพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ภาษาสัมพันธกับกิจกรรมประจำวัน 2) ภาษาสัมพันธกับประเพณี 3) ภาษาสัมพันธกับความเชื่อและศาสนา และ 4) ภาษาสัมพันธกับการดนตรี การแสดงและวรรณศิลป์

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย โดยวิเคราะห์ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย พลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย จากข้อมูลภาษาระดับข้อความภาษาไตหย่าเชียงรายตามกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ (2534); สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537); วิจิรัตน์ ภาณุพงศ์ (2552); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2544) และวิเคราะห์พลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2550); พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2560); ธวัช ปุณโณทก (2553); กาญจนา นาคสกุล (2556) เสนอผลการวิเคราะห์ใน 2 ประเด็น ดังนี้

2.1.1 การวิเคราะห์ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดประเภทข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ตามแนวคิดลักษณะภาษา ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล 6 ประเด็น ได้แก่ เสียง คำ ประโยค วลี ย่อหน้า และข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย นำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 แจกแจงรายละเอียด ดังนี้

- 1) วิเคราะห์เสียงจากคำที่ได้บันทึกจากผู้บอกข้อมูลชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย
- 2) วิเคราะห์รายการศัพท์ต่าง ๆ เพื่อจะได้ศึกษาคำในภาษาไตหย่าเชียงราย
- 3) วิเคราะห์บทสนทนาของชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย
- 4) วิเคราะห์บทสนทนาของชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาวลีในภาษาไตหย่าเชียงราย
- 5) วิเคราะห์บทสนทนาของชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาย่อหน้าในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย
- 6) วิเคราะห์เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา เพื่อจะได้ศึกษาข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย

2.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย วิเคราะห์ข้อมูล

3 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียง การเปลี่ยนแปลงคำ และการเปลี่ยนแปลงการเรียงคำ ในภาษาไตหย่าเชียงราย นำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 แจกแจงรายละเอียด ดังนี้

1) วิเคราะห์เสียงจากคำที่ได้บันทึกจากผู้บอกข้อมูลชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย

2) วิเคราะห์รายการศัพท์ต่าง ๆ เพื่อจะได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

3) วิเคราะห์บทสนทนาของชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกได้ 4 ประเด็น ได้แก่ ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ ผู้วิจัยวิเคราะห์จำแนกข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ พระยาอนุมานราชธน (2515); บุญยงค์ เกศเทศ (2551); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2549, 2563) นำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 5 ดังนี้

2.2.1 วิเคราะห์ข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน จำแนกข้อมูลได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ภาษาสื่อสัมพันธ์ ภาษากับการดำรงชีวิต และภาษาในงานอาชีพ

2.2.2 วิเคราะห์ข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาภาษาสัมพันธ์กับประเพณี จำแนกข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และภาษาในประเพณีตามเทศกาล

2.2.3 วิเคราะห์ข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา จำแนกข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์

2.2.4 วิเคราะห์ข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย เพื่อจะได้ศึกษาภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ จำแนกข้อมูลได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ภาษากับเครื่องดนตรี ภาษากับบทเพลงและการเต้นรำ และภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไตหย่าเชียงราย

บทที่ 4

ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย:

เสียง คำ ประโยค วลี ย่อหน้า ข้อความ และการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากเมืองหย่า ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เข้ามาตั้งรกรากในจังหวัดเชียงราย เมื่อ พ.ศ. 2470 แต่เดิมชาวไตหย่ามีเพียงภาษาพูดเท่านั้น ในปัจจุบันชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาเขียนเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ ชาวไตหย่าเชียงราย ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จะใช้ภาษาไตหย่าในการสื่อสารกับชาวไตหย่าด้วยกันเอง ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุน้อยกว่า 50 ปี จะใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาไทยถิ่นเชียงรายเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร

ภาษาไตหย่าเชียงรายจัดอยู่ในภาษาตระกูลไต สายตะวันตกเฉียงใต้ มีลักษณะเป็นภาษาคำโดด ระบบเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย มี 3 ระบบ เช่นเดียวกับภาษาในตระกูลไตทุกสาขา ได้แก่ ระบบเสียงพยัญชนะ ระบบเสียงสระ และระบบเสียงวรรณยุกต์ ภาษาไตหย่าเชียงรายจัดอยู่ในภาษาตระกูลไต เพราะออกเสียงคำว่า “ไทย” เป็น “ไต” เช่นเดียวกับภาษาไตยวน ภาษาไตใหญ่ ภาษาไตลื้อ และภาษาไตยอง เมื่อภาษาตระกูลไตใช้ในประเทศไทย จึงเปลี่ยนคำว่าไต เป็นไทย เช่น ภาษาไทยใหญ่ ภาษาไทยลื้อ ส่วนภาษาไตหย่าจะเขียนอีกอย่างว่า ไทยหย่า หรือไตหย่า แต่ในประเทศไทยเรียก “ภาษาไตหย่า” ตามเจ้าของภาษา (กาญจนา เกรียงชัย, 2526, หน้า 129; เรื่องเดช ปันเขื่อนขัติย์, 2534, หน้า 2)

การศึกษาลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายในบทนี้ เป็นการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงลักษณะของภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย จากผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่มากที่สุด จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาของ เรื่องเดช ปันเขื่อนขัติย์ (2534, หน้า 4-31); กาญจนานาคสกุล (2556, หน้า 69-118); วรวรรธน ศรียาภัย (2563, หน้า 2-37, 6-30) เป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย

ผลการวิจัยที่นำเสนอลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายในบทนี้ จำแนกได้ 2 ประเด็น กล่าวคือ

1. ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย
2. การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย

ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงรายจากผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าอาศัยอยู่มากที่สุด จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) หมู่บ้านน้ำลัด ตำบลสิริกิติ์ อำเภอเมือง เชียงราย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมภาษาไตหย่าเชียงรายในข้อมูลที่เป็นลักษณะภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา จากนั้นได้ทำการถอดเสียงโดยเขียนเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ แทนเสียงภาษาไตหย่าเชียงราย แล้วจึงแปลความหมายเป็นภาษาไทย เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทางด้านภาษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยที่ค้นพบเกี่ยวกับลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย มี 6 ประการ ได้แก่ เสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย คำในภาษาไตหย่าเชียงราย ประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย วลีในภาษาไตหย่าเชียงราย ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย และข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย

1. เสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย

เสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย มี 3 ลักษณะ คือ เสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย เสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย และเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไตหย่าเชียงราย แจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 เสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย การศึกษาเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย พบเสียงพยัญชนะ 2 ลักษณะ ได้แก่ เสียงพยัญชนะต้น และเสียงพยัญชนะสะกด รวมจำนวน 20 เสียง ได้แก่ [ป] [ต] [ก] [อ] [พ] [ท] [ค] [บ] [ด] [จ] [ม] [น] [ญ] [ง] [ล] [ฟ] [ช] [ฮ] [ว] และ [ย] เสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงรายบางเสียงเป็นได้ทั้งเสียงพยัญชนะต้น และเสียงพยัญชนะสะกด แต่บางเสียงก็เป็นได้เพียงเสียงพยัญชนะต้นหรือเสียงพยัญชนะสะกด เพียงลักษณะเดียวเท่านั้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงรายได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ลักษณะการออกเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย และหน้าที่ของเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย มีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 ลักษณะการออกเสียงพยัญชนะในภาษาไตหยาเชียงราย การศึกษาลักษณะเสียงพยัญชนะในภาษาไตหยาเชียงราย ตามเสียงที่เกิดจากอวัยวะฐานกรณ์จำแนกได้ 6 ลักษณะ คือ เสียงระเบิด เสียงกักเสียดแทรก เสียงนาสิก เสียงข้างลิ้น เสียงเสียดแทรก และเสียงกึ่งสระ กล่าวรายละเอียดและยกตัวอย่างตามลำดับ ดังนี้

ตาราง 6 เสียงพยัญชนะในภาษาไตหยาเชียงราย

ฐาน-กรณ์	ริม ฝีปาก	พ่นบน - ริม ฝีปาก	ปุ่ม เหงือก - ปลาย ลิ้น	เพดานแข็ง - ลิ้น ส่วนกลาง	เพดาน อ่อน - ลิ้นส่วน หลัง	เส้น เสียง
ระเบิด	ไม่ก้อง ไม่มีลม [ป]		[ต]		[ก]	[อ]
	ไม่ก้อง มีลม [พ] [ผ]		[ท] [ถ]		[ค] [ช]	
	ก้อง [บ]		[ด]			
	ไม่มีลม					
กัก	ไม่ก้อง					
เสียด	ไม่มีลม			[จ]		
แทรก						
นาสิก	[ม]		[น]	[ญ]	[ง]	
ข้างลิ้น			[ล]			
เสียดแทรก		[ฟ] [ฝ]	[ซ] [ส]			[ฮ] [ห]
กึ่งสระ	[ว]			[ย]		

จากตาราง 6 เสียงพยัญชนะในภาษาไตหยาเชียงราย สรุปเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไตหยาเชียงราย มี 17 เสียง ได้แก่ เสียง [ป] [ต] [อ] [พ] [ท] [ค] [จ] [ม] [น] [ญ] [ล] [ฟ] [ช] [ฮ] [ว] และ [ย] ส่วนเสียงพยัญชนะสะกด มี 9 เสียง ได้แก่ เสียง [ก] [บ] [ด] [ม] [น] [ง] [ว] [ย] และ [อ]

1) เสียงระเบิดในภาษาไทยอีสาน เป็นเสียงที่เกิดจากฐานกรณ์คู่หนึ่ง มาบรรจบกัน อากาศไหลผ่านไปไม่ได้ชั่วขณะหนึ่ง เมื่อฐานกรณ์แยกจากกัน เกิดภาวะที่ลมพุ่งออกมาโดยแรง เรียกเสียงนี้ว่า เสียงระเบิด ฐานกรณ์ที่ใช้ออกเสียงพยัญชนะระเบิดในภาษาไทยอีสาน มี 4 ฐานกรณ์ ได้แก่ ริมฝีปาก ปุ่มเหงือก ปลายลิ้น และเส้นเสียง กล่าวตามลำดับ ดังนี้

เสียงริมฝีปาก ในขณะที่ออกเสียงริมฝีปากบนกับริมฝีปากล่างร่วมกัน เป็นฐานกรณ์ เกิดเสียงพยัญชนะ 3 เสียง [ป] [พ] และ [บ] ดังนี้

[ป] ปราบกฏในคำ เช่น

[โป]	“พอ”
[แปง]	“แพง”
[ป้าง]	“ माम ”
[ป็น]	“เป็น”

[พ] ปราบกฏในคำ เช่น

[ผุง]	“ผง”
[ผุม]	“ผม”
[ผึ่ง]	“ผึ่ง”
[ผ่า]	“ผ่า”

เสียงปุ่มเหงือก-ปลายลิ้น ในขณะที่ออกเสียงฐานคือปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้น เกิดเสียงพยัญชนะ 2 เสียง [ต] และ [ท] ดังนี้

[ต] ปราบกฏในคำ เช่น

[ตัด]	“เล็ก”
[ตาง]	“ทาง”
[ตี]	“ที่”
[ตอง]	“ทอง”

[ท] ปราบกฏในคำ เช่น

[ทิว]	“กระโดด”
[ถง]	“ถุง”
[ถิว]	“ถุย”
[ถือ]	“ถือ”

เสียงเพดานอ่อน-ลิ้นส่วนหลัง ในขณะที่ออกเสียงฐานคือเพดานอ่อน
กรณีคือลิ้นส่วนหลังเกิดเสียง 2 เสียง [ก] และ [ค] ดังนี้

[ก] ปรากฏในคำ เช่น

[โก] “กั้ว”

[กา] “ไป”

[กู] “คู”

[กุน] “คน”

[ค] ปรากฏในคำ เช่น

[คิ] “เคี้ยว”

[คาม] “ความ”

[ขุน] “ขุน”

[ชิน] “จุน”

เสียงเส้นเสียง โดยเส้นเสียงร่วมกันเป็นฐานกรณ์ ในภาษาไตหย่าเชียงราย
เกิดเสียงพยัญชนะ 2 เสียง [อ] และ [ฮ] ดังนี้

[อ] ปรากฏในคำ เช่น

[แอ] “สะเอว”

[อู] “อยู่”

[ออน] “หนุ่ม”

[อุ] “พูด”

[ฮ] ปรากฏในคำ เช่น

[เหอ] “เหงื่อ”

[โฮ] “หัว”

[ฮิง] “เสียง”

[ไฮ] “ปี”

2) เสียงกักเสียดแทรก ลักษณะการออกเสียงนี้คล้ายเสียงระเบิด
แต่ฐานกรณ์เปิดแคบกว่าเสียงระเบิด ลมที่ถูกกักอยู่จึงต้องเสียดแทรกออกมาทำให้เกิดเสียง
เรียกเสียงนี้ว่า เสียงกักเสียดแทรก โดยมีฐานกรณ์ใช้ออกเสียงพยัญชนะกักเสียดแทรกในภาษา
ไตหย่าเชียงราย เพียง 1 ฐาน ได้แก่ เสียงเพดานแข็ง-ลิ้นส่วนกลาง ในภาษาไตหย่าเชียงราย
พบ 1 เสียง [จ] ปรากฏในคำ เช่น

[จิน]	“กิน”
[เจ็ว]	“เร็ว”
[จาว]	“ชาว”
[จาน]	“ยื่น”

3) เสียงนาสิก การออกเสียงนาสิกในภาษาไทยเชียงราย ฐานกรณ์ในช่องปากปิดสนิท ลมออกทางช่องปากไม่ได้ เนื่องจากเพดานอ่อนกับลิ้นไก่ลดตัวลงให้อยู่ในลักษณะพัก เพื่อเปิดช่องด้านหลังให้ลมขึ้นไปทางจมูก เรียกเสียงนี้ว่า เสียงนาสิก ฐานกรณ์ใช้ออกเสียงพยัญชนะนาสิกในภาษาไทยเชียงราย มี 3 ฐานกรณ์ ได้แก่ ริมฝีปาก ปุ่มเหงือก-ปลายลิ้น และเพดานแข็ง-ลิ้นส่วนกลาง กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

เสียงนาสิกมีฐานกรณ์ที่ริมฝีปาก เป็นเสียงพยัญชนะต้น ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ม] ปรากฏในคำ เช่น

[มุน]	“ลูน”
[มาบ]	“ลอลวง”
[เม]	“เมีย”
[มอด]	“ด๊บ”

เสียงนาสิกมีฐานกรณ์ที่ปุ่มเหงือก-ปลายลิ้น เป็นเสียงพยัญชนะต้น ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [น] ปรากฏในคำ เช่น

[เนอ]	“เนื่อ”
[เนอร์]	“ไน”
[นึ่ง]	“นุง”
[นุม]	“นม”

เสียงนาสิกมีฐานกรณ์ที่เพดานแข็ง-ลิ้นส่วนกลาง ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ญ] ปรากฏในคำ เช่น

[ญาม]	“งาม”
[ญัว]	“นัว”
[ญู้]	“พลัก”
[ญิว]	“งู”

4) เสียงข้างลิ้น ในขณะออกเสียงกรณ์คือปุ่มเหงือก-ปลายลิ้น ยกขึ้นไปแตะฐาน คือ ปุ่มเหงือก ปิดกั้นทางเดินของลมกลางปาก ข้างลิ้นทั้งสองด้านมีช่องว่าง ลมจึงออก

ทางช่องว่างนั้น เรียกเสียงนี้ว่า เสียงข้างลิ้น ในภาษาไตหย่าเซียงรายพบ 1 เสียง [ล] ปรากฏในคำ เช่น

[ล]	“ดี”
[เลอน]	“เด็อน”
[ลาว]	“ดาว”
[แลง]	“แดง”

5) เสียงเสียดแทรก ในขณะออกเสียง อวัยวะที่เป็นฐานกับกรณ์ให้อยู่ใกล้กันมากหรือชิดกัน ลมจึงต้องเสียดแทรกออกมา จึงเรียกเสียงลักษณะนี้ว่า เสียงเสียดแทรก ฐานกรณ์ที่ใช้ออกเสียงพยัญชนะเสียดแทรกในภาษาไตหย่าเซียงราย มี 3 ฐานกรณ์ ได้แก่ ฟันบน-ริมฝีปากล่าง ปุ่มเหงือก-ปลายลิ้น และเส้นเสียง กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

เสียงฟันบน-ริมฝีปากล่าง ในขณะออกเสียงฐาน คือ ฟันบน กรณ์ คือ ริมฝีปากล่าง ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ฟ] ปรากฏในคำ เช่น

[เฟอ]	“พุง”
[ฟ่า]	“อักเสบ”
[ฝุน]	“ฝน”
[ฝา]	“แฝด”

เสียงปุ่มเหงือก- ปลายลิ้น ในขณะออกเสียงฐาน คือ ปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้น ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ช] ปรากฏในคำ เช่น

[แซว]	“ชอย”
[ช้อง]	“ยกย่อง”
[ลื้อ]	“ชื้อ”
[ไสย]	“ชดใช้”

เสียงเส้นเสียง ในขณะออกเสียงใช้เส้นเสียงทั้งสองเส้นทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ฮ] ปรากฏในคำ เช่น

[เหอ]	“เหงื่อ”
[โห]	“หัว”
[ฮิง]	“เสียง”
[แฮง]	“แรง”

6) เสียงกึ่งสระ การออกเสียงนี้อาศัยฐานกับกรณ์เคลื่อนตัวเข้าไปหากันเล็กน้อย ช่องระหว่างฐานกรณ์มีขนาดใหญ่กว่าช่องทางเดินลมของเสียงเสียดแทรก ทำให้ลมผ่านออกไปทางช่องปากสะดวก ขณะเดียวกันอวัยวะสำคัญที่ใช้ในการออกเสียงสระ คือ ริมฝีปากก็ทำงานร่วมด้วย จึงเรียกเสียงลักษณะนี้ว่า เสียงกึ่งสระ ฐานกรณ์ที่ใช้ออกเสียงพยัญชนะกึ่งสระมี 2 ฐานกรณ์ ได้แก่ ริมฝีปาก กับ เพดานแข็ง-ลิ้นส่วนกลาง กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

เสียงริมฝีปาก โดยริมฝีปากบนกับริมฝีปากล่างร่วมกันเป็นฐานกรณ์ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ว] ปรากฏในคำ เช่น

[ไว]	“วัว”
[วิน]	“เว็น”
[วัน]	“วัน”
[หวอก]	“บอก”

เสียงเพดานแข็ง-ลิ้นส่วนกลาง ในขณะที่ออกเสียงฐาน คือ เพดานแข็ง ฐานกรณ์ คือ ลิ้นส่วนกลาง ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะ 1 เสียง [ย] ปรากฏในคำ เช่น

[ยั้ง]	“พัก”
[เย้า]	“เสิร์ฟ”
[หย่า]	“หย่าร้าง”
[หยอก]	“หลอก”

1.1.2 หน้าที่เสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย มีหน้าที่สำคัญ คือ ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป หน้าที่ของเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย สามารถจำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ เสียงพยัญชนะต้น และเสียงพยัญชนะสะกด กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1) เสียงพยัญชนะต้น หมายถึง เสียงพยัญชนะปรากฏต้นคำหรือต้นพยางค์ หรือเสียงปรากฏนำหน้าเสียงสระ ในภาษาไตหย่าเชียงรายปรากฏเพียงเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวเท่านั้น กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

เสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวในภาษาไตหย่าเชียงรายประกอบด้วย 17 เสียง ได้แก่ [ป] [ต] [ก] [จ] [พ] [ท] [ค] [จ] [ม] [น] [ญ] [ล] [ฟ] [ช] [ฮ] [ว] และ [ย] แจกแจงและแสดงตัวอย่างได้ดังนี้

[ป] ปรากฏในคำ เช่น

[ปี]	“อ้วน”
[ป่าด]	“หมูน”

[เป่า] “ว่าง”

[แป] “แพ”

[พ] ปราบกฏในคำ เช่น

[แพง] “อะไร”

[แพ้ว] “ปัตกวาด”

[โผ] “สามี”

[พ้า] “มีด”

[ต] ปราบกฏในคำ เช่น

[ตัด] “อุตุ”

[เตา] “เหน็อย”

[ตอน] “เวลา”

[ตบ] “พับ”

[ท] ปราบกฏในคำ เช่น

[เถิน] “เนิน”

[ถอก] “เท”

[ถั่ว] “ถั่ว”

[ทัว] “ทัว”

[ก] ปราบกฏในคำ เช่น

[ก่าง] “หน้าไม้”

[กั] “บาน”

[กาด] “ตลาด”

[เกา] “ฉั่น”

[ค] ปราบกฏในคำ เช่น

[ไซ] “สะพาน”

[โค] “คอ”

[ค่อม] “คว่า”

[คาย] “ควาย”

[อ] ปราบกฏในคำ เช่น

[อก] “รก”

[อาเขต] “เขียด

[อونها] “ง้อ”

[อาโก] “เงา”

[ฮ] ปรากฎในคำ เช่น

[หึ่ง] “หลบ”

[หุด] “สูด”

[ไฮ] “ปี”

[แฮว] “รอย”

[จ] ปรากฎในคำ เช่น

[เจอจ] “ใจ”

[จิง] “มุ้ม”

[จั้ง] “เกลียด”

[จ้าง] “ถนัด”

[ม] ปรากฎในคำ เช่น

[เหม่อ] “ใหม่”

[เหมี้ยว] “เหม็น”

[ม้าง] “รีบ”

[เม่อ] “เมื่อ”

[น] ปรากฎในคำ เช่น

[เนอ] “เนื้อ”

[นั้ง] “ตัน”

[เหนน] “กต”

[หนอง] “สระ”

[ญ] ปรากฎในคำ เช่น

[แจี้ยว] “น้อย”

[แจ] “หมั่น”

[หญญา] “เหงา”

[หญ้อ] “ใหญ่”

[ล] ปรากฏในคำ เช่น

[แล่น]	“วิ่ง”
[เล็บ]	“เล็บ”
[เหลอ ^อ]	“โหน”
[หล้า [ั]]	“สาย”

[ฟ] ปรากฏในคำ เช่น

[ฝืด]	“คับ”
[แผ่นฟ้า]	“แผ่นฟ้า”
[ไฟ]	“ไฟ”
[ฟุด]	“เดือด”

[ช] ปรากฏในคำ เช่น

[ชุง]	“ป็น”
[แซง]	“คิดถึง”
[สอน]	“หัด”
[สาด]	“เสื่อ”

[ว] ปรากฏในคำ เช่น

[วาง]	“บาง”
[หว้า [ั]]	“บ้า”
[หว่าน]	“ไปรย”
[เหว็ด]	“เบ็ด”

[ย] ปรากฏในคำ เช่น

[ยาม]	“ฤดู”
[แย่งขา]	“เขย่ง”
[หยา]	“ยา”
[หยาก]	“หิว”

2) เสียงพยัญชนะสะกด หมายถึง เสียงพยัญชนะปรากฏท้ายพยางค์หรือตามหลังสระ ในภาษาไทยเชียงรายมีเสียงพยัญชนะสะกด 9 มาตรา ได้แก่ มาตรา ก กา มาตรา ก ก มาตรา กค มาตรา กต มาตรา กบ มาตรา กง มาตรา กน มาตรา กม มาตรา เกย และมาตรา เกอว แจกแจงและแสดงตัวอย่างได้ดังนี้

มาตรา ก กา คือ เสียง [อ] ปรากฏในคำ เช่น

[กะอ] “ก็”

[จะอ] “จะ”

[เหาะอ] “นะ”

[วะอ] “ไม”

มาตรา กก ปรากฏในคำ เช่น

[ตาก] “หาก”

[หยอก] “หลอก”

[โลก] “ลวก”

[หวอก] “บอก”

มาตรา กค ปรากฏในคำ เช่น

[ตัด] “เล็ก”

[ตัด] “จุด”

[ปาด] “หมุ่น”

[ไลด] “เลย”

มาตรา กบ ปรากฏในคำ เช่น

[ตบ] “พับ”

[หนีบ] “เหน็บ”

[มาบ] “ลอลวง”

[หับ] “ปิด”

มาตรา กง ปรากฏในคำ เช่น

[สิง] “เสียง”

[ลุง] “ลุง”

[ชิง] “เอียง”

[แข่ง] “แรง”

มาตรา กน ปรากฏในคำ เช่น

[ตอน] “เวลา”

[ฝน] “ฝน”

[วัน] “วัน”

เสียงสระในภาษาไทยเขียงราย ได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ลักษณะเสียงสระในภาษาไทยเขียงราย และหน้าที่ของเสียงสระในภาษาไทยเขียงราย มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ลักษณะเสียงสระในภาษาไทยเขียงราย การศึกษาลักษณะเสียงสระในภาษาไทยเขียงราย ตามตำแหน่งของลิ้นที่ใช้ยกขึ้นในขณะออกเสียง จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ สระหน้า สระกลาง และสระหลัง กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

ตาราง 7 เสียงสระเดี่ยวในภาษาไทยเขียงราย

ประเภท	สระหน้า	สระกลาง		สระหลัง			
		ริมฝีปาก	ริมฝีปากไม่แผ่ไม่ห่อ	ริมฝีปากห่อ	ริมฝีปากห่อ		
ระยะเวลา	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว	
ในการออกเสียง							
สระ	ลิ้นสูง	[ɨ]	[ɨ̃]	[ɨ̃]	[ɨ̃]	[ɨ̃]	[ɨ̃]
เดี่ยว	ลิ้นกลาง	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]
	ลิ้นต่ำ	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]	[ɛ̃]

1) สระหน้า เกิดจากขณะออกเสียงเมื่อลมผ่านเข้ามาสู่ช่องปากแล้ว ริมฝีปากแผ่ ลิ้นส่วนหน้ายกไปใกล้เพดานแข็งแต่ไม่ใกล้มากนักในระดับสูง ระดับกึ่งสูง และระดับกึ่งต่ำ หากออกเสียงสั้นจะได้เสียงสระ 3 เสียง และออกเสียงยาวจะได้เสียงสระ 3 เสียง รวมเป็น 6 เสียง สรุปได้ดังนี้

เสียง	ส่วนของลิ้น	ระดับลิ้น	ออกเสียง	ริมฝีปาก
[ɨ̃]	หน้า	สูง	สั้น	แผ่
[ɨ̃̃]	หน้า	สูง	ยาว	แผ่
[ɛ̃̃]	หน้า	กึ่งสูง	สั้น	แผ่
[ɛ̃̃̃]	หน้า	กึ่งสูง	ยาว	แผ่
[ɛ̃̃̃̃]	หน้า	กึ่งต่ำ	สั้น	แผ่
[ɛ̃̃̃̃̃]	หน้า	กึ่งต่ำ	ยาว	แผ่

2) สระกลาง เกิดจากขณะออกเสียงเมื่อลมผ่านเข้ามาสู่ช่องปากแล้ว ริมฝีปากปกติหรือไม่แผ่ไม่ห่อ ลิ้นส่วนกลางยกไปใกล้เพดานแข็งแต่ไม่ใกล้มากนักในระดับกึ่งสูง ระดับกึ่งต่ำ และระดับต่ำ หากออกเสียงสั้นจะได้เสียงสระ 3 เสียง และออกเสียงยาวจะได้เสียงสระ 3 เสียง รวมเป็น 6 เสียง สรุปได้ดังนี้

เสียง	ส่วนของลิ้น	ระดับลิ้น	ออกเสียง	ริมฝีปาก
[ɿ]	กลาง	กึ่งสูง	สั้น	ไม่แผ่ไม่ห่อ
[ʲ]	กลาง	กึ่งสูง	ยาว	ไม่แผ่ไม่ห่อ
[ɛ-อะ]	กลาง	กึ่งต่ำ	สั้น	ไม่แผ่ไม่ห่อ
[ɛ-อ]	กลาง	กึ่งต่ำ	ยาว	ไม่แผ่ไม่ห่อ
[-ะ]	กลาง	ต่ำ	สั้น	ไม่แผ่ไม่ห่อ
[-า]	กลาง	ต่ำ	ยาว	ไม่แผ่ไม่ห่อ

3) สระหลัง เกิดจากขณะออกเสียงเมื่อลมผ่านเข้ามาสู่ช่องปากแล้ว ริมฝีปากห่อกลม ลิ้นส่วนหลังยกไปใกล้เพดานแข็งแต่ไม่ไกลมากนักในระดับสูง ระดับกึ่งสูง และระดับต่ำ หากออกเสียงสั้นจะได้เสียงสระ 3 เสียง และออกเสียงยาวจะได้เสียงสระ 3 เสียง รวมเป็น 6 เสียง สรุปได้ดังนี้

เสียง	ส่วนของลิ้น	ระดับลิ้น	ออกเสียง	ริมฝีปาก
[ɯ]	หลัง	สูง	สั้น	ห่อกลม
[ʉ]	หลัง	สูง	ยาว	ห่อกลม
[ɨ-ะ]	หลัง	กึ่งสูง	สั้น	ห่อกลม
[ɨ-อ]	หลัง	กึ่งสูง	ยาว	ห่อกลม
[ɛ-ะ]	หลัง	กึ่งต่ำ	สั้น	ห่อกลม
[ɛ-อ]	หลัง	กึ่งต่ำ	ยาว	ห่อกลม

1.2.2 หน้าที่ของเสียงสระในภาษาไทยเชียงราย เสียงสระในภาษาไทยเชียงราย หมายถึง เสียงของสระมีหน้าที่สำคัญ คือทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป หน้าที่ของเสียงสระในภาษาไทยเชียงรายมีเพียงเสียงสระเดียว จำนวน 18 เสียง สามารถแจกแจงหน้าที่ที่ละเสียงได้ดังนี้

1) [ɿ] ปราบกฎร่วมกับเสียงพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกด ได้ 7 मात्रา ได้แก่ मात्रาก ก กา मात्रากด मात्रากบ मात्रากน मात्रากม मात्रากง และ मात्रาเกอว ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रา मात्रากก และ मात्रาเกย ตัวอย่างคำ เช่น

[ขีด]	“ขีด”
[ถิว]	“ถิว”
[ปิน]	“ป็น”
[หลีบ]	“ดิบ”

[สิอ] “สอย”

[สิง] “เสียง”

[สิม] “เสียม”

2) [๕] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 5 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากค मात्रากบ และ मात्रากน ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रากง मात्रาเกย मात्रากม และ मात्रาเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[ซิด] “เขียน”

[ติน] “เท้า”

[หมีบ] “บีบ”

[ลี] “ดี”

[ลีก] “ฉีก”

3) [๕-๖] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 16 เสียง ยกเว้นเสียง [พ] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 7 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากค मात्रากบ मात्रากน मात्रากง และ मात्रาเกอว ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रากม และ मात्रาเกย ตัวอย่างคำ เช่น

[เก็บ] “เก็บ”

[กุนเจ็ก] “คนจีน”

[จะอ] “แฉะ”

[เถิง] “กระท่อม”

[เหมี้ยว] “หมอก”

[เส้นโหขิม] “สนเข็ม”

[ลิบเอ็ด] “ลิบเอ็ด”

4) [๕-] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 16 เสียง ยกเว้นเสียง [พ] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากบ मात्रากค मात्रากน मात्रากม मात्रาเกอว และ मात्रากง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रาเกย ตัวอย่างคำ เช่น

[เขม] “หายาก”

[ฮาเขต] “เขียด”

[เต่ง]	“เที่ยง”
[เหน่น]	“นม”
[เม]	“เมีย”
[เมว]	“แมว”
[เว็ก]	“งาน”
[เหวบ]	“บุบ”

5) [แ-ะ] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 16 เสียง ยกเว้นเสียง [ฟ] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐาน ก กา มาตรฐานก มาตรฐานบ มาตรฐานด มาตรฐานน มาตรฐานม มาตรฐานเกอว และ มาตรฐานง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตรฐานเกย ตัวอย่างคำ เช่น

[แชะอ]	“ชะอะ”
[สี่้แซ็บ]	“ตะเซ็บ”
[แซ่น]	“เงิน”
[แญ็ว]	“น้อย”
[สี่้แม็ง]	“สนิท”
[แห้ม]	“อีก”
[แอ็ก]	“เตี้ย”
[แฮ็ด]	“แพะ”

6) [แ-] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 16 เสียง ยกเว้นเสียง [ฟ] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 มาตรฐาน ได้แก่มาตรฐาน ก กา มาตรฐานก มาตรฐานบ มาตรฐานด มาตรฐานน มาตรฐานม มาตรฐานเกอว และ มาตรฐานง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตรฐานเกย ตัวอย่างคำ เช่น

[แญว]	“น้อย”
[แถม]	“เต็ม”
[มะแปบ]	“ถั่วแปบ”
[แมงฉิน]	“แมลงวัน”
[ฟ้าแม็ด]	“ฟ้าแลบ”
[แล]	“มอง”
[แวน]	“แบน”

[แหวก] “แบก”

7) [๕] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 16 เสียง ยกเว้นเสียง [ฟ] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 7 มาตรการ ได้แก่ มาตรการ ก กา มาตรการก มาตรการบ มาตรการด มาตรการน มาตรการม และมาตรการง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตราเกย และมาตราเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[ช็อ]	“เยี่ยม”
[ช็น]	“ช็น”
[ช็ม]	“กระทีบ”
[ต็ด]	“อูด”
[ถ็บ]	“พบ”
[หล็ก]	“ต้อ”
[หัง]	“น่าน”

8) [๕] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกด ได้ 5 มาตรการ ได้แก่ มาตรการ ก กา มาตรการบ มาตรการด มาตรการน และมาตรการม ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตราก มาตรการก มาตรการเกย และมาตราเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[มีอ]	“มีอ”
[หมีด]	“มีด”
[หลึบ]	“ชอก”
[ยืม]	“ยืม”
[อึน]	“กลืน”

9) [๕] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 3 เสียง คือ [จ] [ฉ] และ [ล] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 2 มาตรการ ได้แก่ มาตรการก และมาตรการบ ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตรา ก กา มาตรการก มาตรการน มาตรการม มาตรการเกย มาตรการเกอว และมาตรการง ตัวอย่างคำ เช่น

[ชะเจ็อก]	“คนจีน”
[เล็อก]	“ล็ก”
[เอ็อบเข่า]	“อดอยาก”

10) [-อ] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 16 เสียง ยกเว้นเสียง [พ] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากบ मात्रากด मात्रากน मात्रากม मात्रากง และ मात्रา เกย ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रา เกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[เกิด]	“เกิด”
[มะเข็]	“มะเข็”
[เจอก]	“เจ็อก”
[เถอบ]	“พบ”
[เม็ง]	“เม็อง”
[เลอน]	“เด็อน”
[หึ่ม]	“สุก”

11) [-ะ] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากบ मात्रากด मात्रากน मात्रากม मात्रา เกย และ मात्रา กง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रา เกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[จะอุ]	“จะ”
[ตัด]	“เล็ก”
[ไป]	“ไซ่ว”
[ผัน]	“ผัน”
[ยั้ง]	“หยุด”
[ลัก]	“ลัก”
[ล้ม]	“ด้าม”
[หับ]	“ปิด”

12) [-า] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 9 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากบ मात्रากด मात्रากน मात्रากม मात्रา เกย และ मात्रา เกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[กาด]	“ตลาด”
[ญาม]	“งาม”

[ตา]	“ตา”
[น้ำว]	“โน้มน”
[อานาย]	“ยาย”
[ผาน]	“ทุกซ์”
[มาบ]	“ล่อลวง”
[ยาก]	“ลำบาก”
[วาง]	“มอง”

13) [๓] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 15 เสียง ยกเว้นเสียง [ย] และ [ว] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 มาตรการ ได้แก่ มาตรการ ก กา มาตรการก มาตรการบ มาตรการค มาตรการน มาตรการม มาตรการเกย และ มาตรการง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตราเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[กုပ်]	“งอบ”
[ขุด]	“ขุด”
[ขุม]	“ขุม”
[คุย]	“รังแก”
[จู้จู้]	“โกหก”
[ปุก]	“พู”
[ฝุ่น]	“ฝน”
[ลุง]	“ลุง”

14) [๓] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 6 มาตรการ ได้แก่ มาตรการ ก กา มาตรการก มาตรการบ มาตรการค มาตรการน และมาตรการง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตรากม มาตรการเกย และมาตราเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[ถุก]	“โดน”
[หมุบหมาบ]	“ชุ่มซำม”
[หวุด]	“บุต”
[สูน]	“ปน”
[สูง]	“สูง”
[อู่]	“อู่”

15) [เ-ะ] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 6 मात्रา ได้แก่ मात्रากก मात्रากบ मात्रากด मात्रากน मात्रากม และ मात्रากง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रาก กา मात्रาเกย และ मात्रาเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[กก]	“กระบวย”
[ตบ]	“พับ”
[ลม]	“ดม”
[หต]	“รด”
[หน]	“ครึ่ง”
[ฮง]	“กรง”

16) [เ-] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา मात्रากก मात्रากบ मात्रากด मात्रากน मात्रากม मात्रาเกยและ मात्रากง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रาเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[ไก้]	“โค้ง”
[โตม]	“คลุก”
[โหน่ย]	“ผล”
[โม่บ]	“กิน”
[โหลก]	“ฉลาด”
[ไลด]	“เลย”
[ไว]	“วีว”
[ไอน์]	“อ้วน”

17) [เ-าะ] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ 3 เสียง ได้แก่ [จ] [ช] [ต] ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 2 मात्रา ได้แก่ मात्रา ก กา และ मात्रากก ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกด मात्रากบ मात्रากด मात्रากน मात्रาเกย मात्रากง मात्रากม และ मात्रาเกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[เจาะอุ]	“เจาะ”
[ต้อก]	“จน”
[เหาะอุ]	“ป็น”

18) [-อ] ปรากฏร่วมกับพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง ส่วนการปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดจะปรากฏร่วมกับเสียงพยัญชนะสะกดได้ 8 มาตรา ได้แก่ มาตรา ก กา มาตรา กก มาตรา กบ มาตรา กค มาตรา กน มาตรา กม มาตรา เกย และมาตรา กง ยกเว้นเสียงพยัญชนะสะกดมาตรา เกอว ตัวอย่างคำ เช่น

[ก ^อ ง]	“กลอง”
[ก ^อ บ]	“ขนาบ”
[ข ^อ ย]	“อิฉญา”
[ล ^อ]	“เกวียน”
[ข ^า หล ^อ ด]	“ขาสั้น”
[หล ^อ ม]	“กลม”
[ห ^ว อก]	“ดอก”
[อ ^อ น ^ห า]	“ง้อ”

ตามที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับเสียงสระในภาษาไทยอีสาน สรุปได้ว่ามีจำนวนเสียงสระ 18 เสียง เป็นเสียงสระเดี่ยวทั้งหมด จากการศึกษาเสียงสระในภาษาไทยอีสาน ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย พบมีการใช้เสียงสระในภาษาไทยอีสานเหมือนกันทุกพื้นที่

1.3 เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน หมายถึง เสียงสูงต่ำในภาษาไทยอีสาน สามารถเปลี่ยนความหมายของคำได้และเป็นเสียงประกอบของเสียงอื่นที่ไม่สามารถปรากฏตามลำพังได้ ซึ่งต่างจากเสียงพยัญชนะและเสียงสระที่สามารถแยกออกจากหน่วยเสียงอื่นได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน สามารถนำเสนอรายละเอียดได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ลักษณะเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน และหน้าที่ของเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

1.3.1 ลักษณะเสียงวรรณยุกต์ เสียงวรรณยุกต์เมื่อประกอบกับเสียงสระ จะทำให้เสียงวรรณยุกต์ทุกเสียงเป็นเสียงก้อง เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงจะเปิดและปิด สลับกัน ซึ่งเรียกว่า เส้นเสียงสั่น การสั่นของเส้นเสียงขณะออกเสียงวรรณยุกต์นั้น ถ้าสั่นถี่มากจะเกิดเป็นเสียงสูง ถ้าสั่นถี่น้อยจะเกิดเป็นเสียงต่ำ ในภาษาไทยอีสานจำแนกเสียงวรรณยุกต์ได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ เสียงวรรณยุกต์ระดับ และเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

ตาราง 8 เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน

ลักษณะเสียง	ลักษณะระดับ	ชื่อเรียก
วรรณยุกต์ระดับ	ระดับสูง	ตรี
	ระดับกลาง	สามัญ
	ระดับต่ำ	เอก
วรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ	เปลี่ยนตก	โท
	เปลี่ยนขึ้น	จัตวา

เสียงวรรณยุกต์ระดับ หมายถึง วรรณยุกต์ที่มีระดับเสียงคงที่ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบพยางค์

เสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ หมายถึง วรรณยุกต์ที่มีระดับเสียงไม่คงที่ โดยเริ่มต้นระดับที่จุดหนึ่งแล้วไปจบพยางค์ที่จุดหนึ่ง อาจจะสูงขึ้นแล้วลดต่ำลงหรือลดต่ำลงแล้วสูงขึ้น

1.3.2 หน้าทีของเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน มีหน้าที่แยกความหมายในคำ เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน มี 5 เสียง ได้แก่ เสียงวรรณยุกต์สามัญ เอก โท ตรี และจัตวา สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

1) สามัญ เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางระดับ ปรากฏได้ในคำ เช่น

[เม] “เมีย”

[เมว] “แมว”

[ลุม] “ลม”

[วิน] “ปิ่น”

2) เอก เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำ-ระดับ ปรากฏได้ในคำ เช่น

[อาเหม] “แม่”

[หวิ้น] “หิ้น”

[อู] “อู”

[แอว] “เทียว”

3) โท เป็นเสียงวรรณยุกต์สูง-ตก ปรากฏในคำ เช่น

[ปุ่น] “โน่น”

[วีน] “เว้น”

[อุ]	“นม”
[แอว]	“อ้อย”
- 4) ตรี เป็นเสียงวรรณยุกต์สูง-ระดับ ปรากฏในคำ เช่น
[ปุ่น]	“โน้น”
[ลุ่ม]	“ลม”
[ฐู]	“ฐู”
[ฮอง]	“เรียก”
- 5) จัตวา เป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำ-ขึ้น ปรากฏในคำ เช่น
[เหมี้ยว]	“หมอก”
[หลาน]	“หลาน”
[หู]	“หู”
[หอง]	“ของ”

จากการวิเคราะห์เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไตหย่าเชียงราย พบข้อสังเกต คือ เสียงวรรณยุกต์ในภาษาไตหย่าเชียงรายทำหน้าที่แยกความหมายของคำเช่นเดียวกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ทำให้ในภาษาไตหย่าเชียงรายมีคำใช้มากขึ้น ข้อค้นพบอีกประการหนึ่ง คือ เสียงวรรณยุกต์ในคำภาษาไตหย่าเชียงราย มีครบทั้ง 5 เสียง การศึกษาเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไตหย่าเชียงรายในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย พบมีการใช้เสียงวรรณยุกต์เหมือนกันทุกพื้นที่

2. คำในภาษาไตหย่าเชียงราย

ภาษาไตหย่าเชียงรายมีเพียงภาษาพูดที่ใช้ในการสื่อสาร คำในภาษาไตหย่าเชียงราย จึงประกอบขึ้นด้วยเสียง ได้แก่ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ ประเด็นสำคัญที่จะกล่าวเพื่อการอธิบายลักษณะคำในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่ การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และชนิดของคำในภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1 การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย มีการสร้างคำใหม่ขึ้นมาใช้ตามบริบทแวดล้อมที่ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่ จากการวิเคราะห์การสร้างคำในภาษาไตหย่าเชียงราย ทำให้สามารถจำแนกคำตามลักษณะการสร้างได้ 2 ประเภท ได้แก่ คำดั้งเดิม และคำสร้างใหม่ แต่ละประเภทยังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 คำดั้งเดิม หมายถึง คำที่มีใช้ในภาษาไทยเชียงรายแต่เดิม มีความหมายชัดเจน มีลักษณะเป็นคำพยางค์เดียวหรือคำหลายพยางค์ก็ได้ ตัวอย่างคำดั้งเดิมในภาษาไทยเชียงราย เช่น

[เกว]	“กล้วย”
[แลน]	“เขต”
[เถาหลา]	“กระต่าย”
[หนุชะแจ็ก]	“จิ้งจก”
[แมงอิชะล่า]	“จิ้งหรีด”

2.1.2 คำสร้างใหม่ หมายถึง คำที่สร้างขึ้นจากคำดั้งเดิมในภาษาไทยเชียงรายหรือคำสร้างใหม่แบบประสมคำดั้งเดิมกับคำที่มาจากภาษาอื่น แล้วนำมาใช้ในภาษาไทยเชียงราย มีลักษณะการสร้าง 2 ลักษณะ ได้แก่ คำประกอบใหม่ในภาษาไทยเชียงรายและคำยืมในภาษาไทยเชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1) คำประกอบใหม่ คือ คำการสร้างคำขึ้นมาใช้ในภาษาไทยเชียงราย โดยนำคำดั้งเดิมตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มาประสมกันและเกิดเป็นคำใหม่ที่มีความหมายใหม่ต่างกับความหมายเดิมของคำ แต่บางคำก็มีความเค้ความหมายเดิมบ้าง จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างคำประกอบใหม่ใช้ในภาษาไทยเชียงราย สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่ คำประสม คำซ้ำ คำซ้อน และคำประสาน กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

1.1) คำประสม คือ การสร้างคำที่นำคำดั้งเดิมในภาษาไทยเชียงรายมาประกอบกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป เมื่อประกอบกันแล้วได้คำประสมที่มีลักษณะไม่มีการเปลี่ยนแปลงระหว่างรอยต่อของคำ ตัวอย่างคำประสมในภาษาไทยเชียงราย เช่น

[ตาหมอน]	ตา+หมอน	“ตาบอด”
[น้ำเฝ้า]	น้ำ+เฝ้า	“น้ำพริก”
[แหวนมือ]	แหวน+มือ	“กำไล”
[แมงวุง]	แมง+วุง	“ตัวบุง”
[น้ำฮอง]	น้ำ+ฮอง	“ลำธาร”

1.2) คำซ้ำ คือ การนำคำดั้งเดิมในภาษาไทยเชียงรายมาประกอบสร้าง โดยคำดั้งเดิมแต่เดิมมีเพียง 1 คำ แล้วนำมาออกเสียงซ้ำ 2 ครั้ง จากการวิเคราะห์ข้อมูลคำซ้ำในภาษาไทยเชียงราย สามารถจำแนกตามลักษณะการซ้ำคำได้ 2 ประเภท ได้แก่ คำซ้ำสมบูรณ์ และคำซ้ำบางส่วน กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

คำซ้ำสมบูรณ์ในภาษาไทย่าเชียงราย เป็นคำซ้ำที่เกิดจากการซ้ำคำที่ 1 ทั้งคำ หรือการออกเสียงคำเดิมซ้ำ 2 ครั้ง นั่นเอง คำซ้ำประเภทนี้เมื่อใช้พูดในภาษาไทย่าเชียงรายจะออกเสียง 2 ครั้ง ตัวอย่างคำซ้ำสมบูรณ์ในภาษาไทย่าเชียงราย เช่น

[ไก่อ๊ ๆ] “ไก่อ๊ ๆ”

[ดี๊ ๆ] “มาก ๆ”

[แถว ๆ] “แถว ๆ”

[ลี้ ๆ] “ดี ๆ”

[สาว ๆ] “สาว ๆ”

คำซ้ำบางส่วน คือ คำซ้ำที่เกิดจากการซ้ำคำเดิมเพียงบางส่วน ส่วนซ้ำเป็นได้ทั้งเสียงพยัญชนะ เสียงสระ หรือเสียงวรรณยุกต์ ตัวอย่างคำซ้ำบางส่วนในภาษาไทย่าเชียงราย เช่น

[ญ้ามญ้าม] “งาม”

[ล้ำล้ำ] “ดำ”

[จินเข้าจินน้ำ] “กินข้าว”

[ตาหวอดตาหมอน] “ตาบอด”

[เฮ็ดเวกเฮ็ดกาน] “ทำงาน”

1.3) คำซ้อน คือ คำที่ประกอบด้วย คำดั้งเดิมในภาษาไทย่าเชียงราย ตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน ไก่เลี้ยงกัน หรือตรงกันข้ามกัน เมื่อประกอบคำเป็นคำซ้อนแล้ว จะต้องได้ความหมายใหม่ หรือมีความหมายกว้างกว่าเดิม จากการวิเคราะห์ข้อมูล คำซ้อนในภาษาไทย่าเชียงราย สามารถจำแนกคำซ้อนได้ 2 ประเภท ได้แก่ คำซ้อนสองคำ และคำซ้อนสี่คำ กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

คำซ้อนสองคำ เป็นการนำคำดั้งเดิมในภาษาไทย่าเชียงราย 2 คำ มาซ้อนเข้าด้วยกัน ตัวอย่างคำซ้อนสองคำในภาษาไทย่าเชียงราย เช่น

[เก่วข้อง] เก่ว+ข้อง “เกี้ยวข้อง”

[ปี่น้อง] ปี่+น้อง “พีน้อง”

[ลูกเต้า] ลูก+เต้า “ลูก”

[หวานเมิง] หวาน+เมิง “บ้านเมือง”

[ไฮ้เสอน] ไฮ้+เสอน “ไร่สวน”

คำซ้อนสี่คำ เป็นการนำคำดั้งเดิมในภาษาไตหย่าเชียงราย 4 คำ มาซ้อนเข้าด้วยกัน ตัวอย่างคำซ้อนสี่คำในภาษาไตหย่าเชียงราย เช่น

[ขึ้นเหนือลงใต้] ขึ้น+เหนือ+ลง+ใต้ “ขึ้นเหนือลงใต้”

[ปู่ย่าตาเถา] ปู่+ย่า+ตา+เถา “บรรพบุรุษ”

[หวานเกิดเมืองนอน] หวาน+เกิด+เมือง+นอน “บ้านเกิดเมืองนอน”

[อู๋ลีจิ้นหวาน] อู๋+ลี+จิ้น+หวาน “อยู่ดีมีสุข”

[เฮ็ดไฮ้เสอฮ์เสอน] เฮ็ด+ไฮ้+เสอฮ์+เสอน “ทำอะไรสับสน”

1.4) คำประสาน คือ คำเกิดจากการนำคำดั้งเดิมในภาษาไตหย่าเชียงราย มาประกอบสร้าง เมื่อรวมกันเป็นคำประสานแล้วระหว่างรอยต่อของคำทั้ง 2 คำ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางเสียง ตัวอย่างคำประสานภาษาไตหย่าเชียงราย เช่น

[กุนเลว] “ตัวเอง”

[หน้าหมา] “หน้าด่าน”

[นึ่งเสอ] “สวมเสื้อ”

[หมูเถิน] “หมูเถื่อน”

[สู้นตีน] “สู้เท้า”

2) คำยืมในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ ลักษณะการยืมคำมาใช้ในภาษาไตหย่าเชียงราย เพื่อให้มีคำใช้มากยิ่งขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคำยืมในภาษาไตหย่าเชียงราย สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ คำที่อาจยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงราย และคำที่อาจยืมภาษาต่างประเทศที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.1) คำที่อาจยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ คำยืมมีลักษณะการประกอบสร้างของคำจากภาษาอื่น ในภาษาไตหย่าเชียงรายมีคำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ มีฐานที่มาของคำจากภาษาอื่น จำนวน 7 ภาษา ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาล้านสฤต ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเขมร ภาษามาลาเลย์เซีย และภาษาไทยถิ่นเชียงราย ตัวอย่างคำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงราย มีดังนี้

บาลี	สันสกฤต	จีน	ญี่ปุ่น	เขมร	มาเลเซีย	ไทยถิ่น เชียงใหม่
บุญ	เคารพ	เก๋อ ^๑	ปีนโต	ขลัง	กุญแจ	จิ้น
ฐาน	ปฏิทิน	ก้วยเตี่ยว	โออิชิ	ระเปียบ	ตำรา	ผอ
ถาวร	สถาปนิก	กก	โมจิ	สำรวม	ทุเรียน	ฮอน
อาหาร	เกษตร	เจ	วาซาบิ	ถวาย	นอยหนา	หนา
ปกติ	บิดา	เฉากวย	สีนามิ	เสด็จ	ประทัด	จู้
ปิติ	สตรี	ทะเลวิ	ฟูจิ	ประทับ	กลางสาด	ดีด
โอวาท	ปราศรัย	ตัว	โตโยตา	เจริญ	ตะลึงปิง	แหว
กีฬา	ศก	เถาแก	ซูชิ	ขนุน	โกดั่ง	วันฮือ
กรรณา	ศาลา	หุน	ราเมง	จังหวะ	โต๊ะ	ป่าเฮว
เวทนา	ศิษย์	ขงจื้อ	อายุโนะ โมะโต๊ะ	ตำบล	มะเร็ง	ฮอนหา

ภาพ 6 ตัวอย่างคำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงใหม่

2.2) คำที่อาจยืมภาษาต่างประเทศที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นคำทับศัพท์จากภาษาอื่น และนำมาใช้ในภาษาพูดไตหย่าเชียงใหม่ ทำให้มีคำศัพท์ใช้เพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาข้อมูลคำยืมภาษาต่างประเทศที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงใหม่ พบว่ามีคำยืมในลักษณะคำทับศัพท์จำนวน 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ตัวอย่างคำยืมภาษาต่างประเทศที่ใช้ในภาษาไตหย่าเชียงใหม่ มีดังนี้

ภาษาอังกฤษ

เค้ก

แท็กซี

ดอกเตอร์

คริสต์มาส

คอนเสิร์ต

โบ๊นัส

คริสเตียน

คอมพิวเตอร์

ภาษาจีน

เซอ

ฉา

แอลกอฮอลส์

มิชชันนารี

2.2 ชนิดของคำในภาษาไทยเชียงราย แบ่งชนิดของคำในภาษาไทยเชียงราย ตามแนวคิดของ พระยาอุปกิตศิลปสาร (2493, หน้า 70-112) ได้ 7 ชนิด ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุพบท คำสันธาน และคำอุทาน กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.2.1 คำนาม ในภาษาไทยเชียงราย คือ คำบอกชื่อ คน สัตว์ สิ่งของ เช่น “อาตา” “ลูกซิว” “อาเหม่ม” “อาย่า” “อาปู่” “โว” “คาย” “แอ้นหนู” “ญิน” “ไม้ทุ” “โงงโสด” “หว่าน” “เมว” “เม็งใน” “กุนเต่า” ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

“อาตาหลาเกา”

(พี่ชายค่าฉัน)

“ลูกซิวเป่นกุนจีน”

(ลูกเขยเป็นคนจีน)

“อาเหม่มย่างตางมาเม็งใน”

(แม่เดินเท้ามาเมืองไทย)

“อาย่าอู่ในเฮอน”

(ย่าอยู่ในบ้าน)

“อาปู่มีหลูกสามกุน”

(ปู่มีลูกสามคน)

“สมัยก่อนกุนไตหย่าเล่งโวล่งคาย”

(สมัยก่อนคนไตหย่าเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย)

“แอ้นหนูมีหลายตีบ้านถ้ำแม่สาย”

(ลิงมีจำนวนมากที่บ้านถ้ำอำเภอแม่สาย)

“กุนหมั่นกะมีญินหลาย”

(คนขยันก็มีเงิน)

“กุนจีนเจ้ออไม้ทุจินเข้า”

(คนจีนใช้ตะเกียบรับประทานอาหาร)

“วันกำเกากะมาโงงโสด”

(วันอาทิตย์ฉันก็มาที่โบสถ์)

“หว่านไต่หย่าตี้เมืองจีนเป๋นหว่านลิน”

(บ้านไต่หย่าที่เมืองจีนเป็นบ้านดิน)

“เกามี่ปี่น่องหลายตี้เมืองหย่า”

(ฉันมีพี่น้องจำนวนมากยังอยู่ที่เมืองหย่า)

“เมิงในลีเฮ็ดหยังกะไล”

(เมืองไทยดีทำอะไรก็อิสระ)

“กุนเต๋มาออกจากเมืองหย่าอยู่เมืองใน”

(บรรพบุรุษอพยพจากเมืองหย่ามาอยู่เมืองไทย)

2.2.2 คำสรรพนาม ในภาษาไต่หย่าเชิงบรรยาย คือ คำใช้แทนชื่อต่าง ๆ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ บุรุษสรรพนามที่ 1 บุรุษสรรพนามที่ 2 และบุรุษสรรพนามที่ 3 เช่น **เกา เมอ มั่น เขา เป็น** ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

บุรุษสรรพนามที่หนึ่ง เช่น

“เกาชา กุน”

(ฉันปวดขา)

บุรุษสรรพนามที่สอง เช่น

“เมอจื่อ แฉง”

(เธอชื่ออะไร)

บุรุษสรรพนามที่สาม เช่น

“หมามันมานอนหยังนี้”

(สุนัขมานอนทำไมที่ตรงนี้)

“ปี่สาวเหมเขาอยู่กรุงเทพฯ”

(พี่สาวแม่อยู่กรุงเทพฯ)

“กุนเต๋มาเป็นสอนหื้อหมั่นเวกหมั่นก่าน”

(คนเต๋มาคนแก่ท่านสอนให้ชยันทำงาน)

สำหรับสามีภรรยาในกรณีที่ยังไม่มีลูกจะเรียกกันและกันว่า “**สู**” แต่ถ้ามีลูกแล้ว จะใช้สรรพนามเรียกที่ต่างไปจากนี้บ้าง เช่น สามีจะเรียกภรรยาว่า “**อาเหม่มสู**” ส่วนภรรยาจะเรียกสามีว่า “**อาเต๋สู**” คำว่า “**สู**” ยังพบการใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่สอง คือ ผู้ใหญ่ใช้พูดกับเด็ก ถ้าเป็นเด็กหลาย ๆ คน จะใช้คำว่า “**สูเขา**” ซึ่งสอดคล้องกับคำสรรพนามในภาษาไทยถิ่นเชียงรายได้

2.2.3 คำกริยา ในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ คำแสดงอาการของนามหรือสรรพนาม เพื่อให้รู้ว่านามหรือสรรพนามนั้นๆ ทำอะไร หรือเป็นอย่างไร เช่น “ออกลูก” “จิ้น” “แซงถึง” “สอน” “แจ้ว” ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

“อาเหม้มมาออกลูกตีเม็งใน”

(แม่คลอดลูกที่เมืองไทย)

“กุนไตหย่าจิ้นเน่ของ”

(คนไตหย่ากินเนื้อคอง)

“เฮาเฮาแซงถึงกุนเต่าตีเม็งหย่า”

(พวกเราคิดถึงบรรพบุรุษที่เมืองหย่า)

“อาเหม้มกะสอนเกาเฮ็ดสอนมาแต่หน้อย”

(แม่หัดฉันทำสวนมาตั้งแต่เด็ก)

“ยามมีเวกมีกานกุนไตหย่ากะแจ้วกัน”

(คนไตหย่าช่วยกันทำงาน)

2.2.4 คำวิเศษณ์ ในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ คำจำพวกใช้ประกอบคำอื่นให้มีเนื้อความแปลกออกไป หรือมีความหมายมากขึ้น ในภาษาไตหย่าเชียงราย พบคำวิเศษณ์ 3 ชนิด ได้แก่ คำวิเศษณ์ทั่วไป คำวิเศษณ์บ่งชี้ และคำวิเศษณ์ไม่บ่งชี้ เช่น “อ่อน” “หวาน” “แจ้ว” “ม่วง” “แปง” “นี่” “เมื่อยา” “เมือกั” “เมือฮือ” “เหนอ้อ” “เลอ้อ” “อึ้น” ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

คำวิเศษณ์ทั่วไป เช่น

“อาเหม้มสอนหือเอายอดผักกุ่มอ่อนมาของ”

(แม่สอนเอายอดผักอ่อน ๆ มาคอง)

“ห่งจิ้นไตหย่าหวานหวานมีหลาย”

(อาหารไตหย่าอร่อยหลายอย่าง)

“กุนจิ้นซั้บรตแจ้ว”

(คนจิ้นซั้บรตเร็ว)

“เมอจะม่วงกาตีเหนอ้อ”

(เธอจะรีบไปที่ไหน)

“ของตีเม็งจิ้นขายแปง”

(ของที่เมืองจิ้นราคาแพง)

คำวิเศษณ์บ่งชี้ เช่น

“เหม่เขาเกิดตีน้ำห่อขวานี่”

(แม่เกิดที่บ้านน้ำบ่อขวานี่)

“โงงโสดนที่ธรรมนี้มีมาเมิน สมัยอาเตอาเหม่เขาแล้ว”

(โบสถ์คริสต์นที่ธรรมนี้มีมานานสมัยบรรพบุรุษแล้ว)

คำวิเศษณ์ไม่บ่งชี้ เช่น

“กุนเหนอห่มันเฮ็ดเวกกะมีแซนหลาย”

(คนไหนขยันทำงานก็จะมีเงินทอง)

“กุนเลอห่อห้อมีตีเฮ็ดเสอนเฮ็ดไฮ่กะปายมาอู่บ้านน้ำบ่อขวาน”

(คนใดไม่มีที่ทำกินก็อพยพมา อยู่บ้านน้ำบ่อขวาน)

“กุนอื่นตีห่อใจโตหย่ากะมาโงงโสดจุมกัน”

(คนอื่นที่ไม่ใช่โตหย่าก็มาโบสถ์เหมือนกัน)

2.2.5 คำบุพบท ในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ คำใช้นำหน้านาม สรรพนาม หรือกริยา เพื่อบอกตำแหน่งหรือมีหน้าที่เป็นอะไร เช่น “หอง” “บน” “ฮิม” “แต่” “เนอ” ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

“เสอหองเหม่ปักลายเอง”

(เสื้อของฉันปักลวดลายด้วยตนเอง)

“ชุดโตหย่าจะสุขกูปบนโ”

(ชุดโตหย่าจะสวมหมวกที่ศีรษะ)

“ห่วนเกาอู่ฮิมกาด”

(บ้านฉันอยู่ใกล้ตลาด)

“กุนโตหย่าสรรเสริญแต่พระเจ้า”

(ชาวไตหย่านับถือพระเยซู)

“เนอห่วนป่าสักขางกะมีกุนโตหย่าอู่หลาย”

(ในบ้านป่าสักขางก็มีคนไตหย่าอาศัยอยู่จำนวนมาก)

2.2.6 คำสันธาน ในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ คำพวกหนึ่งซึ่งใช้ต่อเชื่อมถ้อยคำให้ติดต่อกัน เป็นเรื่องเดียวกัน เช่น กะ แซ่ว กับ ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

“กุนโตหย่ากะกุนเมิงอู่จุมกัน”

(คนไตหย่ากับคนเมืองอาศัยอยู่ร่วมกัน)

“เฮาเขานับถือพระเจ้า แซ่วะเจ้าแจ้วเฮา”

(พวกเรานับถือพระเยซู ดังนั้นพระเยซูช่วยเหลือเรา)

“เหม่อารีย์กับเหม่อปราณีเป็นอุโตหย่าเล่ออ”

(เหม่อารีย์กับเหม่อปราณีพูดภาษาไตหย่าได้)

2.2.7 คำอุทาน ในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ คำพวกหนึ่งที่ผู้พูดเปล่งออกมา แต่ไม่มีความแปลเหมือนคำชนิดอื่น เป็นเพียงคำบอกเสียงต่าง ๆ เช่น **“ตี้ตี้บซาว”** **“อะโมโม”** ดังปรากฏตัวอย่างในประโยคต่อไปนี้

“ตี้ตี้บซาว จะไปอุกันเสงล้ง”

(เจียบหน้อย อย่าพูดกันเสียงดัง)

“อะโมโม จินเหล้าสองไหเกิน”

(โอโฮ ดื่มเหล้าสองไหเลยหรือ)

3. ลักษณะประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย

ประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย หมายถึง ภาษาพูดที่ประกอบด้วยคำคำเดียว หรือหลายคำ หากมีหลายคำจะเรียงต่อเนื่องกัน เป็นประโยคที่สื่อความได้ครบถ้วนสมบูรณ์ มักประกอบด้วย นามวลีและกริยาวลี หรือบางครั้งอาจมีเฉพาะกริยาวลีก็ได้ โครงสร้างของประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย มีการเรียงคำในประโยคเหมือนกับภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ประกอบด้วย ประธาน กริยา และกรรม แต่มีลักษณะการเรียงประโยคที่มีความแตกต่างไปจากภาษาอื่นอยู่บ้าง สังเกตได้ชัดเจนจากคำกริยาบางคำ เช่น คำกริยาที่แสดงอาการเจ็บปวด จะมีการเรียงสลับกันโดยเอาตัวกรรมมาเรียงไว้ข้างหน้าของกริยา เช่น **“เกาโหขึ้น”** (ฉันทปวดหัว) **“เกาซาเจ็บ”** (ฉันทเจ็บขา)

การศึกษาประโยคในภาษาไตหย่าเชียงราย วิเคราะห์ได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ประโยคตามโครงสร้าง และประโยคตามเจตนาของการสื่อสาร สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

3.1 ประโยคตามโครงสร้าง คือ การจำแนกประโยคภาษาไตหย่าเชียงราย ตามลักษณะเฉพาะของส่วนประกอบของประโยค ลักษณะการเชื่อมประโยคย่อยเข้าเป็นประโยคเดียวกัน ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่า ในภาษาไตหย่าเชียงรายแบ่งประโยคตามโครงสร้างได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่ ประโยคความเดียว ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

3.1.1 ประโยคความเดียว คือ ประโยคเล็ก ๆ ในภาษาไตหย่าเชียงราย ที่มีความหมายอย่างเดียว มีองค์ประกอบสำคัญของประโยค 2 ส่วน โดยระบุหน้าที่ของคำ คือ

ส่วนที่เป็นภาคประธาน และส่วนที่เป็นภาคแสดง ในภาษาไทย่าเรียงรายการใช้ประโยคความเดียว พบได้มาก ตัวอย่างประโยคความเดียว เช่น

“หวานอยู่เหลือ”

(บ้านอยู่ที่ไหน)

“เมอจื่อแฉง”

(คุณชื่ออะไร)

“เมอญามหลาย”

(คุณสวยมาก)

“เมอมิน้องจี้กุน”

(คุณมีน้องกี่คน)

“เกาจะเฮ็ดเวก”

(ฉันจะไปทำงาน)

3.1.2 ประโยคความซ้อน คือ ประโยคความซ้อนภาษาไทย่าเรียงรายประกอบด้วย ประโยคหลักกับอนุประโยค โดยประโยคหลักเป็นประโยคสามัญที่มีเนื้อความสมบูรณ์ และประกอบด้วยส่วนที่เป็นประธาน ส่วนกริยาหลัก และส่วนกรรม ประโยคหลักจึงมีเนื้อความเดียวหรือความหมายเดียวที่ชัดเจน แต่การสื่อสารที่ต้องการให้มีเนื้อความหรือความหมายมากขึ้น จึงแทรกอนุประโยค หรือประโยคย่อยในส่วนใดส่วนหนึ่งของประโยคหลักทำให้เกิดประโยคซ้อน ตัวอย่างประโยคความซ้อน เช่น

“เมืองไทยอุดมสมบูรณ์ กุนเดมาเลยปายกันมาอู้ตีนี้” (ประโยคซ้อน)

(เมืองไทยอุดมสมบูรณ์บรรพบุรุษเลยอพยพมาอยู่ที่นี่)

“เมืองไทยอุดมสมบูรณ์” (ประโยคหลัก)

“กุนเดมาเลยปายกันมาอู้ตีนี้” (อนุประโยค)

“ลูกปู่จ่ายโหปีเป็นเอาไปเป้นตะหาน อาเตอาเหม่เลยหวอกลูกหนี

มาเมืองไทย”

(ประโยคซ้อน)

(ลูกชายชายคนแรกรัฐบาลจีนจะเกณฑ์ให้เป็นทหาร พ่อแม่เลยบอกให้ลูกหนีมาอยู่เมืองไทย)

“ลูกปู่จ่ายโหปีเป็นเอาไปเป้นตะหาน” (ประโยคหลัก)

“อาเตอาเหม่เลยหวอกลูกหนีมาเมืองไทย” (อนุประโยค)

“**กุนไตหย่าเอาจื่อหว่านเมิงเปิ่นแซ่ อั้นมาเมิงไทยกะตั้งจื่อกันเหม่อ้อ**” (ประโยคซ้อน)
 (ชาวไตหย่าใช้ชื่อหมู่บ้านเป็นนามสกุล พอมาอยู่เมืองไทยเลยตั้งนามสกุลกันขึ้นมาใหม่)

“**กุนไตหย่าเอาจื่อหว่านเมิงเปิ่นแซ่**” (ประโยคหลัก)

“**มาเมิงไทยกะตั้งจื่อกันเหม่อ้อ**” (อนุประโยค)

“**ไตหย่าจะเฮ็ดเส้นเฮ็ดไฮ้ ไส่นมากจะเปิ่นเหม่อึง**” (ประโยคซ้อน)
 (ไตหย่าจะทำสวนทำอะไร ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง)

“**ไตหย่าจะเฮ็ดเส้นเฮ็ดไฮ้**” (ประโยคหลัก)

“**ไส่นมากจะเปิ่นเหม่อึง**” (อนุประโยค)

“**เกาแซงเถิงเมิงหย่าหลาย ไค่ต้าวฮ้อนหาปีหาน้อง**” (ประโยคซ้อน)
 (ฉันคิดถึงเมืองหย่ามาก อยากกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้อง)

“**เกาแซงเถิงเมิงหย่าหลาย**” (ประโยคหลัก)

“**ไค่ต้าวฮ้อนหาปีหาน้อง**” (อนุประโยค)

3.1.3 ประโยคความรวม คือ ประโยคภาษาไตหย่าเชิงรายชื่อที่มีข้อความหลายประโยคเกี่ยวเนื่องรวมอยู่ด้วยกันเป็นประโยคเดียว และมีคำเชื่อมระหว่างประโยค ตัวอย่างประโยคความรวม เช่น

“**สิขิวสี่เถิงธรรมชาติ แต่สี่แลงสี่เถิงอำนาจ บารมี**” (ประโยคความรวม)

(สี่เขียวเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติ แต่สีแดงสี่ถึงอำนาจ บารมี)

“**สิขิวสี่เถิงธรรมชาติ**” (ประโยคย่อย 1)

“**แต่**” (คำเชื่อม-หน่วยเชื่อม)

“**สี่แลงสี่เถิงอำนาจ บารมี**” (ประโยคย่อย 2)

“**อาเตเก้ออาเหม่เปิ่นกุนไตหย่าตึงสอง**” (ประโยคความรวม)
 (พ่อและแม่เป็นชาวไตหย่าทั้งสองคน)

“**อาเตเปิ่นกุนไตหย่า**” (ประโยคย่อย 1)

“**เก้อ**” (คำเชื่อม-หน่วยเชื่อม)

“**อาเหม่เปิ่นกุนไตหย่า**” (ประโยคย่อย 2)

“**กุนเต๋ม้อออกเม็งหย่ามา ลางกุนกะมาบ่ถึงเม็งไทย**”

(ประโยคความรวม)

(คนเต๋ม้ออพยพจากเมืองหย่ามาบางคนก็มาถึงเมืองไทย)

“**กุนเต๋ม้อออกเม็งหย่า**”

(ประโยคย่อย 1)

“**กะ**”

(คำเชื่อม-หน่วยเชื่อม)

“**ลางกุนมาบ่ถึงเม็งไทย**”

(ประโยคย่อย 2)

“**เมอจะอยู่หว่านป่าสักขางกาว่าจะอยู่หว่านน้ำห่อขาว**”

(ประโยคความรวม)

(เธอจะอยู่บ้านป่าสักขางหรือจะอยู่บ้านน้ำห่อขาว)

“**เมอจะอยู่หว่านป่าสักขาง**”

(ประโยคย่อย 1)

“**กาว่า**”

(คำเชื่อม-หน่วยเชื่อม)

“**เมอจะอยู่หว่านน้ำห่อขาว**”

(ประโยคย่อย 2)

“**ลาบสุมโตหย่าเกอปลาหย่นแห่งซาว**”

(ประโยคความรวม)

(ลาบโตหย่ากับปลาไหลแห่งทอด)

“**ลาบสุมโตหย่า**”

(ประโยคย่อย 1)

“**เกอ**”

(คำเชื่อม-หน่วยเชื่อม)

“**ปลาหย่นแห่งซาว**”

(ประโยคย่อย 2)

3.2 ประโยคตามเจตนาของการสื่อสาร ในภาษาไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าใช้ภาษาพูดในการสื่อความคิดออกมาเป็นประโยค เพื่อต้องการให้ผู้ฟังได้ทราบความคิด ความรู้สึก ความต้องการ หรือเพื่อต้องการให้ผู้ฟังปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตาม และแสดงความต้องการ หรือเจตนาของผู้พูด ประโยคตามเจตนาของการสื่อสารในภาษาไตหย่าเชียงราย สามารถแบ่งได้ 9 ชนิด ได้แก่ ประโยคบอกให้ทราบ ประโยคเสนอแนะ ประโยคสั่ง ประโยคห้าม ประโยคชักชวน ประโยคขู่ ประโยคขอร้อง ประโยคคาดคะเน และประโยคถาม กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

3.2.1 ประโยคบอกให้ทราบ คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชียงราย ต้องการบอกกล่าวหรืออธิบายเรื่องต่าง ๆ ให้ผู้ฟังทราบ ตัวอย่างประโยคบอกให้ทราบ เช่น

“**เกาเป็นกุนไตหย่า**”

(ฉันเป็นคนไตหย่า)

“เมอญามหลาย”

(คุณสวยมาก)

“เกาหนึ่งกุน”

(ฉันปวดหลัง)

“เกาจะกาเฮ็ดเวก”

(ฉันจะไปทำงาน)

“มื่อไนฮ้อนหลาย”

(วันนี้ร้อนมาก)

3.2.2 ประโยคเสนอแนะ คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชียงราย ต้องการเสนอแนะข้อคิดเห็นให้ผู้ฟังปฏิบัติ ในประโยคอาจมีคำกริยานำ “ลอง” หรือคำลงท้าย “นะ” “นะซี” “ซี” “ซี” “ซี” “ลี” ตัวอย่างประโยคเสนอแนะ เช่น

“เมอจินเข้าแหลกล่อมซี”

(เธอกินข้าวแหลกล่อมซี)

“เมอลองสุบกุบไตหย่าล่อ”

(เธอลองสวมหมวกไตหย่าลี)

“กุนไตหย่าหว่าลีสีมำกุนเฒ่านะ”

(ชาวไตหย่าอย่าลืมคำสอนของบรรพบุรุษ)

“ป็น้องหื้อกามาหากันล่อ”

(พี่น้องควรไปมาหาสู่กัน)

“เมอเขาเป็นกุนหนุ่มกุนสาวหื้อหมั้นเฮ็ดเวกนะ”

(พวกเขาเป็นคนหนุ่มคนสาวให้ขยันทำงาน)

3.2.3 ประโยคสั่ง คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชียงรายต้องการบังคับให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม มักมีคำที่แสดงความหมายสั่ง หรือมีคำลงท้ายแสดงความหมายให้กระทำ เช่น “หว่าอ” “หว่าลีส” “ต๋อง” “แล” “แห” “ล่อ” ตัวอย่างประโยคสั่ง เช่น

“สุเขาหว่าลีสหันอกางค่างคีน”

(พวกเขาอย่าออกไปไหนเวลากลางคืน)

“เมอจะกาตากะกาแล”

(เธอจะไปตลาดก็ไปสิ)

“เมอจะจินเขากะจินแห”

(เธอจะกินข้าวก็กินสิ)

“จะกาเหนออะกะกาแห”

(จะไปไหนก็ไปซะ)

“เมอจะเฮ็ดเวกอะเฮ็ดล่อ”

(เธอจะทำงานก็ทำสิ)

“สูเขาเป็นกุนน้อยต้องเจอฟังกุนเฒ่า”

(พวกเธอเป็นเด็กต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่)

3.2.4 ประโยคห้าม คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชิงร่ายต้องการสั่งผู้ฟังไม่ให้กระทำ มักมีคำช่วยกริยา “อย่า” “ห้าม” ปรากฏอยู่ด้วย ตัวอย่างประโยคห้าม เช่น

“เมออย่าก็คิดหลายเลยนะ”

(เธออย่าคิดมากเลยนะ)

“วันกำห้ามเฮ็ดเวกเฮ็ดกาน”

(วันอาทิตย์ให้หยุดทำงาน)

“กุนไตหย่าห้ามเอาหอยมาสูกันจิน”

(คนไตหย่าห้ามนำอาหารที่ทำมาจากหอยต้อนรับแขก)

“เมอหว่าฮู้ห้ามอูไปหลาย”

(เธอไม่รู้อะไรอย่าพูดมาก)

3.2.5 ประโยคชักชวน คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชิงร่ายมีเจตนาชวนให้ผู้ฟังทำตามความคิดของตน อาจมีคำวิเศษณ์ “กัน” คำลงท้าย “นะ” “นา” “แหล” ปรากฏอยู่ด้วย ตัวอย่างประโยคชักชวน เช่น

“ยังกานกันก่อนนะ”

(หยุดพักทำงานกันเถอะนะ)

“กานา กาวางการแสดงของกุนไตหย่า”

(ไปดูการแสดงของชาวไตหย่านะ)

“เมอเจอเกานะ เกาฮู้ดีดี”

(เธอเชื่อฉันนะ ฉันพูดความจริง)

“วันคริสต์มาสมาตีไฮงไสตนะ”

(วันคริสต์มาสที่โบสถ์นะ)

“มาเยี่ยมชาติพันธุ์ไต่หย่าตี้แม่สายกันແລ້”

(มาเยี่ยมชาติพันธุ์ไต่หย่าตี้แม่สายกันเถอะ)

3.2.6 ประโยคขู่ คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไต่หย่าเชิงร้ายมีเจตนาชักจูงให้ผู้ฟังทำตามด้วยการบอกผลของการไม่ทำตามไว้ ประโยคขู่อาจมีคำเชื่อม “ถ้าอัน” “หาก” “ແລ้” “ล่อ” ปรากฏอยู่ด้วย หรือคำลงท้าย “ແລ้” “ล่อ” ตัวอย่างประโยคขู่ เช่น

“กุนเฒ่าสอนหือจือหือจำถ้าอันเป็นจะไป”

(ผู้ใหญ่สอนให้จำไม่งั้นจะถูกตี)

“กุนไต่หย่าหากหือสามัคคีกันเฮากะจะสูญหาย”

(คนไต่หย่าหากไม่รักสามัคคีกันก็จะสูญสิ้นชาติพันธุ์)

“ล่องหือกาແລ้”

(ล่องไม่ไปสิ)

“อู๋หือหือฟัง เมอไค่ถูกไปແລ้”

(พูดไม่ฟัง เธออยากถูกตีหรือ)

“ค่านหันตี้ตี้ยะ กาเหนออะกะกาลอ”

(ไม่อยากเห็นหน้าจริง ๆ ไปไหนก็ไปเถอะ)

3.2.7 ประโยคขอร้อง คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไต่หย่าเชิงร้ายมีเจตนาขอให้ผู้ฟังช่วยเหลือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ อาจมีคำกริยานำ “ແจ้ว” “ขอ” หรืออาจมีคำลงท้าย “นะ” “น่า” “ล่อ” ตัวอย่างประโยคขอร้อง เช่น

“ແจ้วซื้อน้ำมาหือเกาหนอยนะ”

(ช่วยซื้อน้ำมาให้ฉันหนอยนะ)

“มี้อฮือเมอมาอู๋เป้นกูเกาน่า”

(วันมะรินเธอมาอยู่เป็นเพื่อนฉันนะ)

“กาลอ แจ้วเกาหือข้อมูลอาจารย์เป้น”

(ไปสิ ช่วยเราให้ข้อมูลกับอาจารย์)

“ขอยืมเงินล่อ เกาลุมอู๋เฮอน”

(ขอยืมเงินหนอยสิ ฉันลืมไว้ที่บ้าน)

“เมอแจ้วเกาเฮ็ดน้ำวะเผ็ดล่อ”

(เธอช่วยฉันทำน้ำพริกหนอยสิ)

3.2.8 ประโยคคาคคเน คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชียงรายมีเจตนา แสดงความคาดหวังว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว ในประโยคอาจมีคำช่วยกริยา “ท่าจะ” คำลงท้าย “ละ” “ละเหยาะ” ตัวอย่างประโยคคาคคเน เช่น

“ฟ้าแมตมาปุ่น ฝนท่าจะตก”

(ฟ้าแลบมาแล้ว ฝนคงใกล้จะตก)

“หน้าซีตหน้าเปิด หวอไล่จินเข้าละเหยาะ”

(หน้าซีตหน้าเขียวไม่ได้กินข้าวละสิ)

“ป้าโนนท่าจะหว่อมมาละ”

(ป้าโนนคงไม่มาแล้ว)

“หันแตงโตจะอันท่าจะมีแซนหลาย”

(เห็นอย่างนั้นน่าจะร่ำรวย)

“กางเนออเจ้าผู้ปกครองท่าจะมาแล้วเหยาะ”

(ตอนเช้าผู้นำศาสนาน่าจะมาแล้วนะ)

3.2.9 ประโยคถาม คือ ประโยคที่ผู้พูดภาษาไตหย่าเชียงรายมีเจตนาถามผู้ฟัง ประโยคชนิดนี้จะมีคำแสดงคำถาม “แมง” “จี้” “แหล” “หยอ” ตัวอย่างประโยคถาม เช่น

“เมอจี้แมง”

(เธอชื่ออะไร)

“เมอมีน้องจี้กุน”

(เธอมีน้องกี่คน)

“เมอฮักเกาแหล”

(เธอรักฉันไหม)

“เมอเอาไผหยอ”

(คุณแต่งงานหรือยัง ถามผู้หญิง)

“เมอเอาเมหยอ”

(คุณแต่งงานหรือยัง ถามผู้ชาย)

4. วลีในภาษาไตหย่าเชียงราย

วลี เป็นหน่วยทางภาษาที่เป็นส่วนประกอบของประโยค ทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง ได้แก่ ภาคประธาน ภาคแสดง หรือส่วนขยาย วลีอาจประกอบด้วยคำ 1 คำ หรือคำหลายคำก็ได้ ภาษาไตหย่าเชียงรายมีการใช้วลีในภาษาพูดเท่านั้น ผู้วิจัยแบ่งประเภทวลีในภาษาไตหย่าเชียงราย

ตามแนวคิดของ วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์ (2552, หน้า 66–90) ได้ 5 ประเภท ได้แก่ นามวลี ปริมาณวลี กริยาวลี บุพบทวลี และวิเศษณ์วลี กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

4.1 นามวลี หมายถึง วลีที่มีนามหรือกลุ่มนามเป็นส่วนหลัก ซึ่งจะทำหน้าที่เหมือน คำนาม คือ เป็นประธาน กรรม หน่วยเติมเต็ม หน่วยเสริมความหรือขยายคำนามอื่น ซึ่งนามวลี มีส่วนประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนหลัก กับ ส่วนขยาย โดยส่วนหลักของนามวลีเป็นส่วนประกอบ ที่ต้องปรากฏเสมอ ส่วนส่วนขยายนั้น อาจปรากฏหรือไม่ปรากฏก็ได้ ตัวอย่างนามวลีที่ปรากฏ ในประโยค เช่น

“คุณแต่าเป็นยัง ดีเมืองหยา”

(คนแก่ที่ยังมีชีวิตอยู่ในเมืองหยา)

“ถ้าคุณแต่นั้น เป็นสอนให้เฮ็ดกาน”

(คำสอนของคนแก่บอกให้ขยันทำงาน)

“สีแดงเป็นสีดีมีอำนาจ”

(สีแดงเป็นสีที่มีอำนาจ)

“ผู้ชวยไต่หยาจะลี้ดดีดังดอง”

(ผู้ชวยไต่หยาจะดีดดีดอง)

“แม่น้ำแดงอยู่ที่เมืองหยา”

(แม่น้ำแดงอยู่ที่เมืองหยา)

4.2 ปริมาณวลี หมายถึง วลีที่ประกอบด้วยคำที่เกี่ยวกับจำนวน ได้แก่ คำบอก จำนวน คำบอกลำดับ และคำลักษณนามเป็นส่วนประกอบสำคัญ อาจมีคำนามจำนวน ประกอบข้างหน้า และคำหลังจำนวนประกอบข้างหลัง หรือมีทั้งคำหน้าจำนวน และคำหลัง จำนวนประกอบเข้าทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ตัวอย่างปริมาณวลี เช่น

“เกามีปีนอง สามคน”

(ฉันมีพี่น้องสามคน)

“ขมไกไสมนไพรหลายอยง”

(ขมไก่อีสมนไพรหลายอย่าง)

“อาแต่มีแม่แหมกนอยู่ที่เมืองหยา”

(พ่อมีเมียอีกคนอยู่ที่เมืองหยา)

“กนไตหยาปายมาอยู่เมิงในเปนหล่นดีสาม”

(คนไต่หยาอพยพมาอยู่เมืองไทยเป็นรุ่นที่สาม)

“กุนไต่หย่าตั้งจื่อลูกจายกุนตีหนึ่งว่าอาย่าย”

(คนไต่หย่าตั้งจื่อลูกชายคนแรกว่าอาย่าย)

4.3 กริยาวลี หมายถึง วลีที่มีหน่วยกริยาเป็นส่วนประกอบหลัก กริยาวลีเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุด ประโยค ประโยคย่อย และอนุประโยค อาจปรากฏวลีชนิดอื่นร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่จะขาดกริยาวลีไม่ได้ ตัวอย่างกริยาวลี เช่น

“เม่อยาเกากาหาวปีสาวตี้จั้งหวัดเจงเหม่ออ”

(เม่อวานนี้ฉันไปหาพี่สาวที่อยู่เชียงใหม่)

“อิมแต่ ๆ เหยาะ”

(อิมมาก ๆ เลย)

“ย่างเจ้วเจ้วเหยาะ”

(เดินเร็ว ๆ ลี)

“อาเต่ส่งเฮนโงเฮนตีหว่านป่าสักขางแล้วปายมาอู่ตีหว่านน้ำหว่าน”

(พ่อส่งเรียนโรงเรียนที่บ้านป่าสักขางและย้ายมาอยู่ที่บ้านน้ำบ่อขาว)

“ฟ้าเจ้าแจวเฮาเม่อหมองเจอ”

(พระเจ้าช่วยเราเมื่อไม่สบายใจ)

4.4 บุพบทวลี หมายถึง วลีที่ประกอบด้วยคำบุพบทกับนามวลี บุพบทวลีอาจปรากฏหลังนามวลี หลังกริยาวลี หรือต้นประโยคก็ได้ ตัวอย่างบุพบทวลี เช่น

“วันกำกุนไต่หย่าจะมาตีโงโสด”

(วันอาทิตย์คนไต่หย่าจะมาที่โบสถ์)

“ตี้เจงตุงกะมีกุนไต่หย่าอู่ตีนั้น”

(ที่เมืองเชียงตุงมีคนไต่หย่าอยู่ที่นั่น)

“ปะเพณีกุนไต่หย่าเป่นไปตามกุนตีนี้”

(ประเพณีชาวไต่หย่าเปลี่ยนตามคนท้องถิ่น)

“อาเตอาเหม่มาจากปะเทศจีน”

(พ่อแม่มาจากประเทศจีน)

“เม่ออันแกดาวกาเม็งหย่าหาป็น้อง”

(ตอนนั้นฉันกลับเมืองหย่าไปเยี่ยมพี่น้อง)

4.5 วิเศษณ์วลี หมายถึง วลีที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายของกริยาวลี วิเศษณ์วลีมักมีคำวิเศษณ์เป็นส่วนหลัก และอาจมีคำวิเศษณ์อื่นหรือมีวลีอื่นร่วมอยู่ก็ได้ ตัวอย่างวิเศษณ์วลี เช่น

“เกาแซงเถิงเมืองหย่าหลาย”

(ฉันคิดถึงเมืองหย่ามาก)

“เขาจิ้นเข้าเจ็วเจ็ว”

(เขากินข้าวเร็ว ๆ)

“เมอหยังมาหน้าซิดหน้าเปิดขนาด”

(เธอทำไม่หน้าซิดจัง)

“หลูสู่มอรวนแต่ ๆ เหยาะ”

(หลูสู่มอรวนจริง ๆ นะ)

“แม่อาเรีย้อูโตหย่าเลอ้อหลายเหลือเป็น”

(แม่อาเรีย้อูโตหย่าได้มากที่สุดใน)

5. ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย

ในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย ย่อหน้าที่เป็นหน่วยภาษาอยู่ระหว่างประโยคกับข้อความ โดยหนึ่งย่อหน้าจะมีใจความหลักเพียงหนึ่งใจความ และมีใจความรองเพื่อขยายใจความหลักให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ละย่อหน้าในภาษาพูดไตหย่าเชียงรายอาจมีขนาดสั้นยาวไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับเนื้อความที่ต้องการสื่อสาร ในการจำแนกประเภทของย่อหน้า ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537, หน้า 32-36); วรวรรณ์ ศรียาภย์ (2563, หน้า 6-8) จำแนกย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงรายได้ 2 ชนิด ได้แก่ ย่อหน้าเดี่ยวและย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

5.1 ย่อหน้าเดี่ยว คือหน่วยภาษาที่มีใจความหลักกับใจความรองอยู่ในย่อหน้าเดียวกัน โดยใจความหลักเป็นประโยคขนาดสั้น หรือไม่ยาวจนเกินไป และมีใจความรองเพียงใจความเดียว อาจมีขนาดสั้นหรือยาวกว่าประโยคหลักก็ได้ โดยไม่ต้องขึ้นย่อหน้าใหม่ ตัวอย่างย่อหน้าเดี่ยวในภาษาไตหย่าเชียงราย เช่น

“กุนไตหย่าตี่น้ำหวอขาว เหม่อกอนเฮ็ดไฮ้เฮ็ดเส็น เดวนี้กุนไตหย่าหลาย กุนกาตี่อื่นเฮ็ดเวกเฮ็ดกาน ลางกุนกะกาเจงเหม่ออ ลางกุนกะกาทุ่งเทบกะมี เหลอหวอก็ กุนตีเฮ็ดนาเข้า นากก อู่ถึงโหกกกุนไตหย่าหลุ่นอาแต่อาเหม่เอาติดโตมาจากเม็งยูนนาน กานเฮ็ดนากกตีเม็งไทยนี้ กะมีเก่ามาจากกุนไตหย่า กุนไตหย่าลางกุนชายโหกกก็อุนอื่น กกกะแผ่หลายกาตี่อื่น เหม่เขาเอากกมาเฮ็ดเส่อ ฮ้อง เส่อไตหย่า”

ตัวอย่างย่อหน้าเดี่ยวข้างต้น ใจความหลักของย่อหน้า ดังทำตัวหนาไว้ คือ “**กุนไตหย่าตีน้ำห่อขาว เหม่ก่อนเฮ็ดไฮ้เฮ็ดเลน เดวนี้กุนไตหย่าหลายกุนกาตีอื่นเฮ็ดเวกเฮ็ดกาน**” หมายถึง ชาวไตหย่าเชียงรายที่หมู่บ้านน้ำบ่อขาว แต่เดิมประกอบอาชีพการทำเกษตรเพื่อการยังชีพ ปัจจุบันชาวไตหย่าที่นี้เดินทางเข้าไปทำงานในเมืองอื่น ๆ หน่วยภาษาที่เหลือเป็นใจความรอง ทำหน้าที่ขยายใจความหลัก คือ ใจความรองมีเพียง 1 ใจความ ที่วางต่อเนื่องในย่อหน้าเดียวกันกับใจความหลัก โดยขยายความชาวไตหย่าเชียงรายแยกย้ายเพื่อไปประกอบอาชีพยังจังหวัดอื่น ๆ เช่น บางคนไปทำงานที่เชียงใหม่ บางคนไปทำงานที่กรุงเทพฯ ก็มี และการเล่าถึงอาชีพดั้งเดิมของชาวไตหย่าเชียงรายที่ทำนากก เพื่อนำกมาทอเสื่อ จนปัจจุบัน กกเป็นพืชที่แพร่หลายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ส่วนนี้จึงเป็นส่วนใจความรองที่ทำหน้าที่ขยายใจความหลัก

5.2 ย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง คือ ย่อหน้าหลักมีใจความ 1 ย่อหน้า แล้วมีย่อหน้ารอง 1 ย่อหน้าขึ้นไป ทำหน้าที่ขยายความย่อหน้าหลัก มีข้อสังเกตคือ ย่อหน้ารองมีขนาดค่อนข้างยาว และมักขึ้นต้นด้วยคำเชื่อม ตัวอย่างย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารองในภาษาไตหย่าเชียงราย เช่น

“กุนไตหย่าจะอู๋จวมกัน ฟังพากัน นับถือผู้เฒ่าผู้แก่ และนับถือในพระเจ้า ยึดถือหลักธรรมคำสอนของพระเจ้าเป็นแนวทางการปฏิบัติโต หวานน้ำห่อขาวมีคริสต์จักรนที่ธรรมที่อูกุนไตหย่ามาจวมกัน

แต่เหม่ออันกุนไตหย่านับถือผี กุนไตหย่าตีเม็งหย่าห่อเดวนี้กะมีกุนนับถือผีอู๋ เนอฮ์สมัยนั้นมิคณะเผยแผ่ศาสนาคริสต์กาเผยแผ่ตีเม็งหย่า กุนไตหย่าลางกุนกะเป่นมานับถือพระเจ้า เหม่กุนไตหย่าออนกันปายมาอู๋เม็งในกะยังนับถือพระเจ้าอู๋และเจอกันหว่าพระเจ้าแจวกุนไตหย่าที่อหนีต็อกหนียาก อู๋เม็งจินกะถูกเป่นกตซี้ พระเจ้าแจวกุนไตหย่าเห่อมาอู๋ตีอูดมสมบูรณ ตีเม็งในเฮ็ดเวกเห็นกานหยังกะเลอฮ์

สะนั้นกุนไตหย่าตีน้ำห่อขาวกะห่อลิมบุญคุณของพระเจ้า ยึดถือคำสอนเป็นแนวทางการใจจิต กุนไตหย่าเฮาจะแจวกันฮ้องเพลงสรรเสริญพระเจ้า ฟังคำสอนตีคริสต์จักรนที่ธรรมในวันกำ”

ตัวอย่างย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารองข้างต้น ย่อหน้าที่ 1 เป็นย่อหน้าหลัก “**กุนไตหย่าจะอู๋จวมกัน ฟังพากัน นับถือผู้เฒ่าผู้แก่ และนับถือในพระเจ้า ยึดถือหลักธรรมคำสอนของพระเจ้าเป็นแนวทางการปฏิบัติโต หวานน้ำห่อขาวมีคริสต์จักรนที่ธรรมที่อูกุนไตหย่ามาจวมกัน**” หมายถึง สภาพสังคมของชาวไตหย่าจะอยู่รวมกัน ฟังพาคำด้วยกัน มีความเคารพผู้อาวุโส และมีความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า ชาวไตหย่าจะนำหลักธรรมคำสอน

ในศาสนาคริสต์มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และในหมู่บ้านน้ำบ่อขามมีคริสตจักรนที่ธรรม เป็นศูนย์กลางให้ชาวไตหย่ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนย่อหน้าที่ 2 และ 3 เป็นย่อหน้าทำหน้าที่ ขยายความย่อหน้าที่ 1 โดยมีคำเชื่อม “แต่” “ฉะนั้น” ย่อหน้าที่ 2 และ 3 ทำหน้าที่ขยายย่อหน้า ที่ 1 โดยอธิบายถึงการนับถือผีของชาวไตหย่า และการเข้ามามีอิทธิพลของศาสนาคริสต์ ทำให้ ชาวไตหย่าเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้มาช่วยให้ชาวไตหย่ามีชีวิตที่ดีขึ้น แม้กระทั่งโยกย้ายมาอยู่ เมืองไทย ชาวไตหย่าก็ยังคงนับถือศาสนาคริสต์ดั้งเดิม

6. ข้อความในภาษาไตหย่าเชียงราย

ภาษาไตหย่าเชียงรายนอกจากประกอบไปด้วยเสียงที่เป็นหน่วยเล็กที่สุดนำไปสู่ การประกอบเป็นคำที่มีความหมาย การรวมกันของคำเป็นวลีอย่างสมบูรณ์เพื่อสื่อความหมาย เป็นประโยค ย่อหน้าที่เป็นหน่วยทางภาษาที่อยู่ระหว่างประโยคกับข้อความ และประโยคหลาย ๆ ย่อนำรวมกัน สื่อความได้ครบถ้วนเป็นข้อความ (Discourse) การเสนอตัวอย่างข้อความของ ภาษาไตหย่าเชียงรายในที่นี้ ผู้วิจัยใช้อักษรวิธีด้วยอักษรไทย และให้ความหมายโดยใช้ภาษาไทย กรุงเทพมหานคร ยกตัวอย่างประกอบทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง จากการศึกษาข้อความในภาษาไตหย่า เชียงราย สามารถจำแนกได้ 5 ชนิด ได้แก่ เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

6.1 เรื่องเล่า เป็นข้อมูลภาษาที่เรียงเหตุการณ์ กล่าวถึงเรื่องเล่า คือ การเล่า เหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันตามลำดับเวลา ผู้เล่าจะเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก และ จะเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทีหลังเป็นอันดับต่อไป โดยเรื่องเล่าจะประกอบด้วยผู้กระทำ (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2537, หน้า 25; วรวรรณ์ ศรียาภักย์, 2563, หน้า 6-30)

ในภาษาไตหย่าเชียงรายพบเรื่องเล่าเกี่ยวกับต้นกำเนิดของชาวไตหย่า การดำรงชีวิตก่อนอพยพ การเดินทางอพยพเข้าสู่ประเทศไทย การประกอบอาชีพ หรือเป็น เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา เช่น นิทานแฝงด้วยคติ คำสอน หรือข้อคิดต่าง ๆ เรื่องเล่าของชาวไตหย่า เชียงราย จะประกอบด้วยประโยค 2 ประโยคขึ้นไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถจำแนก เรื่องเล่าภาษาไตหย่าเชียงรายได้ 2 ประเภท ได้แก่ เรื่องเล่าประเภทร้อยกรอง และเรื่องเล่า ประเภทร้อยแก้ว กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

6.1.1 เรื่องเล่าประเภทร้อยกรอง หมายถึง เรื่องเล่าของชาวไตหย่าเชียงราย เรียบเรียงในลักษณะข้อความวรรณศิลป์ มีการใช้คำสัมผัสเสียง ตัวอย่างเช่น

“ไตหย่าเฮาออกเมิงหย่าโมซา หย่างขามาไหล่ถึงเมิงไทยมาเฮ็ดเลน
เฮ็ดนาลาเฮ็ดไฮ้ ไล่อุ่จันตีป่าสักขาง อุ่หิงมาตี้นาวะมีหลาย ออนกันป้ายมาน้ำห่อชาว
ปานกันกาตาชาย หว่านน้ำลัด หว่านวังลิน ลาวานหนองปิ้ง”

(ชาวไตหย่าอพยพมาจากเมืองหย่า เมืองโมซา สาธารณรัฐประชาชนจีน เดินเท้ามาถึงประเทศไทย มาทำสวนทำและทำไร่ ได้อาศัยอยู่และทำมาหากินที่บ้านป่าสักขวาง เมื่อมาอยู่รวมกันจำนวนมาก ที่ดินในการทำกินก็มีน้อย จึงชวนกันย้ายมาบ้านน้ำบ่อขาว บางคนก็ย้ายไปอยู่บ้านท่าทราย บ้านน้ำลาด บ้านวังดิน และบ้านหนองปิ้ง)

นอกจากเรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของชาวไตหย่าเชียงรายแล้วยังพบเรื่องเล่าในลักษณะข้อความวรรณศิลป์ที่เป็นบทเพลงด้วย ชาวไตหย่าเชียงรายมักขับร้องในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันนมัสการพระเจ้า กิจกรรมการแสดงในงานวัฒนธรรม มีตัวอย่างดังนี้

“เดินเหินอลลาว ลาวเข้าผ้า ข้าย้อมไหม ไตย้อมเสื่อ เสื่อไผ่หลาย
เสื่ออิโปอิโปลอกแจแจ เจ้าง่าน หมาฮ้างแอก มิวแหวกไถกานา ห่านสักเต้าเข้าเฮิน ปลา
เหียนทิว ปลาจี่ฮ้อง ทิวเข้ากุงมะเหล่อ มะเหล่อ ะมีหยาง มะลางะมีไส้ นกอ้ายไส้ห้าย
โตไผ่ นกอ้ายไถห้าย แด่วตั้ง จีหลิงห้ายป้าปี ตูต๋าห้ายฉี่ม้า ตูต๋าห้ายฉี่หมู หมูโหลงโตผัก
แม่ม้าโตพิน”

(ดวงจันทร์อยู่สูงกว่าดวงดาว ดวงดาวเข้าไปในก้อนเมฆ คนจีนย้อมสีเส้นไหม คนไตย้อมสีเสื่อ เสื่อใครที่มีมากมาย เสื่ออิโป ที่ลอกคราบได้ หนังสือวางบนชั้น สุนัขเตรียมแอกไว้ แมวแบกไถไปนา เปิดสวนหมวกสวนล้างจาน ห่านถือไม้เท้าเดินเข้าบ้าน ปลาไหลกระโดด ปลาจี่ส่งเสียงร้อง กระโดดเข้ามาที่กองมะเดื่อ ผลมะเดื่อไม่มียาง ผลหมากไม่มีไส้ข้างใน นกอ้ายไส้ ร้องให้กับผี นกอ้ายไถห้อยตัวต่อแต่ จีโกร่งร้องดังระงม คนที่เป็นตัวปลอมร้องให้ จะชี้ม้า คนที่เป็นตัวจริงร้องให้จะชี้หมู แม่หมูตัวใหญ่ไปเก็บผัก แม่ม้าไปเก็บพิน)

6.1.2 เรื่องเล่าประเภทร้อยแก้ว หมายถึง เรื่องเล่าของชาวไตหย่าเชียงรายเรียบเรียงในลักษณะความเรียง ใช้ภาษาพูดภาษาไตหย่าเชียงรายในการถ่ายทอดเรื่องเล่าตัวอย่างเช่น

“อันเมื่อก่อนขุนเตมาเอาฮวน้ำหว่าฮวาลากะหันน้ำ ว่ามันมีน้ำหว่าฮออก น้ำมันใส ละก้อเป็นก้อเลยฮ้องว่าน้ำหว่าฮวาลากะหันน้ำ ก้อยแกว ก้อยแกวมา มาที่ละกุน ที่ละคอบโค สมัยก่อนละฮูหมู่บ้านเดว สมัยหว่าฮแล้วแล้วสองหมู่บ้าน หมูหกกับหมูสิบ สมัยก่อนนายอำเภอมามากมาถามว่าจะแยกหมู่บ้าน จะฮูหมู่เกาแล เป็นกะว่าเอาฮุนตางว่าเนอะ กะเลยมีสองหมู่บ้าน วันก่าแล้วมาโงงโงง โดยกันหมด เอ๊ะ สิบโงงถึงสิบสองโงง เลิกแล้วกะตาวเฮินไผเฮินมัน”

(ในสมัยก่อนคนเผ่าคนแก่ชาวไตหย่ามาอยู่บ้านน้ำบ่อขาว เห็นว่ามีน้ำ ออกมาจากบ่อและใสสะอาด เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน อพยพมาจากบ้านป่าสักขวาง ค่อย ๆ เดินทางมาจนถึงละคน ที่ละครอบครัว ในสมัยก่อน น้ำบ่อขาวมีหมู่บ้านเดียว แต่ตอนนี้มีสองหมู่บ้าน คือ หมู่หก และหมู่สิบ นายอำเภอมาบอกว่าจะแยกหมู่บ้าน เลยบอกไปว่าจะหมู่เดิม รัฐบาลก็ใช้ถนนเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเขต เลยทำให้มีสองหมู่บ้าน แต่ในวันอาทิตย์ก็มาโบสถ์คริสต์ ที่เดียวกันหมด เวลาสิบโมงเช้าถึงสิบสองโมงก็เลิก กลับบ้านใครบ้านมัน)

6.2 กระบวนการ เป็นข้อมูลภาษาที่มีลักษณะเรียงลำดับเหตุการณ์ตามกาลเวลา ว่าควรจะทำอะไรก่อนหลัง โดยไม่บอกว่าใครเป็นผู้กระทำ แต่จะเน้นว่าทำอย่างไรมากกว่า เช่น วิธีการทำอาหาร วิธีการแต่งกาย (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2537, หน้า 25; วรวรรณ์ ศรียาภัย, 2563, หน้า 6-30)

กระบวนการในภาษาไตหย่าเชิงรายจะประกอบด้วยประโยคตั้งแต่ 2 ประโยค ขึ้นไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถจำแนกกระบวนการในภาษาไตหย่าเชิงราย ได้ 2 ประเภท ได้แก่ กระบวนการประเภทร้อยกรอง และกระบวนการประเภทร้อยแก้ว กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

6.2.1 กระบวนการประเภทร้อยกรอง หมายถึง การอธิบายวิธีการทำอย่างใด อย่างหนึ่งของชาวไตหย่าเชียงราย ที่เรียบเรียงในลักษณะข้อความวรรณศิลป์มีการใช้คำสัมผัสเสียง ตัวอย่างเช่น

**“ตางจินไตหย่า เกาจะหวอกเมอ อาเออตันา หวานตีตั่วยา สี่ซ่าป่าฮุ่ม
ตั้งขุมตั้งเผ็ด เอ็ดแมงก่อหวาน หุง โค่ ตุ่ม ชาวข้าวแหลกแกงทาง หุงผักแว่นยา โค่แห่ง
แกงผ่า ย่าผักกุ่มวงลาบฮุ่มไตหย่า ปลาเหยนแห่งชาว ผักแป้นชาวไซ่ ชาวผักชีวซาง
ไซ่ตุ้นเห็ดหวี่ ปลาจี่ ปลาหนึ่ง ไส้หมูแห่งจี่ง โมบข้าวตุ่มใหญ่”**

(อาหารไตหย่า ฉันจะบอกเธอ มีหลากหลายอย่าง อร่อยมาก ๆ นะมีรสขม รสเผ็ด ทำอะไรก็อร่อย หุง คั่ว ต้ม ทอด ขนมบัวลอย ข้าวต้มใส่น้ำอ้อย ต้มส้มผักแว่น คั่วแห่ง ไซ่แหน ย่าผักกุ่มดอง เนื้อหมูดิบสับใส่มะม่วงเปรี้ยว ปลาไหลแห่งทอด กุยช่ายผัดไซ่ ผัดผัก ชิวซาง ไซ่ตุ้นเห็ดหวี่ ปลาจี่ ปลาหนึ่ง ทอดไส้หมู กินกับข้าวคำใหญ่ ๆ)

6.2.2 กระบวนการประเภทร้อยแก้ว หมายถึง การอธิบายวิธีการทำอย่างใด อย่างหนึ่งของชาวไตหย่าเชียงราย เรียบเรียงในลักษณะข้อความพรรณนา หรือกล่าวเป็น ข้อความเรียงลำดับเป็นข้อความก่อนหลัง ใช้ภาษาพูดภาษาไตหย่าเชียงรายในการถ่ายทอด กระบวนการ ตัวอย่างข้อความกระบวนการภาษาไตหย่าเชียงราย อธิบายวิธีการปรุงอาหาร คือ เข้าแหลกหล่อม ขุ่มไก่ และเนอปาตมัน มีดังนี้

1) เข้าแหลกหล่อม

“เคื่องปุง 1) แบ่งเข้าเหนว 2) น้ำ 3) น้ำอ้อย

วิธีเฮ็ด 1) โนดแบ่งเข้าเหนวกับน้ำ หื้อเข้ากัน 2) บีบแบ่งในกำ
ปั้งปั้งเป็นแก่น เป็นแก่น 3) ต้มในน้ำฮ่อน สุกแล้วมันจะลอยขึ้นมา ตักใส่ถ้วย ใส่ น้ำอ้อย”
บัวลอยน้ำอ้อย

เครื่องปรุง 1) แบ่งข้าวเหนียว 2) น้ำสะอาด 3) น้ำอ้อย

วิธีทำ 1) นวดแบ่งข้าวเหนียวกับน้ำให้เข้ากัน 2) บีบแบ่งให้เข้าใน
กำปั้ง แล้วปั้งออกมาเป็นลูก ๆ 3) ต้มในน้ำเดือด พอแบ่งสุกจะลอยขึ้นมาตักใส่ถ้วยแล้วราดด้วย
น้ำอ้อย

2) ขุ่มไก่

“เคื่องปุง 1) เคื่องในไก่ต้มสุก 2) ขิงซอย 3) มะเผ็ดแฉิวสับ
4) หอมแดงซอย 5) ผักม้วนขุ่มซอย 6) ผักป้อม ต้นหอมซอย 7) น้ำต้มเคื่องในไก่ 8) เกอ
วิธีเฮ็ด 1) ต้มเคื่องในไก่หื้อสุก ซอยเป็นดิน ๆ 2) ใส่เคื่องปุง
ขิงซอย มะเผ็ดแฉิวสับ หอมแดงซอย ผักโหม้นขุ่มซอย ผักป้อม ต้นหอมซอย แล้วใส่น้ำต้ม
เคื่องในไก่ 3) กุน ๆ หื้อเข้ากัน ปุงเกออย่างเลว ขุ่มมีในผักโหม้นขุ่ม”

ขมไก่

เครื่องปรุง 1) เครื่องในไก่ต้มสุก 2) ขิงซอย 3) พริกชี้หนูสับ
4) หอมแดงซอย 5) ผักฮ้วนหมูซอย 6) ผักชี ต้นหอมซอย 7) น้ำต้มเครื่องในไก่ 8) เกลือ

วิธีทำ 1) ต้มเครื่องในไก่ให้สุก หั่นเป็นชิ้นพอดีคำ 2) ตักใส่ชาม
ใส่เครื่องปรุง ประกอบด้วย ขิงซอย พริกชี้หนูสับ หอมแดงซอย ผักฮ้วนหมูซอย ผักชี ต้นหอมซอย
แล้วใส่น้ำต้มเครื่องในไก่ลงไปนิดหน่อย 3) คลุกเคล้าให้เข้ากัน ปรุงรสด้วยเกลือเพียงอย่างเดียว
รสขมมีในผักฮ้วนหมู

3) เนื่อปาดมัน

“เคื่องปุง 1) เนื่อหมูสามชั้น 2) หอมขาว 3) เกอ

วิธีเฮ็ด 1) ต้มเนื่อหมูสามชั้นหื้อสุก ใส่เกอหน่อย เอามาซอย
เป็นดินบาง ๆ 2) โขกหอมขาวหื้อแหลว ๆ เหนว ๆ 3) ใส่เกอหน่อยเดว”

เนื่อปาดมัน

เครื่องปรุง 1) เนื่อหมูสามชั้น 2) กระเทียม 3) เกลือ

วิธีทำ 1) ต้มเนื้อสามชั้นให้สุก ปิ้งรสด้วยเกลือนิดหน่อย หั่นเนื้อหมูเป็นชิ้นบาง ๆ 2) โขลกกระเทียมกับเกลือให้เหนียวละเอียด 3) ปิ้งรสด้วยเกลือ

ตัวอย่างข้อความกระบวนการภาษาไต่หย่าเชียงราย อธิบายวิธีการแต่งกายของสตรีไต่หย่าเชียงราย มีดังนี้

“**กานแต่งโตหองเหม็งญิงไต่หย่าเฮา จะเส่ออ์เหม่อมีกานจอมกัน** ประจำปี เค่องแต่งโตจะมีผ้าขึ้นสองผืนซ้อนกัน ผีกตีหนึ่งฮ้องผ่า ไต่เซ็น เป็นผ้าสีลำ มีผ้าหลายสียังเป็นที่ขึ้น และกะมีผ้าผืนตีสองฮ้องผ่าเซ็น กะเป็นผ้าสีลำ ดินขึ้นกะมีผ้าหลายสี แต่ห่วยิบตางเนอฮ้อติดกัน เอาสุบทับผืนตีหนึ่ง ฮ้อตีผ่าเปงกันแล้วฮัดสายแหวทาบ ตางบนแหวขึ้นมีผ้าสามผืนเป็นผ้าคาดแหวมีหลายสี แล้วสุบทับเส่อโตตีสอง ฮ้องเส่อแยง เป็นเส่อหวอมีแขน คอกงุหวอมีคอเส่อ ผ่าหน้าปัดมาตางซ้าย แล้วสุบเส่อตีสาม ฮ้อง เส่อหลุง เป็นเส่อแขนยาว หวอมีคอเส่อ ผ่าหน้าชื้อ เส่อจะยาวสองในสามหองหว่า กุนเส่ออ์”

(แต่งชุดของสตรีชาวไต่หย่า จะแต่งกายในชุดประจำชาติพันธุ์ในงานประเพณี ที่รวมกลุ่มกันประจำปี เครื่องแต่งกายของสตรีไต่หย่าจะประกอบด้วยผ้าขึ้น 2 ผืนซ้อนกัน ผืนแรกเรียกว่า ผ้าไต่เซ็น เป็นผ้าพื้นสีดำประดับด้วยริ้วผ้าสีต่าง ๆ เย็บเป็นแถบชายขึ้น ส่วนผ้าผืนที่ 2 เรียกว่าผ้าเซ็น เป็นผ้าสีดำประดับชายผ้าด้วยริ้วผ้าสี แต่ไม่เย็บด้านข้างในให้ติดกัน ใช้สวมทับผืนแรกโดยพันรอบตัวให้ชายผ้าขนานผืนกัน แล้วคาดเข็มขัดทับ ส่วนช่วงแหวขึ้นไปมีผ้า 3 ชั้น คือ ผ้าไว้ใช้คาดแหวจะประดับด้วยริ้วผ้าสีต่าง ๆ ทั้งผืน จากนั้นสวมทับด้วยเสื้อตัวที่สองเรียกว่า เสื่อแยง ซึ่งเป็นเสื้อไม่มีแขน คอกปิด ไม่มีปก ผ่าหน้าเฉียงมาทางซ้าย ส่วนเสื้อตัวที่สามเรียกว่า เสื่อหลุง มีลักษณะเป็นเสื้อสวมทับแขนยาว ไม่มีปก ผ่าหน้าตรง ความยาวของเสื้อจะยาวประมาณ 2 ใน 3 ของความยาวช่วงบนของผู้สวมใส่)

6.3 ข้อควรปฏิบัติ เป็นข้อมูลภาษาที่มีเฉพาะแนวโน้มผู้กระทำเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องเรียงเหตุการณ์เกิดก่อนหลัง แต่เน้นว่าผู้กระทำควรปฏิบัติตนอย่างไรหรือได้กระทำบางสิ่งบางอย่างไปแล้วอย่างไร เช่น ข้อเสนอแนะในเรื่องต่าง ๆ หรือคำชักชวน (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2537, หน้า 26; วรวรรธน ศรียาภย, 2563, หน้า 6-31) คำสอนในภาษาไต่หย่าเชียงราย จะเน้นข้อควรปฏิบัติที่พึงกระทำ หรือเป็นคำสอน จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถจำแนกข้อควรปฏิบัติในภาษาไต่หย่าเชียงรายได้ 2 ประเภท ได้แก่ ข้อควรปฏิบัติประเภทร้อยกรอง และข้อควรปฏิบัติประเภทร้อยแก้ว กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

6.3.1 ข้อควรปฏิบัติประเภทร้อยกรอง หมายถึง คำสอนหรือแนวทางการปฏิบัติตัวในเรื่องต่าง ๆ ของชาวไทหย่าเชียงราย ที่เรียบเรียงในลักษณะข้อความวรรณศิลป์ประเภทสุภาษิต จำนวนในภาษาไทหย่าเชียงราย มีลักษณะการใช้คำสัมผัสเสียง ตัวอย่างเช่น

“สบจ่างโย โคไหล่อื่น สบจ่างหวา วาไปลาย”

(ปากข้างยกยกอ คอได้กลิ่น ปากข้างพูด ไม้ว่างเปล่า)

ความหมาย คนที่พูดยกย่องให้เกียรติคนอื่นจะไม่อดอยาก คนที่เข้าใจพูดจะเบาแรงเพราะคนอื่นช่วยเหลือ

“เฮ็ดกานนึ่งตายเหล่า จินเข้านึ่งปัดวี”

(ทำงานเหมือนเมาเหล่า กินข้าวเหมือนปัดวี)

ความหมาย ทำงานอย่างไม่ว่างจะเต็มใจทำเหมือนคนเมาเหล่า แต่พอกินข้าวกลับคล่องแคล่วเหมือนโบกพัดเวลาร้อน ๆ

“หมาขบจึงมาไตเต้า”

(สุนัขกัดแล้วจึงมาหาไม้ค้อน)

ความหมาย มีเหตุเกิดขึ้นแล้วจึงหาทางแก้ไข

“เวาปานั่งก็เหยียดขาอนตาง”

(ยังไม่ทันจะนั่งก็เหยียดเท้าก่อนแล้ว)

ความหมาย คุยโอ้อวดล่วงหน้าก่อนลงมือทำ อาจพลาดพลั้งได้

“หมาเหลนออนตางฟาน”

(สุนัขวิ่งนำอีแก่)

ความหมาย เหตุการณ์ยังไม่เกิดขึ้นก็วิตกกังวล หรือพูดล่วงหน้าไปก่อนแล้ว

6.3.2 ข้อควรปฏิบัติประเภทร้อยแก้ว หมายถึง คำสอนหรือแนวทางการปฏิบัติตัวในเรื่องต่าง ๆ ของชาวไทหย่าเชียงราย เรียบเรียงในลักษณะความเรียง ตัวอย่างข้อความข้อควรปฏิบัติประเภทร้อยแก้วภาษาไทหย่าเชียงราย กล่าวถึงข้อควรปฏิบัติในการดำรงชีวิต มีดังนี้

“กำสอนเหยเวกเหม่ญิง อุ้ถึงผู้สาว สาวเหยลือหว่าลือ ก่อวางเสอม่่า
ไตผู้สาวเฮ็ดหนะ ผู้สาวกุนเลอ ปักมะหล่าวหลาย ๆ ก่อว่าผู้สาวเหย ปักมะหล่าวหลาย
ก่อกือเป่นกานบอกว่เฮามาแซนหลาย หว่าลือมีแซนก่อกือชือมะหล่าว เหยเฮ็ดกาน ไตปูไต
ปาเนอะ สู้สนั่นก่อกะเจ็บฝัก ออกไฮ้ออกเสอน ผู้สาวเมิงไตหย่านี้จะเฮ็ดเสอน จะเป็น
เหม่ญิงออกกา เฮ็ดเสอน อุ้เสอน เหมอนอย่างกับไซเอากะตุ่มกาไซปาเหย่น เอากะไซให้

ปาเหย่นเข้ากา โตเปนเหม่ญิงต้องฮู้จักโตปุโตปาโตจัน กุนเดมาบอกว่าผู้สาวสังค่าน ก่อฮู้จากโตจันมันก่อเมินคนทั่วกันนั้นเนอะ ลิค่านบ่เฮ็ดกานเนอะ”

(คำสอนเรื่องข้อควรปฏิบัติของผู้หญิงในการทำงานของผู้หญิง ชยันหรือไม่ชยัน ให้ดูเสื้อผ้า ผู้หญิงคนไหนปักเสื้อผ้าเก่ง มีลวดลายและใส่เครื่องประดับที่เสื้อผ้าจำนวนมาก เป็นการบ่งบอกว่าผู้หญิงคนนั้นมีฐานะร่ำรวย มีเงิน ชยันทำงาน ผู้หญิงโตหย่าจะต้องรู้จักหาปูหาปลาเป็น เก็บผัก ออกไปทำอะไรทำสวน ส่วนมากจะเป็นผู้หญิงที่ออกไปอยู่สวน รู้จักใช้ตุ้มตักปลาไหล การเป็นผู้หญิงโตหย่าจะต้องชยัน ทำมาหากินเก่ง คนเดมาคนแก่บอกว่าผู้หญิงคนไหนจะชยันหรือเกียจคร้านก็ให้ดูจากการทำมาหากิน เหมือนคนทั่วไปถ้าชี้เกียจก็จะไม่ทำงาน)

“กำสอนเหยเวกปุ่จาย สังปุ่จายก่อ ปุ่จายก่อต้องจาง เปนตั้งฮ้องจางลายผ้าลายขาน ฮู้จักลายผ้า ฮู้จักลายไม้ อันนั้นกานตีเฮ้ออันตุ้มมาหยังฮา กูปตีเฮ้อใส่แล้วไปงานตีมันญาม ละเอียดแต่เป่นการบ่งบอกถึงปุ่จายโตหย่าว่าเหย แล้วก่อมีความอดทน ความเพียร กุนเดมาก่อเลยสอนเนอะ สังปุ่จายหล่า เมาก่อฮ้องคาม คือหอนใต้หอน เหนอ ฮ้องเพงเขิ่นสูงเขิ่นสูง เป่าปีละ กุนเดมาบอกว่าหว่าลีเอามาเฮ็ดโผ”

(คำสอนเรื่องข้อควรปฏิบัติของผู้ชายในการทำงานของเป็นผู้ชาย ผู้ชายต้องทำอะไรเป็น รู้จักลวดลายผ้า ลวดลายไม้ สานตุ้มจับปลาไหลเป็น สานหยัง (กระเป่าที่ทำมาจากไม้ไผ่) สานหมวกโตหย่า มีความละเอียด ก็แสดงว่าผู้ชายคนนั้นมีความชยัน มีความอดทน ความเพียร คนเดมาคนแก่ได้บอกกล่าวไว้ ถ้าผู้ชายคนไหนมัวแต่ร้องเพลง เป่าปี เที้ยวไปวัน ๆ ขึ้นเหนือลงใต้ ผู้เดมาผู้แก่บอกไม่ควรแต่งงานด้วย)

“กำสอนเล่องชีวิตกู๋ของกุนโตหย่า กุนเดมาเป็นสอนชาวหล่า กู๋จอมกัน สุกกะอู๋จอมกัน ดิบกะอู๋จอมกัน ผานกะอู๋จอมกัน มีกะอู๋จอมกันไว้ หว่าให้ลิดกัน แจ้วกันโต แจ้วกันเฮ็ด เพาะว่ากุนหย่านี้ เฮ็ดนาเฮ็ดสอนเหนอะ หว่ามีโฮงสีเหมมอนเมิงไทย เหม่ญิงต้องตื่นเจ้าต้าเข้าเหนอะ กางคำต้าฝาย จึงเป็นที่มาของว่าผู้หว่าเวลาจะหอนสาวต้องกะหอนโคงฝาย ผู้สาวต้าฝาย ผู้หว่าวมาหอน”

(คำสอนเรื่องชีวิตคู่และการครองเรือน ผู้เดมาผู้แก่สอนเรื่องการใช้ชีวิตคู่และการครองเรือนให้รักกัน ยามมีความสุขก็อยู่ด้วยกัน ยามมีความทุกข์ก็อยู่ด้วยกัน เวลาม่่งมีก็อยู่ด้วยกัน หรือเวลายากจนก็ไม่ทอดทิ้งกัน ช่วยกันทำมาหากิน เพราะว่าคนโตหย่านี้ทำนาทำสวน ไม่มีโรงสีเหมือนเมืองไทย ผู้หญิงต้องตื่นเข้าต้าข้าวเปลือก ตอนค้ำก็ทอผ้า จึงเป็นที่มาของผู้ชายที่หมายปองผู้หญิงไว้ ก็จะไปหา และพูดคุยกันในเวลาตอนค้ำที่ผู้หญิงทอผ้าจึงเป็นเวลาที่เหมาะสม)

6.4 คำอธิบาย เป็นข้อมูลภาษาที่ไม่มีทั้งลำดับกาลและแนวโน้มผู้กระทำ (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2537, หน้า 26; วรวรรธน ศรียาภัย, 2563, หน้า 6–32) ในภาษาไทย เชียงราย คำอธิบายจะประกอบด้วยประโยค 2 ประโยคขึ้นไป คำอธิบายในภาษาไทย เชียงราย พบเพียงคำอธิบายประเภทร้อยแก้ว กล่าวรายละเอียด ดังนี้

6.4.1 คำอธิบายประเภทร้อยแก้ว หมายถึง การอธิบายสาเหตุถึงความเป็นมา เป็นไป ในลักษณะของการกระทำ หรือเหตุการณ์บางอย่างของชาวไตหย่า เชียงราย ที่เรียงเรียง ในลักษณะความเรียง ตัวอย่างข้อความคำอธิบายประเภทร้อยแก้วภาษาไทย เชียงราย มีดังนี้

“อนกันป่ายจากเมืองหย่ามาอยู่เมืองไทย สมัยก่อนตีเมืองจีนนะ เป็นว่า กุนเลอมีลูกปู่จายไห้ป๊ะ เป็นจะเอาไปเป็นตะห่าน อาเตเขาเลยปากันย่างตี้นมาถึงตี้นด้าน หวานแม่สาย หนีมาโดยมิชชันนารีหนะกะ เป็นหวอกว่าเมืองไทยอุดมสมบูรณ์ ตี้อูตี้อินมี หลาย”

(ที่มาของการอพยพของชาวไตหย่าจากเมืองหย่ามาเมืองไทยในสมัยก่อน รัฐบาลจีนจะให้ผู้ชายที่เป็นลูกคนโตไปเป็นทหาร พ่อก็เลยกลัวกัน จึงเดินเท้าจากเมืองหย่า มาถึงด้านที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เดินทางมากับมิชชันนารีที่ไปประกาศศาสนาคริสต์ ได้บอกกับชาวไตหย่าว่าเมืองไทยอุดมสมบูรณ์ มีที่ทำกินจำนวนมาก)

“หยังคามไตหย่าเป็นฮ้องหยัง หยังกุนเดมาเอาไว้ไส่ผาก ไส่หมาก ไส่มะเผ็ด หยังผู้สาวกะเฮ็ดหือมันญาม เป็นเอาไว้ไส่กำหมาก ถ้าผู้หวาวมาฮ้องกะเอา ออกมา ไซ้ใจกะเอาหือผู้หวาวจีน”

(กระเป่าที่สานจากไม้ไผ่ ภาษาไตหย่าเรียกว่า “หยัง” คนแก่เอาไว้ไส่ผัก ไส่หมาก พริก ผู้หญิงจะทำหยังขึ้นมาอย่างสวยงาม เอาไว้ไส่คำหมาก ถ้ามีผู้ชายมาเกี่ยวพาราสิ หากพอใจจะยื่นคำหมากให้กินเป็นการตอบรับ)

“สาดไตหย่า กุนเดมาไตหย่าเอาโหกกใส่หวอกไม้ หาบมา จำโหกก ไว้สามไส่ กอมีเส่นกกไว้ตอสาดได้ฝืน มีกานจ่างกุนเมิงมาแจ้วตอสาด หละกะชายโหกก ออกไป ยะฮือเส่นกกแผ่หลาย หวอเหล่นนี้น้ำหวอขาวหวอมีกานตอสาดแล้ว กุนไตหย่า ชายนากันหมด หวอมีตี้อูกเส่นกก”

(เสื้อไตหย่า บรรพบุรุษไตหย่าเอาเหง้ากกใส่กระบอกไม้ไผ่ ขณะเดินทาง อพยพมาประเทศไทย เพราะปลุกไว้สามปีจึงมีเส่นกกพอทอเสื้อได้หนึ่งฝืน ในสมัยก่อนมีการจ้างคน ในพื้นเมืองมาช่วยทอเสื้อ แล้วขายหัวกกออกไป ทำให้เส่นกกแพร่หลาย การทอเสื้อจากเส่นกก ก็แพร่หลายไปด้วย ตอนนี้อยู่หมู่บ้านน้ำบ่อขาวไม่มีการทอเสื้ออีกแล้ว เพราะคนไตหย่าพากัน ขายที่นา ทำให้ไม่มีที่ปลูกต้นกก)

6.5 บทสนทนา คือ ข้อมูลภาษาที่เป็นบทพูดโต้ตอบกันในสถานการณ์จริงของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อาจมีลักษณะของลำดับกาล และแนวโน้มผู้กระทำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทการสื่อสารเป็นสำคัญ (วรวรรณ ศรียาภย์, 2556, หน้า 208) ในภาษาไทยเชียงใหม่ บทสนทนาเป็นภาษาระดับข้อความที่สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน มีประโยคมากกว่า 2 ประโยคขึ้นไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถจำแนกบทสนทนาภาษาไทยเชียงใหม่ได้ 2 ประเภท ได้แก่ บทสนทนายระหว่างผู้สื่อสาร 2 คนขึ้นไป และบทสนทนายระหว่างผู้สื่อสาร 3 คนขึ้นไป กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

6.5.1 บทสนทนายระหว่างผู้สื่อสาร 2 คนขึ้นไป ในภาษาไทยเชียงใหม่ เป็นข้อความที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน มีลักษณะเป็นสถานการณ์เดียว ตัวอย่างข้อความบทสนทนาภาษาไทยเชียงใหม่ระหว่างผู้สื่อสาร 2 คนขึ้นไป กล่าวถึงการทักทาย การสอบถามความเป็นอยู่ และการบอกกล่าว มีดังนี้

การทักทาย เช่น

ผู้พูดคนที่ 1: “**เมอฮูสิแหล่ จินเข้าเกอแมง**”

(คุณสบายดีหรือ กินข้าวกับอะไร)

ผู้พูดคนที่ 2: “**จินย่าผักไค้ เมอจะกาเหนอฮ**”

(กินกับย่าผักคาวตอง เธอจะไปที่ไหน)

ผู้พูดคนที่ 1: “**กาเฮ็ดเสอน**”

(ไปทำสวน)

ผู้พูดคนที่ 2: “**กาถูนเลว**”

(ไปคนเดียวหรือ)

ผู้พูดคนที่ 1: “**เหยะ**”

(จ๊ะ)

การสอบถามความเป็นอยู่ เช่น

ผู้พูดคนที่ 1: “**เมอบินแมง**”

(คุณเป็นอะไร)

ผู้พูดคนที่ 2: “**เกาหนังกู๋**”

(ฉันปวดหลัง)

ผู้พูดคนที่ 1: “**จินหย่าแยะเหยะ**”

(กินยาหรือยัง)

ผู้พูดคนที่ 2: “**หว่าอไล่จิน กาใจแล้ง**”

(ไม่ได้กิน จะไปชุดหลังรักษาอาการปวดเนื้อปวดตัว)

ผู้พูดคนที่ 1: “**มางกา**”

(รีบไป)

การบอกลา เช่น

ผู้พูดคนที่ 1: “**เกาจะดาวเฮอนเหาะ**”

(ฉันจะกลับบ้านแล้ว)

ผู้พูดคนที่ 2: “**เมอกาจอมแฝง**”

(คุณกลับกับใคร)

ผู้พูดคนที่ 1: “**กาจอมลูกหญิง**”

(ไปกับลูกสาว)

ผู้พูดคนที่ 2: “**กาแห**”

(ไปชะ)

6.5.2 บทสนทนาระหว่างผู้สื่อสาร 3 คนขึ้นไป ในภาษาไตทยาเชียงราย เป็นข้อความที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน มีสถานการณ์มากกว่า 2 สถานการณ์ และตัวละครมีมากกว่า 3 คนขึ้นไป ตัวอย่างข้อความบทสนทนาภาษาไตทยาเชียงราย ระหว่างผู้สื่อสาร 3 คนขึ้นไป กล่าวถึงการฝากชื่อของ เล่าเรื่องไปเมืองหย่า และบทสนทนาในลักษณะข้อความทางวรรณศิลป์ที่เป็นบทเพลง มีดังนี้

การฝากชื่อของ เช่น

ผู้พูดคนที่ 1: “**เมอจะกาเหลอฮ้อ**”

(คุณจะไปไหน)

ผู้พูดคนที่ 2: “**เกาจะกาทาด**”

(ฉันจะไปตลาด)

ผู้พูดคนที่ 3: “**เกาฝากชื่อเนอหมูเลอฮ้อแล**”

(ฉันฝากชื่อเนอหมูหน้อยได้ไหม)

ผู้พูดคนที่ 2: “**เลอฮ้อกา อั้นเมอฮ่าวันกำ ตี้กาดห่อมีเนอฮาย**”

(ได้ซี แต่เมื่อวานวันอาทิตย์ไม่มีเนอฮาย)

ผู้พูดคนที่ 3: “**สังห่อมี ชื่อเนอไก่ชะเลอฮ้อเหาะ**”

(ถ้าไม่มีชื่อเนอไก่ก็ได้)

ผู้พูดคนที่ 1: “**สะนันฮาเหม่เกาเล่งไก่ เต่มเฮอน**”

(สมัยก่อนแม่ฉันเลี้ยงไก่เต็มบ้าน)

ผู้พูดคนที่ 2: “มะเขยวเล่งยาก เสงล้ง หว่านจอมกัน”

(เดี่ยวนี่เลี้ยงยาก เลี้ยงดั่ง บ้านติดกัน)

ผู้พูดคนที่ 3: “ม้างกา กาทล้าลูน หว้อมีหยังเหยาะ ยินลีหลาย”

(รีบไป ไปสายเดี่ยวนี่ไม่มีอะไรขาย ขอขอบคุณมาก)

ผู้พูดคนที่ 2: “เกาจะกาเหยาะ”

(ฉันจะไปละ)

เล่าเรื่องไปเมืองหย่า เซน

ผู้พูดคนที่ 1: “สะนันตีกาเมืองหย่า ต่าวฮ้อนหาป็น่อง”

(ตอนนั้นที่ไปเมืองหย่า กลับไปเยี่ยมพี่น้อง)

ผู้พูดคนที่ 2: “เฮอ ตีเฮาเขานั่งเขอกาคุนหมิงหะ”

(ที่พวกเรานั่งรถไปคูนหมิง)

ผู้พูดคนที่ 3: “แซงเถิง น้าจาย น้าญิง มาถ่าเฮาเขาเหยาะ”

(คิดถึงน้า ๆ มารอรับเรา)

ผู้พูดคนที่ 2: “ตู่ยกะเอาผ้าห่มไปหลาย โกวหนาว”

(ตู่ยกก็เอาผ้าห่มไปเยอะ กลัวหนาว)

ผู้พูดคนที่ 1: “อู่กันหวอฮู่เลอง ถ้าเป็นอู่คามจิ้นกัน”

(พูดกันไม่รู้เรื่อง ถ้าเขาพูดภาษาจิ้นกัน)

ผู้พูดคนที่ 3: “อู่เถิง เป็นจิ้นวุลี ตึงปู้จาย เหม่หึง หมินจนเกาโหขึ้น”

(พูดถึงพวกเขาชอบสูบบุหรี่ทั้งผู้ชายผู้หญิง เหม่นจนฉันปวดหัว)

ผู้พูดคนที่ 2: “เล่อฮต่าวหอนกาหา กะลีเจอฮเหยาะ”

(ได้กลับไปเยี่ยมก็ดีใจแล้วนะ)

ผู้พูดคนที่ 3: “มะเขยวกาหวอเล่อฮ โคริดน้นกะ”

(เดี่ยวนี่ไปไม่ได้ โคริดนั่นสิ)

ผู้พูดคนที่ 1: “เจอฮเหยาะ โกว”

(ใช่แล้ว กลัว)

นอกจากบทสนทนาภาษาใต้หย่าเซียงรายในชีวิตประจำวันแล้ว ยังพบ
บทสนทนาในลักษณะข้อความทางวรรณศิลป์ที่เป็นบทเพลง ในลักษณะโต้ตอบกันไปมา
ตัวอย่างเช่น

“เน่ของสองไซ (อะโม่ม๋ สองไซเกินมา)

ขุมไก่อใส่ลี (เฮ็ดขุม ๆ น้า)

ดีลี้ต๊บขาว เอาคอกี้วมา (ฮี้ ค้านหันดีลี้)

จินแวงลาแซงมั่ง ฉี่หลอดว่าเกวระหวอก”

(เนื้อดองสองปี โอ้โห สองปีเลยหรือ

ขุมไก่อใส่ดี ทำขุม ๆ เลยนะ

เงียบ ๆ เอาเหล้ามานี้ เปื่อชี้หน้ามาก ๆ

กินอะไรระวังบ้าง ท้องเสียจะหาว่าฉันไม่เตือน)

การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากตัวภาษา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดตามธรรมชาติ และตามกาลเวลา ภาษาทุกภาษาในโลกจะเปลี่ยนแปลงเสมอเมื่อเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลงของภาษาเกิดจากปัจจัยภายนอกนั้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยทางสังคม เช่น การอพยพย้ายถิ่นฐาน การติดต่อค้าขาย การตกเป็นอาณานิคมของโลกตะวันตก ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสังคมนั้น การเปลี่ยนแปลงของภาษา อาจพิจารณาจากมุมมอง 2 มิติ คือ การลู่ออกของภาษาซึ่งเป็นการที่ภาษาใดภาษาหนึ่งแตกตัวกลายเป็นภาษาย่อยหลายภาษา พัฒนาความต่างจากกันและกันจนกลายเป็นคนละภาษาเมื่อผู้พูดภาษาแตกกลุ่ม และกระจายกันไป ภาษานั้น ๆ ต่างก็พัฒนาตามวิถีและสภาวะแวดล้อมของตัวตามกาลเวลาที่ผ่านไป มิติที่สอง คือ การลู่ออกของภาษาที่ผู้ใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไปต่างเปลี่ยนแปลงไปจนมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เกิดจากการสัมผัสภาษาเกิดขึ้นในตัวของผู้พูดสองภาษาหรือหลายภาษา การใช้ภาษาสลับกันทำให้ภาษาเหล่านั้นเกิดการยืมลักษณะซึ่งกันและกัน จนเกิดความคล้ายคลึงกันมาก (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550, หน้า 100-104) สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชาวไตหย่ามีความสัมพันธ์กับคนพื้นเมืองเชียงรายและคนไทยกรุงเทพฯ เป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ปัจจุบันดังกล่าวทำให้ภาษาไตหย่าเชียงรายมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุต่ำกว่า 50 ปี

การนำเสนอผลการวิจัยในประเด็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงรายนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงรายตามกลุ่มอายุของชาวไตหย่าเชียงราย โดยสามารถแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มอายุ 70-80 ปีขึ้นไป ชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มนี้ไม่พบการเปลี่ยนแปลงในการใช้ภาษาไตหย่าเชียงราย

กลุ่มอายุ 60-69 ปี ชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มนี้พบการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายค่อนข้างน้อย โดยส่วนมากยังคงใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในการสื่อสารกันเป็นหลัก

กลุ่มอายุ 50-59 ปี ชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มนี้โดยส่วนมากได้สัมผัสและใกล้ชิดกับภาษาไตหย่าเชียงรายจากการถูกเลี้ยงดู และอาศัยร่วมกับชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 60-80 ปีขึ้นไป จึงพบการเปลี่ยนแปลงภาษาไตหย่าเชียงรายในกลุ่มนี้ได้บ้างเช่นกัน

กลุ่มอายุ 40-49 ปี เป็นกลุ่มชาวไตหย่าเชียงรายที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นทำให้มีการปนภาษาอื่นในการสื่อสาร แต่ยังสามารถแยกภาษาไตหย่าเชียงรายออกจากภาษาอื่นได้

กลุ่มอายุ 30-39 ปี เป็นกลุ่มชาวไตหย่าเชียงรายที่พบการเปลี่ยนแปลงภาษาไตหย่าเชียงราย มากที่สุด กล่าวคือชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มนี้จะใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาไทยถิ่นเชียงราย ในการสื่อสารทั้งกับคนไตหย่าเชียงรายด้วยตนเอง และการสื่อสารกับคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยปัจจัยทางด้านการเลี้ยงดู และการได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จึงทำให้ชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มนี้รู้ภาษาไตหย่าเชียงรายค่อนข้างน้อย

สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย นั้นมีระยะทางไม่ห่างกันมากนัก การอพยพของชาวไตหย่าเชียงรายจากบ้านป่าสักขวาง ไปยังบ้านน้ำบ่อขาวหรือบ้านน้ำลาดนั้น ทำให้การใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายไม่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากชาวไตหย่าทั้ง 3 หมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย ยังมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมอยู่เสมอ ทั้งนี้ผู้สูงอายุที่สามารถใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายดั้งเดิมได้นั้นมีจำนวนน้อยลงมาก จึงทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวแยกรายละเอียดแต่ละหมู่บ้านได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยที่ค้นพบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย มี 3 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงการเรียงคำภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย

การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะ และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงรายยังพบการเปลี่ยนแปลงเสียงในลักษณะการปฏิภาคของเสียง 2 ลักษณะ ได้แก่ การปฏิภาคของเสียงพยัญชนะต้น และการปฏิภาคของเสียงสระ โดยการปฏิภาคของเสียง

ตามความหมายของ พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2560 หน้า 400-401) หมายถึง แบบความสัมพันธ์ทางเสียงสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของเสียงในภาษาดั้งเดิม (proto-language) มาเป็นเสียงในภาษาลูกของภาษาตระกูลเดียวกัน ดังเช่น การปฏิภาคของเสียงในภาษาที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสาย เช่น ภาษาตระกูลไท แบบเสียงปฏิภาคเสียงดั้งเดิม [ป] จะเป็นเสียง [พ] ในภาษาไทยกรุงเทพฯ และเป็นเสียง [ป] ในภาษาไทยถิ่นเหนือ โดยเสียงปฏิภาคดังกล่าวจะเป็นไปโดยสม่ำเสมอ หรือปรากฏเช่นนั้นในคำจำนวนมาก ลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าคำที่มีเสียงร่วมเหล่านั้นเป็นคำร่วมเชื้อสายและอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไทย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดตามลำดับได้ ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไทย่าเชียงราย เสียงพยัญชนะเป็นเสียงที่เกิดจากลมซึ่งผ่านเส้นเสียงแล้วมาถูกตัดแปลงด้วยอวัยวะออกเสียงส่วนต่าง ๆ ในปาก (กาญจนา นาคสกุล, 2556, หน้า 107) ในภาษาไทย่าเชียงราย มีเสียงพยัญชนะต้น 20 เสียง ได้แก่ เสียง [ป] [ต] [ก] [ข] [พ] [ท] [ค] [จ] [ม] [น] [ญ] [ล] [ฬ] [ซ] [ช] [ฮ] [ว] [ย] [บ] [ด] และ [ง] ตัวอย่างคำ ได้แก่ “**ป๋าย**” (พาย) “**ตาง**” (ทาง) “**กาด**” (ตลาด) “**แอว**” (สะเอว) “**พาด**” (กระโดด) “**ทั่ง**” (ไหล) “**คาย**” (ควาย) “**จिन**” (กิน) “**เม**” (เมีย) “**เนอ**” (เนื้อ) “**ญาม**” (งาม) “**เล็ก**” (เลือก) “**เฟอ**” (พุง) “**ซาว**” (ทอด) “**ฮอน**” (เที่ยว) “**โว**” (วัว) “**ยั้ง**” (พัก) “**หนีบ**” (เหน็บ) “**ตืด**” (อุด) และ “**นึ่ง**” (นึ่ง) จากการศึกษาคำการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไทย่าเชียงราย พบเพียงการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทย่าเชียงราย พบในกลุ่มอายุ 30-49 ปี แต่กลุ่มอายุ 50-80 ปีขึ้นไป พบว่า ยังคงใช้เสียงพยัญชนะต้นเดิม จากการวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทย่าเชียงราย สามารถจำแนกลักษณะเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทย่าเชียงรายตามลักษณะการออกเสียง 6 ลักษณะ ได้แก่ เสียงระเบิด เสียงกักเสียงดแทรก เสียงนาสิก เสียงข้างลิ้น เสียงเสียดแทรก และเสียงกึ่งสระ แจกแจงรายละเอียดและแสดงตัวอย่างได้ ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไทย่าเชียงรายตามลักษณะการออกเสียง ตัวอย่างเช่น

เสียงระเบิดเป็นเสียงนาสิก กลุ่มอายุ 50-80ปี กลุ่มอายุ 30-49 ปี

[ท] → [น]

[ท]

[น]

“**เถิ่น**”

“**เนิ่น**”

เสียงระเบิดเป็นเสียงกึ่งสระ

[อ] → [ย]	[อ]	[ย]
	“อู่”	“อู่”

เสียงกึ่งสระเป็นเสียงระเบิด

[ว] → [บ]	[ว]	[บ]
	“หวอก”	“บอก”

เสียงกึ่งสระเป็นเสียงข้างลิ้น

[ย] → [ล]	[ย]	[ล]
	“หยอก”	“หลอก”

เสียงข้างลิ้นเป็นเสียงระเบิด

[ล] → [ด]	[ล]	[ด]
	“ลม”	“ดม”

เสียงกักเสียดแทรกเป็นเสียงระเบิด

[จ] → [ก]	[จ]	[ก]
	“จिन”	“กิน”

เสียงกักเสียดแทรกเป็นเสียงรัว

[จ] → [ร]	[จ]	[ร]
	“เจ็ว”	“เร็ว”

เสียงนาสิกเป็นเสียงนาสิก

[ญ] → [ง]	[ญ]	[ง]
	“ญาม”	“งาม”

[ญ] → [น]	[ญ]	[น]
	“ญิว”	“นิว”

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไตหย่า เชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี อย่างชัดเจน โดยเปลี่ยนเสียงพยัญชนะตามลักษณะการออกเสียงจากเสียงพยัญชนะหนึ่งเป็นอีกเสียงพยัญชนะหนึ่ง ส่วนชาวไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 50-80 ปีขึ้นไป ยังคงใช้เสียงพยัญชนะต้นเดิมในภาษาไตหย่า

1.2 การเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย เสียงสระเป็นเสียงก้อง ซึ่งออกเสียงได้นาน เปล่งเสียงโดยให้ลมออกทางช่องปาก ซึ่งอวัยวะในช่องปากจะไม่ปิดกั้นลม

ไม่ทำให้ช่องลมแคบหรือทำให้ออกเสียงเสียดแทรก อวัยวะในช่องปากจะไม่สั่นสะบัดเวลาออกเสียง (กาญจนา นาคสกุล, 2556, หน้า 47) เสียงสระในภาษาไตหย่าเฉียงรายพบการใช้เพียงเสียงสระเดี่ยว จำนวน 18 เสียง ในกลุ่มอายุ 50-70 ปี ได้แก่ [ึ] [ึ̄] [ึะ] [ึ̄] [ึ๊] [ึ̄] [ึ๊] [ึ̄] [ึ๊] [ึ̄] [ึ๊] [ึ̄] [ึ๊] [ึ̄] [ึ๊] [ึ̄] [ึ๊] ส่วนการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในกลุ่มอายุ 30-49 ปี พบการใช้เสียงสระเดี่ยว 18 เสียง และพบการใช้เสียงสระประสมภาษาไทยกรุงเทพฯ อีก 3 เสียง ได้แก่ [ึ๊ยะ, ึ๊ยะ] [ึ๊ยะ, ึ๊ยะ] [ึ๊ยะ, ึ๊ยะ] การเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเฉียงราย จำแนกได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษาไตหย่าเฉียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษาไตหย่าเฉียงรายเป็นเสียงสระประสมในภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวรายละเอียดดังนี้

การเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษาไตหย่าเฉียงราย กลุ่มอายุ 50-80 ปีขึ้นไปพบว่า ยังคงใช้เสียงเดี่ยวจำนวน 18 เสียงคงเดิม แต่ชาวไตหย่าเฉียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปีพบการใช้เสียงสระเดี่ยวที่แตกต่างไปจากเสียงสระเดิม จากการศึกษากการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเฉียงราย สามารถจำแนกเสียงสระตามประเภทได้ 2 ประเภท ได้แก่ เสียงสระเดี่ยวเปลี่ยนเป็นเสียงสระเดี่ยว และเสียงสระเดี่ยวเปลี่ยนเป็นเสียงสระประสม สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

เสียงสระเดี่ยวเปลี่ยนเป็นเสียงสระเดี่ยว ตัวอย่างเช่น

เสียงสระเดี่ยวสั้นเป็นเสียงสระเดี่ยวสั้น กลุ่มอายุ 50-80ปี กลุ่มอายุ 30-49 ปี

[ึ] → [ึะ]	[ึ]	[ึะ]
	“ป็น”	“เป็น”
[ึ̄] → [ึ̄]	[ึ̄]	[ึ̄]
	“นึ่ง”	“นึ่ง”
[ึ̄] → [ึ̄]	[ึ̄]	[ึ̄]
	“หลง”	“หลง”
[ึะ] → [ึ̄]	[ึะ]	[ึ̄]
	“เลือก”	“เลือก”
[ึ̄] → [ึ̄]	[ึ̄]	[ึ̄]
	“ถง”	“ถง”
[ึะ] → [ึ̄]	[ึะ]	[ึ̄]
	“เส้นเข็ม”	“เส้นเข็ม”

เสียงสระเดี่ยวสั้นเป็นเสียงสระเดี่ยวยาว กลุ่มอายุ 50-80ปี กลุ่มอายุ 30-49 ปี

[ิ] → [เ-]	[ิ]	[เ-]
	“วุ้น”	“เว้น”

เสียงสระเดี่ยวยาวเป็นเสียงสระเดี่ยวยาว กลุ่มอายุ 50-80ปี กลุ่มอายุ 30-49 ปี

[เ-] → [แ-]	[เ-]	[แ-]
	“แมว”	“แมว”

เสียงสระเดี่ยวเปลี่ยนเป็นเสียงสระประสม ตัวอย่างเช่น

เสียงสระเดี่ยวสั้นเป็นเสียงสระประสมยาวกลุ่มอายุ 50-80ปี กลุ่มอายุ 30-49 ปี

[ิ] → [เีย]	[ิ]	[เีย]
	“สิง”	“เสียง”

เสียงสระเดี่ยวยาวเป็นเสียงสระประสมยาวกลุ่มอายุ 50-80ปี กลุ่มอายุ 30-49 ปี

[เ-] → [เีย]	[เ-]	[เีย]
	“เม”	“เมีย”

[เ-อ] → [เือ]	[เ-อ]	[เือ]
	“เหลือ”	“เหลือ”

[เ-อ] → [ัว]	[เ-อ]	[ัว]
	“เลน”	“สวน”

[โ-] → [ัว]	[โ-]	[ัว]
	“โห”	“หัว”

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี อย่างชัดเจน โดยเปลี่ยนเสียงสระตามประเภทของเสียงสระ จากเสียงสระหนึ่งเป็นอีกเสียงสระหนึ่ง และมีการเปลี่ยนไปใช้เสียงสระประสมในภาษาไทยกรุงเทพฯ ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 50-80 ปีขึ้นไป ยังคงใช้เสียงสระเดิมในภาษาไตหย่า

2. การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

ชาวไตหย่าเชียงรายนั้นอพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย สังคมของชาวไตหย่าเชียงรายจึงมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับคนท้องถิ่นเชียงราย ทั้งนี้จังหวัดเชียงรายยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ในพื้นที่ที่ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่ในปัจจุบัน เป็นการอยู่ร่วมกับในคนท้องถิ่นเชียงรายที่เรียกตนเองว่า “คนเมือง” นอกจากนี้ในอำเภอแม่จัน และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ยังเป็นแนวเขตชายแดนมีพื้นที่ติดต่อกับ

ประเทศเมียนมา ซึ่งมีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่จำนวนมาก รวมถึงการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย คือ ชาวไตหย่าเชียงราย ได้รับการศึกษาตามระบบการศึกษาของไทยที่ใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นในปัจจุบันการใช้คำภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงเข้ามาแทนคำภาษาไตหย่าดั้งเดิม

นอกจากนี้ การพัฒนาการทางด้านสังคมของชาวไตหย่าเชียงรายยังเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติพันธุ์ เช่น ด้านศาสนาเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์ ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย ด้านการประกอบอาชีพ ตลอดจนการส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญทำให้คำในภาษาไตหย่าเชียงรายมีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของ ธวัช ปุณโณทก (2553, หน้า 23 -119) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยค้นพบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคำภาษาไตหย่าเชียงรายมีเพียงประการเดียว ได้แก่ การสูญคำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียด ดังนี้

2.1 การสูญคำศัพท์ หมายถึง คำที่เคยปรากฏการใช้ แต่ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว โดยมีคำใหม่มาใช้แทน (ธวัช ปุณโณทก, 2553, หน้า 57) ในภาษาไตหย่าเชียงราย การสูญคำศัพท์มักพบการใช้ภาษาของชาวไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 30-49 ปี โดยนิยมใช้คำในภาษาไทยกรุงเทพฯ แทนคำศัพท์ภาษาไตหย่าดั้งเดิม จากการวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงรายพอจะอธิบายลักษณะการสูญคำศัพท์ได้ 2 ประเด็น คือ คำศัพท์สูญโดยสิ้นเชิง และคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้ กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1.1 คำศัพท์สูญโดยสิ้นเชิง หมายถึง คำศัพท์โบราณที่เคยปรากฏการใช้ แต่ปัจจุบันไม่มีผู้ใดพูด ผู้ใดเขียน และเข้าใจคำศัพท์เหล่านั้น (ธวัช ปุณโณทก, 2553 หน้า 58) ในภาษาไตหย่าเชียงรายคำศัพท์สูญโดยสิ้นเชิงจะไม่ปรากฏในการใช้ภาษาของชาวไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 30-49 ปี ตัวอย่างเช่น

1) **ไฮ** แปลว่า ปี ใช้สำหรับการนับเวลาหรือกล่าวถึงอายุของคน สัตว์สถานที่ หรือเหตุการณ์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“เกาฮู้หว่านป่าสักขางเหลอฮหลายไฮกะปายมาฮู้น้ำหว่อชาว”

(ฉันอยู่บ้านป่าสักขางได้หลายปีแล้วย้ายมาอยู่บ้านน้ำบ่อชาว)

“น้องพอยอายุสามสิบไฮเหาะ”

(น้องพอยอายุสามสิบปีแล้วละ)

“ไฮเหม่ออ์เกาจะต่าวกาหาปี่นองตี้เม็งหย่า”

(ปีใหม่ฉันจะกลับไปเยี่ยมญาติที่เมืองหย่า)

คำว่า ไฮ ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวสำหรับการนับเวลาหรือกล่าวถึงอายุ แต่จะใช้คำว่า “ปี” แทน เช่น “อายุ 30 ปี, มหาวิทยาลัยปีที่ 4, ปีที่แล้ว” ดังนั้น ไฮ ในความหมายว่า ปี ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สุญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย

2) **แสน** แปลว่า ระดับฐานะ ใช้เรียกระดับฐานะของชาวไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“กุนเลอฮ์เงเว่กเงเลินเลอฮ์ จะมีแสนหลาย”

(คนโตขยันทำงานก็จะมีฐานะดี)

“ปู่จายหว่าอมีแสนอาเตอาเหม่เหม่ญิงหว่าอไซ้เจอฮ์”

(ผู้ชายคนไหนฐานะไม่ดีพ่อแม่ผู้หญิงไม่ค่อยชอบใจ)

“เหม่ญิงกุนไตหย่าถ้าใส่แหวนมือ แหวนญิว กะมีแสนหลาย”

(ผู้หญิงไตหย่าหากใส่กำไลหรือแหวนแสดงว่าเป็นคนมีฐานะ)

คำว่า แสน ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวสำหรับการเรียกระดับฐานะของคน แต่จะใช้คำว่า “ฐานะ” เช่น “ฐานะดี ฐานะยากจน” ดังนั้น แสน ในความหมายว่า ฐานะ ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สุญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย

3) **ญิว** แปลว่า น้อย ใช้เรียกลักษณะ ปริมาณ หรือขนาด แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“เมวโตญิว ฮ้องหาเหม่มัน”

(แมวตัวเล็กเรียกหาแม่ของมัน)

“เกาตองญิวกุน”

(ฉันปวดท้องน้อย)

“เมอจินเข้าญิว หว่าฮวานเหยาอะ”

(เธอกินข้าวน้อย ไม่อร่อยหรือ)

คำว่า ญิว ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวสำหรับการเรียกลักษณะ ปริมาณ หรือขนาด แต่จะใช้คำว่า “น้อย”

เช่น “เด็กน้อย, แม่ค้าให้อาหารน้อย, ฉันมีเงินน้อยกว่าเธอ” ดังนั้น **แญ้ว** ในความหมายว่า น้อย ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สุญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไต้หวัน

4) **แซง** แปลว่า คิดหรือคิดถึง ใช้กล่าวแทนความรู้สึกนึกคิดในสิ่งที่ตน ต้องการสื่อสารออกไป แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไต้หวัน ดังนี้

“เกาแซงถึงปิ่นองตี้เมืองหย่า”

(ฉันคิดถึงญาติพี่น้องที่เมืองหย่า)

“เมอแซงถึงเผอ”

(เธอคิดถึงใคร)

“กุนไต่หย่าแซงถึงความฮักพระเจ้า”

(คนไต้หวันระลึกถึงความรักของพระเจ้า)

คำว่า **แซง** ในภาษาพูดของชาวไต้หวันอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในการแสดงความคิด หรือความรู้สึก แต่จะใช้คำว่า “คิดหรือคิดถึง” เช่น “เรื่องนี้ฉันคิดดีแล้ว, ฉันคิดถึงคุณ, คุณคิดถึงคุณแม่ไหม” ดังนั้น **แซง** ในความหมายว่า คิดหรือคิดถึง ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สุญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไต้หวัน

5) **หึ่ง** แปลว่า หลบ ใช้กล่าวแทนการแสดงกิริยาหรือพฤติกรรม แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไต้หวัน ดังนี้

“อาเตอาเหม่หึ่งมาอยู่เมืองไทย”

(พ่อแม่หลบมาอยู่เมืองไทย)

“อาตาหึ่งเปนต๋องหนี่ตี้เมืองจีน”

(คุณตาหลบเป็นทหารที่เมืองจีน)

“อาปู่หวอกลูกจายโหลงหึ่งกาจากเมืองหย่า”

(คุณปู่บอกลูกชายคนโตหลบไปจากเมืองหย่า)

คำว่า **หึ่ง** ในภาษาพูดของชาวไต้หวันอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในการแสดงกิริยาหรือการกระทำ แต่จะใช้คำว่า “หลบหรือหนี” เช่น “เธอหลบไปอยู่ต่างจังหวัด, ชาวต่างชาติหลบเข้ามาเมืองไทย, ฉันต้องการหนีไปจากที่นี่” ดังนั้น **หึ่ง** ในความหมายว่า หลบหรือหนี ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สุญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไต้หวัน

6) **หว่าน** แปลว่า ภาชนะสำหรับใส่อาหาร หรือในภาษาไทยกรุงเทพฯ เรียกว่า “จาน” นั่นเอง แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไต้หวัน ดังนี้

“เบ็ดถือกูปล่างหวาน”

(เบ็ดสวมงอบล่างจาน)

“เมอเอาหวานหือเกาเหาะ”

(เธอเอาจานให้ฉันหน่อย)

“เมอดักเข้าเสื่อหวานเหาะ”

(เธอตัดข้าวใส่จานหน่อย)

คำว่า **หวาน** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในเรียกภาชนะสำหรับในอาหาร แต่จะใช้คำว่า “จาน” เช่น “ฉันล้างจาน, แม่ซื้อจานมาจากตลาด, น้องทำจานแตก” ดังนั้น **หวาน** ในความหมายว่า ภาชนะสำหรับใส่อาหาร ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย

7) **ญิว** แปลว่า งู ใช้เรียกสัตว์เลื้อยคลาน มีพิษ แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“กุนเม็งตีหวานน้ำห่อขาวจินญิว”

(คนพื้นถิ่นที่บ้านน้ำบ่อขาวกินงู)

“กุนไตหย่าโกญิวเข้าหวาน”

(คนไตหย่ากลัวงูเข้าบ้าน)

“หน้าฝนมีญิวหลาย”

(ฤดูฝนมีงูจำนวนมาก)

คำว่า **ญิว** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในเรียกสัตว์เลื้อยคลาน มีพิษ เนื่องด้วยมีการใช้คำยืมจากภาษาไทย กรุงเทพฯ ที่มีเสียงพยัญชนะต้น [ง] จึงใช้คำว่า “งู” เช่น “ฉันกลัวงู, งูมีหลายสายพันธุ์, งูเลื้อยอยู่บนต้นไม้” ดังนั้น **ญิว** ในความหมายว่า สัตว์เลื้อยคลาน มีพิษ ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญอย่างสิ้นเชิงในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย

8) **แั้นนู** แปลว่า ลิง ใช้เรียกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมรูปร่างคล้ายมนุษย์ แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“แั้นนูอยู่ตีหวานถ้ำ”

(ลิงอยู่ที่บ้านถ้ำ)

“ตีเม็งหย่ามีแั้นนู”

(ที่เมืองหย่ามีลิง)

“กุนเมิงอู่แอ็นนูว่าลิ่ง”

(คนเมืองเรียกแอ็นนูว่าลิ่ง)

คำว่า **แอ็นนู** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในเรียกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมรูปร่างคล้ายมนุษย์ เนื่องด้วยมีการใช้คำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงใช้คำว่า “ลิ่ง” เช่น “ลิ่งมีนัลยชุกซน, ลิ่งกินกล้วย, น่องชนเหมือนลิ่ง” ดังนั้น **แอ็นนู** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าช่วงอายุดังกล่าว ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญอย่างสิ้นเชิง

9) **มะกาย** แปลว่า ลิ่นจี่ เป็นคำยืมในภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่มาจากภาษาจีน แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“แม่สายมีมะกายหลายตี”

(แม่สายมีลิ่นจี่หลายตี)

“เมอลองจินมะกายเหาะ”

(เธอลองกินลิ่นจี่ลี)

“มะกายมันหวาน ๆ สุ่ม ๆ”

(ลิ่นจี่รสชาติหวาน ๆ เปรี๊ยะ ๆ)

คำว่า **มะกาย** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในการเรียกผลไม้ที่มีลักษณะผลกลมสีแดง เปลือกแข็ง รสชาติหวานอมเปรี๊ยะ พบการปลูกมากให้เขตภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องด้วยมีการใช้คำยืมจากภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงใช้คำว่า “ลิ่นจี่” เช่น “คุณพ่อชอบกินลิ่นจี่, ลิ่นจี่มีหลายสายพันธุ์, ลิ่นจี่เป็นผลไม้เศรษฐกิจของเชียงราย” ดังนั้น **มะกาย** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าช่วงอายุดังกล่าว ปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญอย่างสิ้นเชิง

10) **เถาหลา** แปลว่า กระทาย หมายถึง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“หว่าเดวนี้หว่านน้ำหว่าขาวหว่ามีเผอ์เลงเถาหลา”

(ตอนนี้บ้านน้ำบ่อขาวไม่มีใครเลี้ยงกระทายแล้ว)

“กุนไตหย่าตีเมิงหย่าจินเถาหลา”

(คนไตหย่าที่เมืองหย่ากินกระทาย)

“หลานญิงเลงเถาหลาหลายโต”

(หลานสาวเลี้ยงกระทายหลายตัว)

คำว่า **เกาหลา** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวในเรียกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก แต่ใช้คำว่า “กระต่าย” แทน เช่น “น้องชายชอบเล่นกระต่าย, กระต่ายเป็นสัตว์น่ารัก, กระต่ายป่ามีน้อยลง” ดังนั้น **เกาหลา** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าช่วงอายุดังกล่าว ปัจจุบันจึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญอย่างสิ้นเชิง

2.1.2 คำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้ หมายถึง คำศัพท์ที่เคยใช้อยู่ในสมัยโบราณ ปัจจุบันภาษามาตรฐานเลิกใช้แล้ว แต่ในภาษาไทยถิ่นยังใช้อยู่ (วิช ปุณโณทก, 2553 หน้า 58) ในภาษาไตหย่าเชียงรายปัจจุบันยังปรากฏในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 50-80 ปี ขึ้นไป ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี เมื่อได้รับการศึกษาโดยใช้ระบบภาษาไทย กรุงเทพฯ จึงทำให้มีการใช้คำศัพท์ที่เปลี่ยนแปลงเสียงไป แต่ยังคงเค้าโครงเสียงคำเดิมอยู่บ้าง เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้น แต่เสียงสระยังคงเดิม หรือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ แต่เสียงพยัญชนะต้นยังคงเดิม ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้ ตัวอย่างเช่น

1) **โห** แปลว่า หัว ใช้เรียกส่วนต่าง ๆ ในอวัยวะของร่างกาย เช่น หัวไหล่ หัวเข่า หัวแม่มือ แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“เกาโหขึ้น”

(ฉันทปวดหัว)

“หลูกโหเป็นแตก”

(กะโหลกเขาแตก)

“เมอหละวังโหปักลิด”

(เขอระวังหัวคะมำ)

คำว่า **โห** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวสำหรับการเรียกส่วนต่าง ๆ ในอวัยวะของร่างกาย แต่จะใช้คำว่า “หัว” เช่น “เขาเป็นโรคหัวใจ, พ่อปวดหัวจนตาลาย, ครูบอกว่าฉันทหัวสมองดี” ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงรายที่พอสันนิษฐานรากเดิมของคำได้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระไปบ้าง จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย

2) **อีลุ** แปลว่า สงสาร หรือแสดงออกถึงความเมตตา ใช้ได้ทั้งคน และสัตว์ แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“หมาโตนี้หน้าอีลุ”

(สุนัขตัวนี้หน้าเอ็นดู)

“อีลุเป็น เฮากะหว่ามีแสนหลาย”

(เอ็นดูเขา แต่เราก็ไม่มีเงินมาก)

“อาเตอาเหมะกะอีลุหลุกจ่ายไปเป้นตะหาน”

(พอแม่ก็สงสารลูกชายที่ไปเป็นทหาร)

คำว่า **อีลุ** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะไม่ใช่คำศัพท์ดังกล่าวสำหรับการแสดงออกความมีเมตตา หรือความรู้สึกสงสาร เห็นใจ แต่จะใช้คำว่า “เอ็นดู หรือ สงสาร” เช่น “แมวดัวนี้มาเอ็นดูมาก, ยายเลี้ยงหลานด้วยความเอ็นดู, ฉันทสงสารเพื่อนที่ป่วยหนัก” ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงรายที่พอสันนิษฐานรากเดิมของคำได้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระไปบ้าง จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้ ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงราย

3) **เสอ** แปลว่า เครื่องนุ่งห่ม ใช้ปกปิดร่างกายท่อนบน ทำมาจากวัสดุได้หลายชนิด แสดงตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“กุนไตหย่าปักเสอญามหลาย”

(คนไตหย่าปักเสอสวยมาก)

“เสอกุนไตหย่ามีหองปู่จ่ายเหมญิง หวอเหมอนกัน”

(เสอชาวไตหย่ามีทั้งของผู้ชายและผู้หญิง ไม่เหมื่อนกัน)

“อาเหมหนึ่งเสอสีแดง”

(แม่มวมเสอสีแดง)

คำว่า **เสอ** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “เสอ หรือ เสื้อผ้า” เช่น “ฉันทชอบสวมเสอสีขาว, เสอชาวไตหย่าปักด้วยลวดสายสีเขียว และสีแดง, พวกเราจะสวมเสอไตหย่าเมื่อมีการแสดง” ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย ที่พอสันนิษฐานรากเดิมของคำได้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระไปบ้าง จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

4) **ไว** แปลว่า วัว หมายถึง สัตว์เคี้ยวเอื้อง กีบคู้ วัวเป็นสัตว์ที่อยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ ในศาสนาฮินดูเชื่อว่าวัวเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวแทนของเทพเจ้า ในพิธีกรรมของไทยยังพบการใช้วัวเป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีหลวง เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ นอกจากนี้ยังใช้วัวเป็นพาหนะ หรือที่เรียกว่าวัวเทียมเกวียน ตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“กุนไตหย่าตีเมิงหย่ามีไวคายหลาย”

(ชาวไตหย่าที่เมืองหย่ามีการเลี้ยงวัวควายจำนวนมาก)

“กุนไตหย่าตีป่าสักขางเล่งโง”

(คนไตหย่าที่ป่าสักขางก็ชอบเลี้ยงวัว)

“อาเหม่เอาเน้อโงมาวอง”

(แม่เอาเน้อวัวมาคอง)

คำว่า โง ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “วัว หรือ วั” เช่น “คุณตามีวัวหลายตัว, กว๋ยเตี่ยวเน้อวัวรลเต็ด, เด็ก ๆ ตีมนมวัว” ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงรายที่พอสันนิษฐานรากเดิมของคำได้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระไปบ้าง จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

5) **หวอก** แปลว่า บอก มีความหมายว่าพูดกล่าว หรือแจ้งให้ทราบ เมื่ออยู่ในประโยคทำหน้าที่เป็นคำกริยาที่ต้องมีกรรมมารองรับจึงจะสามารถสื่อความได้ด้วยอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“มิชชันนารีหวอกว่าตีเมิงไทยมีตี้อูตี้อินหลาย”

(มิชชันนารีบอกว่าเมืองไทยมีที่ทำกินอุดมสมบูรณ์)

“อาปู่อาย่าหวอกหือกุนไตหย่าอู่จอมกัน ฮักกัน”

(บรรพบุรุษสอนให้คนไตหย่ารักและสามัคคีกัน)

“อาเหม่หวอกปุ่จายหวอมีแสนเปนกุนลีค่าน”

(แม่สอนเรื่องการดูผู้ชาย หากไม่มีเงินทองมักเป็นคนเกียจคร้าน)

คำว่า **หวอก** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “บอก” เช่น “แม่บอกให้ฉันตั้งใจเรียน, ฉันบอกครูว่าถูกเพื่อนแกล้ง, น้องชายบอกฉันเรื่องพ่อตี่มสุรา” ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงรายที่พอสันนิษฐานรากเดิมของคำได้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระไปบ้าง จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

6) **ตุ้ม** แปลว่า ต้ม เป็นคำกริยา หมายถึง วิธีการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ของเหลวร้อนหรือเดือด เป็นวิธีการทำอาหารอีกอย่างหนึ่งของชาวไตหย่าเชียงราย ตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“เมอเอาเน้อปาดมันมาตุ้ม”

(เธอเอาเน้อสามชั้นมาต้ม)

“ข้าวแหลกล่อมตุ้มในน้ำฮ้อน”

(บัวลอยต้มในน้ำร้อน)

“ห้องจินไตหย่ามีตุ้มส้มปลาเหยน”

(อาหารไตหย่ามีตุ้มส้มปลาไหล)

คำว่า **ตุ้ม** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “ตุ้ม” เช่น “ฉันท้มไซโก่ 2 ฟอง, พอต้มน้ำร้อนชงกาแฟ, แม่ตุ้มพัก 3 ชั่วโมง” การเปลี่ยนแปลงเสียงสระในคำดังกล่าว ยังพอสันนิษฐานที่มาของเสียงเดิมได้จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

7) **หลาน** แปลว่า ด่าน หมายถึง ทางผ่านพรมแดนของประเทศ ในจังหวัดเชียงราย มีด่านที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ด่านชายแดนไทย ลาว ด่านชายแดนไทย เมียนมา ตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“อาเตเขาปายมาถึงหลานเหม่สาย”

(รุ่นพ่ออพยพมาถึงด่านชายแดนที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย)

“เจ้าหน้าที่ไทยหว่าหรือผ่านเข้าหลาน”

(เจ้าหน้าที่ทางการไทยไม่อนุญาตให้ผ่านด่าน)

“ตีหน้าหลานเหม่สายมีของขายหลายอย่าง”

(ที่หน้าด่านชายแดนแม่สายมีตลาดขายสินค้า)

คำว่า **หลาน** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “ด่าน” เช่น “อำเภอแม่สายมีด่านชายแดนไทย เมียนมา, ข้างหน้ามีด่านตรวจ, ห้ามนำวัตถุอันตรายเดินทางข้ามด่าน” ในภาษาไตหย่าเชียงรายแต่เดิมไม่มีเสียงพยัญชนะต้น [ด] ดังนั้นจึงใช้เสียง [ล] แทนการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในคำดังกล่าว ยังพอสันนิษฐานที่มาของเสียงเดิมได้จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

8) **มะเผ็ด** แปลว่า พริก อาหารดั้งเดิมของชาวไตหย่าเชียงรายนั้นมีรสเผ็ดไม่มาก คนไตหย่าเชียงรายไม่นิยมอาหารรสจัด แต่ยังมีกรปลูกพริกเป็นพืชผักสวนครัว เช่นเดียวกับคนท้องถิ่นเชียงราย ตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“เมื่อก่อนเกาเห็ดเสินมะเผ็ดขาย”

(สมัยก่อนฉันทำสวนพริกไว้ขาย)

“ห้องจินไตหย่ากลางอย่างหว่าเสอฮ่มะเผ็ด”

(อาหารไตหย่าบางชนิดไม่ใส่พริก)

“กุนเตมาเอามะเผ็ดตากแดด”

(คนแก่เอาพริกไปผึ่งแดด)

คำว่า **มะเผ็ด** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “พิกหรือพริก” เช่น “พริกเป็นพืชที่ให้ผลรสเผ็ด, แม่ไปซื้อพริกที่ตลาด, พริกหวาน มีหลายสี” ในภาษาไตหย่าเชียงรายพอสันนิษฐานที่มาของคำนี้ได้จากความหมาย จึงถือว่าเป็น คำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

9) **มะปึก** แปลว่า พัก ผลอ่อนมีขน ลักษณะรูปผลกลมหรือรี ผลแก่ จะมีเปลือกแข็ง ชาวไตหย่าเชียงรายนำพักมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ทั้งต้ม ผัด หรือนำไปทำเป็นของหวาน ตัวอย่างการใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“ตีเมิงหย่ามะปึกแก่นโหลงกำเมิงไทย”

(ผลพักที่เมืองหย่าผลใหญ่กว่าพักเมืองไทย)

“อาเหม่เฮ็ดมะปึกตุ้มไก่”

(แม่ทำตุ้มไก่ใส่พัก)

“หวานน้ำลัดเฮ็ดเส้นมะปึกเหลือง”

(บ้านน้ำลัดมีสวนพักทอง)

คำว่า **มะปึก** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “พัก” เช่น “ผลพักมีสีเขียว, ขนมเปี้ยะใส่พัก, แม่ไปซื้อพักที่ตลาด” การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในคำดังกล่าว ยังพอสันนิษฐานที่มาของเสียงเดิมได้จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

10) **แหวนหู** แปลว่า ตุ้มหู เป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่งชาวไตหย่าเชียงราย โดยหญิงชาวไตหย่าเชียงรายจะนิยมสวมใส่เมื่อสวมชุดไตหย่าในการแสดงเต้นรำ ตัวอย่าง การใช้คำในประโยคของภาษาไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“อาย่าเอาแหวนหูมาจากเมิงหย่า”

(ย่าเอาตุ้มหูมาจากเหมิงหย่าด้วย)

“เหม่หญิงไตหย่ามีแหวนหูทุกคน”

(ผู้หญิงชาวไตหย่ามีตุ้มหูทุกคน)

“เกาสื่ออแหวนหูเมื่อนั่งเสื่อผ้าไตหย่า”

(ฉันใส่ตุ้มหูเมื่อสวมชุดไตหย่า)

คำว่า **แหวนหู** ในภาษาพูดของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี จะใช้คำว่า “ตุ้มหู หรือ ต่างหู” เช่น “แม่ใส่ตุ้มหูเป็นเครื่องประดับ, ตุ้มหูของมีราคาแพง, ฉันให้ ตุ้มหูเป็นของขวัญวันเกิดน้องสาว” การคงอยู่ของคำบางคำในภาษาไตหย่าเชียงรายยังพอสันนิษฐานที่มาของเสียงเดิมได้จึงถือว่าเป็นคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานคำได้

3. การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำภาษาไตหย่าเชียงราย

ลักษณะโครงสร้างการเรียงคำเข้าประโยคในภาษาไตหย่าเชียงรายพบ การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย โดยทั่วไปมีลักษณะการเรียงคำในประโยคเหมือนกับภาษาไทย กรุงเทพฯ จากการศึกษากการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงรายในภาษาพูด ของชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี พบการเปลี่ยนแปลงการเรียงคำในภาษาพูดไตหย่า เชียงราย มีบางประโยคที่แตกต่างอยู่บ้าง โดยเฉพาะการเรียงคำกริยาบางคำ เช่น การแสดง กริยาที่บอกอาการเจ็บปวด จะมีการเรียงคำสลับกันโดยเอากรรมมาเรียงไว้ข้างหน้ากริยา ตัวอย่างเช่น

ภาษาไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 50-80ปี	ภาษาไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49ปี
“เกาซาเจ็บ”	ฉันเจ็บขา
“เกาโหขึ้น”	ฉันปวดหัว
“เกาหนังกุ่น”	ฉันปวดหลัง
“เกาซากุ่น”	ฉันปวดขา
“เกามือเจ็บ”	ฉันปวดมือ

โดยสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ประเด็นที่หนึ่ง ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกข้อมูลได้ 6 ประการ ได้แก่ 1) เสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ 20 เสียง แยกเป็นเสียงพยัญชนะต้น 17 เสียง เสียงพยัญชนะสะกด 9 มาตรา เสียงสระ 18 เสียง เป็นเสียงสระเดี่ยวทั้งหมด และเสียงวรรณยุกต์ 2 กลุ่ม จำแนกได้ เป็นเสียงวรรณยุกต์ระดับ และเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ 2) คำในภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ การสร้างคำ และชนิดของคำในภาษาไตหย่าเชียงราย 3) ประโยค ในภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ ประโยคตามโครงสร้าง และประโยค ตามเจตนาของการสื่อสาร 4) วลีในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วยวลี 5 ชนิด ได้แก่ นามวลี ปริมาณวลี กริยาวลี บุพบทวลี และวิเศษณ์วลี 5) ย่อหน้าในภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ย่อหน้าเดี่ยวและย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง และ 6) ข้อความ ในภาษาไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 5 ประการ ได้แก่ เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา

ประเด็นที่สองผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงของ ภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งตามอายุของชาวไตหย่าเชียงราย 5 กลุ่ม ตั้งแต่อายุ 30-80 ปีขึ้นไป จำแนกข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงรายได้ 3 ประการ

ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย 2) การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงเพียงการสูญคำศัพท์ในภาษาไตหย่าเชียงราย และ 3) การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงลักษณะการเรียงคำกริยาที่แสดงกริยาบอกอาการเจ็บปวด มีการเรียงคำสลับกัน โดยเอากรรมมาวางไว้หน้ากริยา กล่าวสรุปแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลง 2 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย แจกแจงรายละเอียดที่ละประเด็น ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงรายในชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มอายุ 30-49 ปีมากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 50-80 ปีใช้เสียงพยัญชนะเดิม การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหย่าเชียงรายพบเพียงการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้น กล่าวสรุปรายละเอียดตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 9 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะต้นในภาษาไตหย่าเชียงราย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	ภาษาไตหย่า	ภาษาไตหย่า
เสียงพยัญชนะต้น	เชียงราย	เชียงราย
ในภาษาไตหย่าเชียงราย	กลุ่มอายุ 50-80 ปี	กลุ่มอายุ 30-49 ปี
เสียงระเบิดเป็นเสียงนาสิก	[ท] [เถิ่น]	[น] [เนิ่น]
เสียงระเบิดเป็นเสียงกึ่งสระ	[อ] [อู่]	[ย] [อู่]
เสียงกึ่งสระเป็นเสียงระเบิด	[ว] [หวอก]	[บ] [บอก]
เสียงกึ่งสระเป็นเสียงข้างลิ้น	[ย] [หยอก]	[ล] [หลอก]
เสียงข้างลิ้นเป็นเสียงระเบิด	[ล] [ลม]	[ด] [ดม]
เสียงกักเสียดแทรกเป็นเสียงระเบิด	[จ] [จิ่น]	[ก] [กิน]
เสียงกักเสียดแทรกเป็นเสียงรัว	[จ] [แจ้ว]	[ร] [เร้ว]
เสียงนาสิกเป็นเสียงนาสิก	[ญ] [ญาม]	[ง] [งาม]

1.2 การเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงรายในชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มอายุ 30-49 ปีมากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 50-80 ปีใช้เสียงสระเดิม การเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลง 2 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษาไตหย่าเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษาไตหย่าเชียงราย เป็นเสียงสระประสมในภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวสรุปรายละเอียดแต่ละประเด็นตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 10 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง เสียงสระในภาษาไตหย่าเชียงราย	ภาษาไตหย่า เชียงราย กลุ่มอายุ 50-80 ปี	ภาษาไตหย่า เชียงราย กลุ่มอายุ 30-49 ปี
การเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษา ไตหย่าเชียงราย	[ึ] [ปึน] [ึ] [นึ้ง] [-] [แมว]	[-ะ] [ปึน] [-ุ] [นึ้ง] [-] [แมว]
การเปลี่ยนแปลงเสียงสระเดี่ยวในภาษา ไตหย่าเชียงรายเป็นเสียงสระประสมใน ภาษาไทยกรุงเทพฯ	[ึ] [ลึ้ง] [-อ] [เหลอ] [-] [โห]	[-ึย] [ลึย้ง] [-ึอ] [เหล็อ] [-ัว] [หัว]

2. การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย จากการศึกษาคำการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงเพียงประการเดียว ได้แก่ การสูญคำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

2.1 การสูญคำศัพท์ในภาษาไตหย่าเชียงราย จากผู้บอกข้อมูลทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย พบการสูญคำศัพท์ในกลุ่มอายุ 30-49 ปีมากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 50-80 ปียังคงใช้คำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงรายเดิม การสูญคำศัพท์จำแนกได้ 2 ประเด็น ได้แก่ คำศัพท์สูญโดยสิ้นเชิง และคำศัพท์สูญพอสันนิษฐานได้ กล่าวสรุปรายละเอียดแต่ละประเด็นตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 11 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	ภาษาไตหย่าเชียงราย	ภาษาไตหย่าเชียงราย
คำในภาษาไตหย่าเชียงราย	กลุ่มอายุ 50-80 ปี	กลุ่มอายุ 30-49 ปี
คำศัพท์สูญโดยสิ้นเชิง	[ไฮ]	[ปี]
	[แสบ]	[เงิน]
	[ญิว]	[งู]
คำศัพท์สูญพอสันนิษฐานได้	[ตุ้ม]	[ตุ้ม]
	[โห]	[หัว]
	[เสอ]	[เสื่อ]

3. การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย ในภาษาไตหย่าเชียงรายพบการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย เนื่องด้วยภาษาไตหย่าเชียงรายมีลักษณะการเรียงคำเข้าประโยคเหมือนกับภาษาอื่น ๆ ในภาษาตระกูลไท การเรียงคำที่มีความแตกต่างอยู่บ้างในชาวไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 50-80 ปี ได้แก่ การเรียงคำกริยาบางคำที่จะสลับกันโดยเอากรรมมาเรียงไว้ข้างหน้ากริยา กล่าวสรุปรายละเอียดแต่ละประเด็นตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

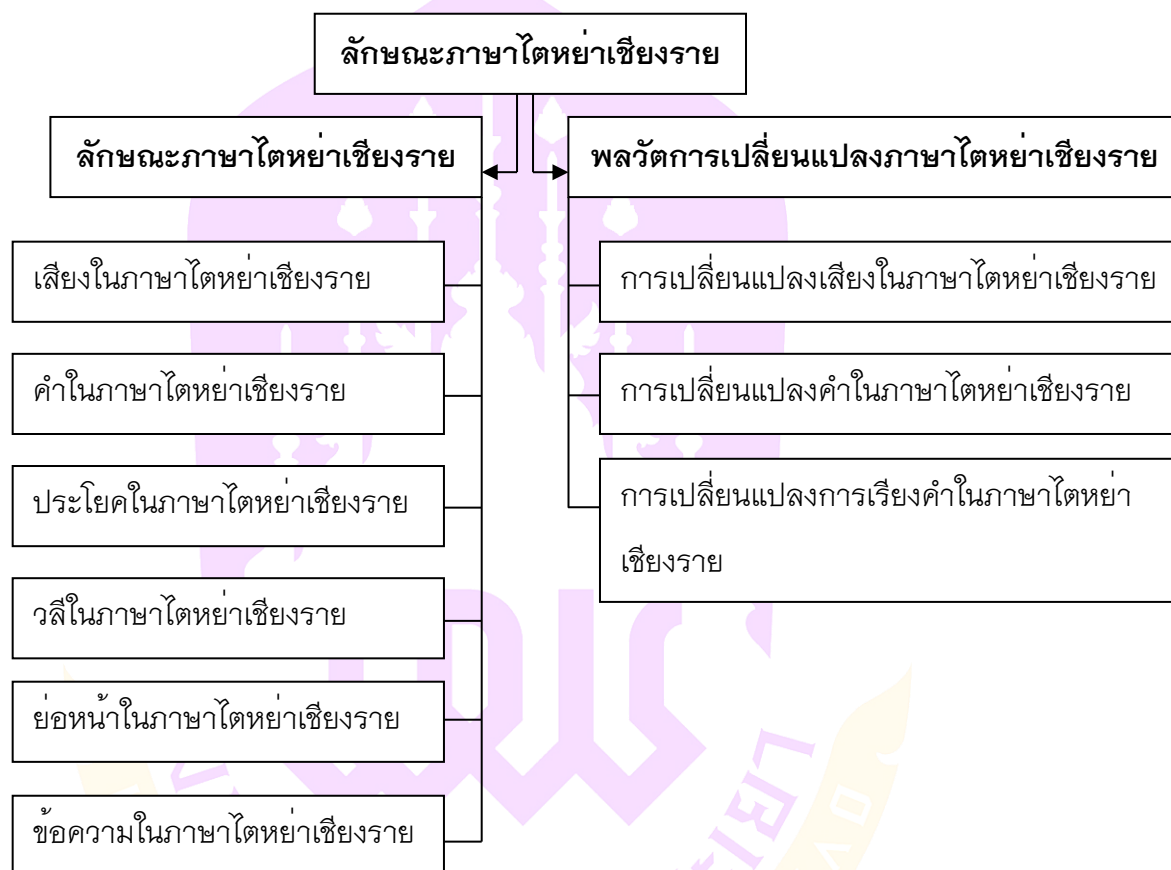
ตาราง 12 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง	ภาษาไตหย่า	ภาษาไตหย่าเชียงราย
การเรียงคำในภาษาไตหย่าเชียงราย	เชียงราย	กลุ่มอายุ 30-49 ปี
	กลุ่มอายุ 50-80 ปี	
การเรียงสลับกรรมมาไว้ข้างหน้าคำกริยา	“เกาซาเจ็บ”	ฉันเจ็บขา
	“เกาโหขึ้น”	ฉันปวดหัว
	“เกามือเจ็บ”	ฉันปวดมือ

การคาดการณ์การใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในอนาคต จากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ชาวไตหย่าเชียงรายรุ่นหลังในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะจันท์ บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะสา และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย หากไม่ได้รับการถ่ายทอดและใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในชีวิตประจำวัน ก็จะทำให้ภาษาไตหย่าเชียงรายค่อย ๆ สูญหายไปกับกาลเวลา และชาวไตหย่าเชียงรายรุ่นหลังจะใช้

ภาษาอื่นแทน ทำให้ห้ดัดลักษณะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของชาวไตหย่าเชียงรายที่ถ่ายทอดผ่านภาษาไตหย่าเชียงรายนั้นสูญหายไป

เพื่อให้เห็นข้อสรุปอันเป็นองค์รวมของลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย และพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิเคราะห์ในลักษณะแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพ 7 แผนภูมิสรุปองค์รวมของลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย

บทที่ 5

ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย

กลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย คือ กลุ่มคนที่อพยพมาจากเมืองหย่า มณฑลยูนนาน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ชาวจีนเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่าว่า “ฮวาเย่าไต” หมายถึง ไทเฮอร์ลา เพราะการแต่งตัวของชาวไตหย่าจะประดับด้วยผ้าหลากสี ชาวไตหย่าบางส่วนได้อพยพมายังสิบสองปันนา บางส่วนอพยพเข้าสู่พม่าและไทย ปัจจุบันชาวไตหย่าอาศัยอยู่มากที่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย รองลงมา คือ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน และบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย

ภาษาไตหย่าดั้งเดิมคล้ายกับภาษาไทยถิ่นเหนือ ชาวไตหย่ามีเพียงภาษาพูดแต่ไม่มีภาษาเขียน เมื่ออพยพเข้าสู่ประเทศไทย การใช้ภาษาของชาวไตหย่าก็เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมที่อาศัยอยู่ เมื่อเข้ารับการศึกษาตามระบบการศึกษาของไทย การเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ศาสนาและประเพณีตามคนในท้องถิ่น ทำให้ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาไทยถิ่นเชียงราย มีอิทธิพลทำให้ชาวไตหย่าเชียงรายมีการใช้ภาษาที่หลากหลาย

การศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ในบทนี้ เป็นการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงความหลากหลายการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย จากผู้บอกข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงรายใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยประยุกต์ใช้แนวคิดภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของ พระยาอนูมานราชชน (2515, หน้า 10-133); บุญยงค์ เกตเทศ (2551, หน้า 127-150); วรวรรณ์ ศรียาภัย (2549, หน้า 60-88, 2563, หน้า 93-112) เป็นแนวทางในการศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย

ผลการวิจัยนำเสนอภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายในบทนี้ จำแนกได้ 4 ประเด็น กล่าวคือ

1. ภาษาสัมพันธกับกิจวัตรประจำวัน
2. ภาษาสัมพันธกับประเพณี
3. ภาษาสัมพันธกับความเชื่อและศาสนา
4. ภาษาสัมพันธกับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

ภาษาสัมพันธกับกิจวัตรประจำวัน

ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่รวมกันเป็นสังคม โดยสังคมที่ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่ มีการปะปนร่วมกับคนในท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย การเข้ารับการศึกษาตามระบบราชการไทย ทำให้ต้องใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นภาษาทางการ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอก กลุ่มชาติพันธุ์อยู่เสมอ ดังนั้นในกิจวัตรประจำวันของชาวไตหย่าเชียงรายจึงมีการใช้ภาษาหลากหลายในการสื่อสาร

จากการรวบรวมข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายจากผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าอาศัยอยู่มากที่สุด จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) หมู่บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมภาษาไตหย่าเชียงราย ในข้อมูลที่เป็นลักษณะภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา จากนั้นได้ทำการถอดเสียงโดยเขียนเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ แทนเสียงภาษาไตหย่าเชียงราย แล้วจึงแปลความหมายเป็นภาษาไทย เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมการใช้ภาษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยที่ค้นพบเกี่ยวกับภาษาสัมพันธกับชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย มี 3 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาสื่อสัมพันธ์ 2) ภาษากับการดำรงชีวิต และ 3) ภาษาในงานอาชีพ

1. ภาษาสื่อสัมพันธ์

ภาษาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างมนุษย์ ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสาร แต่แสดงความรุนแรง ความขุ่นข้องหมองใจกัน ไม่นับว่าเป็นภาษาสื่อสัมพันธ์ (วรวรรณศรีวิทย, 2549, หน้า 83) ภาษาสื่อสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย จำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ภาษาแสดงการทักทาย และภาษาแสดงไมตรีจิต แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

1.1 ภาษาแสดงการทักทาย ในชีวิตประจำวันของมนุษย์จำเป็นต้องมีการทักทายต่อกันเพื่อวัตถุประสงค์หลาย ๆ ประการ เช่น การสร้างความสนิทสนม การสืบสานสายสัมพันธ์ให้ยืนยาว การใช้ภาษาแสดงการทักทายของชาวไตหย่าเชียงรายมีความหลากหลายตามบริบทของการสื่อสาร จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาแสดงการทักทายของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกภาษาแสดงการทักทายของชาวไตหย่าเชียงรายตามบริบทของการสื่อสารได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ภาษาแสดงการทักทายกับชาวไตหย่าเชียงรายด้วยกัน และภาษาแสดงการทักทายกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวไตหย่าเชียงราย แสดงรายละเอียดและยกตัวอย่าง ดังนี้

1.1.1 ภาษาแสดงการทักทายกับชาวไตหย่าเชียงรายด้วยกัน การสื่อสารในชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงรายมักใช้ภาษาไตหย่าเชียงราย ในการสื่อสารกับชาวไตหย่าเชียงรายด้วยกันเอง ตัวอย่างเช่น

- “อูลี่จินหวาน” = สวัสดี
- “จินเข้าเหยาอะ” = กินข้าวหรือยัง
- “เฮ็ดแมง” = ทำอะไรอยู่
- “อูลี่อูเหาะ” = สบายดีไหม
- “กาไหลแหล่” = จะไปไหน
- “กาไหลมา” = ไปไหนมา
- “เปนแมง” = เป็นอะไร
- “ออกไขลี่ยเหยาอะ” = หายป่วยหรือยัง
- “กาเฮ็ดแมง อูเหลืออแหล่” = ไปทำอะไร อยู่ที่ไหน
- “หว่าเอิบกันเมิน” = ไม่เจอกันนาน

1.1.2 ภาษาแสดงการทักทายกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวไตหย่าเชียงราย การสื่อสารในชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงรายมักเปลี่ยนภาษาไปตามบริบทของคู่สนทนา เช่น การสื่อสารด้วยภาษาไทยถิ่นเชียงราย และการสื่อสารด้วยภาษาไทยกรุงเทพฯ ตัวอย่างเช่น

การสื่อสารด้วยภาษาไทยถิ่นเชียงราย เช่น

- “สวัสดิเจ้า” = สวัสดีค่ะ
  - “กินเข้าแล้วกะ” = กินข้าวหรือยัง
  - “ยะหยังนะ” = ทำอะไรอยู่
  - “สบายดีก้อ” = สบายดีไหม
  - “จะไปตางใด” = จะไปไหน
  - “ไปตางใดมา” = ไปไหนมา
  - “เป้นหยัง” = เป็นอะไร
  - “ดีขึ้นแล้วกะ” = หายหรือยัง
  - “ไปยะหยังตีไหนมา” = ไปทำอะไรที่ไหนมา
  - “บ่าปะกันเมิน” = ไม่เจอกันนาน
- การสื่อสารด้วยภาษาไทยกรุงเทพฯ
- “สวัสดิค่ะ”

“กินข้าวหรือยัง”
 “ทำอะไรอยู่”
 “สบายดีไหม”
 “เป็นอย่างไรบ้าง”
 “จะไปที่ไหน”
 “ไปที่ไหนมา”
 “มาจากไหน”
 “ทำอะไร อยู่ที่ไหน”
 “ไม่เจอกันนาน”

1.2 ภาษาแสดงไมตรีจิต ชาวไตหยาเชียงรายอยู่รวมกันเป็นสังคม ทั้งสังคมชาวไตหยาเชียงรายด้วยตัวเอง และสังคมที่อยู่ร่วมกับกลุ่มคนอื่น ๆ ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไตหยาเชียงราย มักมีคนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ และให้ความช่วยเหลือหรือร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นการจะอยู่รวมกันของชาวไตหยาเชียงรายจึงต้องอยู่อย่างมีมิตรไมตรีต่อกัน สิ่งที่แสดงถึงไมตรีจิตที่ดี คือ การใช้ภาษาในการสื่อสาร การใช้ภาษาแสดงไมตรีจิตของชาวไตหยาเชียงราย มีความหลากหลายตามบริบทของการสื่อสาร จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาแสดงไมตรีจิตของชาวไตหยาเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกภาษาแสดงไมตรีจิตของชาวไตหยาเชียงราย ตามบริบทของการสื่อสารได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ภาษาแสดงไมตรีจิตกับชาวไตหยาเชียงรายด้วยกัน และภาษาแสดงไมตรีจิตกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวไตหยาเชียงรายด้วยกัน แสดงรายละเอียดและยกตัวอย่าง ดังนี้

1.2.1 ภาษาแสดงไมตรีจิตกับชาวไตหยาเชียงรายด้วยกัน การสื่อสารในชีวิตประจำวันของชาวไตหยาเชียงราย ที่แสดงความเป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน มักใช้ภาษาไตหยาเชียงราย ในการแสดงไมตรีจิตต่อชาวไตหยาเชียงรายด้วยตัวเอง ตัวอย่างเช่น

“อินลี้ดีดีเหยะ” = ขอบคุณมาก ๆ
 “ขอสุมา” = ขอโทษ
 “หว่านเป็นหยังเหยะ” = ไม่เป็นไร
 “เป้เจอ้อดีดีเหยะ” = เสียใจด้วยนะ
 “เฮ็ดเจอ้อลี้ลี้” = ทำใจดี ๆ นะ
 “อินลี้ดีดีเหยะ” = ยินดีมาก ๆ
 “ลีขนาด” = ดีมาก

“เจ้อ๋เหยาอะ” = ถูกต้อง

“เป็งกัน” = เหมาะสม

“พะเจ้าโอยพอน” = พระเจ้าอวยพร

1.2.2 ภาษาแสดงไมตรีจิตกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวไตหย่าเชียงรายด้วยกัน การสื่อสารในชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย ที่แสดงความเป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน ไม่ได้แสดงกับชาวไตหย่าเชียงรายด้วยกันเท่านั้น แต่ชาวไตหย่าเชียงรายยังแสดงไมตรีจิตที่ดีต่อผู้อื่นที่ไม่ใช่ชาวไตหย่าเชียงรายด้วยเสมอ ภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ในการแสดงไมตรีจิตต่อกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวไตหย่าเชียงรายนั้นมักใช้ภาษาตามบริบทของคู่สนทนา เช่น การแสดงไมตรีจิตด้วยภาษาไทยถิ่นเชียงราย และการแสดงไมตรีจิตด้วยภาษาไทยกรุงเทพฯ ตัวอย่างเช่น

การแสดงไมตรีจิตด้วยภาษาไทยถิ่นเชียงราย

“ฉินดีหลาย ๆ เนอ” = ขอขอบคุณมาก ๆ นะ

“ขอบคุณจาดนัก” = ขอขอบคุณมาก

“ขอสุมาเตอะ” = ขอโทษนะ

“บ่าเป็นหยัง” = ไม่เป็นไร

“แบ่งใจดี ๆ เนอ) = ทำใจดี ๆ นะ

“แบ่งใจแข็งเนอ) = ทำใจให้เข้มแข็งนะ

“เหน็ดขนาด” = เก่งมาก

“ตาดีอวดดีอ้าง” = น่าชื่นชม

“ฉินดีตวยแต่ ๆ เนอ) = ยินดีด้วยอย่างยิ่ง

“เป็งกันเจ้น” = เหมาะสม

การแสดงไมตรีจิตด้วยภาษาไทยกรุงเทพฯ

“ขอบคุณ”

“ขอบใจ”

“ขอโทษ”

“ขออภัย”

“ไม่เป็นไร”

“เสียดใจด้วย”

“ให้กำลังใจนะ”

“ทำดีที่สุดแล้ว”

“ยินดีด้วยจริง ๆ ”

“เก่งมาก”

“น่าชื่นชม”

“น่าภูมิใจ”

“ถูกต้อง”

“เหมาะสม”

2. ภาษากับการดำรงชีวิต

ภาษาเป็นกลไกการสื่อสารที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการประกาศอิสรภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ หรือการรับสารเพื่อการประเทืองอารมณ์ ดังนั้นในการดำรงชีวิตของมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์กับภาษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (วรวรรธน์ ศรียาภัย, 2549, หน้า 82) ในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ใช้ภาษากับการดำรงชีวิตทั้งภาษาไตหย่าเชียงราย ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษากับการดำรงชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ 4 ประการ ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับนามบุคคล ภาษาเกี่ยวกับการแต่งกาย ภาษาเกี่ยวกับอาหาร และโภชนาการ และภาษาเกี่ยวกับภูมินามและที่อยู่อาศัย กล่าวรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.1 ภาษาเกี่ยวกับนามบุคคล ชาวไตหย่าดั้งเดิมมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งชื่อบุตรธิดา ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับคนไทยขึ้น ไทยลื้อ ไทยล้านนา ไทยยองและไทยอื่น ๆ โดยมีลักษณะการตั้งชื่อตามลำดับจากใหญ่มาหาเล็ก หรือการตั้งชื่อจากคนโตมาหาคนเล็กสุด โดยมีชื่อสำหรับตั้งให้ลูกชายอยู่ 9 ชื่อ ลูกสาวอยู่ 9 ชื่อ มีชื่อแม้ว่าจะไม่ตั้งชื่อซ้ำกับชื่อพ่อแม่ของตนหรือบางทีก็ไม่ให้ซ้ำกับชื่อของปู่ ย่า ตา ยายของตนด้วย โดยจะเลื่อนไปตั้งชื่อในลำดับถัดไปแทน เช่น พ่อชื่อ “สาม” ลูกชายคลอดออกมาเป็นคนที่สาม ก็จะต้องตั้งชื่อเลื่อนไปว่า “ใส” แทน (เรืองเดช บันเขื่อนขัตติย์, 2534, หน้า 3-4) การตั้งชื่อโดยใช้ภาษาดั้งเดิมของชาวไตหย่า ตั้งชื่อตามลำดับการคลอด และมีการแบ่งแยกชื่อสำหรับผู้ชาย และผู้หญิง ดังนี้

ชื่อบุตรชาย

“อาหย่าย”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 1
“อาฮี้”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 2
“อาสาม”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 3
“อาใส”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 4
“อาแหลว”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 5

“อาแก้ว”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 6
“อาเลอน”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 7
“อาทอง”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 8
“อาหล้า”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 9
ชื่อบุตรสาว	
“อาเย่”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 1
“อาอี”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 2
“อาหย่าม”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 3
“อาไอ”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 4
“อาแหลว”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 5
“อาแก้ว”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 6
“อาเลอน”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 7
“อาทอง”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 8
“อาหล้า”	ใช้ตั้งชื่อลูก คนที่ 9

สำหรับชื่อของบุตรชายและบุตรสาวในลำดับที่ 5 เป็นต้นไป จะใช้ชื่อที่เหมือนกันได้ และหากมีบุตรชายจำนวนมากก็ยังสามารถใช้ชื่อว่า “อาคาง” “อาไซ่” “อาเกิ่น” หรืออาจใช้ผสมกันระหว่างภาษาจีนกับภาษาไทยก็ได้ เช่น บุตรชายลำดับที่ 3-7 อาจเรียกชื่อตามลำดับของภาษาจีนว่า “อาซาน” “อาซื่อ” “อาวู” “อาหลู่” “อาลี”

ในปัจจุบันการตั้งชื่อของชาวไตหย่าเชียงราย เป็นการตั้งชื่อโดยใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นภาษาหลัก มีความหมายตามสมัยนิยม และเป็นชื่อที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ในการออกเอกสารทางราชการต่าง ๆ ตามระบอบราชการของไทย ดังนั้นการตั้งชื่อของชาวไตหย่าเชียงราย ในปัจจุบันจึงใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่มีลักษณะการยืมคำภาษาบาลีสันสกฤตมาใช้ในการตั้งชื่อ เพื่อให้ชื่อคนมีความทันสมัย เป็นชื่อที่มีความหมายดี และมีความเป็นมงคลนาม แสดงตัวอย่างการตั้งชื่อของชาวไตหย่าเชียงรายได้ ดังนี้

ชื่อชาวไตหย่าเชียงรายเพศชาย เช่น

“กริช”

“ถวาย”

“ถาวร”

“บุญยืน”

“พิษณุ”

ชื่อชาวไต่หย่าเชียงรายเพศหญิง เช่น

“ปราณี”

“พิมพ์จันทร์”

“ราตรี”

“สุจินต์”

“อารีย์”

สรุปข้อค้นพบของผู้วิจัยจากการศึกษาข้อมูลการตั้งชื่อชาวไต่หย่าเชียงรายพบว่า การใช้ชื่อภาษาไต่หย่าดั้งเดิมจะปรากฏในรุ่นบรรพบุรุษเท่านั้น เป็นข้อมูลภาษาไต่หย่าเชียงราย ที่มีลักษณะการตายของภาษาไปแล้ว ส่วนการตั้งชื่อของชาวไต่หย่าเชียงรายในปัจจุบันจะนิยมตั้งชื่อโดยใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่มีลักษณะการยืมคำมาจากภาษาบาลี สันสกฤต เพื่อให้ชื่อของชาวไต่หย่าเชียงรายในปัจจุบันมีความทันสมัย และมีลักษณะของนามที่เป็นมงคล ดังนั้นชาวไต่หย่าเชียงรายในปัจจุบันจึงใช้ชื่อที่เป็นปัจจุบันรวมถึงการตั้งนามสกุลใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคลด้วย

2.2 ภาษาเกี่ยวกับการแต่งกาย ชาวไต่หย่าเชียงรายมีวัฒนธรรมการแต่งกายดั้งเดิม เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง แม้ในปัจจุบันการสวมชุดไต่หย่าจะนิยมสวมใส่เฉพาะเข้าร่วมงานประเพณี หรืองานที่จัดขึ้นเป็นประจำปี เช่น งานชุมนุมประจำปีของชาวไต่หย่าเชียงราย งานแสดงวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย การร่วมงานวัฒนธรรมของหน่วยงานราชการ ตามโอกาสที่ได้รับเชิญ ส่วนการแต่งกายของชาวไต่หย่าเชียงรายในปัจจุบันจะนิยมสวมเสื้อผ้าตามสมัยนิยม ไม่แตกต่างไปจากการแต่งกายของคนในท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย การศึกษาข้อมูลภาษาเกี่ยวกับการแต่งกายของชาวไต่หย่าเชียงราย ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลได้ 2 ประการ ได้แก่ การแต่งกายชุดประจำชาติพันธุ์ไต่หย่าเชียงราย และแต่งกายชุดประจำวันของชาวไต่หย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างการใช้ภาษาเกี่ยวกับการแต่งกายของชาวไต่หย่าเชียงรายได้ ดังนี้

2.2.1 การแต่งกายชุดประจำชาติพันธุ์ไต่หย่าเชียงราย การสวมชุดประจำชาติพันธุ์ไต่หย่าเชียงราย โดยบรรพบุรุษชาวไต่หย่าเชียงรายนำชุดไต่หย่าดั้งเดิมติดตัวมาด้วยขณะเดินทางอพยพออกจากเมืองหย่า มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อมาถึงชาวไต่หย่าเชียงรายรุ่นปัจจุบันได้มีการตัดเย็บชุดไต่หย่าเชียงราย โดยการเลียนแบบจากชุดไต่หย่าดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ในปัจจุบันชาวไต่หย่าเชียงรายจะนิยมสวมชุดไต่หย่าดั้งเดิมตามงานเฉพาะกิจเท่านั้น เนื่องด้วยสภาพอากาศที่ร้อนของประเทศไทย และเพื่อปรับตัวให้เข้ากับคนในท้องถิ่นจึงทำให้ไม่สะดวกต่อการสวมใส่ชุดไต่หย่าดั้งเดิม อย่างไรก็ตามการแต่งกาย

ด้วยชุดไตหย่าดั้งเดิม เป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไตหย่าเชียงรายได้อย่างชัดเจน แสดงรายละเอียด และยกตัวอย่างภาษาเกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย ได้ดังนี้

ภาพ 8 ชุดประจำชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงรายในงานวัฒนธรรมประจำอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุต

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาที่เกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยพบว่าชาวไตหย่าเชียงรายยังคงใช้ภาษาไตหย่าดั้งเดิม แสดงตัวอย่างภาษาไตหย่าเชียงรายที่เกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย ได้ดังนี้

“กูป” = หมวกที่ทำมาจากไม้ไผ่ใบใหญ่

“แกบแลง” = รองเท้าสีแดง

“ผ้าไตเชิน” = ผ้าพื้นสีดำ ประดับด้วยริ้วผ้าสีต่าง ๆ เย็บเป็นแถบชายขึ้น

“ผ้าเชิน” = ผ้าพื้นสีดำประดับด้วยริ้วผ้าสีแต่ไม่เย็บด้านข้างให้ติดกัน

“ผ้าต๊ีบ” = ผ้าผืนเล็กใช้บังหน้าคล้ายผ้ากันเปื้อน

“ผ้าแจตกุ้น” = แผ่นผ้ามีหูแดงห้อยบริเวณชายผ้าใส่ทับผ้าถุงด้านหลัง

“ผ้ากอบขา” = ผ้าพันน่อง

“ผ้าแหแหย่ง” = ผ้าที่ใช้พันรอบศีรษะ

“ผ้าหว่างโห” = ผ้าที่ใช้พันรอบศีรษะ

“มะลาวหาง” = ผ้าที่ยาวเป็นเส้น ปักด้วยเม็ดเงิน

“แหวนหู” = ตุ้มหูมีลักษณะเป็นวงใหญ่

“แหวนมือ” = กำไลข้อมือและแหวนที่ใช้สวมที่นิ้วมือ

“เสื่อแห้งง” = เสื่อไม่มีแขน คอปิด ไม่มีปกผ่าหน้าเฉียงมาทางซ้าย

“เสื่อหลุง” = เสื่อสวมทับแขนยาว ไม่มีปก ผ่าหน้าตรง ความยาวของเสื่อจะยาวประมาณ 2 ใน 3 ของความยาวช่วงบนของผู้สวมใส่

“เสื่อแย้ว” = เสื่อตัวที่อยู่ข้างใน

2.2.2 การแต่งกายชุดประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบันแต่งตัวตามสมัยนิยม ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสีหรือข้อห้ามในการสวมใส่เสื้อผ้า แต่จะเน้นความสุภาพและเหมาะสมตามกาลเทศะ หรือสวมใส่ผ้าตามโอกาสต่าง ๆ เช่น การประกอบพิธีทางศาสนาคริสต์ที่โบสถ์ของชาวไตหย่าเชียงราย นิยมสวมผ้าถุงยาว แสดงความสุภาพเรียบร้อย หรือการสวมเสื้อผ้าในชีวิตประจำวันเน้นความสะดวกสบาย เหมาะสมตามกิจวัตรประจำวัน และสภาพอากาศ แสดงรายละเอียดและยกตัวอย่างภาษาเกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำวันของชาวไตหย่าเชียงรายได้ดังนี้

ภาพ 9 การแต่งกายของชาวไตหย่าเชียงรายในวันประกอบพิธีทางศาสนาคริสต์

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลุต

ภาพ 10 การแต่งกายของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน

ที่มา: บุษราดัม ยอดชะลุต

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาที่เกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยพบว่า ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาที่หลากหลายเกี่ยวกับการแต่งกาย โดยภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้เกี่ยวกับการแต่งกายในปัจจุบันประกอบด้วย 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไตหย่าเชียงราย ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ทั้งนี้การใช้ภาษาที่หลากหลายของชาวไตหย่าเชียงรายขึ้นอยู่กับบริบทและกลุ่มคนในการสื่อสาร ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาเกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำวันในปัจจุบันของชาวไตหย่าเชียงราย โดยแสดงตัวอย่างภาษาที่เกี่ยวกับการแต่งกายชุดประจำวันของชาวไตหย่าเชียงรายได้ดังนี้

ตาราง 13 ภาษาที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายชุดประจำวันของชาวไทหยาเชียงราย

ภาษาไทหยาเชียงราย	ภาษาไทยถิ่นเชียงราย	ความหมาย
“แกบ”	เก็บ	รองเท้าว
“เตว”	เตว	กางเกง
“เตวหลอง”	เตวหลอง	กางเกงใน
“ผ้าเซ็น”	เซ็น	ผ้าถุง
“ผ้าปันโค”	ผ้าปันคอ	ผ้าพันคอ
“มะลาว”	บะตอม	กระดุม
“สายแหว”	สายฮ้าง	เข็มขัด
“เสอ”	เสื่อ	เสื่อ
“เสอหอย”	เสื่อหลอง	เสื่อชั้นใน

2.3 ภาษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ

ชาวไทหยาเชียงรายจะนิยมรับประทานอาหารที่มีรสไม่จัดมาก อาหารดั้งเดิมของชาวไทหยาเชียงรายจะเน้นรูปแบบการปรุงรสเปรี้ยวหวาน มีวิธีการถนอมอาหารทั้งรูปแบบการดอง เช่น การดองผัก และการดองเนื้อ ได้แก่ การดองเนื้อวัว เนื้อหมู และปลา และมีวิธีการถนอมอาหารแบบตากแห้ง

อาหารของชาวไทหยาเชียงรายในปัจจุบันมีบางชนิดที่ยังรับประทานกันในครอบครัวและเป็นอาหารประจำชาติพันธุ์ ส่วนอาหารดั้งเดิมของชาวไทหยาเชียงรายบางชนิดก็เลิกรับประทานไปแล้ว อาหารดั้งเดิมของชาวไทหยาเชียงรายที่ยังพบในปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ อาหารคาว และอาหารหวาน แจกแจงและแสดงตัวอย่างอาหารไทหยาเชียงราย ได้ดังนี้

2.3.1 อาหารคาวของชาวไทหยาเชียงรายมีหลายประเภท แต่ละประเภทแสดงอัตลักษณ์ด้านอาหารของชาวไทหยาเชียงราย ผู้วิจัยแสดงตัวอย่างอาหารคาวไทหยาเชียงราย ที่ปัจจุบันยังคงรับประทานกันตามครัวเรือน จำนวน 6 ชนิด โดยผู้บอกภาษาได้ใช้ภาษาไทหยาในการอธิบายวิธีการทำอาหารไทหยาเชียงราย แจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

1) หุงผักกาด

“เคอุงปุง 1) ผักกาด จะเจอผักกาดมีหลอกกะเลอหวอมีหลอกกะเลอ เหายอดหนุ่ม ๆ ล่างน้ำ 2) เนอป่าดมัน ปาดเป็นดิน ๆ เสอกะเลอหวอเสอกะเลอ

- 3) โถ้เน่าแผ่น จี่ไฟหอม ๆ ตำแหลว ๆ 4) มะขามเปก เจ่น้ำฮ้อน หริบเอาแต่น้ำ 5) เกอ
6) หอมโหขาว”

ภาพ 11 การหุงผักกาด

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

“วิธีเฮ็ด 1) เอาน้ำเสื่อหอมต้อมน้ำฮ้อน ๆ 2) เสื่อหอมโหขาว
เนอปาดมันลุงเนอหอม 3) เสื่อผักกาดลุงไป 4) ผักกาดเป่นลี กะเสื่อน้ำมะขามเปก
5) ลองจิมสุมหว่าสุม เสื่อโถ้เน่า เกอ หุงผักกาด หือมีรสสุมน้ำ เก็มตาม ถ้าผักกาดสุกเป่ย
ลีผักจะเป่นเป่นลีเหลือง 6) ตักเสื่อโถ้ย จินได้เหยะ”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว
“หุงผักกาด” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่า
เชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“เกอ” = เกลือ

“เต็ม” = เต็ม

“จิน” = กิน

“จิม” = ชิม

“เจ” = แซ่

“เจอ” = ไข่

“โถ่เนา” = ถั่วเนา

“โถ้ย” = ถ้วย

“เน่อปาดมัน” = หมูสามชั้น

“น้ำฮ่อน” = น้ำร้อน

“เป่น” = เปลี่ยน

“เป้ย” = เปื่อย

“มะขามเปก” = มะขามเปียก

“ลอก” = ดอก

“เหลอง” = เหลือง

“แหลว” = ละเอียด

“หวิบ” = บีบ

“หวอ” = ไม้

“สู่ม” = เปรี้ยว

“เส่อฮ” = ใส่

“หอมโหขาว” = กระทียม

2) เน่อปาดมัน

“เค่องปุง 1) เน่อหมูสามชั้น ปาดตีนโหลง 2) หอมโหขาว

ตำแหลว ๆ 3) เกอ

วิธีเฮ็ด 1) ต้มเน่อหมูสามชั้น หือเป้ย ๆ 2) เอาหอมโหขาวตีตำแหลวแล้วมาเส่อฮเกอฮ 3) จิ้มเน่อปาดมันกับหอมโหขาว”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว “เน่อปาดมัน” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“เกอ” = เกลือ

“เค่องปุง” = เครื่องปรุง

“ตีน” = ชั้น

“เน่อปาดมัน” = หมูสามชั้น

“ปาด” = หั่น

“เป้ย” = เปื่อย

“แหลว” = ละเอียด

“เส่อฮ” = ใส่

“เฮ็ด” = ทำ

“หอมโหขาว” = กระทบ

3) ขุ่มไก่

“เค่องปุง 1) เค่องเนอไก่ตุ้มสุก ปาดเป็นดิน ๆ 2) ซิงชอย
3) มะเผ็ดแก่นน้อยตำแหลว ๆ 4) หอมแลงชอย 5) ผักโสนหมูชอย 6) หอมโดนชอย
7) ผักจี ตุ่นหอมชอย 8) น้ำตุ้มเค่องในไก่ 9) เกอ

วิธีเฮ็ด 1) เส่อฮเค่องเนอไก่ตุ้มสุกลุงหม้อโหลง 2) ใส่มะเผ็ด
ซิงชอย หอมแลงชอย ผักโสนหมูชอย หอมโดนชอย ตุ่นหอม ผักจีชอย เกอ กะน้ำตุ้มไก่
กุนหื้อเข้ากัน 3) รสออกขุ่มนำ เผ็ดกะเค็ม”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว
“ขุ่มไก่” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่า
เชียงราย และ แสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“กุน” = คน

“แก่นน้อย” = เม็ดเล็ก

“เกอ” = เกลือ

“ขุ่ม” = ขม

“เค่องเนอ” = เครื่องใน

“ดิน” = ซึ้น

“ตุ้ม” = ตุ่ม

“ตุ้นหอม” = ตุนหอม

“ผักจี” = ผักชี

“ผักโสนหมู” = ผักฮ้วนหมู

“มะเผ็ด” = พริก

“แหลว” = ละเอียด

“โหลง” = ใหญ่

“หอมโดน” = สาระแทน

“หอมแลง” = หอมแดง

4) หลู้ผักกาดส้ม

“เคื่องปุง 1) เคื่องเนอไก่ตุ้มสูก ปาดเป็นดิน 2) ผักกาดรองชอย
แหลว ๆ 3) เกอ 4) มะเผ็ดปุ่น”

ภาพ 12 การรองผักกาดส้ม

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

“วิธีเฮ็ด 1) เอาเคื่องเนอไก่ตุ้มสูกลุมหม้อไหลง 2) ใส่ผักกาดรอง
3) ใส่อ้มมะเผ็ดปุ่น เกอ กุนหื้อเข้ากัน รสออกส้ม่นำ เผ็ดกะเก็บตาม”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารดาว
“ผักกาดรอง” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่า
เชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“กุน” = คน

“เกอ” = เกลือก

“เคื่องเนอ” = เครื่องใน

“ดิน” = ชื้น

“ตุ้ม” = ต้ม

“ปาด” = หั่น

“มะเผ็ดปุ่น” = พริกป่น

“แหลว” = ละเอียด

“โหลง” = ใหญ่

“วอง” = ดอง

“สู่ม” = เปรี๊ยว

“เฮ็ด” = ทำ

5) เนอตำซิง

ล่างน้ำ

“เค่องปุง 1) เนอโวกหมักตากแหลตแห่ง ๆ 2) ซิงสตกเปอก

วิธีเฮ็ด 1) เอาเนอโวกตากแห้งมาบิงไฟหื้อสุก ๆ 2) ตำเนอโวก
หื้อแหลว ๆ 3) เสอซิงลูงไปตำกับเนอโวก สุนหื้อเข้ากัน”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว
“เนอตำซิง” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่า
เชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“เค่องปุง” = เครื่องปรุง

“เนอโวก” = เนื้อวัว

“น้ำ” = น้ำ

“เปอก” = เปลือก

“ลูง” = ลุง

“แหลว” = ละเอียด

“สุน” = คลุกเคล้า

“เสอซิง” = ใส่

6) หะหมี่ไตหย่า

“เค่องปุง 1) หมี่เส้นเหลอง 2) ซี้โคงหมูตุ้มเป่ย 3) เนอหมูตุ้ม
ปาดเปนตีน 4) น้ำตุ้มหลุกหมู 5) ตุนหอมซอย”

ภาพ 13 หะหมี่ไตหย่า

ที่มา: วังไฉ, 2565, สื่อดิจิทัลออนไลน์

“วิธีเด็ด 1) โหลกหมีเส้นเหลืองเนอน้ำฮ้อน หื้อเส้นเป๋ย ๆ
2) เอาซี่โคงหมูที่ตุ้มเป๋ยเส้อล้งโถ่ย กับเนอหมูตุ้มสุก 3) ตักน้ำตุ้มหลุกฮ้อน ๆ หุดล่ง
โถ่ยหมีเหลือง 4) มักเผ็ดกะเส้อมะเผ็ดปุ่น 5) เส้อตุ้นหอมซอยเท่น้อย”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว
“หะหมี่ไตหย่า” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษา
ไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“เค่องปุ่น” = เครื่องปรุง

“ซี่โคง” = ซี่โครง

“ตุ้น” = ซีน

“ตุ้นหอม” = ต้นหอม

“เนอหมู” = เนื้อหมู

“น้ำฮ้อน” = น้ำร้อน

“ปาด” = หั่น

“เป๋ย” = เป๋ย

“มะเผ็ด” = พริกป่น

“โหลก” = ลวก

“เส้นเหลือง” = บะหมี่

2.3.2 อาหารหวาน ในวัฒนธรรมอาหารของชาวไตหย่าเชียงราย นอกจากอาหารคาวแล้ว ยังมีอาหารหวานชนิดต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจอย่างยิ่ง อาหารหวานบางชนิดยังปรากฏในพิธีกรรมของชาวไตหย่าเชียงราย เช่น พิธีทางศาสนาคริสต์ พิธีศพ โดยผู้บอกภาษาได้ใช้ภาษาไตหย่าในการอธิบายวิธีการทำอาหารหวานไตหย่าเชียงราย แจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

1) ข้าวแหลกล่อม

“เคื่องปุง 1) แป้งข้าวเหนว 2) น้ำอ้อยปุ่น 3) น้ำหว่าลาย”

ภาพ 14 ข้าวแหลกล่อม

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

“วิธีเฮ็ด 1) โนดแป้งกับน้ำเป็นเนื้อเดียวกัน 2) ปั้นแป้งเป็นก้อน ๆ กะเอาจับกำ 3) ตุ่มในน้ำฮ้อน หว่าอันแป้งสุกจะลอยขึ้นมา 4) ตักใส่ถ้อยน้อย แล้วเส้ออ น้ำอ้อยปุ่น”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว “ข้าวแหลกล่อม” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และ แสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“เคื่องปุง” = เครื่องปรุง

“จับกำ” = พอดีคำ

“ถ้อย” = ถ้วย

“ตุ่ม” = ตุ่ม

“น้ำหว่าลาย” = น้ำเปล่า

“น้ำอ้อย” = น้ำอ้อย

“น้ำฮ้อน” = น้ำร้อน

“เนื้อ” = เนื้อ

“โนด” = นวด

“เสื่อ” = ใส

2) ข้าวแกงทาง

“เคื่องปุง 1) ข้าวเหนวหนึ่งสุก 2) น้ำอ้อย

วิธีเี็ด 1) เอาข้าวเหนวสุกมาตุ้มเนอ์น้ำ 2) เสอ์น้ำอ้อยปุ่นลงสูนกับข้าวเหนว กุนหื้อเข้ากัน 3) ตักเสอ์ไถ่น้อย จินได้เหาะ”

ในพิธีกรรมศพของชาวไตหย่าเชียงรายสมัยก่อน “ข้าวแกงทาง” นิยมทำเลี้ยงในงานศพของชาวไตหย่าเชียงราย เนื่องจากมีส่วนผสมน้อย และวิธีการทำไม่ยุ่งยาก รวดเร็ว จนกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของงานศพ เช่นถ้าพูดว่า “อยากจินเข้าทางเหาะ” หมายถึง อยากตายหรือไ้

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว “ข้าวแกงทาง” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“กุน” = คน

“ข้าวเหนว” = ข้าวเหนียว

“เคื่องปุง” = เครื่องปุง

“จิน” = กิน

“ทาง” = ร้อน

“น้ำอ้อยปุ่น” = น้ำอ้อยป่น

“สูน” = คลุกเคล้า

“เสื่อ” = ใส

3) น้ำหล้าไตหย่า

“เคื่องปุง 1) ไบหล้า 2) น้ำฮ้อน”

ภาพ 15 น้ำหล้าไต่หย่า

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

“วิธีเฮ็ด 1) ตุ่มน้ำฮ้อน 2) เอาใบหล้าตีตากแหลดแห้งเสื่อฮ์สูง
สองสามใบเจ้สั๊กกำ 3) เอาแต่น้ำ จินเป็นน้ำชา”

จากการวิเคราะห์ภาษาไต่หย่าเชียงราย ในวิธีการทำอาหารคาว
“น้ำหล้าไต่หย่า” ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไต่หย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษา
ไต่หย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“เคื่องปุง” = เครื่องปรุง

“จิน” = กิน

“เจ้” = แซ่

“ตุ่ม” = ต้ม

“น้ำฮ้อน” = น้ำร้อน

“น้ำหล้า” = น้ำชา

“แหลด” = แดด

“เสื่อฮ์” = ไล่

“เฮ็ด” = ทำ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไต่หย่าเชียงรายที่เกี่ยวกับอาหารและ
โภชนาการของชาวไต่หย่าเชียงรายในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบการใช้ภาษาไต่หย่าดั้งเดิม จำนวน 6 คำ
แจกแจงและแสดงตัวอย่างคำภาษาไต่หย่าเชียงราย ดังนี้

คำศัพท์ภาษาไต่หยาเชียงราย

“จิ้น” = กิน

“ท่าง” = ร้อน

“เนอปาดมัน” = หมูสามชั้น

“มะเผ็ด” = พริก

“หุง” = อาหารไต่หยาเชียงรายที่มีวิธีการทำเหมือนต้มจืด แต่มีรส

เปรี้ยววน่า

“เฮ็ด” = ทำ

ข้อค้นพบของผู้วิจัยจากการศึกษาข้อมูลการใช้ภาษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ อีกประการหนึ่ง กล่าวคือ ภาษาที่ชาวไต่หยาเชียงรายใช้มีคำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาไทยถิ่นเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ แม้จะออกสำเนียงคำศัพท์เป็นภาษาไต่หยาเชียงราย แต่สามารถสันนิษฐานได้ว่าคำศัพท์ดังกล่าวมีรากศัพท์มาจากภาษาไทยถิ่นเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ แจกแจงและแสดงตัวอย่างพอสังเขปได้ ดังนี้

“เกอ” = เกลือ

“ชาวเหนว” = ชาวเหนียว

“ตุนหอม” = ต้นหอม

“ตุ่ม” = ตุ่ม

“เนอโว” = เนื้อวัว

“เปื่อย” = เปื่อย

“โหลก” = ลวก

“เส้นเหลอง” = เส้นเหลือง

“โหหอมขาว” = กระทียม

“ฮอน” = ร้อน

ในกรณีที่ชาวไต่หยาเชียงรายจะใช้ภาษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการเป็นเรื่อง ๆ ไป ชาวไต่หยาเชียงรายก็จะปรับลักษณะการใช้ภาษาตามความเป็นจริงที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน เช่น การใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ แต่ออกสำเนียงเป็นภาษาไต่หยาเชียงราย ทั้งนี้ชาวไต่หยาเชียงรายอาจไม่ทราบด้วยซ้ำว่าภาษาที่พูดนั้นเป็นภาษาอังกฤษ แต่ออกเสียงตามการใช้ภาษาของคนในท้องถิ่นเชียงรายและคนไทยกรุงเทพฯ แสดงตัวอย่างคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ชาวไต่หยาเชียงรายใช้เกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ ดังนี้

- “ตี้เซเว่นมีทองจีนขายหลายอย่าง”
 “ละอ่อนน้อยมักจินเค็ก”
 “ตี้แม่สายมีแม่โคโรขายก๊วยอย่าง”
 “ละอ่อนลูกทุ่งเทพจางซื้อขนมโดนัทในสนามบินมาฝาก”
 “หว่าเจ้านี้ลูกไปกาดซื้อแซนวิชมาหื้อจิ้นกับโอิวัลติน”
 “ไปบีกซีละอ่อนหน้อยปากันจิ้นโก่ทอดตี้เคเอฟซี”
 “ตี้หว่านน้ำหว่าอขวามีร้านคอฟฟี่หลายร้าน”
 “ไซ่ตุ่นเห็ดหวี เส้อฮ้อสแม็กกี้เหหน้อย”
 “กุนหนุ่มกุนสาวหว่าเดวนี้มักจิ้นพิซซา”
 “กุนเลอฮ้อเหลอดจางหื้อจิ้นน้ำเฮลบลูบอย”

2.4 ภาษาเกี่ยวกับภูมินามและที่อยู่อาศัย

ชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงราย โดยอาศัยอยู่มากที่สุดใน บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงรายตามลำดับ และมีอีกหลายพื้นที่ในจังหวัดเชียงรายที่ชาวไตหย่าอยู่อย่างกระจัดกระจาย โดยการแยกย้ายไปมีครอบครัวหรือแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวไตหย่าเชียงรายมีต้นกำเนิดเดียวกัน คือ ชาวไตหย่ารุ่นแรก ที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น ได้มาอาศัยอยู่ที่บ้านหนองกลม ในปัจจุบันคือ บ้านสันธาตุ ตำบลบ้านด้าย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ต่อมาได้มีการแยกย้ายเพื่อหาที่อยู่และที่ทำกินเพิ่ม เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนสมาชิก บางกลุ่มได้บุกเบิกที่อยู่ใหม่ และบางกลุ่มย้ายไปอยู่ร่วมกับชุมชนอื่น

การศึกษาภูมินามและที่อยู่อาศัยของชาวไตหย่าเชียงราย คือ การศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของชื่อเรียกสถานที่นั้น ๆ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเกี่ยวกับภูมินามและที่อยู่อาศัย จำแนกข้อมูลได้ 3 ประเภท ได้แก่ ชื่อหมู่บ้าน ชื่อศาสนสถาน และชื่อสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

2.4.1 ชื่อหมู่บ้านชาวไตหย่าเชียงราย พื้นที่ในเขตจังหวัดเชียงรายที่มีชาวไตหย่าอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นและถาวร จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวางตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย กล่าวรายละเอียดของหมู่บ้านดังนี้

1) “หว่านป่าสักขวาง” เป็นชื่อหมู่บ้านชาวไตหย่าเชียงราย ปัจจุบันใช้ชื่อ บ้านป่าสักขวาง หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในสมัยก่อน

ที่ชาวไต่หย่าเชียงราย จะอพยพมาอาศัยอยู่ที่นี้ บ้านป่าสักขวางเดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่า เต็มไปด้วยป่าไม้สักและไม้อื่น ๆ เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ไม่มีคนอาศัยอยู่ มีเนินป่าสัก ที่ขวางเส้นทางสัญจรของผู้คนที่ผ่านไปมา ชาวบ้านที่อยู่รอบ ๆ จึงเรียกพื้นที่นี้ว่า “สันป่าสักขวาง” ต่อมาชาวไต่หย่าเชียงรายได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เป็นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัย ทำให้มีผู้คนเข้ามา อยู่เพิ่มมากขึ้น ทั้งชาวไต่หย่าเชียงรายและชาวท้องถิ่นเชียงราย มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ชุมชนบ้านสันยาว และบ้านสันลิดไม้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดกับ บ้านสันกอง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านฮ่องแฮ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

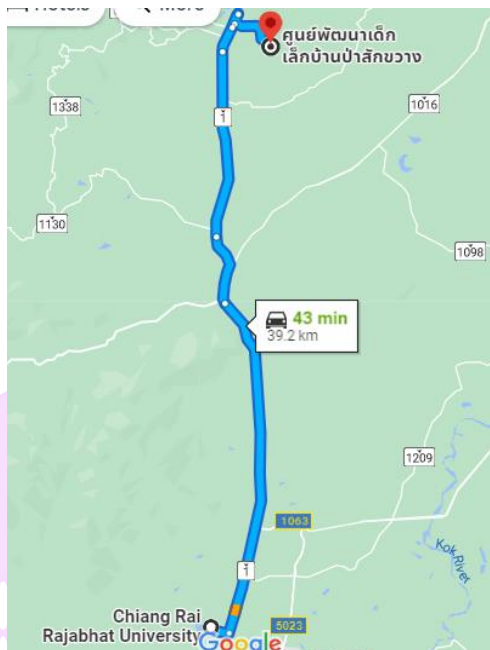
ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนสันกองและบ้านห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

แผนที่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ทำเครื่องหมาย * ในแผนที่ ดังนี้

ภาพ 16 แผนที่หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: www.google.com/maps/search

ภาพ 17 แผนที่การเดินทางไปยังหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: www.google.com/maps/search

ภาพ 18 ทางเข้าหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

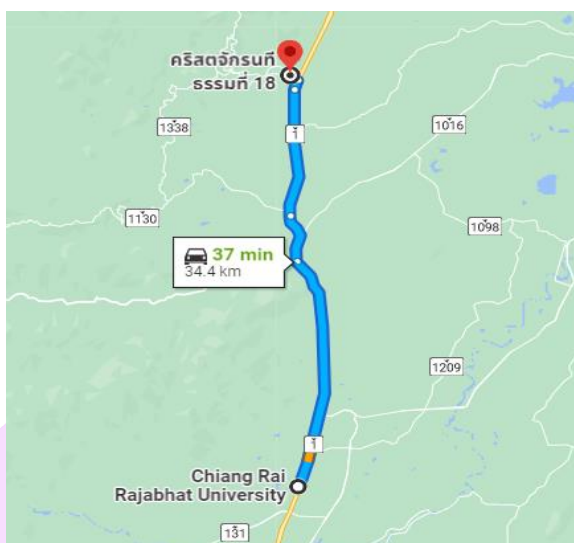
ภาพ 19 สถานศึกษาหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุต

การเข้ามาตั้งรกรากของชาวไตหย่าเชียงรายที่บ้านป่าสักขวาง เกิดจากการที่ชาวไตหย่ากลุ่มแรกที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย โดยการเป็นลูกหาบของคณะเผยแผ่ศาสนาคริสต์ โดยการเดินทางเท้า ผ่านเมืองสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจน เข้าทางเมืองเชียงรุ่ง ผ่านเข้าสู่ประเทศเมียนมา และเข้าสู่ประเทศไทย ได้มีการหยุดพักที่หมู่บ้านอื่นก่อนหน้า แต่ชาวไตหย่าเห็นว่ายังเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก จึงเดินเท้าต่อมาเรื่อย ๆ ผ่านมาถึงบริเวณหมู่บ้านป่าสักขวางในปัจจุบัน เห็นว่ามีน้ำและป่าที่อุดมสมบูรณ์ จึงได้พากันมาแผ้วถางทำเป็นที่อยู่อาศัยและตั้งแหล่งทำมาหากิน ได้บุกเบิกที่ดินเพื่อทำนาและปลูกต้นกอก เพื่อทอเสื่ออก

2) “**หวานน้ำห่อขาว**” เป็นชื่อหมู่บ้านชาวไตหย่าเชียงราย ปัจจุบันใช้ชื่อ บ้านน้ำบ่อขาว ตามภาษาไทยกรุงเทพฯ หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะสาय จังหวัดเชียงราย เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่แต่เดิมนั้นเป็นป่าใกล้เชิงเขา มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ค่อนข้างมาก และมีผู้คนมาอาศัยอยู่ค่อนข้างน้อย ชาวไตหย่าเชียงรายได้เข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกิน และสร้างที่อยู่อาศัย โดยที่มาของชื่อหมู่บ้านเกิดจากพื้นที่ตรงนี้มีน้ำใสผุดขึ้นมาจากผิวดิน ดังคำกล่าวของชาวไตหย่าเชียงราย “**เหม่ออันมีน้ำออกมาจากลินสีเสอ้อ อาเตอาเหม่กะตั้งจื่อหวานน้ำห่อขาว**” เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะสาय จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันบ้านน้ำบ่อขาว แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำบ่อขาว หมู่ 6 และบ้านน้ำบ่อขาว หมู่ 10 โดยมีถนนเป็นเส้นแบ่งเขตชุมชน มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่นดังนี้

ภาพ 21 แผนที่การเดินทางไปยังหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: www.google.com/maps/search

ภาพ 22 ที่ตั้งชุมชนไตหย่าเชียงราย ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

ภาพ 23 ทางเข้าหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุต

การอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนของชาวไตหย่าในหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เกิดจากก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงปี พ.ศ. 2484 มีชาวไตหย่ากลุ่มหนึ่งอพยพมาประมาณ 19 ครอบครัว ได้หาที่อยู่ใหม่และได้มาพบพื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านใสสะอาด จึงพากันอพยพจากหมู่บ้านอื่นมาตั้งรกรากในพื้นที่ใหม่และได้ตั้งชื่อว่า บ้านน้ำบ่อขาว ตามสภาพพื้นที่ที่มีสะอาดเกิดขึ้นที่นั่น

3) “**หวานน้ำลัด**” เป็นชื่อหมู่บ้านชาวไตหย่าเชียงราย ปัจจุบันใช้ชื่อ บ้านน้ำลัด ตามภาษาไทยกรุงเทพฯ หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ชาวไตหย่าเรียกชื่อหมู่บ้านตามภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นชุมชนที่ตั้งชื่อตามสภาพของชุมชน โดยหมู่บ้านนี้มีสายน้ำแยกจากแม่น้ำกกไหลลัดเข้าผ่านชุมชน และสายน้ำไหลผ่านออกไปยังพื้นที่ชุมชนอื่น บ้านน้ำลัดมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนอื่น ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ชุมชนบ้านใหม่ ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย

ทิศใต้ ติดกับ แม่น้ำกก

ทิศตะวันออก ติดกับ ชุมชนบ้านใหม่ ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนบ้านดอย ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย

แผนที่บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้ทำเครื่องหมาย * ในแผนที่ ดังนี้

ภาพ 26 ที่ตั้งชุมชนบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคุ้ม ยอดชะลุต

ภาพ 27 ป้ายถนนหมู่บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคุ้ม ยอดชะลุต

ชาวไตหย่าเชียงรายที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านน้ำลัด คือ ชาวไตหย่าเชียงรายที่เคยอาศัยอยู่บ้านป่าสักขวาง และบ้านน้ำบ่อขาว ต่อมาได้มีการย้ายครอบครัวเข้ามาอยู่ในเมือง ด้วยเหตุผลการย้ายตามครอบครัว และเพื่อหาที่ทำกินใหม่ เมื่อพ.ศ. 2506 เป็นต้นมา

จากการศึกษาข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับภูมินามและที่อยู่อาศัยของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยพบว่าการใช้ภาษาเรียกชื่อหมู่บ้านในภาษาพูดยังคงใช้ภาษาไตหย่าดั้งเดิม แสดงตัวอย่างการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายที่เกี่ยวกับการเรียกชื่อหมู่บ้าน ดังนี้

“หวานป่าสักขวาง”

“หวานน้ำบ่อขาว”

“หวานน้ำลัด”

ในขณะที่ภาษาเขียนชื่อหมู่บ้านตามป้ายต่าง ๆ ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ดังนี้

“บ้านป่าสักขวาง”

“บ้านน้ำบ่อขาว”

“บ้านน้ำลัด”

2.4.2 ชื่อศาสนสถานในหมู่บ้านไตหย่าเชียงราย โดยชาวไตหย่าเชียงรายทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย นับถือศาสนาคริสต์ทั้งหมด ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาจึงมีเพียงโบสถ์คริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีศพ และพิธีกรรมทางศาสนาทุกวันอาทิตย์ ในแต่ละหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน จะมีโบสถ์คริสต์ที่เป็นสถานที่รวมตัวกันของคนที่น่าับถือศาสนาคริสต์ ไม่เพียงแต่ชาวไตหย่าเชียงรายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกลุ่มคนนอกชาติพันธุ์ไตหย่าที่น่าับถือศาสนาคริสต์ด้วยเช่นกัน จากการศึกษามูลภูมินามที่เกี่ยวข้องกับชื่อศาสนสถานของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถแจกแจงรายละเอียดชื่อศาสนสถานของชาวไตหย่าเชียงรายได้ ดังนี้

1) คริสตจักรไทยสมัคร บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ผู้บอกภาษาได้เล่าประวัติความเป็นมาของคริสตจักรไทยสมัคร เป็นภาษาไตหย่าเชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

“คริสตจักรไทยสมัคร กุนไตหย่าตีป่าสักขางกะฮ้องว่าโงงโสด
เม่ออันตีกุนไตหย่าตีนับถือพะเจ้า เล่ออแจ้วกันตั้งเป็นชุมชนุมคริสเตียน เจ้อฮ้วนผู้นำ
เป็นสถานต้นมัสการพะเจ้า เม่อมีกุนหลายขึ้นกะแจ้วกันสร้างโบสถ์ ขึ้นใน พ.ศ. 2475
เป็นโหมตคริสเตียนห้วนป่าสักขาง ต่อมาเล่อฮับการสถาปนาเป็นคริสตจักรไทย
สมัคร สร้างวิหารหลังเหม่ออจนถึงหວေเด่วนี้กะเล่อ 90 ปี มีตีงกุนไตหย่าและกุนปิ่น
เม็งที่เข้ามาฮับเจ้อเนอฮัพพะเจ้า”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับศาสนสถานในหมู่บ้าน
ไตหย่าเชียงรายผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่า
เชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“กุนไตหย่า” = ชาวไตหย่าเชียงรายที่อาศัยอยู่บ้านป่าสักขาง

“กุนปิ่นเม็ง” = ชาวพื้นเมืองที่เป็นคนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

“คริสตจักรไทยสมัคร” = ชื่อศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
ทางศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่า เชียงรายและชาวคริสเตียนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าสักขาง

“ป่าสักขาง” = ชื่อหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย ตั้งอยู่ที่ตำบล
แม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

“พะเจ้า” = พระเจ้าหรือพระเยซูที่ชาวไตหย่านับถือตามศาสนาคริสต์

“ห้วนผู้นำ” = บ้านของผู้นำที่เป็นชาวไตหย่าเชียงรายที่ชาวไตหย่า
เชียงราย ให้ความเคารพนับถือ

“ฮับเจ้ออเนอฮัพพะเจ้า” = การนับถือในพระเจ้าของชาวไตหย่า
เชียงราย

“โงงโสด” = โบสถ์คริสต์ เป็นศาสนสถานศูนย์รวมของชาวไตหย่า
เชียงราย ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์และกิจกรรมต่าง ๆ

ภาพ 28 ที่ตั้งคริสตจักรไทยสมัคร ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

2) คริสตจักรนทีธรรม บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงราย ผู้บอกภาษาได้เล่าประวัติความเป็นมาของคริสตจักรนทีธรรมเป็นภาษาไตหยา เชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

“คริสตจักรนทีธรรม กุนไตหยาฮ้องว่าโฮงโสไต จากกานตีกุนไต หย่านับถือในพะเจ้า เม่อตั้งถิ่นฐานที่น้ำบ่อขาว กะเลอ้อแบ่งสถานที่ไว้หมัสการพะเจ้า กุนไตหยาที่น้ำบ่อขาวตั้งเป็นโหมตคริสเตียนน้ำบ่อขาว ป้ายปี พ.ศ. 2485 กะเลอ้อฮับ การสถาปนาเป็น คริสตจักรนทีธรรม กุนไตหยาฮ้องว่าโฮงโสไต เม่อมีกานหยังกะมา จัดตั้งนี้ งานศพ งานแต่ง ส่วนหญ่ฮ้องกุนตีมาตีนี้หวอเจอ้อกะกุนไตหยา กะยังมีกุนอื่นมา หมัสการพะเจ้าโดยกันเหยาะ เฮาเจอเนอ้อพะเจ้าเหมอนกัน”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหยาเชียงรายเกี่ยวกับศาสนสถานในหมู่บ้าน ไตหยาเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหยาเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหยา เชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“กุนไตหยา” = ชาวไตหยาเชียงรายที่อาศัยอยู่บ้านน้ำบ่อขาว

“คริสตจักรนทีธรรม” = ชื่อศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทาง ศาสนาคริสต์ของชาวไตหยาเชียงราย และชาวคริสเตียน ที่อาศัยอยู่ในบ้านน้ำบ่อขาว

“น้ำบ่อขาว” = ชื่อหมู่บ้านของชาวไตหยาเชียงราย ตั้งอยู่ที่ตำบล ห้วยไคร้ อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงราย

“พะเจ้า” = พระเจ้าหรือพระเยซูที่ชาวไตหยานับถือ ตามศาสนาคริสต์

“โฮงโสด” = โบสถ์คริสต์ เป็นศาสนสถานศูนย์รวมของชาวไตหย่า เชียงราย ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์และกิจกรรมต่าง ๆ

ภาพ 29 ที่ตั้งคริสตจักรนทีธรรม ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

3) คริสตจักรบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผู้บอกภาษาไตเล่าประวัติความเป็นมาของคริสตจักรบ้านน้ำลัด เป็นภาษาไตหย่า เชียงราย กล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

“กุนไตหย่าที่อยู่หว่านน้ำลัดนี้กะนับถือศาสนาคริสต์เป็นหลัก เมื่อมาอยู่ตอนแรกนั้น กุนไตหย่ากะแจ่วกันสร้างศาลาธรรม หื้อมาจ่อมกันนมัสการพระเจ้า เมื่อพ.ศ.2511 กุนตีนับถือศาสนาคริสต์หว่านเลอฮ์มีก่ากุนไตหย่านะ กะแจ่วกันสร้างโฮงโสดขึ้นมาเป็นตึนมัสการพระเจ้า และเลอฮ์ฮับการสถาปนาเป็นคริสตจักรน้ำลัด จนถึงหว่านเลอฮ์นี้ คริสตจักรเฮาเปิดนมัสการวันก่าตี 10 โมง ถึง เต่งกะเลิกเหยาะ”

ภาพ 30 ที่ตั้งคริสตจักรน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุค

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับศาสนสถานในหมู่บ้านไตหย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“**กุนไตหย่า**” = ชาวไตหย่าเชียงรายที่อาศัยอยู่บ้านน้ำลัด

“**คริสตจักรบ้านน้ำลัด**” = ชื่อศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าเชียงรายและชาวคริสเตียนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านน้ำลัด

“**จ่อมกัน**” = วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชาวไตหย่าเชียงราย

“**น้ำลัด**” = ชื่อหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย ตั้งอยู่ที่ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

“**มะเจ้า**” = พระเจ้าหรือพระเยซูที่ชาวไตหย่านับถือตามศาสนาคริสต์

“**วันกำ**” = ชาวไตหย่าเชียงรายใช้เรียกวันอาทิตย์ ซึ่งมีความหมายตรงกับสีแดง

“**โองไสต**” = โบสถ์คริสต์ เป็นศาสนสถานศูนย์รวมของชาวไตหย่าเชียงราย ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์และกิจกรรมต่าง ๆ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับภูมินามที่เป็นชื่อเรียกศาสนสถานของชาวไตหย่าเชียงรายทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ คริสตจักรไทยสมัครบ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย คริสตจักรนทีธรรม บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และคริสตจักรบ้านน้ำลัด บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก

อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ขอค้นพบเกี่ยวกับโลกทัศน์ของชาวไตหย่าเชียงราย ที่นับถือศาสนาคริสต์สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่แสดงความรัก ความสามัคคี และความเป็นกลุ่มก้อนของชาวคริสเตียนที่ศรัทธาในพระเจ้า สอดคล้องกับคำสอนในคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ที่สอนใน ชาวคริสเตียนมีความรักและเชื่อในพระเจ้า แสดงตัวอย่างคำสอนในคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ได้ ดังนี้

พระองค์เป็นทุกสิ่งในชีวา

พระองค์เป็นทุกสิ่งในชีวา

ยิ่งกว่ามิตรหรือจิตวิญญาณ

ตามมรรคาแห่งชีวิตนิรันดร์

ขอร่วมทางองค์พระผู้ไถ่

ในพระองค์ ในพระองค์ ข้าฯวางใจในพระองค์

พระองค์เป็นทุกสิ่งในชีวา ยิ่งกว่ามิตรหรือจิตวิญญาณ

สุขสราญใดใดในโลกา

ไม่อยู่ในคำภาวนา

ยอมทนทุกข์ลำบากด้วยยินดี

ขอร่วมทางองค์พระผู้มี

ในพระองค์ ในพระองค์ ข้าฯวางใจในพระองค์

สุขสราญใดใดในโลกา ไม่อยู่ในคำภาวนา

โปรดนำข้าฯ เดินผ่านความมืดมัว

ในทะเลชีวิตนรก

สู่ประตูแห่งชีวิตนิรันดร์

ขอร่วมทางองค์พระทรงธรรม

ในพระองค์ ในพระองค์ ข้าฯวางใจในพระองค์

โปรดนำข้าฯ เดินผ่านความมืดมัว ในทะเลชีวิตนรก

2.4.3 ชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในภาษาไตหย่าเชียงราย โดยชุมชนของชาวไตหย่า เชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ประกอบไปด้วย สถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้บอกภาษา

ได้บอกข้อมูลเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างคำเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในภาษาไตหย่าเชียงรายได้ ดังนี้

ภาพ 31 สุสานคริสเตียนของชาวไตหย่าเชียงราย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุต

ภาพ 32 ชื่อสถานศึกษาในหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุต

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ได้ดังนี้

“กาด” = ตลาด

“ตาง” = ถนน

“เนอเวง” = ในเมือง

“ปาเหวไตหย่า” = สุสานคริสเตียนไตหย่า

“หน้าหลาน” = หน้าด่านตรวจคนเข้าเมือง

“หมู่หวาน” = หมูบ้าน

“เหม่น้ำ” = แม่น้ำ

“เม็งซา” = เมืองจีน

“หวานน้ำลัด” = บ้านน้ำลัด

“หวานน้ำห่อขาว” = บ้านน้ำบ่อขาว

“หวานป่าสักขาว” = บ้านป่าสักขาว

“เสิน” = สวน

“เฮอน” = บ้าน

“โฮงพัก” = สถานีตำรวจ

“โฮงหมอ” = โรงพยาบาล

“โฮงใสด” = โบสถ์คริสต์

“โฮงเฮน” = โรงเรียน

“ไฮ่” = ไร่

จากการศึกษาข้อมูลภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับคำเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ ผู้วิจัยได้พบข้อค้นพบการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายพบคำภาษาไตหย่าดั้งเดิมเพียง 2 คำ ได้แก่ “โฮงใสด” “เม็งซา” ทั้งนี้การใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในการเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ นั้นเป็นคำศัพท์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ เพียงแต่ใช้สำเนียงของภาษาไตหย่าเชียงรายในการออกเสียงคำศัพท์เท่านั้น

3. ภาษาในงานอาชีพ

ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวไตหย่าเชียงราย ปัจจุบันชาวไตหย่าเชียงรายประกอบอาชีพที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นเนื่องด้วยปัจจัยทางสังคม เช่น

ชาวไตหย่าที่สำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นก็มีโอกาสได้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหน่วยงานราชการ หรือเป็นพนักงานในระบบภาคเอกชน ภาษาที่ใช้ก็จะมีแตกต่างจากผู้ที่ประกอบอาชีพ ทำนาทำสวน ภาษาไตหย่าเชียงรายที่ใช้ในงานอาชีพสามารถจำแนกตามลักษณะภาษาของแต่ละ อาชีพของชาวไตหย่าเชียงรายได้ 6 อาชีพ ได้แก่ ภาษาในงานอาชีพเกษตรกร ภาษาในงานอาชีพ พ่อค้า แม่ค้า ภาษาในงานอาชีพรับจ้างทั่วไป ภาษาในงานอาชีพนักการศึกษา ภาษาในงานอาชีพ ทางการแพทย์ และภาษาในงานอาชีพหัตถกรรม แจกแจงรายละเอียดได้ ดังนี้

3.1 ภาษาในงานอาชีพเกษตรกร ปัจจุบันยังมีชาวไตหย่าเชียงรายที่ยังคงยึดอาชีพ เกษตรกรในการดำรงชีพ อาชีพเกษตรกรของชาวไตหย่าเชียงราย ได้แก่ ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย ภาษาในกลุ่มคนกลุ่มนี้ใช้สื่อสาร และมีลักษณะเฉพาะกลุ่มนั้น ผู้บอกภาษาได้บอกข้อมูลเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่าง ได้ดังนี้

“หลั้วฮ้วนเฮ็ดเสินผักหลายอย่าง ผักกาด ผักสะแล กะมีจอมกัน”

(หลังบ้านปลูกผักไว้หลายอย่าง เช่น ผักกาด ผักสะแลไว้ด้วยกัน)

“ตี่นาเอาที่ฮั่นองหวาวเฮ็ด ปันข้าวมาที่ฮั่นองกะปอเหยาะ”

(ที่นายกให้ฮั่นองชายไว้ทำกิน แบ่งข้าวมาให้กินก็พอแล้ว)

“ตี่หวานจินข้าวหุง หวอจินข้าวหนึ่ง อาเหม่เป็นเบาหวาน”

(ที่บ้านกินข้าวสวย ไม่กินข้าวเหนียว เพราะแม่ป่วยเป็นเบาหวาน)

“กุนไตหย่าเฮ็ดไฮเส่อเสิน เสินผัก เสินมะเผ็ดกะมีหลาย”

(คนไตหย่าทำอะไรทำสวน สวนผัก สวนพริกก็ปลูกกันเยอะ)

“เนอเหม่อก่อนกุนไตหย่าเหล่งเบ็ดเหล่งห่านเว่ออฝ้าเฮอน”

(ในสมัยก่อนคนไตหย่าเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงห่านไว้ฝ้าบ้าน)

3.2 ภาษาในงานอาชีพพ่อค้า แม่ค้า ชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบันประกอบอาชีพ พ่อค้า แม่ค้า โดยค้าขายสินค้ากันอย่างหลากหลาย จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลของผู้วิจัย พบว่า ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) บ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย มีร้านค้า ประกอบด้วย ร้านขายของเบ็ดเตล็ด ร้านขายอาหาร รวมถึงการค้าขายในตลาดกันอย่าง แพร่หลาย ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มของบุคคลกลุ่มนี้ ผู้วิจัยแสดงตัวอย่างได้ ดังนี้

“ลูกหวาวมาจากกรุงเทพ มาเปิดร้านขายบะหมี่ไตหย่าตี่น้ำหวอขาว”

(ลูกชายมาจากกรุงเทพฯ มาทำร้านบะหมี่ไตหย่าที่บ้านน้ำบ่อขาว)

“เนอวันกำ มีกุนมาจอมกันตีโงสโสด กะมีเหม่ก้ากะเข้ามาขายของ”
(ในวันอาทิตย์เมื่อมีคนมารวมกันที่โบสถ์ มักมีแม่ค้ามาขายของเสมอ)

“ตีโงสโสดหวานน้ำห่อขาว มีชมรมไต่หย่าขายของไต่หย่า ขายเสื่อ
ขายกะเป่า ตีกุนไต่หย่าแจ่วกันเฮ็ด”

(ที่โบสถ์คริสต์บ้านน้ำบ่อขาว มีชมรมไต่หย่าเปิดขายของที่ชาวไต่หย่า ช่วยกัน
ทำขึ้นมา ได้แก่ เสื่อ และกะเป่า)

“มีอาจารย์จากราชภัฏเป็นมาสอนที่อุนไต่หย่าตีน้ำห่อขาวขายของ
ออนไลน์”

(มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายมาสอนวิธีขายของออนไลน์)

“ถ้ามาซื้อเสื่อไต่หย่าตีหวาน จะถูกกว่าไปซื้อที่ชมรมไต่หย่า”

(ถ้ามาซื้อเสื่อไต่หย่าที่บ้านราคาจะถูกกว่าไปซื้อที่ชมรมไต่หย่า)

3.3 ภาษาในงานอาชีพรับจ้างทั่วไป ชาวไต่หย่าเชียงรายเมื่อเว้นว่างจาก
การประกอบอาชีพหลักก็นิยมรับจ้างทั่วไป ภาษาในงานอาชีพรับจ้างทั่วไปนี้จึงมีความหลากหลาย
ตามการจ้างในการทำงาน เช่น รับจ้างตัดหญ้า รับจ้างแกะผลไม้ รับจ้างทำงานในภาคเกษตร
ตัวอย่างภาษาไต่หย่าเชียงรายในงานอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น

“วันนี้มีกุนมาจ้างแกะลำไย เอาเม็ดออก เหลอกำเนอ จ้งเป็นกิไล กิไล
10 บาท”

(วันนี้มีคนมาจ้างให้แกะลำไย แกะเอาเม็ดออก ชั่งเอาแต่เนื้อ ให้กิไลกรัมละ
10 บาท)

“หน่านากะไปฮับจ้างเฮ็ดนา ได้วันสามร้อยสี่ร้อย”

(ฤดูปลูกข้าวก็ไปรับจ้างได้วันละ 300-400บาท)

“หวานเหม่เขามีก่าเหม่ญิง หย้ายาวกะจ้างเป็นมาตัด”

(ที่บ้านมีแต่ผู้หญิง เมื่อหญ้ารกก็จ้างเขามาตัด)

“มีกานหยังกะเฮ็ด ลีกำฮ่วนหว่าลายห่อมีลายเลอฮ”

(เมื่อมีคนมาจ้างอะไรก็ทำ ตีกว่าอยู่บ้านเฉย ๆ ไม่มีรายได้)

“เม่อก่อน กุนไต่หย่าฮับจ้าง เล่งไว เล่งคาย สมัยห่อเล่วห่อมีเหยาะ”

(ในสมัยก่อนคนไต่หย่ารับจ้างเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ตอนนี้มีแล้ว)

3.4 ภาษาในงานอาชีพนักรศึกษา ชาวไต่หย่าเชียงรายประกอบอาชีพ
นักรศึกษา ได้แก่ ครู อาจารย์ นักวิชาการ ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มของบุคคลกลุ่มนี้

จะใช้ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ตัวอย่างภาษาไตหย่าเชียงรายในงานอาชีพ
นักการศึกษา เช่น

ภาพ 33 ภาพผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลหล้า ตรีเอกานุกูล ชาวไตหย่าเชียงราย
ในหมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลุต

ภาพ 34 ภาพชาวไตหย่าเชียงราย บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย ที่สำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลุต

“อาจารย์เลหล่า เป็นเป็นต๋อเตอร် สอนตีรชกัฎเจงฮาย”

(อาจารย์เลหล่าเป็นต๋อเตอร် สอนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย)

“มีอาจารย์หม่ฟ้าโหลงเป็นมาเก็บข้อมูลไตหย่าเฮา เอาไปเฮ็ดวิจัย”

(มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงมาเก็บข้อมูลชาวไตหย่าเชียงราย เพื่อไปทำวิจัย)

“ลูกหว่าวต๋อเตอร်เลหล่า เป็นกะจบปริญญาเอกตีรชกัฎเจงฮาย”

(ลูกชายของดร.เลหล่า ก็เรียนจบปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย)

“ก่อนจะมาเป็นอาจารย์ตีนี้ กะเป็นคูนอนตีโสงเฮนหม่สาย ลาออกมาเฮนต่อ จนมาเล่อฮ่เป็นอาจารย์นี้เหาะ”

(ก่อนจะมาเป็นอาจารย์ราชภัฏเชียงราย ก็เคยสอนที่โรงเรียนแม่สายมาก่อน แล้วลาออกมาเรียนต่อจนได้มาเป็นอาจารย์สอนตีนี้)

“อาจารย์กะเฮ็ดวิจัยหลายอย่างตีเกี่ยวกับไตหย่า จะเน้นที่น้ำหว่อชาวหว่านเกิด”

(อาจารย์ก็ทำวิจัยหลายอย่างที่เกี่ยวกับไตหย่า แต่จะเน้นที่บ้านเกิด คือบ้านน้ำบ่อขาว)

3.5 ภาษาในงานอาชีพทางการแพทย์ ชาวไตหย่าเชียงรายบางคนได้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับทางการแพทย์ เช่น อาชีพพยาบาล นักเภสัช และในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงรายเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยก็ไปพบแพทย์แผนปัจจุบันที่คลินิกหรือโรงพยาบาล ภาษาที่กลุ่มคนกลุ่มนี้ใช้สื่อสารและมีลักษณะเฉพาะกลุ่มนั้น ตัวอย่างเช่น

“หลานสาวเป็นพยาบาลอุตีโสงยาหม่มสาย”

(หลานสาวเป็นพยาบาลที่โรงพยาบาลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย)

“ลูกอ้ายหว่าวกะเฮนจบเภสัชตีเจงหม่มอ”

(ลูกพี่ชายก็เรียนจบเภสัชที่เชียงใหม่)

“กุนไตหย่ายามเจ็บยามเป็นกะกาโสงยา”

(คนไตหย่าเชียงรายเวลาเจ็บป่วยก็ไปโรงพยาบาล)

“หม่อมเกาหลังขึ้น เอายาโหนดแล้วซุดหลัง เป็นกานฮักษาของกุนไตหย่า”

(เมื่อปวดหลัง ใช้ยาหม่อมงวดแล้วซุดหลัง เป็นวิธีการรักษาโรคของชาวไตหย่า)

“น้องพอยเป็นพยาบาล เข้าเวรกะตัก อาหม่มกะเป็นโห่ง”

(น้องพอยเป็นพยาบาลเข้าเวรรอบตัก แม่ก็เป็นห้วงเสมอ)

3.6 ภาษาในงานอาชีพหัตถกรรม ชาวไตหย่าเชียงใหม่มีความสามารถในงานฝีมือหลายอย่าง โดยเฉพาะสตรีชาวไตหย่าเชียงใหม่ เช่นการปักผ้า การทอเสื่อ งานหัตถกรรมของชาวไตหย่าเชียงใหม่ จึงเป็นงานฝีมือที่สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ ลักษณะเฉพาะภาษาของบุคคลกลุ่มนี้ แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

ภาพ 35 การทอเสื่อไตหย่าเชียงใหม่

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลุต

ภาพ 36 ลวดลายปักผ้าของชาวไตหย่าเชียงใหม่

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลุต

“เคื่องมือเนอการเฮ็ดเสื่อไตหย่ากะมีก็ตอเสื่อ เส้นกก หล่ายเอ็นขาว”

(เคื่องมือในการทอเสื่อไตหย่าประกอบด้วยก็ทอเสื่อ เส้นกกและด้ายเอ็นสีขาว)

“เสื่อไตหย่าปักกลาย เสื่ออ่มะลาวหลาย ๆ กะญามหลาย”

(เสื่อไตหย่าปักกลดหลาย ใส่ลูกกระดิ่งขาวจำนวนมากก็เป็นลักษณะเด่น)

“ลายเสื่อไตหย่านี้ฮ้องว่าลายข้าวหลามตัด”

(ลายเสื่อไตหย่านี้เรียกว่าลายข้าวหลามตัด)

“เอาเส้นกกมาตากแดดแห้ง ๆ แล้วเอามาตอเสื่อ เสื่ออเส้นกก กำเส้น ๆ”

(เอาเส้นกกตากแดดจัดให้เส้นแห้งดี แล้วเอามาทอเสื่อโดยใส่เส้นกก ไปที่ละเส้น)

“วันหนึ่งตอเสื่อเสื่อวันละผืนกะมีเหาะ ถ้าหว่ามีกานหยั่ง”

(ในหนึ่งวันสามารถทอเสื่อไตหย่าได้ 1 ผืน ถ้าไม่มีงานยุ่ง)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับภาษาในงานอาชีพของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยพบข้อสังเกต อิทธิพลทางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกับคนท้องถิ่น การติดต่อกับคนต่างถิ่น หรือการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวไตหย่าเชียงรายประกอบอาชีพที่หลากหลาย ขณะเดียวกันก็ยังมีชาวไตหย่าเชียงรายบางคนที่ยังคงสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ เช่น การปักผ้า การทอเสื่อไตหย่า จึงทำให้ภาษาไตหย่าเชียงรายในงานอาชีพมีความหลากหลาย ตามอาชีพที่ชาวไตหย่าเชียงรายประกอบเพื่อยังชีพในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบข้อค้นพบว่า ภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้สื่อสารในอาชีพต่าง ๆ นั้น ล้วนมีรากคำมาจากภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ แต่ชาวไตหย่าเชียงรายจะออกสำเนียงเสียงเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย

ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี

ประเพณีของชาวไตหย่าเชียงราย นับได้ว่าเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่าเชียงราย ในปัจจุบันประเพณีของชาวไตหย่าเชียงรายจะมีความแตกต่างจากประเพณีดั้งเดิมที่เมืองหยา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งเป็นถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไตหย่า เนื่องด้วยการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน ทำให้ประเพณีของชาวไตหย่าเชียงรายมีความหลากหลาย ประกอบด้วย ประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และประเพณีตามศาสนาคริสต์ การที่ประเพณีของชาวไตหย่าเชียงรายสามารถถ่ายทอดและรักษาไว้ได้จนถึงปัจจุบันนั้น เป็นเพราะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการบันทึกและถ่ายทอด ประเพณีที่หลากหลายในปัจจุบันของชาวไตหย่าเชียงราย จึงมีภาษาที่ใช้ในการสืบทอดที่หลากหลายไปด้วย

จากการรวบรวมข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับประเพณีของชาวไตหย่าเชียงราย จากผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าอาศัยอยู่มากที่สุด จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่

1) หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) หมู่บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมภาษาไตหย่าเชียงราย ในข้อมูลที่เป็นลักษณะภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย บทสนทนา และบทเพลง จากนั้นได้ทำการถอดเสียงโดยเขียนเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ แทนเสียงภาษาไตหย่าเชียงราย แล้วจึงแปลความหมายเป็นภาษาไทยเมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมการใช้ภาษาจากการวิเคราะห์ข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับประเพณีของชาวไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยที่ค้นพบเกี่ยวกับภาษาสัมพันธ์กับประเพณีของชาวไตหย่าเชียงราย มี 2 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และ 2) ภาษาในประเพณีตามเทศกาล

1. ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ในปัจจุบันประกอบด้วย 3 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการทำศพ ลักษณะภาษาที่ใช้สื่อสารเฉพาะประเพณีดังกล่าวในข้างต้น โดยผู้บอกภาษาได้ใช้ภาษาไตหย่าในการบอกเล่าประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถแจกแจงรายละเอียดตามลำดับ ได้ดังนี้

1.1 ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการเกิด ของชาวไตหย่าเชียงราย การคลอดลูกของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบันอยู่ในรูปแบบการแพทย์แผนปัจจุบันเหมือนกับคนทั่วไป พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดจะสอดคล้องกับศาสนาคริสต์และความเชื่อตามคนในท้องถิ่นที่ชาวไตหย่าเชียงราย อาศัยอยู่ ผู้บอกภาษาได้ใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในการบอกข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการเกิดของคนไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ ดังนี้

“ประเพณีการเกิดของกุนไตหย่าหว่านเหลวนี่ หว่านเหมอนเหมอาก่อน กุนเด้า เป็นหว่านหว่าตี้เม็งหย่า ประเทศจีน เหมอละอ่อนเกิดเหมอ้อ ถ้ายังหย่างหว่านเลอ้อ จะหว่านเห็ดพิธิ ถ้าหย่างเลอ้อ ประมาณ สิบถึงสิบเอ็ดเลอน จะมีการจัดพิธิฮับขวัญขึ้นสองเตอ เตอแรกจะเฮ็ดเหมอละอ่อนหย่างเลอ้อ เป็นการฉลองฮ้องว่า หย่างฮับโคบอาเตออาเหมงของละอ่อนน้อยจะเงินป็นองมาแสดงความยินดี กางเนอ้อเจ้า เช่นผีบ้านผีเฮอนที่อปกปักฮักษาละอ่อนน้อย ญาติป็นองกะเอาทองมาฮับขวัญหลาน เอาแซน เอาแหวนโค แหวนมือ ข้าวของเคอองเจอ้อละอ่อนหน้อยมาโอยพอน แล้วกะฉลองจินเหลงจ่อมกัน เฮ็ดอีกเตอกะเหมอหย่างสองไฮ การจัดพิธิหย่างฮับโคบกับโคบสองไฮ เป็นพิธิที่เฮ็ดกันตี้เม็งหย่า แสดงการเปิดโตของสมาชิกไตหย่าที่อยู่จ่อมปีจ่อมนอง อู๋ลีจินหวาน ผากฝิ่งลูกกับจาวหว่านจาวเม็งเหยาะ

หว่านเหล่าพิธีเกิดของกุนไตหย่าตี้เจงฮายหว่านเหมอนตี้เม็งหย่า ตีนี้เหมงอิงไตหย่าตี้มีลูกอ่อน กะเกิดที่โงงยาเหมอนกับกุนเม็งกับกุนไทยเหาะ ออกโงงยา กะมาอู่หว่าน กั้นหองจิน หว่านลี่จินเผ็ด กำเลอนเหมอนกุนเม็ง อู่เลอน ชาววันสามสิบวัน ขึ้นอู่กับแต่ละกุน เสอ้อเสอแซนยาว สุปโหมก หว่านที่อูลุม เข้าเนอเข้าไต เหมงำเลอน เกิดลูก กุนเต่าเป็นหวอกหว่านหังห่าง ตุ่มน้ำอาบ เหมงออกเลอนกะโกนมุ้มละอ่อนน้อย เอาลูกมาตี้โงงโสดเนอวันกำกาหว่านตี้สะโดกกะเลอ้อ มาเฮ็ดพิธีรับศีลล้างบาป อาจารย์เป็นจะเป็นกุนเฮ็ดพิธี หมายถึงว่าหือละอ่อน มีเกิดมีศักดิ์ศรีเป็นกุนตี้สมบูรณ์”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับประเพณีการเกิดของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“กางเนอ้อเจ้า” = ตอนเช้า

“โคบสองไฮ” = ฉลองครบสองขวบ

“จ่อมกัน” = รวมกัน

“แซ่น” = เงิน

“หย่างฮับโคบ” = ฉลองครบหนึ่งขวบ

“วันกำ” = วันอาทิตย์

“แหวนโค” = สร้อยคอ

“แหวนมือ” = กำไล

“หองจิน” = อาหาร

“อาเต” = พ่อ

“อาเหม” = แม่

“อูลี่จินหว่าน” = อยู่ดีมีสุข

“โงงโสด” = โบสถ์คริสต์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเกี่ยวกับประเพณีการเกิดของชาวไตหย่าเชียงราย ในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการเกิดที่หลากหลายอยู่ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไตหย่าดั้งเดิม ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ แม้บางคำจะใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ ผู้บอกภาษายังออกสำเนียงเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่ารากของคำภาษาไตหย่าเชียงรายที่เกี่ยวกับประเพณีการเกิดของชาวไตหย่าเชียงรายนั้นเป็นคำที่มาจากภาษาไทยกรุงเทพฯ

1.2 ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน ของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าดั้งเดิม จะนิยมแต่งงานในกลุ่มชาติพันธุ์ไตหย่าด้วยกันเอง เมื่ออพยพย้ายถิ่นฐานมายังประเทศไทย การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์จึงเกิดขึ้น เมื่อมีการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์การใช้ภาษาจึงมีความหลากหลายตามบริบทสังคมครอบครัวนั้น ๆ เช่น ชาวไตหย่าที่แต่งงานกับคนพื้นเมืองในจังหวัดเชียงราย ก็มีการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายปะปนกับภาษาไทยถิ่นเชียงราย หรือการย้ายถิ่นฐานตามครอบครัวไปอยู่ที่กรุงเทพฯ ก็มีการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายปะปนกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ไปด้วย

พิธีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน มีความแตกต่างจากพิธีการแต่งงานดั้งเดิมของชาวไตหย่าที่เมืองหย่า เนื่องด้วยการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการแต่งงานจึงเปลี่ยนไปตามศาสนา ดังนั้นภาษาที่เกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานจึงมีความหลากหลาย ผู้บอกข้อมูลได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน โดยใช้ภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“กานเอาโผเอาเมฮ่องกุนไตหย่าหว่าอเหลวนี่หว่าอเหมอนตี้เมืองหย่า อาเตออาเหม่หว่าอเล้าหือฟังสมัยก่อนจะเอาโผเอาเมนี้ ลางกุนหว่าอเล่ออ์เล็กกุนเลว อาเตออาเหม่เป็นจะวองเหม่อลูกเหม่ญิงอายุเล่ออ์เจ็ดไฮเหยาะ

กุนไตหย่าสมัยก่อนหว่าอมีแซ่น เป็นกุนต็อก หมั้นลูกเอาเว่ออ์ก่อนจะเล่ออ์แซ่นมาเหล่งกุนเนอ้อคอบโค มาถึงสมัยหว่าอเหลวนี่ดีหว่าอน้ำหว่าอชาว กานเอาโผเอาเม กานแต่งงานกะเหมอนกุนเม็งกุนไทยเหยาะ

เจ้าหว่าวเจ้าสาวเป็นกุนไตหย่าเหมอนกันกะจัดงานตี้โงงโสด พิธีเหมื่อนกุนคริสต์แต่งงานเหยาะ มีศาสนาจารย์มาเห็ดพิธีในวิหาร มีอาเตออาเหม่ ญาตีปิ่นองมาโอยพอน จินเหล่งจอมกันตี้โงงโสด แต่ถ้ากุนเล่ออ์กุนหนึ่งหว่าอเป็นไตหย่าหรือหว่าอเจ่ออ์กุนตี้นับถือศาสนาคริสต์ จะจัดพิธีในวิหารหว่าอเล่ออ์ แต่จัดงานตี้ศาลานอกวิหาร ลินสอดกะมีแซ่น มีแหวนโค แหวนมือ ขึ้นอู้กับฐานะหองปุ่จาย มีแซ่นหลายกะหือหลายหว่าอมีหลายกะหว่าอเป็นหยังเหยาะ จินเหล่งกันตามปีตามน้อง

ชุดเจ้าหว่าวเจ้าสาวกะเหมอนชุดกุนเม็งกุนไทยเป็นเส่ออ์ หว่าอเล่ออ์เส่ออ์ชุดไตหย่า แต่ถ้าเป็นตี้เมืองหย่าเหม่ออ์ั้นกะเส่ออ์ชุดไตหย่าเหยาะ หว่าอเหลวหว่าอเส่ออ์โสนหองจินตี้เหล่งเนอ้องานแต่งกะเหมอนหองจินไท่เปอ้อ ลางกุนกะเหล่งโตะะจิ้น ลางกุนกะเหล่งบุฟเฟต์ เหล่งเหล้าเหล่งเบเหมอนไท่ ๆ เปอ้ออ์นั้นกะ”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“**กุนต็อก**” = คนจน

“**แซ่น**” = เงิน

“**หองจิ้น**” = อาหาร

“**อาเต**” = พ่อ

“**อาเหม่**” = แม่

“**โงงโสด**” = โปสคริสต์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน ผู้วิจัย พบว่า ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานที่หลากหลายอยู่ 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาไตหย่าดั้งเดิม ภาษาไทยถิ่นเชียงราย ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาอังกฤษ ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างไปจากการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับคำอื่น ๆ คือ ในการใช้คำภาษาอังกฤษนั้นชาวไตหย่าเชียงรายอาจใช้คำตามผู้อื่น หรือแยกไม่ได้ว่าคำนั้นเป็นคำที่มาจากภาษาไทยกรุงเทพฯ หรือคำที่มาจากภาษาอังกฤษ เพียงแต่เคยได้ยินผู้อื่นสื่อสารกันมาจึงใช้คำนั้น ๆ ตาม นอกจากนี้แม้บางคำจะใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย ภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาอังกฤษ แต่ผู้บอกภาษายังออกสำเนียงเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ตัวอย่างคำภาษาอังกฤษเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงราย เช่น

คำศัพท์ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงราย

“**กุนคริสต์**” = คนที่นับถือศาสนาคริสต์

“**บุฟเฟต์**” = การจัดเลี้ยงอาหารหลายชนิด

ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงรายยังเกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ตามที่ชาวไตหย่าเชียงรายนับถือ ผู้วิจัยพบข้อค้นพบจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบทเพลงที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ประกอบในพิธีแต่งงานเป็นบทเพลงเดียวกันกับพิธีแต่งงานของคนนับถือศาสนาคริสต์ทั่วไปอีกด้วย โดยชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ในขณะที่ขับร้องเพลงรวมในพิธีแต่งงาน แสดงตัวอย่างบทเพลงเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของชาวไตหย่าเชียงราย ดังนี้

“เจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็นกายเดียวกัน ร่วมจิตร่วมใจให้ถาวรสุขนิรันดร
 ทรงอยู่กับเข้าช่วยให้มีชัย   อดทนต่อทุกข์ความโศกเศร้าเสียใจ
 ขอพระวิญญูณสถิตอยู่ด้วย   เป็นผู้ช่วยนำผู้ปลอบโยนทุกเวลา
 ให้มีชีวิตที่น่าสรรเสริญ   เป็นบ้านพระคริสต์สถิตอยู่ตลอดเวลา
 เราจึงยินดีร่วมกันสรรเสริญ   ขอให้ทั้งบ่าวสาวมีสุขเจริญ
 ขอพระองค์เจ้าให้เขาทั้งสอง   ได้อยู่คู่ครองตามโอวาทพระคริสต์เจ้า”

1.3 ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการทำศพ ของชาวไตหย่าเชียงราย การประกอบพิธีศพ ของชาวไตหย่าเชียงราย เมื่อมีชาวไตหย่าเชียงรายเสียชีวิต ญาติจะนำร่างของชาวไตหย่าเชียงราย ที่เสียชีวิตมาประกอบพิธีกรรมตามศาสนาคริสต์ตามโบสถ์คริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงราย เป็นสมาชิกอยู่ ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายใช้สื่อสารเฉพาะประเพณีการทำศพ ผู้บอกภาษา ได้บอกเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“เหม่อมีกุนไตหย่าตาย ญาติพี่น้องจะจัดพิธีศพตีโงงโสด จัดงานสามวัน เจ็ดวันขึ้นอยู่กับคอบโค ในพิธีศพจะมีการโสดเนอ์กวงคิน ผู้นำการโสดเป็น บาดโหลง กุนไตหย่าฮ่องว่าผู้ปกครองจะนำก้าวโสด เหม่อเสร็จพิธีต่างศาสนาคริสต์ กุนไตหย่า จะเส่อฮ์ชุดไตหย่ามาฮ่องคาม เป็นการละลึกถึงไตหย่าเฮานี้ป่าัยกันมาจากเม็งหย่า ประเทศจีน มาอยู่เม็งไทย ตายดีเม็งไทยกะหว่อลีมกัน เหม่อคบวันกะเอาไปฝังตีป่าแห้ว คริสเตียน เงินบาดโหลงเป็นมาทำพิธีฮตน้ำมนต์ เงินวินยานไปหาพะเจ้า ไตหย่าเฮา จะหว่อเผาศพเหม่อนกุนเม็ง กุนไทย แต่จะเอาฝังลีน ฝังเต็งโลงนะ เสร็จพิธีกะปากันมาตี หวานกุนตีตายนะ ฮ่องว่าหวานเย็น มาอยู่มาจอมกันแจ้วเป็นกำลังใจให้ญาติพี่น้องของ กุนตีเป็นตายนะ

หองจิ้นตีเหล่งเนอ์งานศพกะเหม่อนงานศพของกุนไทไป แต่หว่อเหล่านี เจ้อฮ์ข้าวสำเร็จ ฮึดเป็นก่อง ๆ หว่อตองยุ่งยาก แต่लगงานเจ้าภาพเป็นกะเหล่งโกยเตว ก่างคิน หองหวานอย่างข้าวแกงทาง เป็นข้าวเย็นตีเหล่งมาตุ้มกับน้ำอ้อย ฮึดหว่อ เมินกะแล้ว หลังจากเสร็จพิธีกะเอาเหล่งแขกตีเป็นมาโฮ่มงาน ”

ภาพ 37 การร้องคัมในพิธีศพชาวไตหย่าเชียงราย

ที่มา: บุษราคุ้ม ยอดชะลุต

“กุนเฒ่าออกเม็งหย่า	มาอู่เม็งใน
คองว่าเม็งหย่าลี โจ้ลี หย่า	เม็งหว่านไตหย่าลี ลี โย
ซ่มเช่า ลีโจ้ลี	เฮ็ดเสิน ญามโจ้ญาม
หอนหลังไต้หน้าเก้อซา	คามโขนะ
หอนหลังเหนอ หน้าเก้อซา	คามลี เฮ โจ้ อะ ย่อ
ปู้ย่า อาเต เฮา	ต่าวกาเฮินย่อ
ออกหว่านเม็งหย่ามา ตี้สะนัน	ต่าวกาหันหน้ากัน ลี โย
ฆ่าเบ็ดเฮ็ด นี้อวอง	ผักไผ่ใส่ขุมไก่
ได้จิ้นเข้าเคาวาน	ฮอนกัน โชนะ
ได้หันหน้า เคาวานใจ	หลายตี้ เฮ โจ้ อะ ย่อ”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับประเพณีการทำศพของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“ข้าวแกงท่าง” = ข้าวต้มน้ำอ้อย

“จิ้น” = กิน

“ช่อมเข่า” = ปลุกข้าว

“ญาม” = งาม

“ต่าว” = กลับ

“เม็งใน” = เมืองไทย

“ลิน” = ดิน

“วอง” = ดอง

“หวาน” = บ้าน

“หวานเย็น” = บ้านของผู้เสียชีวิต

“เฮ็ด” = ทำ

“หอน” = เดินทาง

“ฮ้องคาม” = ร้องเพลง

“เฮิน” = บ้าน

“โฮงโฮด” = โบสถ์คริสต์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเกี่ยวกับประเพณีการทำศพของชาวไตหย่าเชียงรายในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการทำศพ ประกอบด้วย 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไตหย่าเชียงราย ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาเกี่ยวกับประเพณีการทำศพของชาวไตหย่าเชียงราย พบว่าชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาในลักษณะการสลับภาษาระหว่างภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ ที่อยู่ในบทสวดคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ ในขณะที่ชาวไตหย่าเชียงรายร้องเพลงเพื่อระลึกถึงผู้เสียชีวิตชาวไตหย่าเชียงราย จะใช้ภาษาไตหย่าเชียงราย และเมื่อประกอบพิธีศพตามหลักศาสนาคริสต์จะใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบข้อสังเกตว่าแม้ชาวไตหย่าเชียงรายจะใช้ภาษาเกี่ยวกับประเพณีการทำศพเป็นภาษาไทยถิ่นเชียงราย หรือภาษาไทยกรุงเทพฯ แต่ผู้บอกภาษาออกสำเนียงเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย

2. ภาษาในประเพณีตามเทศกาล

ประเพณีตามเทศกาลของชาวไตหย่าเชียงรายบางประเพณีเปลี่ยนแปลงตามศาสนาคริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงรายนับถือ ในปัจจุบันประกอบด้วย 3 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีเยี่ยมญาติที่เมืองหย่า ประเพณีโกยาง (ประเพณีขึ้นปีใหม่) และประเพณีวันคริสมาสต์ ลักษณะภาษาที่ใช้สื่อสารเฉพาะประเพณีดังกล่าวในข้างต้น โดยผู้บอกภาษาได้ใช้ภาษาไตหย่าในการบอกเล่าประเพณีตามเทศกาลของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถแจกแจงรายละเอียดตามลำดับ ได้ดังนี้

2.1 ประเพณีเยี่ยมญาติที่เมืองหย่า แม้ว่าชาวไตหย่าเชียงรายจะอพยพมาอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย แต่การกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่เมืองหย่า เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ยังกระทำอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี จนกลายเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติ เพื่อเป็นการระลึกถึงถิ่นฐานที่บรรพบุรุษจากมา และเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องชาวไตหย่าด้วยกันเอง ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายที่ใช้สื่อสารในประเพณีเยี่ยมญาติ ผู้บอกภาษาได้บอกเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

ภาพ 38 อาหารการกินที่เมืองหย่าประเทศจีน

ที่มา: สุจินต์ วันชัย

“กานกาเหยมญาติดีเมืองหย่าก่ากันกูไฮเหยาะ นังเซอตัวเมิงลา เข้าเมิงคุนหมิง ป็น้องกะมาถ้ำฮับดีเมิงคุนหมิง นังเซอจากเจงฮายตัวเมิงหย่ากะหลายวัน แวะพักตามตาง ก่ากันหลายกุน หุนตางกะโก้งหลายนะดีเมืองหย่า หว่อเหมอนหว่านเฮากาถึงเมิงหย่าหว่านเฮินกะหว่อเหมอนหว่านเฮา หว่านลินกะมีที่อหันอูเหยาะ อาหารกานจีนเป็นกะเหมอนกุนซ่า หว่อมีจ้อนนะ เจ้ออตะเกบจีนเข้าเอา ภาษากะอูกันหว่อฮู้ก่า เป็นเจ้ออกำซ่า เฮากะฟังหว่อฮู้เหล่อง เป็นกะฟังเฮาหว่อฮู้เหล่อง แต่ถ้าเป็นกุนเฒ่าดีอูไตหย่าเล่อฮู้ก่ากัน กุนหม่มกุนสาวไตหย่ากะอูกำซ่า อูกำไตหย่าหว่อเล่ออ ก่าถึงเมิงหย่ากะแวะหาป็น้องตามหมู่หว่าน ดีเมืองหย่ามีหมู่หว่านกุนไตหย่าหลายหมู่หว่าน มีหว่านซานจาหว่านใหม่ไหลง หว่านหินโจ๊ก หว่านแสงโช หว่านตึงไหลง หว่านแก้ว หว่านน้ำใหม่ หว่านแม่โย้ หว่านป่าหิน หว่านฟุงจิว หว่านเป็งซี หว่านอานแตน หว่านนาปัง หว่านขาม หว่าน

กองแก่น หวานโหล่ง หวานเหม่อฮ์ หวานกาง และหวานตื้นโหม่ง หันละแซงเถิงอาปู่
 อาย่า เฮาเซากะอู้กันหลายวัน ต่าวหันหน้ากันเควว่านใจหลายดีเหลายะ”

ภาพ 39 สภาพบ้านเรือนชาวไตหย่าที่เมืองหย่า

ที่มา: สุจินต์ วันชัย

ภาพ 40 กาดแสงไซที่เมืองหย่า

ที่มา: สุจินต์ วันชัย

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับประเพณีเยี่ยมญาติที่เมืองหย่า
 ของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุป
 ภาษาไตหย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“กา” = ไป

“กาด” = ตลาด

“กุน” = คน

“กำข่า” = ภาษาจีน

“เคว่ว่านใจ” = ดีใจ

“เซอ” = รถยนต์

“แซงเถิง” = คิดถึง

“ตะเกบ” = ตะเกียบ

“ดาว” = กลับ

“หมู่หว่าน” = หมู่บ้าน

“เมิงซา” = เมืองจีน

“โหลง” = ใหญ่

“หว่านลิน” = บ้านดิน

“หว่านเฮิน” = บ้านเรือน

“หว่อเลอ้อ” = ไม่ได้

“อาปู่” = ปู่

“อาย่า” = ย่า

“อู่” = พุด

“ไฮ” = ปี

2.2 ประเพณีโกยางเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ ชาวไตหย่าเชียงรายเรียกว่า “โกยาง”

ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันที่ลูกหลานและญาติพี่น้องในตระกูลที่ออกไปมีครอบครัวหรือทำงานต่างถิ่นได้กลับมาบ้านเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษร่วมกัน ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายใช้สื่อสารในประเพณีเยี่ยมญาติ ผู้บอกภาษาได้บอกเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“โกยาง เป็นวันไฮเหม่ออ้อของกุนไตหย่า ลางไฮวันกะหว่อตรงกัน โกยางจะนับวันตามตรุษจีนของกุนข่า ก่อนถึงวันโกยางสามสี่มื่อ กุนไตหย่าก็จะเพ่วเฮินปัตเฮิน ตาวเถิงวันโกยาง กะเสอ้อเสอ้อเหม่ออ้อ หว่อหือจ่ายแซ่น เป็นวันจิน ๆ ฮ้อน ๆ เฮ็ดหองจินจอมกัน เนอฮ้วนนี้กะเฮ็ดเน่อสามจันปาดมัน ตุ่มไก่ เฮ็ดปา เฮ็ดเน่อ เอามันอะลู

ตำ ๆ แล้วเอามาซาว เป็นวันดีฮ้องปีฮ้องน้องมาตอมกัน จินเข้าจอมกัน ดีเมิงไทยนี้
หว่ามีพิธิไหว้ เพาะเฮานับถือคริสต์ หว่าเหมอนดีเมิงซ่า กะยังมีฮู้กานไหว้บรรพบุรุษ”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับประเพณีโกยาง ของชาวไตหย่า
เชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่า
เชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“กุน” = คน

“โกยาง” = วันปีใหม่ของชาวไตหย่าเชียงราย

“จิน” = กิน

“จอมกัน” = ด้วยกัน

“ซาว” = ผัดด้วยน้ำมัน

“ตาว” = ถึง

“ตอมกัน” = รวมกัน

“มันอะลู่” = มันฝรั่ง

“มี้อ” = วัน

“เส้อ” = เลื้อ

“เฮ็ด” = ทำ

“เฮิน” = บ้าน

“ฮ้อน” = เทียว

2.3 ประเพณีวันคริสมาสต์ กิจกรรมวันคริสมาสต์ของชาวไตหย่าเชียงราย
เป็นประเพณีตามศาสนาคริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงราย และชาวคริสเตียนจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี
ตรงกับวันที่ 25 เดือนธันวาคมของทุกปี วันคริสมาสต์เป็นการฉลองวันประสูติของพระเยซู
ผู้เป็นศาสดาสูงสุดของชาวคริสต์ทั่วโลก ชาวไตหย่าเชียงรายจะจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองที่โบสถ์
ตามหมู่บ้านชาวไตหย่าเชียงรายอาศัยอยู่ ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายใช้สื่อสารในประเพณี
วันคริสมาสต์ ผู้บอกภาษาได้บอกเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“วันคริสมาสต์ กุนไตหย่าจะฉลองจินเหล่งกันดีโฮงโสไต เพาะเป็นวันเกิด
ของพะเจ้า ในมี้อนี้เฮาจะฮู้จอมกัน ฮ้องคามตามคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ แจกทองจิน
แจกขนมหือละฮ้อน กับกุนตีมาโฮ่มกิจกรรมคริสมาสต์ กุนหญ่ฮ้อกะเออาของขวัญมาหือ
ละฮ้อนน้อย ในมี้อนี้จะมีการตกแต่งต้นคริสมาสต์ มีสีเขวสีแลง กะเป็นสีประจำกุนไต
หย่าเฮาเหมอนกันเหาะ สีเขวนี้สื่อถึงธรรมชาติว่ากุนไตหย่าเติบโตหญ่ฮ้อมากับ

**ธรรมเนียม สีสแดงกะเป็นกานแสดงคามเข้มแข็ง คามมีอำนาจของกุนไต่หย่า อู่ตี้เหนอ้อ
กะอู่เลอ้อหวออดตาย เหมอนพะเจ้าแจ่วกุนไต่หย่าหือมีชีวิตดีสีขึ้นน้นเหนาะ”**

จากการวิเคราะห์ภาษาไต่หย่าเชียงรายเกี่ยวกับประเพณีวันคริสต์มาส
ของชาวไต่หย่าเชียงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไต่หย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุป
ภาษาไต่หย่าเชียงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“กุนไต่หย่า” = ชาวไต่หย่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย

“จินเหล่ง” = การเฉลิมฉลอง

“แจ่ว” = ช่วยเหลือ

“พะเจ้า” = พระเยซู องค์ศาสดาของศาสนาคริสต์

“สีขึ้น” = ดีขึ้น

“สีเชว” = สีเขียว

“สีแดง” = สีแดง

“หองจิน” = อาหาร

“ฮ้องคาม” = ร้องเพลง

“โฮงโสด” = คำเรียกโบสถ์คริสต์ของชาวไต่หย่าเชียงราย

ภาษาเกี่ยวกับประเพณีวันคริสต์มาสของชาวไต่หย่าเชียงราย สอดคล้องกับ
ศาสนาคริสต์ตามที่ชาวไต่หย่าเชียงรายนับถือ ผู้วิจัยพบข้อค้นพบจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ
บทเพลงที่ชาวไต่หย่าเชียงรายร่วมกันขับร้อง ในวันเฉลิมฉลองวันเกิดของพระเยซูหรือ
วันคริสต์มาสนี้ สะท้อนโลกทัศน์ตามแนวคิดของศาสนาคริสต์ที่ยกย่อง เทิดทูนและสอนให้
ชาวคริสต์เชื่อมั่นในความรักของพระเจ้า โดยชาวไต่หย่าเชียงรายใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ
ในขณะที่ขับร้องบทเพลง แสดงตัวอย่างบทเพลงเกี่ยวกับประเพณีวันคริสต์มาสของชาวไต่หย่า
เชียงราย ดังนี้

พระคริสต์อยู่ข้างฉัน

พระคริสต์อยู่ข้างฉัน

ทรงอยู่ข้างหลังฉัน

ทรงอยู่ภายในใจ

ไม่ทรงทอดทิ้งใคร

ทรงอยู่เบื้องขวาค้น

และรอบรอบตัวฉัน

พระองค์อยู่เบื้องหน้า

เป็นจอมราชา

เบื้องล่างและเบื้องบน

หวังใยปวงชน

เบื้องซ้ายประทับอยู่

ป้องกันศัตรู

ยืนอยู่หรือนั่งลง	พระสถิตท่ามกลาง
เมื่อยามนิทราทรง	เป็นแสงสว่าง
พระคริสต์อยู่ในใจ	ดำรงในวจา
พระองค์ทรงห่วงใย	เป็นนิจัตรา
ทรงเป็นนิมิตนำ	ชีวิตจิตวิญญาณ
สำแดงองค์ทรงธรรม	สุขสันต์ประทาน อาเมน

ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา

แต่เดิมนั้นชาวไตหย่าที่เมืองหย่า มณฑลคุนหมิง สาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นไม่มีศาสนาจะนับถือผี โดยมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษเมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะกลายเป็นผีที่ปกปักรักษาลูกหลานที่ยังมีชีวิตให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ได้ และยังนับถือผีที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เพราะอาชีพดั้งเดิมของชาวไตหย่านั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ เมื่อมีการอพยพโยกย้ายที่อยู่อาศัยมายังประเทศไทย ชาวไตหย่าเชียงรายได้ในปัจจุบันจึงนับถือศาสนาคริสต์ ตามบรรพบุรุษที่อพยพมากับคณะมิชชันนารีที่ไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่เมืองหย่า มณฑลคุนหมิง สาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่ พ.ศ. 2463 ทำให้ชาวไตหย่าส่วนหนึ่งได้หันมานับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับผีของชาวไตหย่าเชียงรายได้สูญหายไป โดยปรับแนวคิดและทัศนคติเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าตามศาสนาคริสต์แทน

จากการรวบรวมข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหย่าเชียงรายได้จากผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าอาศัยอยู่มากที่สุด จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) หมู่บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมภาษาไตหย่าเชียงรายได้เป็นลักษณะภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวน ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย บทสนทนา และบทเพลง จากนั้นได้ทำการถอดเสียงโดยเขียนเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ แทนเสียงภาษาไตหย่าเชียงรายได้แล้วจึงแปลความหมายเป็นภาษาไทย เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมการใช้ภาษาจากการวิเคราะห์ข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหย่าเชียงรายได้ค้นพบเกี่ยวกับภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหย่าเชียงรายได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และ 2) ภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์

1. ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อดั้งเดิมของชาวไตหย่าคือการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ก่อนที่จะมีการเลี้ยงฉลองในประเพณีต่าง ๆ หรืองานเทศกาลใด ๆ จะต้องมีการบอกและเลี้ยงผีบรรพบุรุษก่อนทุกครั้ง ชาวไตหย่าจึงมีความเชื่อเรื่องผีมดที่เป็นผู้ทำพิธีให้เพื่อความเป็นสิริมงคล อีกประการหนึ่งด้วยความที่ชาวไตหย่ามีชีวิตผูกพันอยู่กับการเกษตร จึงมีความเชื่อว่ามีผีบ้าน ผีนา ผีป่า ผีวัว ผีควาย ผีแดดไหม้ ผีฟ้า ผีน้ำ และผีภูเขา ผีเหล่านี้จะต้องมีการเซ่นไหว้เช่นเดียวกัน (เล่ห์ลาตรีเอกานุกูล, 2552, หน้า 37)

เมื่อมีการเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์ของบรรพบุรุษชาวไตหย่า ทำให้ชาวไตหย่าเชิงรายหันมานับถือศาสนาคริสต์ตามบรรพบุรุษทั้งหมด ความเชื่อเกี่ยวกับผีดั้งเดิมจึงสูญหายไป จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลภาษาเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไตหย่าเชิงราย ผู้วิจัยค้นพบความเชื่อที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามคนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายอยู่บ้าง ลักษณะภาษาไตหย่าเชิงรายเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไตหย่าเชิงราย ผู้บอกภาษาได้บอกเป็นภาษาไตหย่าเชิงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“กุนไตหย่าเฮาหว่าอเหล่นนี้เหม่อเจ้อเนออะพะเจ้าแล้ว กะหว่าอมีคามเจ้อเก๋อ กับผี เฮาฮับเนออะพะเจ้า ยึดคำสอนตามพะเจ้า เฮากะเจ้อกำพะเจ้า ว่าพะเจ้าฮักเฮา แจ่วเฮาที่อไปนต้อกไปนยากเต๋ออันเหยะ หว่าอมีกานเซ่นกานไหว้ผี แต่คามเจ้อเนอ การอูการจันกะมีอู หองจันอย่างแกงหอยกุนเดมาเป็นสอนว่าหว่าอลีเอามาสูกันจัน จะหว่าอฮักหว่าอแปงกัน กานจันหองเหม่ลูกออ่อนกะเหม่อนกันกับกุนเม็งหว่าอที่อจันผิต เหม่อเกิดลูกกะที่ออูเลอน ชาวมี้อสามสิบมี้อ เหม่ญิงเกิดลูกเหม่ออหนึ่งจั้งห่างถ้าหว่าออูเลอนเดมา มาจะหว่าอลี จะไปดเนอไปดโต คามเจ้อกุนไตหย่าเฮากะมีเต๋ออีเหยะ หว่าอเล่อเจ้อหยังหลาย กิดลีเฮ็ดลีกะปอเหยะ”

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชิงรายเกี่ยวกับความเชื่อของชาวไตหย่าเชิงราย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชิงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชิงราย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“กานจัน” = การกิน

“กิดลีเฮ็ดลี” = ทำดีคิดดี

“กุนไตหย่า” = ชาวไตหย่าเชิงราย

“คามเจ้อ” = ความเชื่อ

“ชาว” = ยี่สิบ

“ต็อก” = ยากจน

“เนอโต” = เนื้อตัว

“โปด” = ปวด

“โป้น” = หลุดพ้น

“ผะเจ้า” = พระเจ้า

“มี้อ” = วัน

“ลี” = ดี

“เหล่วนี้” = เดียวนี้

“อู่เลอน” = อยู่ไฟ

2. ภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์

ชาวไตหย่าเชียงรายเรียกตัวเองว่าคริสเตียน ตามศาสนาคริสต์ที่นับถือ ในหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน จะมีโบสถ์คริสต์ หรือที่ชาวไตหย่าเชียงรายเรียกว่า “ไฮงไฮต” ได้แก่ คริสตจักรไทยสมัคร บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย คริสตจักรนทีธรรม บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และคริสตจักรบ้านน้ำลัด บ้านน้ำลัด ตำบลสิริมก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ชาวไตหย่าเชียงรายนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์มาตั้งแต่ก่อนการอพยพมาอยู่ที่จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาข้อมูลภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยค้นพบภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าเชียงราย โดยผู้บอกภาษาได้ออกเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“กุนไตหย่าเฮานับถือ เจอกำสอนตามพระคัมภีร์ เจอเนอผะเจ้า เฮานมัสการผะเจ้า โดยเจออัจิตเจออ์เต้อัน กุนไตหย่าเฮาได้ฮับการคุมคอง จากผะเจ้า ฟิงพาผะเจ้าแจ้วเฮาเหม่อเฮาหมองเจออ์ ต็อกเจออ์ แจ้วเฮาหือมีคามหวัง เหม่อเฮาตายไปแล้วเฮากะไปอู่กับผะเจ้า เฮ็ดลีเกะเลอฮ์ขึ้นสวรรค์ เฮ็ดหวอลีเกะลงนรก เนอฮ์วันกำกุนไตหย่าจะมาตีไฮงไฮต มานมัสการผะเจ้า เหม่อมีกานตีเกวกับศาสนาคริสต์เฮากะมีศาสนาจารย์ประกอบพิธี เช่น แต่งงาน งานศพ งานฮับชั้นละอ้อนน้อยเกิดเหม่อฮ์ หรืองานขอบคุณผะเจ้า”

ภาพ 41 ห้องวิหารโบสถ์คริสตจักรนที่ธรรม บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะสา ย จังหวัดเชียงรย

ที่มา: บุษราคม ยอดชะลุด

จากการวิเคราะห์ภาษาไตหย่าเชียงรยเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าเชียงรย ผู้บอกข้อมูลได้ถ่ายทอดเป็นภาษาไตหย่าเชียงรย ผู้วิจัยสามารถสรุปภาษาไตหย่าเชียงรย และแสดงตัวอย่างคำศัพท์ ได้ดังนี้

“กุนไตหย่า” = ชาวไตหย่าเชียงรย

“จิตเจออ์” = จิตใจ

“แจ่ว” = ช่วย

“ต็อกเจออ์” = ทุกข์ใจ

“พะเจ้า” = พระเจ้า

“ลุง” = ลง

“วันกำ” = วันอาทิตย์

“เฮ็ดลี” = ทำดี

“เฮ็ดหวลลี” = ทำไม่ดี

“โสงโสด” = โบสถ์คริสต์

“อู่” = อยู่

จากการศึกษาภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าเชียงราย จากผู้บอกภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสรุปแนวคิด และเหตุปัจจัยที่ทำให้ชาวไตหย่าเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์ สรุปได้ดังนี้

ตาราง 14 สรุปแนวคิด และเหตุปัจจัยที่ทำให้ชาวไตหย่าเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์

การนับถือผี	การนับถือศาสนาคริสต์
1. ต้องเซ่นไหว้ผีด้วยเครื่องเซ่นไหว้ เช่น หมู ไก่สุรา	1. นมัสการพระเจ้าด้วยจิตใจเท่านั้น
2. อยู่ภายใต้อิทธิพลของผี	2. ได้รับการคุ้มครองรักษาจากพระเจ้า
3. เมื่อตายแล้วกลายเป็นผี	3. เมื่อตายแล้วได้ไปอยู่กับพระเจ้า
4. ไม่มีสวรรค์ นรก	4. ทำดีได้ไปสวรรค์ ทำชั่วตกนรก
5. หลักความเชื่อและข้อปฏิบัติขึ้นอยู่กับผีมดลั่ง	5. มีพระคัมภีร์เป็นคำสอน

ข้อสรุปดังกล่าวยังสอดคล้องกับคำสอนในพระคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ ที่สอนให้ชาวไตหย่าเชียงรายเชื่อและวางใจในพระเจ้า ดังบทเพลงในคัมภีร์คำสอนของศาสนาคริสต์ แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

ข้าฯ เชื่อวางใจในพระองค์

ข้าฯ เชื่อวางใจในพระองค์

ผู้ทรงพลีชีพปลดปล่อย

ช่วยข้าฯ รอดได้

ขอพึ่งคำภาวนา

ล้างบาปเลวร้ายปีศา

ขอพระองค์ให้ข้าฯ

ทำตามพระทัย

โปรดทรงประทานพระคุณ

จิตอ่อนแอทรงเจือจุน

รักข้าฯ มั่นคง

เพื่อข้าฯ ทรงวางชีวิต

ให้ข้าฯ จงรักภักดี

ชื่อสัตย์ปราศจากราคี

จิตกายวิญญาณ์

ชีวิตเวียนวนมีตม

มีความทุกข์ยากน่ากลัว

ขอนำหน้าไป

มีดกลายเป็นความสว่าง

กำจัดความทุกข์พ้นทาง

ดำเนินชีวิตไม่ห่าง	จากองค์พระเจ้า
เมื่อถึงวันสิ้นลมปราณ	
ความตายท่วมทับดวงมาน	คอยปลดชีวา
ขอองค์ผู้ช่วยเมตตา	ทำลายความกลัวนานา
รับข้าฯ ไปบนนภา	จิตปราศมลทิน อาเมน

ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

ชาวไตหย่าเชียงรายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ทางด้านดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์อย่างเห็นได้ชัด เช่น ในงานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไตหย่าเชียงรายมักมีการแสดงบทเพลงประกอบอยู่เสมอ แม้ในปัจจุบันการเล่นเครื่องดนตรีดั้งเดิมของชาวไตหย่านั้นจะไม่ปรากฏให้พบเห็นแล้ว แต่ยังสามารถสืบประวัติที่มาของเครื่องดนตรีของชาวไตหย่าเชียงรายได้ กอปรกับการแสดงประกอบบทเพลงของชาวไตหย่าเชียงรายยังคงพบเห็นได้ตามงานแสดงวัฒนธรรมตามที่หน่วยงานราชการในจังหวัดเชียงรายได้จัดขึ้นเป็นประจำ คีตวรรณกรรมของชาวไตหย่าเชียงรายยังถ่ายทอดภาษาวรรณศิลป์ได้อย่างชัดเจน

การที่วัฒนธรรมด้านดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ ของชาวไตหย่าเชียงรายยังสามารถถ่ายทอดและรักษาไว้ได้จนถึงปัจจุบันนั้น เป็นเพราะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการบันทึกและถ่ายทอด วัฒนธรรมทางด้านดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์โดยชาวไตหย่าเชียงราย จึงมีภาษาที่ใช้ในการสืบทอดที่หลากหลายไปด้วย

จากการรวบรวมข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ของชาวไตหย่าเชียงรายจากผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่าอาศัยอยู่มากที่สุด จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน 2) หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และ 3) หมู่บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมภาษาไตหย่าเชียงรายในข้อมูลที่เป็นลักษณะภาษาระดับข้อความ ประกอบด้วย เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย บทสนทนา และบทเพลง จากนั้นได้ทำการถอดเสียงโดยเขียนเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ แทนเสียงภาษาไตหย่าเชียงราย แล้วจึงแปลความหมายเป็นภาษาไทย เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดทางด้านความหลากหลายของภาษา จากการวิเคราะห์ข้อมูลความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ของชาวไตหย่าเชียงราย ผลการวิจัยที่ค้นพบ

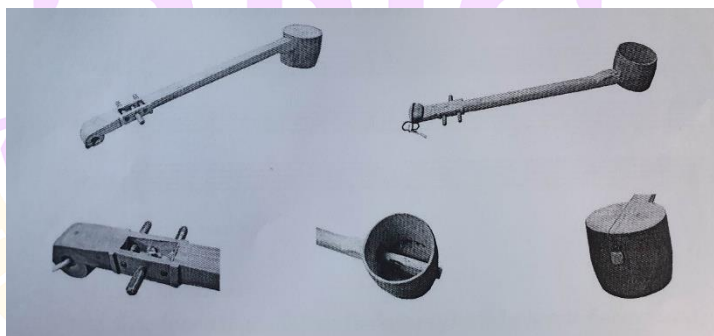
มี 3 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี 2) ภาษาสัมพันธ์กับบทเพลงและการเต้นรำ และ 3) ภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไถหย่าเชียงราย

1. ภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี

ภูมิปัญญาด้านดนตรีของชาวไถหย่าเชียงราย แม้ในปัจจุบันในจังหวัดเชียงรายไม่มีนักดนตรีที่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดนี้ได้แล้ว แต่รากฐานเดิมด้านดนตรีของชาวไถหย่านั้นมีเครื่องดนตรีตระกูลเครื่องสาย ประเภทดีด คล้ายพิณสามสาย มีองค์ประกอบของเครื่องแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนกล่องเสียง ส่วนคอเสียง และส่วนหัวเครื่อง วัสดุทำมาจากไม้เนื้อแข็ง ชาวไถหย่าเรียกขานเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า **“ตั้งตอง”**

จากการศึกษาข้อมูลภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรีของชาวไถหย่าเชียงราย ผู้วิจัยค้นพบลักษณะภาษาไถหย่าเชียงรายสัมพันธ์กับเครื่องดนตรีของชาวไถหย่าเชียงราย โดยผู้บอกภาษาได้บอกเป็นภาษาไถหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“ตั้งตอง เป็นเคื่องดนตรีดีกุนไถหย่าหม่อกอนเป็นเหล่น หลีตเอา กุนไถหย่าจ่างเหล่นตั้งตองกู่กับการฮ้องคาม ลางทีกะเหล่นกู่กานเต้นทองไถหย่า กุนแตมาตีเป็นจ่างเฮ็ดตั้งตองเฮ็ดมาจากเมอฮั่นเออแข็ง มีสายหลีตสามสาย อั้นหวาเอาเตอาหม่อหวอกบู่จายตีเอาแต่เหล่นแต่ฮ้องหวอลีเอามาเฮ็ดไผ่”

ภาพ 42 ส่วนประกอบของเครื่องดนตรี **“ตั้งตอง”**

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดนตรีของชาวไตหย่าเชียงราย “ตั้งต๋อง” นี้ พบลักษณะกายภาพโดยเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด มีสาย 3 ตัวเครื่องทำจากไม้เนื้อแข็ง องค์ประกอบของเครื่องแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนกล่องเสียง มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 14 เซนติเมตร หน้า 11.5 เซนติเมตร ปิดหน้ากล่องเสียงด้วยแผ่นไม้บาง ๆ 2) ส่วนคอเครื่อง ลักษณะเป็นไม้เนื้อแข็งท่อนยาว 51 เซนติเมตร หน้ากว้าง 3.5 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งสำหรับเสียบเข้ากับ กล่องเสียง ปลายอีกด้านหนึ่งเป็นส่วนหัว โดยมีซี่เหล็กขนาดเล็กรองรับสาย 3) ส่วนหัวเครื่อง เป็นส่วนต่อเนื่องลักษณะไม้ชิ้นเดียวกับส่วนที่ 2 มีลักษณะโค้งลงเล็กน้อย ความยาวปลาย เป็นช่องเพื่อเจาะรูด้านข้างสำหรับใส่ลูกบิด ที่ส่วนปลายสุดของหัวเครื่อง ไซปลายมีลักษณะ ม้วนกลับเป็นช่องตรงกลาง สามารถใส่สายร้อยเพื่อแขวนเครื่องได้ (องอาจ อินทนิเวศ, 2563, หน้า 134)

จากการศึกษาข้อมูลภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี ผู้วิจัยค้นพบภาษาไตหย่าเชียงราย สัมพันธ์กับเครื่องดนตรีของชาวไตหย่าเชียงราย โดยผู้บอกภาษาได้บอกเป็นภาษาไตหย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“กุนไตหย่า” = ชาวไตหย่าเชียงราย

“ตั้งต๋อง” = เครื่องดนตรีตระกูลเครื่องสายประเภทดีดของชาวไตหย่า

“โผ” = ผัว

“หวอก” = บอก

“หวอลี” = ไม่ควร

“หลีด” = ดีด

“หอง” = ของ

“เหมญิง” = ผู้หญิง

“อาเต” = พ่อ

“อาเหม” = แม่

“ฮ้องคาม” = ร้องเพลง

2. ภาษาสัมพันธ์กับบทเพลงและการเต้นรำ

บทเพลงของชาวไตหย่าเชียงราย เรียกว่าการ “ฮ้องคาม” เป็นเพลงที่ถูกประพันธ์ขึ้น อย่างมีวรรณศิลป์ โดยชาวไตหย่าเชียงรายเป็นผู้ประพันธ์ขึ้นเอง ทั้งนี้บางบทเพลงยังใช้ประกอบการแสดงการเต้นรำของชาวไตหย่าเชียงราย ชาวไตหย่าเชียงรายใช้การขับร้องบทเพลง ประกอบการเต้นรำในงานรื่นเริง เป็นเพลงที่มีการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรี และมีการขับร้อง เป็นภาษาไตหย่าเชียงราย

লেখلاء ตรีเอกานุกรล ผู้ประพันธ์บทเพลงไตหย่าเชียงราย มีเชื้อสายไตหย่าโดยกำเนิด บรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองหย่า มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน นอกจากนี้ยังสมรสกับชายชาวไตหย่า ทำให้ผูกพันในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และใช้ภาษาไตหย่าในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวก่อให้เกิดแรงบันดาลใจจึงประพันธ์บทเพลงไตหย่าเชียงรายขึ้นมาใหม่ จำนวน 4 บทเพลง และเรียบเรียงมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาใส่ในทำนอง อีก 2 บทเพลง เพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษที่ประเทศจีน และขับร้องตามโอกาสต่าง ๆ เรื่อยมา

บทเพลงไตหย่าเชียงรายแต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยกรองที่ใช้รูปแบบกลอนสุภาพ เป็นพื้นฐาน เมื่อวิเคราะห์ลักษณะการประพันธ์กับรูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรอง พบว่า บทเพลงส่วนมากมีลักษณะคล้ายกับกลอนสุภาพ มีความแตกต่างไปบ้างตรงลักษณะตำแหน่ง สัมผัสสระระหว่างวรรค ระหว่างบท เสียงวรรณยุกต์คำท้ายวรรค และจำนวนคำ มีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างบทเพลงไตหย่าเชียงราย “ฟ้าเจ้าฮักเฮาถูกู๋นตีนา” กล่าวถึงความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาคริสต์ของชาวไตหย่าที่มีความเชื่อและนับถือในพระเยซู ลักษณะการประพันธ์คล้ายกับกลอนสุภาพ แต่ขาดสัมผัสระหว่างบทตามฉันทลักษณ์ของร้อยกรอง มีบทประพันธ์ดังนี้

“ฟ้าเจ้าฮักเฮาถูกู๋นตีนา	ให้เฮาไหล่มาเถิบหน้ากัน
ฮอนเฮาอยู่ลีจิ้นหวานตั้งวัน	ใจนะกันฮาเตเฮาตียา
ฟ้าเจ้าแจ้วเฮาเมอเฮาหมองใจ	หว่างคั้นไล่ล่าสิ่งวะตั้งวะต้อง
แจ้วเฮาให้เฮาอยู่จอมปิ่นอง	เฮาตั้งผองวางใจในพระองค์”
พระเจ้ารักเราทุกคนจริง ๆ นะ	ให้เราได้มาพบหน้ากัน
ให้เราอยู่สุขสบายในทุกวัน	เปรียบเสมือนพ่อของเรา
พระเจ้าช่วยเราเมื่อทุกข์ใจ	ดูไปทางไหนคู่มืดมืด
ช่วยให้เราได้อยู่ร่วมกับพี่น้อง	เราทั้งผองวางใจในพระองค์

(লেখلاء ตรีเอกานุกรล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

ตัวอย่างบทเพลงไตหย่าเชียงราย “บ้านเฮินไตหย่า” กล่าวถึงการอพยพจากถิ่นฐานดั้งเดิมที่ประเทศจีน มาตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศไทย ลักษณะการประพันธ์คล้ายกับกลอนสุภาพ แต่พบการสัมผัสระหว่างวรรคที่ขาดไปบ้าง มีบทประพันธ์ดังนี้

“ไต่หย่าเฮาออกเมืองหย่าไม้ซา
มาเฮ็ดเลินเฮ็ดนาลาเฮ็ดไฮ้
อุ้หึงมาตี้นาวะมีหลาย
ปานกันกาตาซายหวานน้ำลัด

หย่างขามาไหล่ถึงเมืองไทย
ไล่อู้อินตีป่าสักขวาง
ออนกันป้ายมาน้ำห่อขาว
หวานวังลินลาหวานหนองปิ้ง”

บรรพบุรุษไต่หย่าเดินทางออกจากเมืองหย่า เดินทางเข้ามาจนถึงเมืองไทย
มาทำสวนทำนาและทำไร่
อยู่นานมาที่นามีไม่มาก
บ้างแยกย้ายกันไปบ้านท่าทรายและบ้านน้ำลัด

บ้านวังดินและบ้านหนองปิ้ง

(লেখলা ত্রীকোণাণুল, উইল্লিমাখণ্ড, 31 সিংহাচম 2563)

จากการสัมภาษณ์ผู้ประพันธ์บทเพลงไต่หย่าเชียงราย พบว่าการประพันธ์บทเพลง
ไต่หย่าเชียงรายแต่ละบทเพลงใช้คำสัมผัสในและสัมผัสนอกวรรค เพื่อให้เกิดความไพเราะ
และคล้องเสียงกัน อย่างไรก็ตามการประพันธ์บทเพลงไต่หย่าเชียงรายไม่ได้ยึดตามขนบ
ฉันทลักษณ์ร้อยกรองเสียทุกประการ

บทเพลงไต่หย่าเชียงราย ผู้ประพันธ์กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่ประพันธ์ว่า “บทเพลง
ไต่หย่าประพันธ์ขึ้นมาเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษที่ประเทศจีน ใช้ขับร้องร่วมกันเพื่อแสดงความรัก
ความสามัคคีของชาวไต่หย่าเชียงราย” (লেখলা ত্রীকোণাণুল, উইল্লিমাখণ্ড, 31 সিংহাচম 2563)

ช่วงโอกาสในการขับร้องบทเพลงไต่หย่าเชียงรายใช้ขับร้องในโอกาสต่าง ๆ เช่น
งานแสดงวัฒนธรรมของชาวไต่หย่าเชียงรายในงานชาติพันธุ์ประจำปีของจังหวัดเชียงราย
การร่วมงานทางวัฒนธรรมที่หน่วยงานราชการจัดขึ้น และงานศาสนพิธีทางศาสนาคริสต์
นอกจากนี้การขับร้องบทเพลงภาษาไต่หย่าเชียงรายยังใช้ในงานอวมงคล เพื่อแสดงความระลึกถึง
และเป็นเกียรติให้แก่ชาวไต่หย่าที่ล่วงลับไป

ตัวอย่างบทเพลงไต่หย่าเชียงราย “ฮ้องคาม” “ต่าวกาเมืองหย่า” ที่ใช้ขับร้องในงาน
อวมงคลของชาวไต่หย่าเชียงราย กล่าวถึงการอพยพมาอยู่เมืองไทยและเล่าย้อนระลึกไปถึง
เมืองหย่าที่ประเทศจีน มีบทประพันธ์ดังนี้

“กุนเดมาออกเมืองหย่ามาอุ้เมืองใน
คอนว่าเมืองหย่าลีใจลีหย่าเมืองหวานไต่หย่าลีลีโย
ซอมเข้าลีใจลีเฮ็ดเลินญามใจญามเอ
ห่อนลงไต้หน้าเก้อฮาคามไซนะ

“หอนลงเหนอน่าเก๋ชาคามลีเฮใจจะย่อ”

บรรพบุรุษของเรามาจากเมืองหย่ามาอยู่เมืองไทย
เล่ากันว่าเมืองหย่าดีแสนดีเป็นเมืองที่สุขใจ
ปลูกข้าวและทำสวนได้ผลผลิตงาม
เที่ยวบ้านเหนือบ้านใต้แสนสุขใจดี

(เลหล้า ตริเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

ส่วนถ้อยคำภาษาส่วนใหญ่ที่ใช้ในการประพันธ์บทเพลงไตหย่าเชียงรายส่วนมากใช้ภาษาไตหย่าเชียงราย แต่เนื่องด้วยถิ่นฐานบรรพบุรุษผู้ประพันธ์อยู่ที่ประเทศจีนจึงมีการยืมคำภาษาจีนมาใช้แต่ก็มีเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ผู้ประพันธ์มีที่อยู่อาศัย วิถีชีวิต สัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นเชียงราย และทำงานในหน่วยงานราชการจึงทำให้มีการใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ แทรกอยู่บ้าง

บทเพลงไตหย่าเชียงราย “บ้านเฮินไตหย่า” พบการใช้ภาษาทั้ง 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไตหย่าเชียงราย ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ดังนี้

“อู๋เมิงไทยจะไหลปากไฮย่อ	ก่ออะลิมหวานเมิงไตหย่า
อนกันตัวกาหอนหาป็น้อง	ย่างตางเฉอสองมือจึงถึง
แขงถึงปู่ย่าอาเตอาเม	ตั้งหวานเฮินให้เฮาอู๋จิน
ลูกหลานวะถ่าลิมสีบกำไว้	ให้เฮาจื่อกันตั้งมีอนา”

(เลหล้า ตริเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

จากตัวอย่างบทเพลงไตหย่าเชียงรายข้างต้น พบว่าส่วนมากใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในการประพันธ์ เช่นคำว่า “อู๋” (อยู่) “ไหล” (ได้) “ปากไฮ” (หนึ่งร้อยปี) “วะ” (ไม่) “หวานเมิง” (บ้านเมือง) “อนกัน” (ชวนกัน) “หอน” (เที่ยว) “ตัว” (กลับ) “แขงถึง” (คิดถึง) “อาเต” (พ่อ) “อาเหม” (แม่) “จิน” (กิน) ใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย เช่นคำว่า “ตาง” (ทาง) “สีบกำ” (สีบทอด) “จื่อ” (จดจำ) “ตั้ง” (ทั้ง) ใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ เช่นคำว่า ลิม ปู่ ย่า ลูกหลาน นอกจากนี้ยังพบการใช้คำยืมภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาจีน ได้แก่คำว่า “เซอ” (รถยนต์)

ด้านองค์ประกอบของบทเพลงไตหย่าเชียงราย ประพันธ์ขึ้นมาเพื่อใช้ขับร้องในกิจกรรมต่าง ๆ และขับกล่อมหัวใจของชาวไตหย่าเชียงรายเพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษไตหย่า และเนื่องด้วยการขับร้องเป็นการร้องประสานเสียงสด ไม่ได้มีดนตรีประกอบ องค์ประกอบบทเพลงไตหย่าเชียงรายที่เห็นเด่นชัด จึงมีเพียง แก่นเรื่อง กล่าวดังนี้

2.1 **แก่นเรื่องเอกของบทเพลงไต่หย่าเซียงราย** คือ การระลึกถึงบรรพบุรุษที่เมืองหย่า ประเทศจีน และสำนึกรักในความเป็นชาติพันธุ์ไต่หย่า ดังนี้

“อุเมิงไทยจะไหลปากไฮย่อ ออกกันตัวกาห่อนหาป็น้อง แข่งถึงปู่ย่าอาเต๋อาเหม๋ ลูกหลานวะถ่าลืมสืบกำไ อยู่เมืองไทยจะได้หนึ่งร้อยปี ชวนกันกลับไปหาพี่น้อง คิดถึงบรรพบุรุษ ลูกหลานไม่ควรลืมบุญคุณ	ก่อวะลืมหวานเมิงไต่หย่า ย่างตางเซอสองมือจึงถึง ตั้งหวานเฮินให้เฮาอุจิ้น ให้เฮาจื่อกันตั้งมี้อนา” ก็ไม่ลืมบ้านเมืองไต่หย่า เดินทางโดยรถยนต์สองวันจึงถึง ตั้งบ้านเมืองให้เราได้อยู่กิน ควรจดจำและลืบทอดตลอดไป
---	--

(লেখळा त्रीऐकानुगुल, ढुँहैसँमणषणँ, 31 सँहलकडड 2563)

2.2 **แก่นเรื่องรองของบทเพลงไต่หย่าเซียงราย** มีหลายแก่นตามเนื้อหาของแต่ละบทเพลง แก่นเรื่องรองที่สำคัญ ได้แก่

2.2.1 **อัตลักษณ์ทางด้านอาชีพของของชาวไต่หย่าที่ทำอาชีพเกษตรกรรม** เป็นหลัก ชาวไต่หย่าจึงมีความขยันหมั่นเพียรและแสวงหาที่ดินทำกินที่อุดมสมบูรณ์ ดังบทเพลงไต่หย่าเซียงราย “บ้านเฮินไต่หย่า” ดังนี้

“ไต่หย่าเฮาออกเมิงหย่าไม่ซา มาเฮ็ดเสินเฮ็ดนาลาเฮ็ดไห อุ่หิ่งมาตี้นาวะมีหลาย ปานกันกาตาซาหยวานน้ำลัด	หย่างขามาไหลถึงเมิงไทย ไล่อุจิ้นตีป่าสักขวาง ออกกันป้ายมาน้ำวอขาว หวานวังลันลาหวานหนองปิ่ง”
--	--

บรรพบุรุษไต่หย่าเดินทางออกจากเมืองหย่า เดินทางเข้ามาจนถึงเมืองไทย
มาทำสวนทำนาและทำไร่ ได้ตั้งรกรากที่บ้านป่าสักขวาง
อยู่นานมาที่นานมีไม่มาก ชวนกันย้ายมาที่บ้านน้ำบ่อขาว
บ้างแยกย้ายกันไปบ้านท่าทรายและบ้านน้ำลัด บ้านวังดินและบ้านหนองปิ่ง

(লেখळा त्रीऐकानुगुल, ढुँहैसँमणषणँ, 31 सँहलकडड 2563)

2.2.2 อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไต้หวันยังคงเป็นที่นิยมในครอบครัวและเป็นอาหารเฉพาะของชาวไต้หวันเชียงรายที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ประเทศจีน ดังบทเพลงไต้หวันเชียงราย “ตางจินไต้หวัน” ดังนี้

<p>“ข้าวเหล็กแกงท่างหุงผักแว่นยา ไข่ตุ๋นเห็ดหวิปลาจีปลานึ่ง ขนมบัวลอยข้าวต้มน้ำอ่อนแกงส้มผักแว่น หลู๋ซมเบ็ดหลู๋ซมไก่อ๋ย้าผักไค้จอง</p>	<p>ไค้แห่งแกงผ่าย้าผักกุ่มวอง ไส่หมูแห่งจั้งโมบข้าวตุ๋มใหญ่” คิ้วแห่งแกงผ่าย้าผักกุ่มดอง น้ำพริกมะกอกผักกาดดองเปรี้ยว</p>
--	---

(লেখা ত্রিএকানুগুল, উইস্টমপাখন, 31 সিংহাকম 2563)

2.2.3 ความผูกพันกับธรรมชาติของชาวไต้หวัน ด้วยถิ่นฐานบรรพบุรุษที่ประเทศจีนตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำแดง อาชีพหลักคือเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ ชาวไต้หวันยังนิยมเลี้ยงห่านไว้เฝ้าบ้าน เนื่องจากห่านเป็นสัตว์ที่มีนิสัยดุและส่งเสียงร้องเสียงดัง ชาวไต้หวันจึงดำรงชีพอยู่กับธรรมชาติและผูกพันกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ดังบทเพลงไต้หวันเชียงราย เรื่อง กำจางไต้หวัน ดังนี้

<p>“เปิดถึอกบหล่างหวาน ปลาเหยนทิวปลาจีฮ้อง มะเหลอวะมีหยาง นกอ้ายไส่ห้ายโตโผ เบ็ดถึองอบลั้งบ้าน ปลาไหลกระโดดปลากล้วยร้อง มะเตื่อไม่มีหยาง นกอ้ายไส่ร้องให้กับผัว</p>	<p>ห่านลักเต้าเข้าเฮิน ทิวเข้ากุงมะเหลอ มะลางวะมีไส่ นกอ้ายโถห้ายแต่วตั้ง...” ห่านไซ่ไม่เท้าเข้าเรือน กระโดดเข้ากุงมะเตื่อ ผลหมากไม่มีไส่ นกอ้ายโถร้องห้อยหัวต่อ่งแต่ง</p>
---	--

(লেখা ত্রিএকানুগুল, উইস্টমপাখন, 31 সিংহাকম 2563)

3. ภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไต้หวันเชียงราย

คีตวรรณกรรมเป็นศิลปกรรมเพื่อความบันเทิงที่มีวรรณศิลป์ เป็นงานศิลปะของการเรียบเรียงถ้อยคำประกอบด้วยความรู้ลึกลับสะเทือนใจ มีจินตนาการและสร้างขึ้นเป็นรูปด้วยเรื่องราวรายละเอียด (บุญยงค์ เกศเทศ, 2525, หน้า 17) การศึกษาศิลปกรรมที่เป็นการสื่อสารนั้นจะต้องทำความเข้าใจส่วนต่างๆ ที่ประกอบสร้างขึ้น (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2517, หน้า 2-3) โดยประกอบด้วยการเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวน โวหารที่มีความไพเราะงดงาม

(สมเด็จพระติ รัชฌมณี, 2551, หน้า 7) เมื่อพินิจคดีวรรณกรรมไต่หย่าเชียงราย พบว่า บทประพันธ์แต่ละบทถ่ายทอดเรื่องราวของชาวไต่หย่าเชียงรายอย่างมีสุนทรียภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 ประการ ได้แก่ คำวรรณศิลป์ และความวรรณศิลป์ กล่าวรายละเอียดได้ ดังนี้

3.1 คำวรรณศิลป์ คำเป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อความหมาย เมื่อพิจารณาคำที่มีลักษณะวรรณศิลป์ จะเห็นได้ว่าคำนั้นประกอบด้วยเสียงที่มีความงามและมีความหมายสร้างสุนทรียะให้แก่ผู้รับสาร ดังนั้นสุนทรียะแห่งเสียงจึงประกอบด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ เมื่อได้ศึกษาคดีวรรณกรรมไต่หย่าเชียงรายอย่างละเอียดแล้ว พบว่าผู้ประพันธ์ใช้คำวรรณศิลป์ 3 ลักษณะ ได้แก่ คำสัมผัสทางเสียง คำซ้ำกับคำซ้อน และคำเล่นเสียงซ้ำคำหรือซ้ำวลี กล่าวรายละเอียดดังนี้

3.3.1 คำสัมผัสทางเสียง เสียงสัมผัส คือ เสียงที่คล้องจองกันระหว่างคำขึ้นไปตามระเบียบแบบแผนฉันทลักษณ์ หากคำนั้นใช้เสียงสระและเสียงสะกดเดียวกัน เรียกว่า “คำสัมผัสสระ” และคำที่ใช้เสียงพยัญชนะที่มีหน่วยเสียงเดียวกัน เรียกคำนั้นว่า “คำสัมผัสอักษร”

คดีวรรณกรรมไต่หย่าเชียงรายมีลักษณะเด่นด้านการใช้คำสัมผัสสระกับคำสัมผัสอักษร เมื่อพิจารณาอย่างละเอียด พบว่า การประพันธ์คดีวรรณกรรมไต่หย่าเชียงรายผู้ประพันธ์ใช้ทั้งคำสัมผัสสระและคำสัมผัสอักษร อย่างไรก็ตามตำแหน่งคำสัมผัสเสียงสระนอกวรรค ผิดเพี้ยนไปจากฉันทลักษณ์ร้อยกรองอยู่บ้าง เนื่องจากเป็นวรรณกรรมที่ใช้ขับร้องตัวอย่างการใช้คำสัมผัสสระ พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

<p>“ไต่หย่าเฮาออกเมือง<u>หย่าไม้อะ</u> <u>มาเฮ็ดเสินเฮ็ดนาลาเฮ็ดไฮ้</u> <u>อู่หึ่งมาตั้นาวะมีหลาย</u> <u>ปานกันกาตาชายหวานน้ำลัด</u></p>	<p>หย่าง<u>ขามาไหล่ถึงเมืองไทย</u> <u>ไล่อู่จินตีป่าสักขวาง</u> <u>อนกันป้ายมาน้ำหว่อขาว</u> <u>หวานวังสินลาหวานหนองบึง”</u></p>
<p>บรรพบุรุษไต่หย่าเดินทางออกจากเมืองหย่า เดินทางเข้ามาจนถึงเมืองไทย มาทำสวนทำนาและทำไร่ อยู่นานมาที่นามีไม่มาก บ้างแยกย้ายกันไปบ้านท่าทรายและบ้านน้ำลัด</p>	<p>ได้ตั้งรกรากที่บ้านป่าสักขวาง ชวนกันย้ายมาที่บ้านน้ำบ่อขาว บ้านวังดินและบ้านหนองบึง</p>

(লেখলা ত্রিইকানুগুণ, ফুঁহীসঁমগাখণ্ণ, 31 সিংহাঢ়ম 2563)

จากตัวอย่างคีตวรรณกรรมโตหยาเชียงรายข้างต้น คำสัมผัสสระระหว่างวรรค ได้แก่ “โม้-ซา-มา-ไห้-ไล้” “หลาย-ป้าย” คำสัมผัสสระในวรรค ได้แก่ “เม็ง-หยา-ซา” “ซา-มา” “นา-ลา” “มา-นา” “ปาน-หว่าน” “กา-ตาซาย”
ตัวอย่างการใช้คำสัมผัสอักษร พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

“กำจางโตหยาไหนว่า จีหลังเงินเงินมาห้ายป้าปี กาอู้คันไลเม็งไลใจแข่งหา อู้สิจินหว่านให้เคว่วนตั้งวัน เรื่องเล่าโตหยาไม่วัวว่า จึงโกร่งตังก้อออกมาร้องดังระงม คนที่เป็นตัวจริงร้องให้จะชี้หมู ไปอยู่ที่ไหนเมืองใดใจคิดถึง ให้อยู่เย็นเป็นสุขสนุกสนานในทุกวัน	ห่านสักเต้าเข้ามาในเฮิน ตุ้ต่าตี้มาตุ้ตี้หมู หมูไหลงโตฝึก แม่มาโตพิน บั้นองโตหยาจะลี้มกัน ต่าวมาหอนกันยามเม่อมีแสง” ห่านถือไม้เท้าเข้าในบ้าน คนที่เป็นตัวปลอมร้องให้จะชี้ม้า แม่หมูตัวใหญ่ไปเก็บผัก แม่มาไปเก็บพิน บั้นองโตหยาไม่เคยลี้มกัน กลับมาเที่ยวหากันตอนที่ยังมีแรง
---	---

(เลหล้า ตรีเอกานุกูล, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

จากตัวอย่างคีตวรรณกรรมโตหยาเชียงรายข้างต้น คำสัมผัสอักษร ได้แก่ “ห่าน-เฮิน” “จีหลัง-เงินเงิน” “ตุ้ต่า-ตุ้ตี้” “มา-หมู” “หว่าน-เคว่วน” “มา-เม่อ” “หอน-แสง”

3.3.2 คำซ้ำกับคำซ้อน ในคีตวรรณกรรมโตหยาเชียงรายผู้ประพันธ์ใช้คำซ้ำกับคำซ้อน เพื่อคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างเด่นชัดเช่นกัน คำซ้ำ เช่น “ตี้ตี้” (มาก ๆ) และ “ลี้ลี้” (ดี ๆ) คำซ้อนเช่น “หว่านเม็ง” (บ้านเมือง) “หว่านเฮิน” (บ้านเรือน) และ “อู้จิน” (อยู่กิน) เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วพบว่า ผู้ประพันธ์ใช้คำซ้อนมากกว่าคำซ้ำ โดยใช้คำลักษณะดังกล่าวเพื่อเน้นย้ำนำหน้ากับความกับเรื่องราวที่มุ่งนำเสนอ พิจารณาจากคีตวรรณกรรมโตหยาเชียงรายต่อไปนี้ โดยคำซ้ำจะทำตัวขีดเส้นใต้ และคำซ้อนจะทำตัวเอน เอาไว้ ดังนี้

“ล้งหมินล้งจะตอบ หันจ่าตี้ตี้นา จุมกเหม็นจุมกไม่ปิด นำเกลียดจริง	เอามือตอบลินี ตี้ตี้นับชาว” เอามือปิดแทน เงียบไว้เลย
---	---

(เลหล้า ตรีเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

“**กุนเต้าออกเมืองหย่า**
คอนว่าเมืองหย่าลี โจลี่ หย่า
 บรรพบุรุษออกของเรามาจากเมืองหย่า ได้เข้ามาอาศัยเมืองไทย
 ท่านเล่าขานว่าเมืองหย่านั้นดีแสนดี เป็นแผ่นดินที่ชีวิตนี้สุขใจ
 (লেখা ত্রিএকানুগুণ, উইস্মিগাষণ, 31 লিংহাকম 2563)

“**อู่เมืองไทยจะไหลปากไฮย่อ**
ออนกันตัวกาห่อนหาป็น้อง
แข่งถึงปู่ย่าอาเตอาเม
ลูกหลานวะธาสิ่มสืบกำไ
 อู่เมืองไทยจะครบหนึ่งร้อยปีแล้ว
 ชวนกันกลับไปเที่ยวหาป็น้อง
 คิดถึงปู่ย่าพ่อแม่
 ลูกหลานไม่ควรลมจตจำไ

“**ก่อะสิ่มหว่านเมิงโตหย่า**
ย่างตางเฉมฮองมื่อจึ่งถึง
ตั้งหว่านเฮินให้เฮาอู่จิน
ให้เฮาจ้อกันตั้งมื่อนา
 ก็ไม่สิ่มบ้านเมืองโตหย่า
 เดินทางโดยรถยนต์ใช้เวลาสองวัน
 สร้างบ้านเรือนให้เราได้อู่กิน
 ให้เราสืบทอดตลอดไป
 (লেখা ত্রিএকানুগুণ, উইস্মিগাষণ, 31 লিংহাকম 2563)

จากตัวอย่างคีตวรรณกรรมโตหย่าเซียงรายข้างต้น มีคำซ้ำและคำซ้อน
 ดังนี้

คำซ้ำ ได้แก่ “**ดีดี**” (จริง ๆ) “**ลิลี**” (ดี ๆ)
 คำซ้อน ได้แก่ “**หว่านเมิง**” (บ้านเมือง) “**ป็น้อง**” (ป็น้อง) “**หว่านเฮิน**”
 (บ้านเรือน) “**อู่จิน**” (อู่กิน) “**ลูกหลาน**” (ลูกหลาน)

3.3.3 คำเล่นเสียงซ้ำคำ ผู้ประพันธ์มักเลือกใช้คำเดียวกันในตำแหน่งเดียวกัน
 และในตำแหน่งที่ต่างกัน คำมีความหมายอย่างเดียวกันทุกตำแหน่ง การใช้ภาษาวรรณศิลป์
 ดังกล่าวพบคุณค่าความงามทางเสียงแล้วยังนับได้ว่าเป็นการมุ่งเน้นคำให้มีความหมายชัดเจน
 ยิ่งขึ้น ดังคีตวรรณกรรมโตหย่าเซียงรายต่อไปนี้

“**เลนเหนอลาว ลาวเข้าฝ่า ข้าย้อมไหม ไต้ย้อมเสื่อ เสื่อไผหลาย เสื่ออีโป**
อีโปลอกเจ เจฮ่างฮาน หม่าฮ่างแอก มิวแหวกไถกานา
ห่านลักเต้าเข้าเฮิน ปลาเหย่นทิว ปลาจื่อฮ้อง ทิวเข้ากุงมะเหลอ

มะเหลอ ะมีหยาง มะลางวะมีไส่ นกฮ่ายไส่ฮ่ายโตเฝ นกฮ่ายเฝฮ่าย
แต่วตั้ง

จีหลิงฮ่ายป้าปี ตูต่าฮ่ายฉีมา ตูตีฮ่ายฉีหมุ หมุโหลงโตฝัก แม่มาโตพีน”

เสียงซ้ำคำ ได้แก่ “ลาว-ลาว” (ดวงดาว) “ย้อม-ย้อม” “เสอ-เสอ” (เสื้อ) “ฮือโป-ฮือโป” (สัตว์จำพวกตัวอ่อนนมแมลงปอ) “เจ-เจ” (หนังสือ) “ฮ่าง-ฮ่าง” (วาง) “ทิว-ทิว” (กระโดด) “วะ-วะ” (ไม้) “ฮ่าย-ฮ่าย” (ร้องไห้) “ฉี-ฉี” (ชี้) “หมุ-หมุ” (หมู) “โต-โต” (เก็บ)

3.2 ความวรรณศิลป์ เมื่อพิจารณาคคุณค่าทางวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไตหย่า เชียงราย อันเกิดจากความหมายของคำ ในที่นี้จะเรียกว่า “ความวรรณศิลป์” จากการศึกษา พบ 3 ลักษณะ ได้แก่ ไหวหาร ภาพพจน์ สลีลาและรสวรรณคดี มีรายละเอียดและตัวอย่าง ดังนี้

3.2.1 ไหวหาร คือ การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง เป็นการแสดงข้อความออกมาก ในทำนองต่าง ๆ กัน โดยพยายามเลือกสรรถ้อยคำเพื่อประพันธ์ความหมายให้แจ่มแจ้ง (ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, 2523, หน้า 89) ไหวหารโดยทั่วไปมี 5 ประเภท ได้แก่ บรรยายไวหาร พรรณนาไวหาร เทศนาไวหาร สาธกไวหาร และอุปมาไวหาร

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไตหย่า เชียงราย พบว่า ผู้ประพันธ์ใช้ไวหารที่เห็นอย่างเด่นชัด 3 ลักษณะ คือ บรรยายไวหาร พรรณนาไวหาร และเทศนาไวหาร

ตัวอย่างบรรยายไวหาร ดังเช่น การกล่าวถึงความหลากหลายของอาหาร ไตหย่า เชียงราย ได้แก่ “ข้าวเหล็กหล่อม” (ขนมบัวลอย) “แกงท่าง” (ข้าวต้มน้ำอ้อย) “หุงผักแว่น” (การนำผักแว่นมาต้มกับน้ำแล้วใส่ส้มมะขามออกกรสเปรี้ยว คล้ายการจอบผักกาด ของชาวไทยถิ่นเชียงราย) “ยำผักกุ่มวอง” (ยำผักกุ่มคอง) “ซุมเบ็ดซุมไก่” (อาหารลักษณะ คล้ายหูลู่เลือดของชาวไทยถิ่นเชียงรายแต่ออกกรสขม) “น้ำวะเผ็ดมะกอก” (น้ำพริกมะกอก) “ปลาหย่นแห้งซาว” (ผัดปลาไหลแห้ง) “ผักแป้นซาวไซ้” (ผัดกุยช่ายใส่ไข่) “ไข่ตุ๋นเห็ดหรี” (ไข่ตุ๋นใส่เห็ด) “ไส่หมุแห้งจิ่ง” (ไส่หมุแห้งทอด) และมีรสชาติที่หลากหลาย คือ รสขม เผ็ด และเปรี้ยว ทั้งวิธีการทำยังมีหลากหลาย ได้แก่ การหุง คั่ว ต้ม ตุ่น ทอด และผัด วัตถุดิบที่นำมาใช้ ประกอบอาหารมาจากเนื้อสัตว์และผัก ทั้งนี้ชาวไตหย่ายังมีภูมิปัญญาในการถนอมอาหาร คือ การดองผัก เช่น การทำผักกาดคอง การดองเนื้อ และการตากแห้ง เช่น ปลาไหลตากแห้ง และไส่หมุตากแห้ง ดังคีตวรรณกรรมไตหย่า เชียงรายต่อไปนี้

“ตางจินไตหย่า เกาจะหวอกเมอ อาเอ๋อตั๋น หวานตั๋นตั๋น
 ลี่ซ่าป้าฮุม ตึงซุมตึงเผ็ด เอ็ดแมงก้อหวาน หุง โค่ ตุ่ม ซาว
 ซ้าวแหลกแกงท่าง หุงผักแว่นยา โค่แห้งแกงผำ ยำผักกุ่มวอง
 ลาบส้มไตหย่า ปลาเหยียนแห้งซาว ผักแป้นซาวไซ่ ซาวผักชีวซาง
 ไซ่ตุ๋นเห็ดหรี ปลาจี่ ปลานึ่ง ไส้หมูแห้งจิ้ง โมบข้าวตุ่มใหญ่
 หนี่อวองสองไฮ (อะโม้โม้ สองไฮเกินมา)”

(เลหล่า ตริเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

ตัวอย่างพรรณนาอาหาร ดังเช่น การพรรณนาถึงบ้านเมืองไตหย่า
 ที่ประเทศจีน โดยกล่าวว่าเมืองหย่า นั้นเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ เพราะปลูกพืชผลได้ผลผลิต
 ออกรวม ชาวไตหย่าล้วนมีไม้ตรีจิตที่ดิงาม วัฒนธรรมครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันเป็น
 ครอบครัวใหญ่ ได้รับประทานอาหารพร้อมหน้ากันอย่างมีความสุข ทั้งพ่อแม่ และปู่ย่า
 ชาวไตหย่าจึงรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างมากที่บรรพบุรุษมาจากเมืองหย่า ดังคีตวรรณกรรมที่ว่า

“กุนเฒ่าออกเมิงหย่า มาอู่เมิงใน
 คอนว่าเมิงหย่าลี้ใจลี้หย่า เมิงหวานไตหย่าลี้ลี้ โย
 ซ่อมเขาลี้ใจลี้ เอ็ดเสินญามโจญาม เอ
 ห่อนลงไต๋น้าเก้อซา คามโชนะ
 ห่อนลงเหนอ น้าเก้อซา คามลี้ เฮ ใจอะย่อ
 ปู่ย่าอาเตเฮา ต้าวกาเฮินย่อ
 ออกเมิงหย่ามาตี้สะนั้น ต้าวกาหันหน้ากันลี้โย
 ซ่าเบ็ดเอ็ดเนอวอง ผักไผ่ใส่ซุมไก เอ
 ไต้จินเขคาวาน ออนกัน โชนะ
 ไต้หันหน้า เคาวานใจ หลายตี้ เฮ ใจอะย่อ”

(เลหล่า ตริเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

ส่วนบทเทศนาโวหาร ดังเช่น คำสอนให้ชาวไถ่หย่าที่อพยพมาอาศัยอยู่ที่ เชียงราย รำลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ และไม่ลืมญาติพี่น้องที่ยังอยู่เมืองหย่า ประเทศจีน เมื่อมีโอกาสควรกลับไปเยี่ยมเยือนบ้านเกิดเมืองนอน ดังคีตวรรณกรรมต่อไปนี้

“...อุ้มึงไทยจะไหลปากไฮ่ยอ อนกันตัวรกาหอนหาปี่นง กาฮอนหวานชานจา หวานใหม่ไหลง แข่งถึงปู่ย่าอาเตอาเม ลูกหลานวะถ้าลืมสืบทำไว้	ก่อวะลืมหวานเมิงไต่หย่า ย่างตางเฉอสองมือจึงถึง หวานหินใจก ละหวานแสงไข... ตั้งหวานเฮินให้เฮาอุ้มึง หื้อเฮาจื่อกันถึงมือหนา...”
--	---

(เลหล่า ตริเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

3.2.2 ภาพพจน์ เป็นกลวิธีการใช้ภาษา โดยเลือกสรรถ้อยคำกล่าวอย่างแยบยล เพื่อให้คำน้อยคำสรูปสาระ หรือให้ความหมายที่กว้างลึก รูปคำที่ใช้ทำสิ่งที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น ทำสิ่งที่สัมผัสไม่ได้ให้สามารถสัมผัสได้ หรือทำให้ข้อความนั้นกินใจ ชวนคิด ชวนจดจำ (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2524, หน้า 51) เป็นการใช้สำนวนที่ทำให้เกิดภาพบางครั้งเรียกว่า โวหาร ภาพพจน์ ซึ่งมีหลายลักษณะ ได้แก่ อุปมา (simile) อุปลักษณ์ (metaphor) อติพจน์ (hyperbole) บุคคลวัต (personification) สัทพจน์ (onomatopoeia) และปฏิพจน์ (paradox)

ในคีตวรรณกรรมไต่หย่าเชียงราย ผู้ประพันธ์ใช้ภาพพจน์ประกอบสร้าง ตัวบท มีดังนี้

“...เน่ของสองไฮ (อะม่ม่ สองไฮเกินมา)
ขุมไก่อใส่สี (เฮ็ดขุม ๆ ่น่า)
ตั้งตั้งบ่าว เอาคอกักวมา (ฮี่ ค่านหันตั้งตั้ง)
จินแมงลาแข่งมั่ง ฉี่หลอดว่าเกวาระหวอก...”
...เนื่อตองสองปี (โอ้โห สองปีเลยหรือ)
หลู่มไก (ทำขม ๆ นะ)
เจียบ ๆ เลย เอาเหล้ามา (น่าเบื่อ ไม่อยากเห็นจริง ๆ)
กินอะไรแล้วคิดบ้าง ท้องเสียจะหาว่าฉันไม่บอก...

(เลหล่า ตริเอกานุกูล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2563)

คีตวรรณกรรมไต่หย่าเซียงรายข้างต้นมีข้อความภาพพจน์ ดังนี้

“...ดีสี่ตบขาว...” หมายถึง ให้เงียบ ๆ หรือหยุดพูด เป็นการเลียนเสียงการทอดตบ ซึ่งเวลาโดนน้ำมันที่มีความร้อนก็จะมีเสียงแตกของเนื้อตบกับน้ำมัน ข้อความดังกล่าวเป็นภาพพจน์สัมผัสพจน์

“...เอาคอกี่มา...” หมายถึง เหล้าขาว เวลาดื่มจะมีรสเผื่อนบาดคอ ซึ่งเป็นเครื่องดื่มที่นิยมของชาวไต่หย่าเซียงรายเมื่อรับประทานอาหารจำพวกเนื้อ เช่น “หลูซุ่มไก่” เป็นภาพพจน์อุปักษ์พจน์

“...ห่านลักเต้าเข้าเฮิน ปลาเหยนทิว ปลาจี้ฮ้อง ทิวเข้ากุงมะเหลอ มะเหลออะมีหยาง มะลางอะมีไส่ นกอ้ายไส่ห่ายโตเผ นกอ้ายโถ ห่ายแต่วตั้ง...”

...ห่านถือไม้เท้าเดินเข้าบ้าน ปลาไหลกระโดด ปลาจี้ส่งเสียงร้อง กระโดดเข้ากองมะเตื่อ

มะเตื่อไม่มียาง ผลหมากไม่มีไส่ นกอ้ายไส่ร้องให้กับฟัว นกอ้ายโถห้อยหัว ตองแตง...

คีตวรรณกรรมไต่หย่าเซียงรายข้างต้นมีข้อความภาพพจน์ ดังนี้

“...ห่านลักเต้าเข้าเฮิน ปลาเหยนทิว ปลาจี้ฮ้อง ทิวเข้ากุงมะเหลอ” หมายถึง การเปรียบเทียบให้สัตว์มีการกระทำได้อย่างมนุษย์ เป็นภาพพจน์บุคคลวัต

“...มะเหลออะมีหยาง มะลางอะมีไส่...” หมายถึง การกล่าวสิ่งตรงกันข้าม ในความเป็นจริงมะเตื่อนั้นมียาง และผลหมากก็มีไส่หมาก เป็นภาพพจน์ปฏิพจน์

3.2.3 สีสลาและรสวรรณคดี การศึกษารสในวรรณคดีมักทำควบคู่ไปกับการพิจารณาสีสลาที่เป็นท่วงทำนองการประพันธ์ เช่น เสาวรถณี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาบังคพิสัย ส่วนรสวรรณคดี คือ ปฏิกริยาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจของผู้รับสารเมื่อได้รับรู้อารมณ์ที่ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดไว้ในบทประพันธ์ เช่น ศฤงคารรส คือ รสเกี่ยวกับความรัก กรุณารส คือ รสแห่งความโศก รำพึงรำพัน และหาสยรส คือ รสแห่งความขบขัน (สมเกียรติ รัชชมนี, 2551, หน้า 105-133) สีสลาและรสวรรณคดีบางประเภทเป็นไปในลักษณะเดียวกัน เช่น กรุณารสกับสัลลาบังคพิสัย หรือบทโศก

คีตวรรณกรรมไต่หย่าเซียงรายอุดมคุณค่าด้วยสีสันและรสวรรณคดี เช่น บทประพันธ์ที่เกี่ยวกับการพรรณนาถึงบ้านเกิดเมืองนอนของบรรพบุรุษไต่หย่าที่ประเทศจีน ครั้นอพยพมาอยู่ประเทศไทยก็คิดถึงและอาวรณ์ถึงบ้านเมืองไต่หย่าและบุญคุณของบรรพบุรุษให้คุณค่า ทั้งสัลลาบังคพิสัยและกรุณารส ดังบทประพันธ์ที่ว่า

<p>“ไต่หย่าเฮาออกเมืองหย่าโมซา อยู๋เมืองไทยจะไหล่ปากไฮ่ย่อ แฉงถึงปู้ย่าอาเตอาเม ลูกหลานวะถ้ำลี้มสืบกำไ้ บรรพบุรุษไต่หย่าออกจากเมืองโมซา อยู๋เมืองไทยจะครบร้อยปีแล้ว คิดถึงปู้ย่าและพ่อแม่ ลูกหลานไม่ควรรลี้มบุญคุณของบรรพบุรุษ</p>	<p>หย่างขามาไหล่ถึงเมืองไทย... ก่อวะลี้มหวานเมืองไต่หย่า... ตั้งหวานเมืองให้เฮาอยู่จีน ให้เฮาจื้อกันถึงมื่อหน้า...” เดินทางด้วยเท้าเข้ามาอยู๋เมืองไทย ก็ไม่ลี้มบ้านเมืองไต่หย่า ที่ได้สร้างบ้านเรือนให้เราได้อยู่กิน ลี้บทอดต่อกันไว้ตลอดไป</p>
---	--

(লেখা ত্রিএকানুগু, উইল্লিমাখণ্ড, 31 সিংহাচম 2563)

ภาพ 43 การแสดงการเต้นรำของชาวไต่หย่าเชียงราย

ที่มา: บุษราคัม ยอดชะลูด

จากการศึกษาข้อมูลภาษาสัมพันธ์กับลีลาและรสวรรณคดีในคีตวรรณกรรมไต่หย่าเชียงราย ผู้วิจัยค้นพบภาษาไต่หย่าเชียงราย โดยผู้บอกข้อมูลได้บอกเป็นภาษาไต่หย่าเชียงราย แสดงตัวอย่างได้ดังนี้

“กา” = ไป

“กุนซ่า” = คนจีน

“คอگیر” = สุรา

“จิน” = กิน

“ซาว” = ผัด
 “แซงเถิง” = คิดถึง
 “ตาว” = กลับ
 “เถิบหน้า” = พบหน้า
 “ป่าย” = อพยพ
 “ทิว” = กระโดด
 “ปลาเหย่น” = ปลาไหล
 “ผักแป้น” = ผักกูดช่าย
 “ฟ้าเจ้า” = พระเจ้า
 “มะเหลอ” = มะเดื่อ
 “มะลาง” = ผลหมาก
 “หมิน” = เหม็น
 “มื่อ” = วัน
 “หย่างซา” = เดินทางด้วยเท้า
 “ล้ง” = จมูก
 “ลาว” = ดวงดาว
 “เลอน” = ดวงเดือน
 “หวาน” = อร่อย
 “หวานเม็ง” = บ้านเมือง
 “วอง” = ดอง
 “อู้อีจิ้นหวาน” = อยู่ดีมีสุข
 “ไฮ” = ปี
 “เฮ็ด” = ทำ
 “เฮิน” = บ้าน

โดยสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลออกเป็น 4 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อ และศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์

ประเด็นที่หนึ่ง ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน จำแนกข้อมูลได้ 3 ประการ ได้แก่

1) ภาษาสื่อสัมพันธ์ ประกอบด้วย ภาษาแสดงการทักทาย และภาษาแสดงไมตรีจิต 2) ภาษา

กับการดำรงชีวิต ประกอบด้วย ภาษาเกี่ยวกับนามบุคคล ภาษาเกี่ยวกับการแต่งกาย ภาษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ และภาษาเกี่ยวกับภูมินามและที่อยู่อาศัย และ 3) ภาษาในงานอาชีพ ประกอบด้วย ภาษาในงานอาชีพเกษตรกร ภาษาในงานอาชีพพ่อค้า แม่ค้า ภาษาในงานอาชีพรับจ้างทั่วไป ภาษาในงานอาชีพนักการศึกษา ภาษาในงานอาชีพทางการแพทย์ และภาษาในงานอาชีพหัตถกรรม

ประเด็นที่สอง ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี จำแนกข้อมูลได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประกอบด้วย ประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการทำศพ และ 2) ภาษาในประเพณีตามเทศกาล ประกอบด้วย ประเพณีเยี่ยมญาติที่เมืองหย่า ประเพณีโกยาง (ประเพณีขึ้นปีใหม่) และประเพณีวันคริสมาสต์

ประเด็นที่สาม ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา จำแนกข้อมูลได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และ 2) ภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์

ประเด็นที่สี่ ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ จำแนกข้อมูลได้ 3 ประการ ได้แก่ 1) ภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี 2) ภาษาสัมพันธ์กับบทเพลงและการเต้นรำ และ 3) ภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไตหย่าเชียงราย

จากการวิเคราะห์ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยกล่าวสรุปแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

1. ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน จากการศึกษารหัสสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลลิ่มกอก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลได้ 3 ประเด็น ได้แก่ ภาษาสื่อสัมพันธ์ ภาษากับการดำรงชีวิต และภาษาในงานอาชีพ พบการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในกลุ่มอายุ 50-80 ปีมากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 30-49 ปี ใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวสรุปรายละเอียดตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 15 เปรียบเทียบภาษาสัมพันธกับชีวิตประจำวันของชาวไตหย่าเชียงราย

ภาษาสัมพันธกับ	ภาษาไตหย่าเชียงราย	ภาษาไตหย่าเชียงราย
ชีวิตประจำวัน	กลุ่มอายุ 50-80 ปี	กลุ่มอายุ 30-49 ปี
ภาษาสื่อสัมพันธ	“อุลิจินหวาน” “อินลิตี้ตี้เหยาะ”	“สวัสดีเจ้า” “สวัสดีคะ” “ขอบคุณจาดนั๊ก” “ขอบคุณมาก ๆ”
ภาษากับการดำรงชีวิต	“กูป” “มะเผ็ด”	“หมวก” “พิก” “พริก”
ภาษาในงานอาชีพ	“เสิน” “ฮับจาง”	“สวน” “รับจ้าง”

2. ภาษาสัมพันธกับประเพณี จากการศึกษาภาษาสัมพันธกับประเพณีของชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และภาษาในประเพณีตามเทศกาล พบการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในกลุ่มอายุ 50-80 ปีมากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปีใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวสรุปรายละเอียดตามตารางการเปรียบเทียบดังนี้

ตาราง 16 เปรียบเทียบภาษาสัมพันธกับประเพณีของชาวไตหย่าเชียงราย

ภาษาสัมพันธกับ	ภาษาไตหย่าเชียงราย	ภาษาไตหย่าเชียงราย
ประเพณี	กลุ่มอายุ 50-80 ปี	กลุ่มอายุ 30-49 ปี
ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	“หย่างฮับโคบ” “เอาโผ เอาเม”	“อายุครบหนึ่งชวบ” “แต่งงาน”
ภาษาในประเพณีตามเทศกาล	“โกยาง” “จินเหล่ง”	“ปีใหม่” “กินเลี้ยง” “เฉลิมฉลอง”

3. ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา จากการศึกษาภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหย่าเชียงรายทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลสิริมก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ พบการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในกลุ่มอายุ 50-80 ปีมากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี ใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวสรุปรายละเอียดตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 17 เปรียบเทียบภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหย่าเชียงราย

ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา	ภาษาไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 50-80 ปี	ภาษาไตหย่าเชียงราย กลุ่มอายุ 30-49 ปี
ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ	“กิดลีเฮ็ดลี” “คามเจ้อ”	“กิดดียะดี” “คิตดีทำดี” “ความเจ้อ” “ความเชื่อ”
ภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์	“โฮงโฮต” “วันกำ”	“โบสถ์คริสต์” “วันดีด” “วันอาทิตย์”

4. ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ จากการศึกษาภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ของชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลสิริมก อำเภอเมืองเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลได้ 2 ประเด็น ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ และภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ พบการใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในกลุ่มอายุ 50-80 ปี มากที่สุด ส่วนชาวไตหย่าเชียงรายกลุ่มอายุ 30-49 ปี ใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวสรุปรายละเอียดตามตารางการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 18 เปรียบเทียบภาษาสัมพันธกับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์
ของชาวไตหย่าเชียงราย

ภาษาสัมพันธกับ	ภาษาไตหย่าเชียงราย	ภาษาไตหย่าเชียงราย
การดนตรี การแสดง และ วรรณศิลป์	กลุ่มอายุ 50-80 ปี	กลุ่มอายุ 30-49 ปี
ภาษาสัมพันธกับเครื่องดนตรี	“ตั้งต๋อง” “หลัด”	“เครื่องดนตรีสายประเภทดีด” “ดีด”
ภาษาสัมพันธกับบทเพลง และการเต้นรำ	“เต๋นต๋อเส่อ” “ฮ้อมคาม”	“ระบำทอเสื่อ” “ฮ้องเพง” “ร้องเพลง”
ภาษาวรรณศิลป์ใน คีตวรรณกรรมไตหย่าเชียงราย	“คอกิ้ว” “ตีลี้ต๋บซาว”	“เหล่า” “สุรา” “เงียบ ๆ ”

การคาดการณ์ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ในอนาคต จากงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุไม่ถึง 50 ปี ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จะใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายรุ่นหลัง หากไม่ได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังให้ใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในชีวิตประจำวัน อาจทำให้ภาษาไตหย่าเชียงรายค่อย ๆ สูญหายไปกับกาลเวลา และมีการใช้ภาษาอื่นมาแทนภาษาไตหย่าเชียงราย

เพื่อให้เห็นข้อสรุปอันเป็นองค์รวมของความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธกับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิเคราะห์ในลักษณะแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพ 44 แผนภูมิสรุปองค์รวมของความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไต๋หย่าเชียงราย

บทที่ 6

บทสรุป

วิทยานิพนธ์ เรื่อง **พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย** นี้ แบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น 6 บท ได้แก่ 1) บทนำ 2) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) วิธีดำเนินการ 4) ลักษณะภาษาไตหย่าเชียงราย 5) ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย และ 6) บทสรุป สำหรับการนำเสนอผลการวิจัยของบทนี้ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นสำคัญออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และ 2) เพื่อศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยใช้ข้อมูล 2 ลักษณะ ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยเก็บจากผู้บอกภาษาชาวไตหย่าเชียงราย 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ ชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุ 70-80 ปีขึ้นไป กลุ่มที่ 2 คือ ชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุ 60-69 ปี กลุ่มที่ 3 คือชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุ 50-59 ปี กลุ่มที่ 4 คือชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุ 40-49 ปี และกลุ่มที่ 5 คือ ชาวไตหย่าเชียงรายที่มีอายุ 30-39 ปี ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะสา จังหวัดเชียงราย และ บ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย และข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร บทความ งานวิจัย และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีผู้บันทึกและเผยแพร่เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะและการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงราย และความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ใน 2 ประเด็น ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไตหย่าเชียงราย และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษา

ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 4 ประเด็น ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ข้อมูลลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย และความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย เครื่องมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย ได้แก่ บัตรคำ แบบบันทึกข้อมูล และแบบบันทึกการจำแนกข้อมูล ผ่านการตรวจประเมินเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น และประสิทธิภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ และเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ กรอบแนวคิดในการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ กรอบแนวคิดเพื่อศึกษา ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย ของ เรืองเดช บันเขื่อนขันธ์ (2534, หน้า 4-30); สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537, หน้า 15); วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์ (2552, หน้า 66-90); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2544, หน้า 6) กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหยาเชียงรายของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2550, หน้า 100-104); พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2560 หน้า 400-401); ธวัช ปุณโณทก (2553 หน้า 23-119) ;กาญจนา นาคสกุล (2556, หน้า 107) และกรอบแนวคิดเพื่อศึกษาพลวัตความหลากหลายของภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงรายของ พระยาอนุমানราชชน (2515, หน้า 10-133); บุญยงค์ เกศเทศ (2551, หน้า 127-150); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2549, หน้า 60-88, 2563, หน้า 93-112) การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากนั้นนำข้อมูลมาจำแนกตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูล 3 ระยะ ได้แก่ ระยะลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ระยะถอดเสียงผู้บอกข้อมูล และระยะนำข้อมูลลงแบบบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอน 2 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดระบบข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ การจัดระบบข้อมูลลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย การจัดระบบข้อมูลพลวัตการเปลี่ยนแปลงภาษาไตหยาเชียงราย และการจัดระบบข้อมูลพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย และการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาไตหยาเชียงราย โดยวิเคราะห์ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย พลวัตการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหยาเชียงราย และพลวัตความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย

ผลการวิจัยสรุปได้ 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย และ 2) ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย มีสาระสังเขปดังต่อไปนี้

1. ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการรวบรวมและจัดประเภทข้อมูลลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย พบผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย และ 2) การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหยาเชียงราย กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย พบว่า ลักษณะภาษาไตหยาเชียงรายจัดประเภทข้อมูลได้ 6 ประการ ได้แก่ 1) เสียงในภาษาไตหยาเชียงราย ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ 20 เสียง แยกเป็นเสียงพยัญชนะต้น 17 เสียง เสียงพยัญชนะสะกด 9 มาตราเสียงสระ 18 เสียง เป็นเสียงสระเดี่ยวทั้งหมด และเสียงวรรณยุกต์ 2 กลุ่ม จำแนกได้เป็นเสียงวรรณยุกต์ระดับ และเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ 2) คำในภาษาไตหยาเชียงราย จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ การสร้างคำ และชนิดของคำในภาษาไตหยาเชียงราย 3) ประโยคในภาษาไตหยาเชียงราย จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ ประโยคตามโครงสร้าง และประโยคตามเจตนาของการสื่อสาร 4) วลีในภาษาไตหยาเชียงราย ประกอบด้วยวลี 5 ชนิด ได้แก่ นามวลี ปริมาณวลี กริยาวลี บุพบทวลี และวิเศษณ์วลี 5) ย่อหน้าในภาษาไตหยาเชียงราย จำแนกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ย่อหน้าเดี่ยวและย่อหน้าหลักกับย่อหน้ารอง และ 6) ข้อความในภาษาไตหยาเชียงราย จำแนกได้ 5 ประการ ได้แก่ เรื่องเล่า กระบวนการ ข้อควรปฏิบัติ คำอธิบาย และบทสนทนา

ประเด็นที่สอง การเปลี่ยนแปลงภาษาไตหยาเชียงราย การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหยาเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามกลุ่มอายุของชาวไตหยาเชียงราย 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ ชาวไตหยาเชียงรายที่มีอายุ 70-80 ปีขึ้นไป กลุ่มที่ 2 คือ ชาวไตหยาเชียงรายที่มีอายุ 60-69 ปี กลุ่มที่ 3 คือชาวไตหยาเชียงรายที่มีอายุ 50-59 ปี กลุ่มที่ 4 คือ ชาวไตหยาเชียงรายที่มีอายุ 40-49 ปี และกลุ่มที่ 5 คือชาวไตหยาเชียงรายที่มีอายุ 30-39 ปี จำแนกข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหยาเชียงรายได้ 2 ประการ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไตหยาเชียงราย ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในภาษาไตหยาเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงเสียงสระในภาษาไตหยาเชียงราย 2) การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไตหยาเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงเพียงการสูญคำศัพท์ในภาษาไตหยาเชียงราย และ 3) การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำในภาษาไตหยาเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงลักษณะการเรียงคำกริยาที่แสดงกริยาบอกอาการเจ็บปวด มีการเรียงคำสลับกันโดยเอากรรมมาวางไว้หน้ากริยา

2. ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย พบผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 4 ประเด็น ได้แก่ ภาษาสัมพันธ์กับ

กิจวัตรประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ ทั้งนี้พบการใช้ภาษาไตหยาเชียงรายมากที่สุด ในกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป ส่วนชาวไตหยาเชียงรายอายุ 30-49 ปี ใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ในชีวิตประจำวัน กล่าวรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

ภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน พบว่าสามารถแบ่งภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน ได้ 3 ประการ ได้แก่ ภาษาสื่อสารสัมพันธ์ ภาษากับการดำรงชีวิต และภาษาในงานอาชีพ โดยภาษาสื่อสารสัมพันธ์ ในวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย จำแนก ได้ 2 ประการ ได้แก่ ภาษาแสดงการทักทาย และภาษาแสดงไมตรีจิต โดยชาวไตหยาเชียงรายใช้ภาษาหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของการสื่อสาร เช่น เมื่อสื่อสารกับชาวไตหยาเชียงรายด้วยกันจะใช้ภาษาไตหยาเชียงราย และเมื่อสื่อสารกับคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ ส่วนภาษากับการดำรงชีวิต ข้อมูลภาษากับการดำรงชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ 4 ประการ ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับนามบุคคล ภาษาเกี่ยวกับการแต่งกาย ภาษาเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ และภาษาเกี่ยวกับภูมินามและที่อยู่อาศัย โดยภาษาที่ชาวไตหยาเชียงรายใช้ในการดำรงชีวิตพบการใช้ภาษาที่มีความหลากหลาย หากเป็นนามบุคคลในปัจจุบันชาวไตหยาเชียงราย จะใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ ในการตั้งชื่อ แต่เมื่อเป็นภาษาที่เกี่ยวข้องกับอาหารยังคงใช้คำในภาษาไตหยาเชียงราย ส่วนคำเรียกชื่อเครื่องแต่งกาย ชื่อภูมินามและที่อยู่อาศัยนั้น ชาวไตหยาเชียงรายใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ แต่หากใช้สำหรับการสนทนากับชาวไตหยาเชียงรายด้วยกันเอง มักใช้ภาษาไตหยาเชียงราย และภาษาในงานอาชีพของชาวไตหยาเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกตามลักษณะภาษาของแต่ละอาชีพของชาวไตหยาเชียงรายได้ 6 อาชีพ ได้แก่ ภาษาในงานอาชีพเกษตรกร ภาษาในงานอาชีพพ่อค้า แม่ค้า ภาษาในงานอาชีพรับจ้างทั่วไป ภาษาในงานอาชีพนักการศึกษา ภาษาในงานอาชีพทางการแพทย์ และภาษาในงานอาชีพหัตถกรรม

ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี พบว่า ภาษาสัมพันธ์กับประเพณีของชาวไตหยาเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกข้อมูลได้ 2 ประการ ได้แก่ ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และภาษาในประเพณีตามเทศกาล โดยภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย ในปัจจุบันประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย ประกอบด้วย 3 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการทำศพ ชาวไตหยาเชียงรายใช้ภาษาในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไตหยาเชียงราย ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ สรุปผลข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า แม่คำในภาษาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย บางคำจะใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงรายและภาษาไทยกรุงเทพฯ ผู้บอกภาษายังออกสำเนียงเป็น

ภาษาไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า รากของคำภาษาไตหย่าเชียงราย ที่เกี่ยวกับประเพณีการเกิดของชาวไตหย่าเชียงรายนั้น เป็นคำที่มาจากภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาในประเพณีตามเทศกาลของชาวไตหย่าเชียงราย จากผลการวิจัยพบว่า บางประเพณี เปลี่ยนแปลงตามศาสนาคริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงรายนับถือ ทำให้ในปัจจุบันประเพณีตามเทศกาลของชาวไตหย่าเชียงรายยังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ประกอบด้วย 3 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีเยี่ยมญาติที่เมืองหย่า ประเพณีโกยาง (ประเพณีขึ้นปีใหม่) และประเพณีวันคริสมาสต์ ลักษณะภาษาที่ใช้สื่อสารผู้บอกภาษาได้ใช้ภาษาไตหย่าในการบอกเล่าประเพณีตามเทศกาลของชาวไตหย่าเชียงราย

ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา พบว่า ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนาของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกข้อมูลได้ 2 ประการ ได้แก่ ภาษาเกี่ยวกับความเชื่อและภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ โดยภาษาเกี่ยวกับความเชื่อ พบว่าความเชื่อดั้งเดิมของชาวไตหย่าคือ การเซ่นไหว้ผี เมื่อมีการเปลี่ยนจากการนับถือผีมานับถือศาสนาคริสต์ของบรรพบุรุษชาวไตหย่า ทำให้ชาวไตหย่าเชียงรายหันมานับถือศาสนาคริสต์ตามบรรพบุรุษทั้งหมด ความเชื่อเกี่ยวกับผีดั้งเดิมจึงสูญหายไป ส่งผลให้การใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายเกี่ยวกับความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปตามการนับถือศาสนาใหม่ด้วย และภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ชาวไตหย่าเชียงรายเรียกตัวเองว่า คริสเตียน ตามศาสนาคริสต์ที่นับถือ ในหมู่บ้านของชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลัด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จะมีโบสถ์คริสต์ซึ่งเป็นศาสนสถานที่ชาวไตหย่าเชียงรายมักไปประกอบพิธีทางศาสนาในทุกวันอาทิตย์ ภาษาเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้จึงเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ ตามคัมภีร์ของศาสนาคริสต์

ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรีและการแสดง พบว่า ภาษาสัมพันธ์กับการดนตรีและการแสดงของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยสามารถจำแนกข้อมูลได้ 3 ประการ ได้แก่ ภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี ภาษาสัมพันธ์กับบทเพลงและการเต้นรำ และภาษาวรรณศิลป์ในคีตวรรณกรรมไตหย่าเชียงราย โดยภาษาสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี ภูมิปัญญาด้านดนตรีของชาวไตหย่าเชียงราย แม้ในปัจจุบันในจังหวัดเชียงรายไม่มีนักดนตรีที่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดนี้ได้แล้ว แต่รากฐานเดิมด้านดนตรีของชาวไตหย่าเชียงรายนั้นมีเครื่องดนตรีตระกูลเครื่องสาย ประเภทดีด คล้ายพิณสามสาย ชาวไตหย่าเชียงรายเรียกว่า “ตั้งตอง” ส่วนภาษาสัมพันธ์กับบทเพลงและการเต้นรำ บทเพลงของชาวไตหย่าเชียงราย เรียกว่าการ “ฮ้องคาม” เป็นเพลงที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีวรรณศิลป์ โดยชาวไตหย่าเชียงรายเป็นผู้ประพันธ์ขึ้นเอง ทั้งนี้บางบทเพลงยังใช้ประกอบการแสดงการเต้นรำ

ของชาวไทหยาเชียงราย รวมถึงงานรื่นเริงต่าง ๆ ใช้เครื่องดนตรีประกอบ ขับร้องเป็นภาษาไทหยาเชียงราย และภาษาวรรณศิลป์ในคิตววรรณกรรมไทหยาเชียงราย เมื่อพินิจคิตววรรณกรรมไทหยาเชียงราย พบว่าบทประพันธ์แต่ละบทถ่ายทอดเรื่องราวของชาวไทหยาเชียงรายอย่างมีสุนทรียภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 ประการ ได้แก่ คำวรรณศิลป์ สรุปลงได้ว่าผู้ประพันธ์ใช้คำวรรณศิลป์ 3 ลักษณะ ได้แก่ คำสัมผัสทางเสียง คำซ้ำกับคำซ้อน และคำเล่นเสียงซ้ำคำหรือซ้ำวลี และความวรรณศิลป์ สรุปลงได้ว่า คิตววรรณกรรมไทหยาเชียงราย มีลักษณะความวรรณศิลป์ 3 ลักษณะ ได้แก่ ไวยาหาร ภาพพจน์ สลีลา และรสวรรณคดี

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการอภิปราย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยปรับแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาภาษาไทหยาเชียงราย ใน 2 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ศึกษาลักษณะภาษาไทหยาเชียงราย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาของ เรืองเดช บันเขื่อนขัตติย์ (2534, หน้า 4-31); กาญจนา นาคสกุล (2556, หน้า 69-118); วรวรรณ์ ศรียาภักย์ (2563, หน้า 2-37) เป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะภาษาไทหยาเชียงราย โดยศึกษาลักษณะเสียงในภาษาไทหยาเชียงราย คำในภาษาไทหยาเชียงราย ประโยคในภาษาไทหยาเชียงราย วลีในภาษาไทหยาเชียงราย ย่อหน้าในภาษาไทหยาเชียงราย และข้อความในภาษาไทหยาเชียงราย ส่วนการศึกษาประเด็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทหยาเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงภาษาไทหยาเชียงราย ตามกลุ่มอายุของชาวไทหยาเชียงราย โดยแบ่งกลุ่มอายุของชาวไทหยาเชียงรายออกเป็น 5 กลุ่ม ตั้งแต่อายุ 30-80 ปี เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทหยาเชียงราย ผลการวิจัยพบการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเสียงในภาษาไทหยาเชียงราย การเปลี่ยนแปลงคำในภาษาไทหยาเชียงราย และการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียงคำในภาษาไทหยาเชียงราย

จากการใช้แนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาดังกล่าว พบว่าหากนำแนวคิดและทฤษฎีข้างต้นมาใช้ในการวิจัยโดยตรง จะอธิบายลักษณะภาษาไทหยาเชียงรายได้ไม่ครอบคลุม ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลภาษาไทหยาเชียงราย และใช้การสังเกตของผู้วิจัยมาประกอบ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษามาอธิบายลักษณะภาษาไทหยาเชียงราย จึงทำให้ได้ผลการวิจัยในประเด็นลักษณะภาษาไทหยาเชียงรายที่ครอบคลุม

งานวิจัยเกี่ยวกับภาษาไตหย่าเชียงรายที่ผ่านมาได้แก่ ผลงานของ นงนุช จันทราภัย (2524) ผลงานของ เรืองเดช ปั่นเขื่อนขัตติย์ (2534) และผลงานของ เลหล่า ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรัตนศิริ (2552) ผลงานวิจัยดังกล่าวศึกษาภาษาไตหย่าเชียงราย แต่ไม่ได้ระบุแนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษา แต่งานวิจัยของผู้วิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีการจัดข้อมูลทางด้านภาษา จึงทำให้มีความแตกต่างจากผลงานวิจัยที่ผ่านมา

1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของ พระยาอนูมานราชชน (2515, หน้า 10-133); บุญยงค์ เกศเทศ (2551, หน้า 127-150); วรวรรธน์ ศรียาภัย (2549, หน้า 60-88, 2563, หน้า 93-112) เป็นแนวทางในการศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของไตหย่าเชียงราย เมื่อผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาหลอมรวมแล้วจึงได้แนวทางในการศึกษาความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย 4 ประการ ได้แก่ การศึกษาภาษาสัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวัน ภาษาสัมพันธ์กับประเพณี ภาษาสัมพันธ์กับความเชื่อและศาสนา และภาษาสัมพันธ์กับการดนตรี การแสดง และวรรณศิลป์ ทำให้งานวิจัยนี้มีผลการวิจัยที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีดังกล่าวเป็นแนวในการศึกษาวิเคราะห์ เช่น ผลการศึกษาของ นงนุช จันทราภัย (2524); รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัธยมบุรุษ (2541); เลหล่า ตรีเอกานุกูล (2552)

จากการใช้แนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต พบว่า หากนำแนวคิดและทฤษฎีข้างต้นมาใช้ในการวิจัยโดยตรง จะอธิบายความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายได้ไม่ครอบคลุม ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ศึกษาภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับชาวไตหย่าเชียงรายประกอบกับการใช้แนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต มาอธิบายความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย จึงทำให้ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมงานวิจัยเกี่ยวกับความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายที่ผ่านมา ได้แก่ ผลงานของ นงนุช จันทราภัย (2524) และผลงานของ เลหล่า ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรัตนศิริ (2552) ผลงานวิจัยดังกล่าวศึกษาภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย แต่ไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีการจัดประเภทข้อมูลทางด้านภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต จึงทำให้มีความแตกต่างกับงานวิจัยในครั้งนี้

2. ความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ คือ การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่า เชียงราย มีการเปลี่ยนแปลงตามกลุ่มอายุของชาวไตหย่าเชียงราย และการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย มีความหลากหลายตามบริบทสังคมในปัจจุบันของชาวไตหย่า เชียงราย

ผลการวิจัยพบว่า มีความสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ 2 ข้อทุกประการ ทั้งนี้ในสมมติฐานข้อแรก กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงรายมีการเปลี่ยนแปลงตามกลุ่มอายุของชาวไตหย่าเชียงราย พบว่า การใช้ภาษาไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ และบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย พบการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหย่าเชียงรายมากที่สุดในกลุ่มอายุ 30-49 ปี โดยใช้ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นหลักในการสื่อสาร แม้กับชาวไตหย่าด้วยกันเอง เนื่องด้วยปัจจัยทางสังคม การศึกษา และอิทธิพลทางศาสนาคริสต์

ความสอดคล้องกับสมมติฐานในข้อที่สองนั้น กล่าวคือ การใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงรายมีความหลากหลายตามบริบทสังคมในปัจจุบัน และตามกลุ่มอายุของชาวไตหย่าเชียงราย พบว่า ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ภาษาหลากหลายในวิถีชีวิต อันส่งผลให้อัตลักษณ์ของภาษาไตหย่าดั้งเดิมนั้นสูญหายไป อย่างไรก็ตามยังพบความพยายามของกลุ่มชาวไตหย่าเชียงรายที่จัดตั้งชมรมไตหย่าเชียงรายขึ้นที่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นที่พบปะ รวมกลุ่มกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากนี้ชาวไตหย่าเชียงรายยังเข้าร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการภายในจังหวัดเชียงรายจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการแนะนำให้บุคคลทั่วไปรู้จักชาวไตหย่าเชียงรายมากยิ่งขึ้น โดยพยายามถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวไตหย่าเชียงราย เช่น การแต่งกาย การเต้นรำ และการแสดงวัฒนธรรมทางด้านอาหาร

3. ข้อค้นพบใหม่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายการใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาภาษาไตหย่าเชียงราย เช่นผลงานวิจัยของ นางนุช จันทราภัย (2524) ได้ศึกษาเรื่อง สังคมและวัฒนธรรมไตหย่า; วรธนา จันทนาคม (2526) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะของภาษาไทยใหญ่ (ไต้ออ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย; กุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2539) ได้ศึกษาเรื่องภาษาของ หมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด; ณัฐพงษ์ เบ็ญชา (2543) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะของภาษาไทยที่หมู่บ้านทุ่งมอก ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา; วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ (2549) ได้ศึกษาเรื่องภาษา

และวัฒนธรรมไทยทรงดำ; พิมพ์นา พาณิชกุล (2554) ได้ศึกษาเรื่องการเลือกภาษาและการดำรงภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญบางชนหมาก จังหวัดลพบุรี; พรรณิศา ชันธพัทธ์ และนันทชญา มหาจันทร์ (2558) ได้ศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่; วิวัฒน์ ทองวาด (2560) ได้ศึกษาเรื่องพลวัตภูมิปัญญาภาษาถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมลุ่มแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย; ดนิตา มาตา, ธัญญลักษณ์ แซ่เลี้ยว และสมบัติ บุญคำเยือง (2561) ได้ศึกษาเรื่องเครือข่ายข้ามพรมแดน: ตัวตน และพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย เมียนมา จากการศึกษาผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้ผลการศึกษาดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาพลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย

จากการศึกษาลักษณะภาษาไตหย่าเชียงรายดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบใหม่ในประเด็นดังต่อไปนี้

ข้อค้นพบใหม่ในประเด็นแรก เกี่ยวกับลักษณะภาษาไตหย่า ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบใหม่ว่า ชาวไตหย่าเชียงรายในกลุ่มอายุ 30-49 ปี มีการใช้เสียงพยัญชนะในภาษาไทยกรุงเทพฯ เป็นเสียงพยัญชนะต้นเพิ่มเติมจากเสียงพยัญชนะต้นเดิมในภาษาไตหย่าดั้งเดิม ได้แก่ เสียง [ป] [ต] [จ] [ง] และมีการใช้เสียงสระประสมในภาษาไทยกรุงเทพฯ เพิ่มเข้ามา ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากอิทธิพลของภาษาไทยกรุงเทพฯ มีบทบาทต่อการสื่อสารของชาวไตหย่าเชียงรายเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านชีวิตประจำวัน และด้านการศึกษา ภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ในปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคม ในงานวิจัยเกี่ยวกับภาษาไตหย่าเชียงรายที่ผ่านมาไม่พบข้อค้นพบในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากระยะเวลาที่ทำการวิจัยได้ล่วงผ่านมานานหลายสิบปี เมื่อเวลาเปลี่ยน ส่งผลให้ภาษาไตหย่าเชียงรายมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540, หน้า 10) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของภาษา คือ การแปรตามกาลเวลานั่นเอง

ข้อค้นพบใหม่ในประเด็นที่สอง เกี่ยวกับความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไตหย่าเชียงราย ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบใหม่ว่า ชาวไตหย่าเชียงราย ทั้ง 3 หมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และบ้านน้ำลาด ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย มีความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต โดยภาษาที่ชาวไตหย่าเชียงรายใช้ ประกอบด้วย ภาษาไตหย่าเชียงราย ภาษาไทยกรุงเทพฯ ภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาต่างประเทศ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากบริบทของสังคมมีความหลากหลายในการใช้ภาษา ทำให้ชาวไตหย่าเชียงราย โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 30-49 ปี ไม่ใช้ภาษาไตหย่าเชียงรายในชีวิตประจำวัน และชาวไตหย่าบางคนใช้ภาษาไตหย่า

เชียงราย ในการสื่อสารไม่ได้เลย สอดคล้องกับแนวคิดภาวะหลายภาษาในสังคมของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540, หน้า 12-14) กล่าวถึงภาวะหลายภาษาในสังคม คือ ภาวะที่คนใดคนหนึ่ง มีความรู้ หรือสามารถพูดได้มากกว่า 1 ภาษา แนวคิดดังกล่าวตรงกับสภาวะการใช้ภาษาของ ชาวไตหยาเชียงราย ในกลุ่มอายุ 30-69 ปี ที่มีความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ทั้งนี้ข้อค้นพบใหม่ดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เลหล่า ตริเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรรัตนศิริ (2552, หน้า 47) กล่าวถึงความหลากหลายการใช้ภาษาของชาวไตหยาเชียงราย คือ ภาษาที่ชาวไตหยาเชียงรายใช้ในปัจจุบันเริ่มมีภาษาอื่น ๆ มาปะปน โดยเฉพาะภาษาไทยเหนือ และไทยกลาง ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น การแต่งงานกับคนพื้นเมือง การที่ไม่ใช้ภาษาไตหยา เชียงราย ในการสื่อสารกับลูกหลาน และการรับเข้ารับการศึกษาศึกษาในสถานศึกษา

ข้อค้นพบใหม่ที่พบในงานวิจัยนี้ มีความแตกต่างกับผลงานวิจัยเกี่ยวกับชาวไตหยา เชียงราย ที่ได้มีการศึกษามาแล้ว เช่น ผลงานวิจัยของนางนุช จันทราภักย์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง สังคมและวัฒนธรรมไตหยา และ เรื่องเดช บันเชื่อนซ์ดีย์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง ภาษาไตหยา; ผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นมีระยะเวลาการศึกษาที่ล่วงเลยมาแล้วหลายสิบปี เมื่อระยะเวลาผ่านไป ภาษาไตหยาเชียงรายย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษา “พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหยาเชียงราย” ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์พลวัตวัฒนธรรมภาษาในวิถีชีวิตของชาวไตหยา เชียงราย ในด้านลักษณะภาษาไตหยาเชียงราย การเปลี่ยนแปลงภาษาไตหยาเชียงราย ซึ่งสามารถนำไปใช้อธิบายเพิ่มเติมให้เห็นถึงมุมมองของการใช้ภาษาของชาวไตหยาเชียงราย ในปัจจุบัน โดยเฉพาะภาษาที่ชาวไตหยาเชียงรายใช้ในปัจจุบันมากกว่าภาษาไตหยาดั้งเดิม นอกจากนี้ประเด็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาไตหยาเชียงราย สามารถนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ อธิบายให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภาษาไตหยาเชียงรายตามกลุ่มอายุ 5 กลุ่ม ในประเด็นของ สังคมวิทยาหรือคติชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ได้

1.2 การวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอความหลากหลายการใช้ภาษาสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของ ชาวไตหยาเชียงราย ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลในการเรียนการสอน เรื่องความหลากหลายของการใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์สัมพันธ์กับวิถีชีวิต เพื่อให้เห็น ความหลากหลายของการใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทที่เป็นปัจจุบัน

1.3 การวิจัยในครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะภาษาระดับข้อความ แล้วถอดเสียงออกมาเป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงสามารถนำไปสร้างเป็นศัพท์านุกรมเกี่ยวกับ ภาษาไตหย่าเชียงรายได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ภาษาไตหย่าเชียงราย เป็นแหล่งข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนั้นควรมีการศึกษาที่ปรากฏว่ามีความแตกต่างและความเหมือนภาษาไทยถิ่นเชียงราย และภาษาไทยกรุงเทพฯ อย่างไร

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาษาไตหย่าเชียงรายกับภาษาไทยใหญ่ เนื่องด้วย ชาวไตหย่าเชียงราย อาศัยอยู่แนวชายแดนที่มีบริบทของชาวไทใหญ่ร่วมด้วย เพื่อให้เห็น ความเหมือนและความแตกต่าง และมีการปนภาษาในลักษณะใด

2.3 ควรมีการศึกษาภาษาไตหย่าที่เปรียบเทียบระหว่างภาษาไตหย่าดั้งเดิม ที่เมืองหย่า มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และภาษาไตหย่าที่จังหวัดเชียงราย เพื่อให้เห็นพลวัตภาษาไตหย่าทั้ง 2 ประเทศ ในแต่ละช่วงเวลามีความแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ วิมลเกษม. (2549). **ภาษาไทยถิ่นเหนือ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษา
ตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ.
- กรรมการสังคายนาเพลงไทยนมัสการ. (2525). **เพลงไทยนมัสการ** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:
ประชุมทองการพิมพ์.
- กรองทอง จิตรเดชากุล. (2562). **นิทานพื้นบ้านไต่ของ จังหวัดลำพูน: การวิเคราะห์
ความเชื่อและปัจจัย 4 ของมนุษย์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร,
พิษณุโลก.
- กาญจนา เกรียงซี่. (2526). ภาษาในบทประพันธ์ของชาวไตใหญ่. **เอกสารประกอบ
การสัมมนาเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อศิลปกรรมและภาษา**.
กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา นาคสกุล. (2556). **ระบบเสียงภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โครงการ
เผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรีซ สะอึ้งทอง. (2545). **ศกยภาพและแนวทางในการพัฒนาชุมชน ไตหย่า
หมู่บ้านน้ำบ่อขาวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. การค้นคว้าแบบอิสระ
ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2519). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- กุลวดี แพทย์พิทักษ์. (2539). **ภาษาของ หมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่
จังหวัดตราด**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2528). **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8 หน่วยที่ 1-7** กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา.
- งามพิศ สัตย์สงวน.. (2549). **สังคมและวัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล หนีมพานิช. (2539). **เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-7
(พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

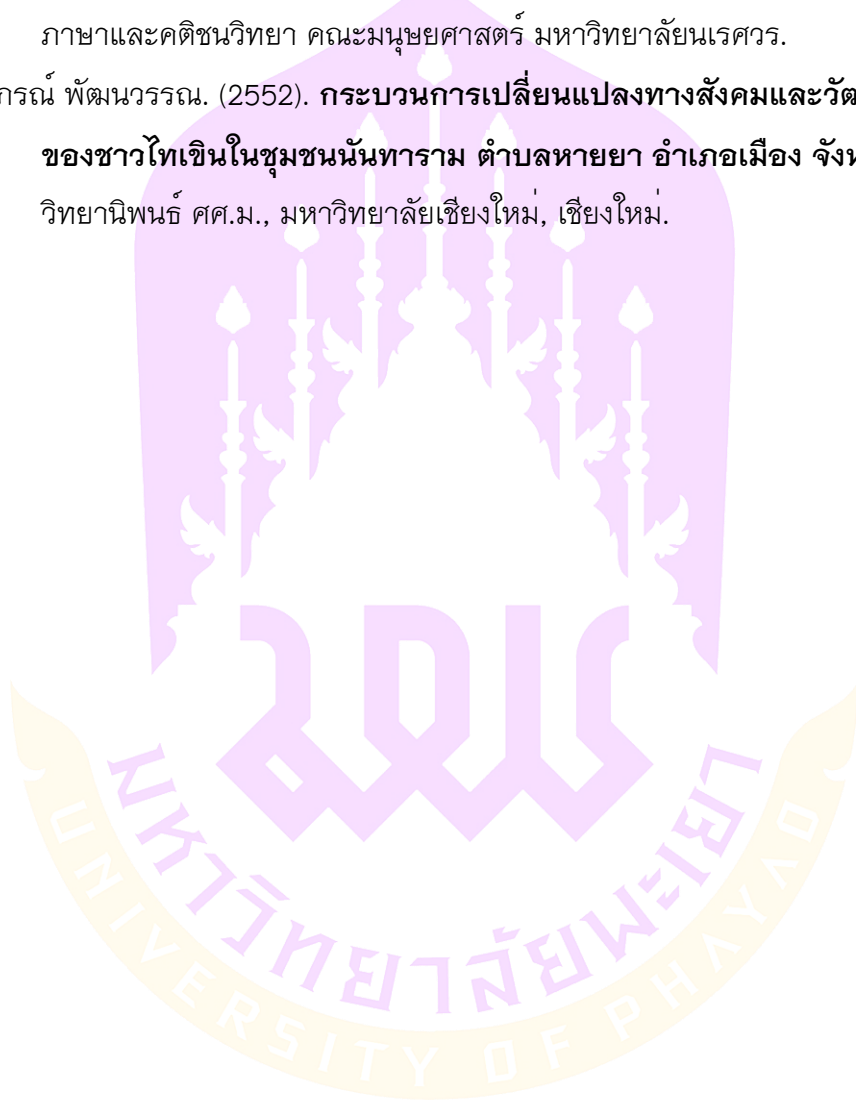
- ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ. (2533). **เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ณัฐพงษ์ เบ็ญชา. (2543). **ลักษณะของภาษาไทยที่บ้านทุ่งมอก ตำบลบ้านม่วง อำเภอ เชียงม่วน จังหวัดพะเยา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์. (2541). **สุนทรียภาพในภาษาไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์. (2556). **วรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- ดนิดา มาตา ธัญญลักษณ์ แซ่เลี้ยว และสมบัติ บุญคำเยื้อง. (2561). **เครือข่ายข้ามพรมแดน: ตัวตน และพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย เมียนมา**. เชียงราย: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- ดาว เจียง เฝิง และประเทือง ทินรัตน์. (2558). **ระบบเสียงคำศัพท์หมวดเครือญาติ ของภาษาไตหย่า ณ หมู่บ้านหัวกาด ตำบลโม้ซา อำเภอชินฝิง เมืองยู่ซี มณฑลยูนนาน ประเทศจีน**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2553). **วิวัฒนาการภาษาไทยและอักษรไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดา โมสิกรัตน์ และจ่านง ทองประเสริฐ. (2540). **เอกสารการสอนชุดวิชา ไทยศึกษา หน่วยที่ 8-15** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นงนุช จันทราภักย์. (2524). **สังคมและวัฒนธรรมไตหย่าที่หมู่บ้านน้ำบ่อขาว ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย และหมู่บ้านป่าสักขวาง ตำบลแม่คำ อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย**. เชียงใหม่: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- นาวิน พรหมใจสา. (2551). **มิติทางวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อระหว่างแนวชายแดนไทย-ลาว**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: เอ็กชเปอร์เน็ท.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2551). **30 ชาติในเชียงราย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2525). **วรรณกรรมวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2551). **วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์**. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2517). **วิเคราะห์วรรณคดีไทย**. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประกาศรี สี่ห้าไฟ. (2550). **วัฒนธรรมทางภาษา** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งฟ้าลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2523). **ภาษากับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปิยะวัติ วั่งซ้าย. (2550). **เปรียบเทียบระบบเสียงภาษายองกับระบบเสียงภาษาไทยเหนือ (กำแพง)**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2560). **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- พระยาอนุมาราชชน. (2498). **เชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: กองวัฒนธรรมกรมการศาสนา
- พระยาอนุมาราชชน. (2515). **ความหมายของวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พระยาอนุมาราชชน. (2524). **วัฒนธรรมเบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พิมพ์ชนา พาณิชกุล. (2554). **การเลือกภาษาและการดำรงภาษาของคนไทยเชื้อสายมอญ บางชั้นหมาก จังหวัดลพบุรี**. วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พรณิดา ชันธพัทธ์ และนันทชญา มหาจันทร์. การปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 23(41), 179-199.
- ยุพา ส่งศิริ. (ผู้รวบรวม). (2518). **คำบรรยายในการสัมมนาอาจารย์วิชาภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ครูสภา.
- รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และจินตนา มัชฌมบุรุษ. (2541). **วิถีชีวิตชาวไตหย่า: ศึกษากรณี ชินผิง และหยวนเจียง มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- เรื่องเดช ปันเขื่อนขัติย์. (2534). **ภาษาไตหย่า**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรื่องเดช ปันเขื่อนขัติย์. (2541). **ภาษาศาสตร์ภาษาไทย**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- เลหล่า ตรีเอกานุกูล. (2549). **การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยและผลกระทบของ การถูกจำกัดสิทธิ์ที่มีต่อ คุณภาพชีวิตของบุคคลไร้สัญชาติไทย ชาวไทยใหญ่ จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- เลหล่า ตรีเอกานุกูล และจุไรรัตน์ วรวัฒนศิริ. (2552). **การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ไต๋ฮ่า ในประเทศไทย: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย.** เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2544). **การเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นสุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2549). มนุษยปริทรรศน์ ฉบับมุขิตารำลึก. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม**, 5(5), 60–88.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2552). **รูปภาพที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรอง ของไทย.** วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2556). **ภาษาศาสตร์ภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2).** นนทบุรี: สัมปชัญญะ.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2563). **เอกสารการสอนชุดวิชา ลักษณะภาษาไทย.** นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรรณ จันทนาคม. (2526). **ลักษณะของภาษาไทยใหญ่ (ไต้อ๋อ) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- วรรณ บัวเกิด. (2542). **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาเพื่อการสื่อสาร หน่วยที่ 1–7 (พิมพ์ครั้งที่ 18).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิจินต์ ภาณุพงศ์. (2552). **หนังสืออุเทศภาษาไทย ชุดบรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3: ชนิดของคำ วลี ประโยคและสัมพันธสาร.** กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักงานวิชาการและมาตรฐาน การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิลาวัลย์ ปานทอง, วรวรรณ ศรียาภัย, กรรณิการ์ รักษา, ภูเนตุ จันทรจิตร, และแสน ไชยบุญ. (2549). **ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2527). **ภาษาและภาษาศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 4).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, กรรณการ์ วิมลเกษม, สุนทรี พิรุณสาร, สุภรณ์ ปรีชาอนันต์ และพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. (2545). **คนไทในเวียดนาม: ภาษา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิวัฒน์ ทองวาด. (2560). **พลวัตภูมิปัญญาภาษาถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ลุ่มแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย**. หนองคาย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเกียรติ รัชม์ณี. (2551). **ภาษาวรรณศิลป์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สายน้ำใจ.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). **วจนวิเคราะห์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุธิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์. (2524). **วรรณคดีวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาวค์ จันทวานิช และสุวรรณา สถาอานันท์. (2533). **เอกสารการสอนชุดวิชา สังคม และวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุริยา รัตนกุล. (2555). **อรรถศาสตร์เบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสาวลักษณ์ อนันต์คานต์. (2557). **การศึกษาวิถีชีวิตพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน. (2560). **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.
- องอาจ อินทนิเวศ. (2561). องค์ความรู้ภูมิปัญญาดนตรีชาติพันธุ์โตหย่าในจังหวัดเชียงราย. **วารสารดนตรีรังสิต มหาวิทยาลัยรังสิต**, 14, 128 – 143.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. (2553). **หนังสืออุเทศภาษาไทย ชุดบรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). **ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). **ภาษาศาสตร์สังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อรรถวิทย์ รอดเจริญ, อุบลวรรณ สอนมาลี และประเทือง ทินรัตน์. (2559). การศึกษาเชิงสำรวจ การสัมผัสภาษาของผู้พูดภาษาไตหย่า อำเภอชินฝิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 24(46), 331–347.
- อัญชลี ลิงหน้อย. (2549). **ภาษาและวัฒนธรรม**. พิษณุโลก: สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาและคติชนวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อิสราภรณ์ พัฒนวรรณ. (2552). **กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทเขินในชุมชนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ข คำศัพท์ภาษาไตหย่าเชียงราย

หมวดที่ 1 คำเรียกชื่อส่วนต่าง ๆ ในร่างกายคน สัตว์ และพืช

ก. ร่างกายคน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	หู	หู่
2	ก้น	กุน
3	กระดูก	โหหลูก
4	กระดูก	ลอก
5	กระดูก	โหแอก
6	กะโหลก	หลูกโห
7	ขมับ	หวะวอบ
8	ขน	ขุน
9	มือ	คาบ
10	ขา	ขา
11	เข่า	โหเช่า
12	คิ้ว	กีว
13	จมูก	ลั้ง
14	ทONG	ตอง
15	ทONGนอย	ตองแญ้ว
16	ทAYทอย	กONGลือก
17	เท้า	ตีน
18	นม	นุม
19	นิ้ว	ญิว
20	นong	ขาปอม
21	ลูกกระเดือก	โคเหี้ยว
22	ฟัน	สบ
23	สะโพก	ฟ่างกุน

ข. สัตว์

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	ก๊ีบ (เห่า)	ก๊ีบ
2	เกิ้ล็ด (ปลา)	เก็ด
3	หงอน	โห่งอน

ค. พืช

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	ดอก	หวอก
2	ก้าน	ก้าน
3	ตา	ตา
4	ใบ	เวอ้อ
5	เปลือก	เป็๊ก
6	เมล็ด	เม็ด
7	ราก	หาก
8	กิ่งไม้	ค้ำไม้

หมวดที่ 2 คำเรียกเครือญาติและสรรพนาม

ก. คำเรียกเครือญาติ

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	ตา	ปู่ตา
2	น้องชาย	น้องจาย
3	น้องสาว	น้องญิง
4	ป้า	อาป้า
5	ปู่	อาปู่
6	พ่อ	อาเต
7	พ่อต้า	ปู่ตา
8	พี่ชาย	อาตา
9	พี่สาว	อาตา

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
10	แม่	อาเหม่
11	แมยาย	อานาย
12	ย่า	อายา
13	ยาย	อานาย
14	ลุง	อาลุง
15	ลูกเขย	ลูกซิว
16	ลูกสะใภ้	ลูกเปื้อ

ข. คำสรรพนาม

คำสรรพนามบุรุษที่ 1

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	กู	เกา
2	ฉัน	เกา

คำสรรพนามบุรุษที่ 2

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	เธอ	เมอ
2	มีง	เมอ

คำสรรพนามบุรุษที่ 3

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	เขา	เขา
2	มัน	มัน

หมวดที่ 3 คำเรียกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

ก. เครื่องแต่งกาย

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	กางเกง	เตว
2	กางเกงขาสั้น	เตวขาหลอด
3	กางเกงขายาว	เตวขาฮี
4	กระดุม	มะตอม
5	เข็มขัด	สายฮ้าง
6	ถุงมือ	ถงมือ
7	ผ้าถุง	ผ้าลิน
8	ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าเจ็ด
9	รองเท้า	แกบเต็น
10	เสื้อ	เสอเยว

ข. เครื่องประดับ

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	กำไล	แหวนแคน
2	ตุ้มหู	แหวนฮู
3	สายสร้อย	สายสอย
4	แหวน	แหวนมือ
5	นาฬิกา	แตนจุง

หมวดที่ 4 คำเรียกเครื่องมือเครื่องใช้

ก. เครื่องมือเครื่องใช้ในครัว

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
1	กระตัง	หลุงฝัด
2	กระบวย	กก
3	กระเซ้า	ซ่า
4	กระทะ	โหมเหล็ก
5	เซียง	ปาน
6	จาน	หวาน
7	ช้อน	จอน
8	ตะเกียบ	สวางทู
9	ตุ่มน้ำ	อังกาง
10	ตะเกียง	กุมไฟ
11	เตาไฟ	เตาไฟ
12	โต๊ะ	ผืน
13	ทัพพี	กาก
14	มีด	พา
15	หม้อแกง	โหมไห

ข. เครื่องมือใช้ในการดัก-จับสัตว์

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
1	ปิ่น	ซุง
2	ลูกธนู	ลูกกุง
3	เบ็ด	เหวิด
4	หน้าไม้	ก่าง
5	อวน	เทกา
6	แห	เห

ค. เครื่องมือเครื่องใช้ในการก่อสร้าง

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
1	ขวาน	ขวาน
2	ตะปู	ลิมเหล็ก
3	เลื่อย	เลอ

ง. เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน-ทำสวน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
1	ขวาน	ขวาน
2	คราด	เถก
3	จอบ	โซฟา
4	มีดตามยาว	ฟา
5	เสียม	ลิม

หมวดที่ 5 พืชและสัตว์

ก. ผัก

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
1	กระเทียม	โห้หอมขาว
2	ผักไผ่	ฟายมา
3	ชะอม	ผักหนามตด
4	ผักชีฝรั่ง	ฟายเมิงเซ
5	ตะไคร้	จักไค
6	ถั่วลันเตา	มะโล
7	ถั่วเขียว	โถ้เขว
8	สาระแหน่	ไผ่ตู
9	ผักทอง	มะปี้กเหล็ง
10	หมาก	มะลาง

ข. ผลไม้

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	ฝรั่ง	มะแก้วไก่อ
2	กล้วย	เกว
3	พุทรา	มะแกน
4	มะม่วง	มะมุง
5	มะละกอ	มะแก้วลาว
6	ลิ้นจี่	มากาย
7	แตงโม	แตงไฮ้
8	ทับทิม	มะแก้ว
9	ขนุน	มะหนูน
10	สับปะรด	มะตาโลยไซย

ค. สัตว์บก

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	กระแต	แกน
2	ไก่อป่า	ไก่อเถิน
3	กระรอก	โหน
4	กระต่าย	เถาหลา
5	ควาย	คาย
6	ช้าง	จาง
7	วัว	โว
8	เสือก	เสอ
9	ม้า	มา
10	หมูป่า	หมูเถิน

ง. สัตว์น้ำ

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	ปลาดุก	ปาหลุก
2	ปู	อาปู
3	ปลาไหล	ปาเหยน
4	หอย	แห้ว

จ. สัตว์เลี้ยงคลาน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	กิ้งกือ	วงแหวน
2	งู	ญิว
3	ตะเข็บ	สี่เข็บ
4	จิ้งจก	หนุชะแจก
5	ตุ๊กแก	ตีกแอะ

ฉ. สัตว์เลี้ยงคลาน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	กิ้งกือ	วงแหวน
2	งู	ญิว
3	ตะเข็บ	สี่เข็บ
4	จิ้งจก	หนุชะแจก
5	ตุ๊กแก	ตีกแอะ

ช. แมลงและสัตว์ปีก

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	จิ้งหรีด	แมงอีชะหล่า
2	จิ้งโกรง	แมงกางกุง
3	แมงสาบ	แมงสาด
4	ยุง	ขุน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต้หวัน
5	แมลงวัน	แมงยีน
6	ตอ	โต
7	คางคาว	หนูกแก
8	ผีเสื้อ	ก่าเบือ
9	นกกระจอก	นกจอก
10	นกเขา	นกเสา, นกตู
11	นกคู้เหว	นกกาหวาว
12	นกพิราบ	นกกาแก
13	นกแกว	นกแล
14	นกฮูก	นกเกาเขา

หมวดที่ 6 เวลา ฤดูกาล

ก. เวลา ฤดูกาล

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต้หวัน
1	ตอนเช้า	กางไน
2	ตอนกลางวัน	กางวัน
3	ตอนเย็น	หลาววัน
4	วันนี้	มื่อนี้
5	วันพรุ่งนี้	อะมื่อ
6	มะรีน	มะฮีน
7	วันวาน	เมอวา
8	เดือน	เลอน
9	ทุกวัน	กูวัน
10	ปี	ไฮ
11	เดือนมิด	เลอนล่ำลิ่ง
12	เดือนแจ่ง	เลอนแลง
13	ข้างขึ้น	เลอนออก
14	ข้างแรม	เลอนตาย

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
15	ปีนี้	ไฮไน้
16	ปีใหม่	ไฮเหม่ออ

หมวดที่ 7 คำเรียกวัน

ก. คำเรียกวัน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	วันอาทิตย์	วันแลง
2	วันจันทร์	วันใจ
3	วันอังคาร	วันเป้า
4	วันพุธ	วันยี้
5	วันพฤหัสบดี	วันเหม้า
6	วันศุกร์	วันสี่
7	วันเสาร์	วันไส

หมวดที่ 8 อาหาร-เครื่องปรุง

ก. อาหาร-เครื่องปรุง

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	เกลือ	เกอ
2	ขมิ้น	โหเขาหมิ่น
3	กับข้าว	หองจิ้น
4	ขนมจีน	เขาสินกาง
5	ข้าว	เข่า
6	ข้าวเหนียว	เข่านึ่ง
7	ข้าวโพด	เข่าหลู
8	ข้าวฟ่าง	เข่าหลูลอง
9	ไข่เจียว, ไข่ทอด	ไข่ซาว
10	ไข่แดง	มอนไข่
11	ผักดอง	ผักวอง

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
12	ปลาไหลตากแห้งทอด	หนังเสี่ยวกลาง

ข. เครื่องดื่ม

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
1	นม	นม
2	น้ำชา	น้ำหล่า
3	น้ำส้ม	น้ำสูม

หมวดที่ 9 โรคและอาการผิดปกติในร่างกาย

ก. โรคและอาการผิดปกติในร่างกาย

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
1	เกลือ	ออกกลาง
2	ทองฮืด	ตองซึน
3	ปวดทอง	ตองเจ็บ
4	คลื่นไส้	ซาฮาก
5	ความทอง	ซัดตอง
6	ตาเหล่	ตาหลิว
7	ซุบพอม	เทวแห่ง
8	วิงเวียนหัว	โหคุน
9	อ่อนแอ	แผ่
10	อีสุกอีใส	ออกนาง

หมวดที่ 10 กริยา

ก. คำกริยาทั่วไป

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
1	คลอด	ออกหลูก
2	กิน	จิ้น
3	บวม	ปอง

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหยาเชียงราย
4	แบ่ง	ปัน
5	บุด	อิม
6	บน	จุม
7	จีด	จาง
8	ยีน	จาน
9	เลน	เฮน
10	ดู	จา
11	ดิน	แถว
12	หัน	หวิน
13	คิดถึง	แซงถึง
14	หึ่ง	แซน
15	บาน	กี
16	ปวด	เจ็บ
17	ทำ	เห็ด
18	หลับ	หลัก
19	หัด	สอน
20	ยืม	ยืม
21	ช่วย	แจว
22	กม	กุม
23	กรอก	ถอก
24	กระเด็น	สะเหลน
25	กระโดด	พาด
26	กระทบ	ซิม
27	กระทุ้ง	ตั้ง
28	กระแทก	ตำ
29	กระพริบตา	ล้าตา
30	กลบ	ถม
31	กลับ	ดาว
32	กล่าว	หวอก

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
33	เขียน	ขีด
34	กลิ้ง	ชะลอน
35	ขยำ	พั่น
36	ขยี้	ถูตี
37	ขวน	ว้าย
38	ขำ	ไซ
39	เขย่า	เข่า
40	ควัก	เขว
41	งม	ลาว
42	จ้องดู	หวางไล่
43	เขื่อน	ปาด
44	ชอบ	อาย, ฮัก
45	ดิน	หลิน
46	ตั้ง	จั้น
47	ตกใจ	ตกเจอฮ์
48	ตอย	ไฮ
49	ตี	โป้
50	แทง	แตง
51	นอนหลับ	นอนหลัก
52	ป็น	วิน
53	ยิ้ม	ยิงไซ
54	รองไห	ไห
55	วิ่ง	แลน

หมวดที่ 11 คำขยาย

ก. คำขยายบอกลักษณะ

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหยาเชียงราย
1	กรอบ	ขอบ
2	กรอน	ขึ้น
3	กลม	หลอม, มน
4	เค็ม	กิม
5	โค้ง	โก่ง
6	ใจแคบ	เจอ์กั๊บ
7	ซั่ว	หวอสี
8	ซุบพอม	เหวแห่ง
9	ดำ	ล่ำ
10	ดิบ	หลิบ
11	แดง	แลง
12	ตระหนี่	ญ่าซี
13	นวม	อนน
14	นากิน	แหนสีจิน
15	นากลัว	สีโก
16	นารัก	หน่าสีอ๊ก
17	นาเอ็นดู	นาอินดู
18	น่าน	หึ่ง
19	บวม	ปอง
20	เปื้อนนาย	กาย
21	แบน	แวน
22	ร้อนใจ	โหมเจอ์
23	เร็ว	เจ็ว
24	ลวงหน้า	อนนตาง
25	เสร็จ	เยา
26	ใหญ่	หญอ์

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
27	หมั้น	ญู่
28	เหมาะสม	เป็งกัน
29	คล้ายกัน	ซอบกัน
30	อ้วน	ปี

ข. คำขยายบอกกำหนด

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	นั้น	นั้น
2	นี้	โน้
3	ไหน	เหลอ้อ
4	โนน	ปุ่น
5	โน่น	ปุ้น

ค. คำขยายบอกเวลา

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	เมื่อเช้านี้	กางเนอ้อเจ้า
2	เมื่อตะกี้นี้	เมอโก้
3	เมื่อวานนี้	เมอยา
4	ก่อน	ออนตาง
5	คราวนี้	วาดโน้
6	วันนี้	มื่อโน้
7	วันนั้น	มื่อนั้น
8	อาจจะ	ถ้าจะ

ง. คำขยายแสดงคำถาม

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหย่าเชียงราย
1	เท่าไร	ถาเลอ้อ
2	อะไร	แฝง

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
3	ใช้ใหม่	เจ้ออเมอ้อ
4	ที่ไหน	ตี้เหลอ้อ
5	เมื่อใด	เมอเลอ้อ

จ. คำขยายบอกสี

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
1	ดำ	ล่ำ
2	ขาว	ขาว
3	แดง	แลง
4	เหลือง	เหลอง
5	เขียว	เขี้ยว

หมวดที่ 12 บุพบท

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
1	กลาง	ตั้นกาง
2	ใกล้	คั้ง
3	จาก	ออก
4	ใต้	เตอ้อ
5	ใน	เนอ้อ
6	บน	เหนอ
7	ด้าน	หลาน

หมวดที่ 13 คำลักษณะนาม

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไต่หย่าเชียงราย
1	คู่	กู
2	ชิ้น	แต
3	ตาม (ปากกา)	ลัม
4	ตัว (โต๊ะ เก้าอี้)	โต

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหยาเชียงราย
5	ใบ (ยาม)	เวอ้อ

หมวดที่ 14 คำที่เกี่ยวกับบ้านเรือนและสถานที่

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหยาเชียงราย
1	บ้าน	เฮิน
2	หน้าต่าง	ฮูตาง
3	ประตู	หน้าต่าง
4	โบลต์	ฮองสัด
5	โรงเรียน	ฮองแฮน
6	ตลาด	กาด
7	กระได	ชะไล
8	กระต๊อบ	เถ็ง
9	คันทนา	เตนา
10	จอมปลวก	จอมโปก, โหหลอนโปก
11	คอย	แลง
12	ประเทศ	เม็ง
13	กระเบื้อง	กาบเว็ง
14	กลอน	แล่ว
15	เชื่อน	ฝาย

หมวดที่ 15 คำเบ็ดเตล็ด

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหยาเชียงราย
1	กระจก	ตองแลง
2	กำแพง	เตวาน
3	ขลุ่ย	ปี่ถิว
4	เขม่าไฟ	เผ่าไฟ
5	ควั่น	คั่น
6	ฟ้าร้อง	ฟ้าลั่น

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
7	ฟ้าแลบ	ฟ้าแม๊ด
8	เมฆ	แผนฟ้า
9	ลม	ลุ่ม
10	สงคราม	โป้กัน
11	สวน	เสิน
12	ลูกเห็บ	มะหลิบ
13	พายุฝน	ลมฝุ่น
14	แพ	เป
15	บุหรี	ยาจีเหยน
16	โบราณ	สะนัน
17	นิทาน	คามจาง
18	ชาวไทย	จาวไต
19	ชาวจีน	จาวซ่า, จาวเจ็ก
20	ขโมย	ชะลาก
21	พระอาทิตย์	ตาวัน
22	พระจันทร์	เลอนแลง
23	ดาว	ลาว
24	แดด	แหลด
25	กรุง	เมิง
26	กลอง	กอง
27	ขวัญ	ขัน
28	ขาว	เหล็ง
29	แขก	ปิ่นอง
30	ไข่มุก	ไข่มงฉิน
31	คุก	ซังโซ
32	สอง	ยาม
33	ชายโสด	ผู้หวาว
34	ชิงช้า	ยาง
35	दान	หลาน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
36	ตาย	หลาย
37	หนังสือ	เจ้
38	ตัวผู้	โตปู่
39	ตัวเมีย	โตแม่
40	เตียง	จองนอน
41	แต่งงาน	เอาเม (ผู้ชาย), เอาเ (ผู้หญิง)
42	เนิน	เถิน
43	ปั้นเอว	แอกิว
44	ป่าช้า	ป่าเฮว
45	ผ้าม่าน	ผากัง
46	แฝด	ฝา
47	พอดคา	ปู่กา
48	เพื่อน	กูตาง
49	ภาษาไทย	คามไต
50	ไม้ไผ่	ไม้ไฮก
51	ยาแก้	ญาไซ้
52	ยาสูบ	ยา
53	ยุง	เยเขา
54	รมไม้	ฮมไม้
55	ลำธาร	น้ำฮอง
56	วิญญาณ	โหซัน
57	ศพ	แลวผี
58	สมุด	ลิมเจ้
59	สระ	หนอง
60	สะพาน	โซ
61	เศษ	เหลอ
62	สนเข็ม	เส้นโหซิม
63	เสื่อ	สาด
64	หนุม	ฮอน

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
65	หมอ	หมอยา
66	หมอก	เหมี้ยว
67	หมิ่น (นับ)	แสน
68	อพยพ	ปานป้าย
69	อัมพาท	ตายฝาย
70	อูขาวอูน้ำ	ปาเขาป่าน้ำ
71	กรง	ฮง
72	ขนม	เขาหนม
73	ขอบคุณ	ยินลี
74	ขี้รังแค	ลีไห่
75	ขี้โคล	ลีคาว
76	เคียว	คิว
77	โคลน	ลีปง
78	งอบ	กูป
79	คำ	ก่า
82	เครา	โหนดกาง
81	โค้ง	โก่ง
82	งาน	เวก
83	นุ่น	จิว
84	เงิน	ญิน
85	เงี้ยว	ไตญิว
86	เจ้าหนี่	เจ้าแซ่
87	ชนิด	ออย่าง
88	ชีวิต	มิ่งเจอฮ์
89	ชื่อ	จื่อ
90	โชคดี	มิ่งลี
91	เด็ก	ลูกขา
92	ตอไม้	โตไม้
93	ตะกั่ว	จิ้น

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไทยเชียงใหม่
94	ถนน	ชนตาง
95	ถ่าย	ถ่าย
96	ถ่ายปัสสาวะ	เยว
97	ถ่ายอุจจาระ	ลี้
98	ทอหูก	ตำหูก
99	ทะเลาะกัน	ลากัน
100	ทั้งสอง	ตั้งสอง
101	ทั่ว	โท
102	ทัดเทียม	เตา
103	ทุกคน	ตุ๊กกุน
104	ทุกซ์	ผาน
105	ทุง	ตง
106	เที่ยว	ฮ้อน
107	นะ	นา
108	ไปชิ	กาลอ
109	ได้ไหม	ไลแล
110	ได้ชิ	ไลกา
111	ไม่ไปหรอก	หวากาแหละ
112	ไม่เห็นหรอก	หวาหันลี
113	ไปชะ	กาแห
114	ละ	เยาะ
115	นาน	หึ่ง
116	บูด	หวูดตู
117	ปัญญา	คามฮู
118	ป่า	เถิน
119	ปูน	ผอน
120	ผง	ผุง
121	ผิด	หวอเจอฮ
122	แพง	แปง

ลำดับที่	ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาไตหยาเชียงราย
123	มานั่ง	ตั่งมา
124	สวม	ขุมสี่

ภาคผนวก ค บทเพลงภาษาไตหย่าเชียงราย

1. ต้าวกาเมืองหย่า

กุนเต๋มาออกเมืองหย่า	มาอู่เม็งใน
คองว่าเมืองหย่าลี โจ๊ะลี หย่า	เม็งหวานไตหย่าลี ลี โย
ซุ่มเข้า ลีโจ๊ะลี	เห็ดเลิน ญามโจ๊ะญาม เอ
หอนหลังไต๋น้ำเก้อซา	คามโซนะ
หอนหลังเหนอ น้ำเก้อซา	คามลี เฮ โจ๊ะ อะ ย่อ
ปู่ย่า อาเต เฮา	ต้าวกาเฮินยอ
ออกหวานเมืองหย่ามา ดี๊สะนั้น	ต้าวกาหันหน้ากัน ลี โย
ฆ่าเปิดเห็ด นี้อวอง	ผักไผ่ใส่ซุ่มโก เอ
ได้จิ้นเข้าเคาว่าน	ฮอนกัน โซนะ
ได้หันหน้า เคาว่านใจ	หลายดี เฮ... โจ๊ะ อะ ย่อ

2. กำจางไตหย่า

กำจางไตหย่า เฮาไหนว่า	เลินวะเห็ดลาปินหญ้าคา
ป็น้องวะกา วะมา ลาปินเป็น	เจิน เจิน มาหอนหันหน้ากัน
กาอู่คันไล เม็งไลใจ แซงหา	ป็น้องไตหย่า วะลิมกัน
อู่ลิจินหวาน ให้เคาว่าน ตั้งวัน	ต้าวกาหอนกัน ยามเมอมีแสง
กำจางไตหย่า เฮาไหนว่า	เลินเอ่ยเข้าผ่า ซ้ายอมไหม
กุนไต๋ยอมเส่อ เส่อไผหลาย	เส่อฮิป ลอกเจ ลีนี้
กำจางไตหย่า เฮาไหนว่า	เจฮ่างฮาน ลาหมาฮ่างแอก
มิวแหวกไถกา อู่ดี๊ กางนา	เปิดคะเล้า ที่อกุบ ล้างหวาน
ปาเยี่ยนทิว ปลาจี้ฮ้อง	เข้ากองมะเล่อ มะเล่อคะเล้า วะมีหยาง
มะลางวะมีไล๊ นกอ้ายไล๊ ห้ายไตโผ	หวานนกอ้ายไถ มั่นแห้วแต่วตั้ง
กำจางไตหย่า เฮาไหนว่า	ห่านลักเต้า เข้ามา ในเฮิน
จีหสิ่งเงินเงิน มาห้ายป่าปี	ตุ่ต่าลีม้า ตุ่ดี๊ ฉี่หมู (หมูโหลงไตผัก แม่มาโตพีน)

3. ตาหันตวาระกา

ตาหันมะนอดสุก สุกอุฝ่ายลา ชื่อจีนดีดี้นา ออนกันกาหว่าง
 ตาหันตวาระกา ขากาชาวะเอา มือเอามือวะจีน
 สบจีนสบวะเกี้ยว เขี้ยวเกี้ยวเขี้ยววะอื่น คออื่นคอวะอิม
 ต้องอิมต้องวะชี กุนชีกุนวะหมิน
 หลังหมินหลังวะตอบ เอามือตอบสินี

4. หว่านเฮินไตหย่า

ไตหย่าเฮาออกเม็งหย่าโม้ซา	หย่างขามาไหล่ถึงเม็งไทย
มาเห็ดเส้นเห็ดนาลาเห็ดไห้	ไล่อุจีนดีป่าสักขาง
อุหึ่งมาดี้นาวะมีหลาย	ออนกันป่ายมาน้ำหว่านชาว
ปานกันกาตาชายหว่านน้ำลัด	หว่านวังลินลาหว่านหนองบึง
อุเม็งไทยจะไหลปากไฮ้อย	ก่อวะลีมหว่านเม็งไตหย่า
ออนกันตัวกาฮ่อนหาป็น้อง	ย่างตางเซอสองมือจึ่งถึง
กาฮ่อนหว่านชานจาหว่านใหม่โหลง	หว่านหินโจ๊กละหว่านแสงไซ
หว่านตึงโหลง หว่านเกี้ยว หว่านน้ำโหม	หว่านแม่โย้ ถึงหว่านตันโหมง
แข่งถึงปุ่ย่าอาเตอาเม	ตั้งหว่านเฮินให้เฮาอุจีน
ลูกหลานวะลีมถ้ำลีมสืบก้าไว้	ให้เฮาจื่อกันตั้งมือนา
แข่งถึงหว่านป่าหิน หว่านฟุงจิว	หว่านเบ็งซี ลาหว่านอานแดน
หว่านนาปัง หว่านขาม หว่านกองแก่น	หว่านไหล่อง หว่านใหม่ หว่านกาง

5. ตางจีนไตหย่า

ตางจีนไตหย่า เกาจะหวอกเมอ อาเออดี้นา หว่านดีดี้นา
 ลีซ่าป่าฮุม ตึงซุมตึงเผ็ด เห็ดแฝงก่อหว่าน หุง โค้ ตุ่ม ซาว
 ข้าวแหลกแกงท่าง หุงผักแวนยา โค้แห้งแกงผำ ยำผักกุ่มวอง
 ลาบลุ่มไตหย่า ปลาเหยียนแห้งซาว ผักแป้นซาวไซ้ ซาวผักชีวซาง
 ไซ้ตุนเห็ดหวี ปลาจี้ ปลานึ่ง ไส้หมูแห้งจิ้ง โมบข้าวตุ่มใหญ่
 เนอวองสองไฮ อะโมโม่ สองไฮเกินมา
 ชุมโก้ไล้ลี เห็ดชุม ๆ นา
 ดีลี้ตบซาว เอาคอกิวมา ฮี้ ค้านหันดีดี

จินแพงลาแข่งมั่ง ฉี่หลอดว่าเกาหวอก
จะไล่วะหมอง ปีน้องอุลี้

6. พ้าเจ้าฮักเฮากู๋กุนตี่นา

พ้าเจ้าฮักเฮากู๋กุนตี่นา	ให้เฮาไหล่มาเถิบหน้ากัน
ออนเฮาอุลี้จิ้นหวานตั้งวัน	ใจนะกันอาเตเฮาดียา
พ้าเจ้าแจ้วเฮาเม่อเฮาหมองใจ	หว่างคั้นไล่ล่ำลิ่งวะตึงวะต่อง
แจ้วเฮาให้เฮาอุจ่อมปิ่นอง	เฮาตึงพองวางใจในพระองค์
พ้าเจ้าฮักเฮากู๋กุนตี่นา	ไหล่มาออนเฮาตัวกาเฮิน
อุไหล่นอนไหล่ใจตุ่มนะเกิน	แซ้วแซ้วเงินตัวมาฮับพ้าเจ้า

ภาคผนวก ง สำนวนภาษาไต่หย่าเชียงราย

1. สบจ้างโย โคโหลเอิน สบจ้างหว่า วาไปลาย

(ปากช่างยกยอ คอได้กลิ่น ปางช่างพูด บ่าวว่างเปล่า)

ความหมาย คนที่พูดยกย่องให้เกียรติคนอื่นจะไม่อดอยาก คนที่เข้าใจพูดจะเบาแรง เพราะคนอื่นช่วย

2. เอ็ดกานนึ่งตายเหล่า จินเซ็งปัดวี

(ทำงานเหมือนเมาเหล่า กินข้าวเหมือนพัควี)

ความหมาย ทำงานอย่างไม่มีผู้จะเต็มใจทำ เหมือนคนเมาเหล่า แต่พอกินข้าวกลับคล่องแคล่ว เหมือนโบกพัดเวลาอากาศร้อน

3. หมาขบจึงมาไตเต้า

(สุนัขกัดแล้วจึงมาหาไม้ค้อน)

ความหมาย มีเหตุเกิดขึ้นแล้วจึงหาทางแก้ไข

4. ม้าโหลโกก โหลกโหลไป

(ม้าสืบทอดจากแฝงคอก ลูกสืบทอดพ่อ)

ความหมาย ม้าเหมือนกันที่แฝงคอก ลูกนั้นก็เหมือนพ่อของตนเอง

5. นาเวาเอ็ดลาป็นหญ่าคา ป็น้องเวากามาลาป็นป็น

(นาที่ไม่ทำรกรด้วยหญ่าคา พี่น้องไม่ไปมาหาสู่กันก็เป็นคนอื่น)

ความหมาย นาที่ขาดการเอาใจใส่ดูแลก็จะรกร้างมีแต่หญ้าขึ้นรกฉันทิ ญาติพี่น้องกันแต่ขาดการเยี่ยมเยียนก็จะกลายเป็นคนที่ไม่รู้จักกัน

6. หน้าลายนึ่งลาย ตานใจมีคายตึงเติน หน้าเห่านึ่งห่านตานใจมีเข้าตึงเย

(ถึงหน้าจะลายก็แล้วแต่ ขอให้มีความยั้งคอกก็แล้วกัน ถึงหน้าจะหยาบก็แล้วแต่ขอให้ มีข้าวทั้งยุ่งฉางก็แล้วกัน)

ความหมาย รูปสมบัติไม่สำคัญเท่ากับทรัพย์สมบัติ

7. หมาแล่นออนตางฟาน

(สุนัขวิ่งนำอีเก้ง)

ความหมาย เหตุการณ์ยังไม่เกิดขึ้น ก็วิตกกังวล หรือพูดล่วงหน้าไปก่อนแล้ว

8. เวาเป่าหนังก็เหยียดขาออนตาง

(ยังไม่จะนั่งก็เหยียดเท้าก่อนแล้ว)

ความหมาย คุยโอ้อวดล่วงหน้าก่อนที่จะลงมือกระทำ

9. กุนต็อกอย่างลิ่งหมา กุนหยาย่าลิ่งห่าน

(คนจนอย่าเลี้ยงหมา คนขี้เหนียวอย่าเลี้ยงห่าน)

ความหมาย คนจนอย่าเลี้ยงสุนัขเพราะไม่มีประโยชน์อะไรที่จะให้สุนัขเฝ้าบ้านที่ไร้ทรัพย์สิน คนตระหนี่ขี้เหนียวไม่ควรเลี้ยงห่านเพราะห่านนั้นกินจุ ควรทำอะไรโดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามสถานภาพของตนเอง

10. ค้านกอดค่าน จ้านกอดจ้าน กุ่นใหญ่เต่าวานฟาน

(ขี้เกียจก็ขี้เกียจ ตะกละก็ตะกละ ก้นใหญ่เท่าสามใบใหญ่)

ความหมาย คนขี้เกียจและกินจุมักจะขี้ขอมลุกขึ้นมาทำอะไร ทำให้น่ารังเกียจและไม่น่าคบหา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	บุษราคัม ยอดชะลูด
วัน เดือน ปี เกิด	22 ธันวาคม 2528
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงราย
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2552 ค.บ. (ภาษาไทย), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย พ.ศ. 2558 ศศ.ม. (การสอนภาษาไทย), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย
ที่อยู่ปัจจุบัน	500 หมู่ 2 โครงการดิอิมเพรส ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
ผลงานตีพิมพ์	ผลงานตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ บุษราคัม ยอดชะลูด, วรวรรณ ศรียามัย, จารุวรรณ เบญจาทิกุล และบุญยงค์ เกศเทศ. (2564). การเปรียบเทียบเสียงพยัญชนะและสระ ในคำภาษาไทยเชียงรายกับภาษาไทยกรุงเทพฯ. วารสารวิชาการ ธรรมศาสตร์, 21(4), 287-299. บุษราคัม ยอดชะลูด, วรวรรณ ศรียามัย, บุญยงค์ เกศเทศ และจารุวรรณ เบญจาทิกุล. (2565). อัตลักษณ์ภาษาตีตวรรณกรรม ไต่หย่าเชียงราย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 9(1), 28-49. ผลงานตีพิมพ์อื่น ๆ Oratai Khanto and Bussarakham Yodchalood. (January 16, 2021). Soifah: The Villain who has Characteristic Against the Ideal. In Khun Chang Khun Phaen: Proceedings of the 7th Regionnal Conferenceon Graduate Research (pp. 238-248), Khon Kaen: Sripatum University, Khon Kaen Campus, Thailand. บุษราคัม ยอดชะลูด. (2564). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ตอนปลายพื้นที่อำเภอเวียงชัยจังหวัดเชียงราย. วารสารสหวิทยาการ วิจัยและวิชาการ, 1 (4), 13-24.

ปฏิพันธ์ อุทยานกุล, อรทัย ชันโท และบุษราคม ยอดชะลูด.
 (ผู้บรรยาย). (24–25 มิถุนายน 2564). โครงการยกระดับคุณภาพการ
 เรียนรู้ด้านการอ่าน การเขียนและการวิเคราะห์ของนักเรียนในระดับ
 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา.
 ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติ.
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ครั้งที่ 1
 “วิถีชีวิตใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่น” (หน้า 831–843). เชียงราย:
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
 เบญจมาภรณ์ สุริยาวงศ์, บุษราคม ยอดชะลูด และอรทัย ชันโท.
 (2565). ผลของการจัดกิจกรรมพัฒนาสมรรถนะบัณฑิตโดยการบูรณา
 การการเรียนการสอนกับการทำงานของหลักสูตรภาษาไทย
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคม
 มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 6 (2), 104–120.
 ปฏิพันธ์ อุทยานกุล, อรทัย ชันโท และบุษราคม ยอดชะลูด (ผู้บรรยาย).
 (9 กรกฎาคม 2565). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านการอ่าน
 การเขียน และการคิดวิเคราะห์ภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้น
 ประถมศึกษาตอนต้นในจังหวัดเชียงราย. ใน การประชุมทางวิชาการ
 (Proceedings) ระดับชาติและนานาชาติด้านมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ “New Finding during the “New Normal” ครั้งที่ 3
 (หน้า 29–30). สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยทักษิณ.

รางวัลที่ได้รับ

–